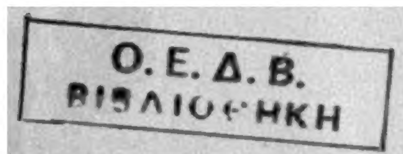
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΚΔΕΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ

ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΚΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1973

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἐφετεινή μας Ἱστορία λέγεται «Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινή». Περιλαμβάνει κατὰ πρῶτον μὲν τὴν ἱστορίαν τῆς Ρώμης καὶ τῶν λαῶν τῆς μεγαλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς πολέμους καὶ τὰς κατακτήσεις της ἀπὸ τοῦ ἔτους 753 π.Χ. (ἔτος κτίσεως τῆς Ρώμης) καὶ ἑξῆς.

Ἐν συνεχείᾳ περιλαμβάνει τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ ἔτους 330 μ.Χ. μέχρι τοῦ 1453 μ.Χ. Ὀνομάζεται δὲ Βυζαντινὴ Ἱστορία, διότι ἔχει ὡς κέντρον τὸ Βυζάντιον, τὴν ἀρχαίαν ἀποικίαν, τὴν ὁποίαν ἵδρυσαν, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ 664 π.Χ. Μεγαρείς ἄποικοι, ὑπὸ τὸν Βύζαντα.

Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὴν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ 330 μ.Χ.

Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ περίοδος, ἡ ὁποία διήρκεσεν 11 αἰῶνας, εἶναι πλήρης ἀγώνων δόξης καὶ μεγαλείου, ἐφάμιλλος πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐποχήν. Τὸ Βυζάντιον κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, μὲ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας, προεφύλαξε τὴν Δύσιν ἀπὸ τὰ στίφη τῆς Ἀνατολῆς, διέσωσε τὸν κλασσικὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ διέδωσε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολήν.

Τὴν Βυζαντινὴν ἵστορίαν διαιροῦμε εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους: Ἡ πρώτη (330-641 μ.Χ.) περιλαμβάνει τὴν σύγκρουσιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου μὲ τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος τελικῶς ἐπικρατεῖ. Ἡ δευτέρα (641-1204 μ.Χ.) εἶναι ἡ καθ' αὐτὸ βυζαντινὴ-ἑλληνική, διότι το κράτος γίνεται ὁμοιογενές, Ἑλληνικὸν καὶ Χριστιανικὸν (Ὀρθόδοξον). Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσσα ἐπικρατεῖ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ νομοθεσία καὶ ἡ διοίκησις γίνεται ἑλληνική. Οἱ αὐτοκρθάτορες εἶναι Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι. Ἡ τρίτη περίοδος (1204-1453 μ.Χ.) περιλαμβάνει τοὺς ἀγῶνας τῶν δημιουργηθένταων τεσσάρων ἑλληνικῶν κρατῶν μέχρι τῆς ὑποταγῆς των εἰς τοὺς Τούρκους.

Αὐτὴν τὴν ὑπερχιλιετῆ ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας θὰ διηγηθοῦν αἱ σελίδες τοῦ βιβλίου τούτου.

1. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

1. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. ΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. Γνωρίζομεν ότι εἰς μίαν ἄγνωστον ἐποχὴν τὰ ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα ἐξεχύθησαν ἀπὸ τὰ Ν.Α. μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ διεσκορπίσθησαν καθ' ὅλην τὴν ἤπειρον. Τμήματα αὐτῶν ἔφθασαν καὶ μέχρι τῆς Ἰταλίας καὶ κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν χερσόνησον.

Εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν κατῴκουν οἱ Ἐτροῦσκοι ἢ Τυρρηνοί, ὅπως τοὺς ἔλεγον οἱ Ἕλληνες. Φαίνεται ὅτι ἦλθον ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀπ' ὅπου ἔφυγαν ἐξ αἰτίας κόποιου μεγάλου πολέμου. Ἔφερον ὅμως μαζί των τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ.

Εἰς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν ἐγκατεστάθησαν οἱ Λατῖνοι. Ἦσαν ποιμένες καὶ ἔζων εἰς τὸ Λάτιον, τὴν σπουδαιοτέραν ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Ἰταλίας, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως, ἄλλαι δὲ φυλαὶ αὐτῶν διέμενον εἰς τὰς πέριξ χώρας.

Εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν οἱ κάτοικοι ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ὡς ἄποικοι τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα. Ἡ σπουδαιοτέρα καὶ ἀκμαιοτέρα ἀποικία ἦτο ὁ Τάρας.

Γείτονες τῶν Λατίνων ἦσαν οἱ Σαβῖνοι, κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν, ἀγροῖκοι καὶ ἀπολίτιστοι. Πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἐτρούσκους οἱ Λατῖνοι ἤρχοντο εἰς ἐπαφὴν καὶ ἀντήλασσον τὰ προϊόντων, αὐτοὶ μὲν δίδοντες σιτηρὰ καὶ ζῶα, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ λαμβάνοντες ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων οἱ Ἐτρούσκοι ἦσαν εἰδικοί.

Ἐπάνω εἰς ἕνα λόφον, τὸν Παλατῖνον, ἔκτισαν οἱ Λατῖνοι μίαν μικρὰν πόλιν, τὴν περιέβαλον μὲ τεῖχος καὶ τὴν ὠνόμασαν Ρώμην, διότι ἔλεγον ὅτι τὴν ἔκτισεν ὁ Ρωμύλος (753 π.Χ.).

Τὸν μῦθον διὰ τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης τὸν ἐπενόησαν βεβαίως πολὺ ἀργότερον, ὅταν ἡ Ρώμη, κατέστη κέντρον μεγάλου κράτους. Κατὰ τὸν μῦθον αὐτὸν πάντως, όταν οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν Τροίαν, πολλοὶ Τρῶες κατέφυγον εἰς ἄλλας χώρας. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Αἰνείας,

Ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρέμος

ἀπὸ τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας. Πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως ἔκτισε μίαν πόλιν, τὸ Λαβίνιον.

Ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του ἦτο καὶ ὁ Αμούλιος, ὁ ὁποίος ἐξεδίωξε τὸν ἀδελφόν του βασιλέα καὶ ἔγινεν ὁ ἴδιος βασιλεύς. Τὰ δύο νήπια τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρέμον, διέταξε νὰ τὰ βάλουν εἰς μίαν σκάφην καὶ νὰ τὰ ρίψουν εἰς τὸν Τέβριν. Τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ ὅμως τὰ ἔρριψεν εἰς τὴν ξηράν. Μία λύκαινα ἤκουσε τοὺς κλαυθμηρισμοὺς των καὶ τοὺς προσέφερε τὰ γάλα της.Ἔπειτα τὰ παρέλαβε κάποιος ποιμὴν καὶ τὰ ἀνέθρεψεν.

Ὅταν ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρέμος ἐμεγάλωσαν, ἐπεδίωξαν τὸν Ἀμούλιον.Εἰς τὸ μέρος δε ὅπου ἐσώθησαν ἔκτισαν μίαν πόλιν, τὴν Ρώμην. Εἰς αὔτην ἐβασίλευσεν ὁ Ρωμύλος καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς πόἑως μετεχειρίσθη τὸ ἑξῆς τέχνασμα: Ἔκαμεν ἀγῶνας καὶ ἐκάλεσαν εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς Σαβίνους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἥρπασαν τὰς θυγατέρας των καὶ τὰς ἐνυμεύθησαν.

Οἱ Σαβίνοι τότε ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἀλλ' αἱ θυγατέρες των ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐμπολέμων καὶ ἔφεραν

Ὕπατος συνοδευόμενος ἀπὸ ῥαβδούχους.

τὴν συμφιλίωσιν μεταξὺ αὐτῶν.

Οἱ μῦθοι αὐτοὶ φανερώνουν ὅτι ἡ Ρώμη προσέφερε πάντοτε φιλόξενον-καταφύγιον εἰς ὅλας τὰς λατινικὰς φυλάς. Ἐπροχώρησε μάλιστα ἀκόμη περισσότερον. Ἐδέχθη ὅλους τοὺς Λατίνους ὡς μέλη τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας της. Ὅταν κάποιος ἐχθρὸς ἔφθανε «πρὸ τῶν πυλῶν» της, ὅλοι οἱ Λατῖνοι ἔτρεχον νὰ τὴν ὑπερασπίσουν.

2. **ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.** Οἱ Ρωμαῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν ἰδίαν Ἰνδοευρωπαϊκὴν φυλὴν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Διὰ τοῦτο πολλὰ εἶναι τὰ κοινὰ γνωρίσματά των.

Ἡ Ρώμη κατ' ἀρχας ἐκυβερνᾶτο απὸ βασιλεῖς. Ὁ βασιλεῦς εἶχε δώδεκα ὑπηρέτας, οἱ ὁποῖοι τὸν συνώδευον. Οὗτοι ἔφερον εἰς τόν ἀριστερόν των ὦμον ἀπὸ μίαν δέσμην ράβδων καὶ δι' αὐτὸ ἐλέγοντο ραβδοῦχοι. Ὁ βασιλεὺς ἐβοηθεῖτο εἰς τὴν διοίκησιν ἀπὸ ἰσόβιον συμβούλιον ἐκ γερόντων, τὴν Γερουσίαν.

Ἀργότερον οἱ Ρωμαῖοι κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἐξουσίαν των παρέδωσαν εἰς δύο ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο ὕπατοι. ΟΙ ὕπατοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς ραβδούχους, παρουσιάζοντο εἰς τὸ κοινὸν φέροντες τήβεννον μὲ πορφυρὰς γραμμάς. Τήν Γερουσίαν ἀντικατέστησεμν ἡ Σύγκλητος. Ὡς συγκλητικοὶ ὅμως ἐξελέγοντο μόνον οἱ ἄρχοντες, οἱ πατρίκιοι, ἐνῷ πληβεῖοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Ἡ Σύγκλητος εἶχε τεραστίαν δύναμιν. Ἀνεβίβαζε καὶ

κατεβίβαζε τοὺς ὑπάτους κατὰ τὴν κρίσιν της.

3. ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ. Οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης, οἱ Ρωμαῖοι, εἶχον πολλὰς ἀρετάς. Ἦσαν γενναῖοι πολεμισταί, καρτερικοί, ἐσέβοντο τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς προγόνους των, ἠγάπων τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένειαν καὶ ἐπειθάρχουν εἰς τοὺς νόμους. Ἡ ζωή των ὡμοίαζεν εἰς σκληρότητα μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν. Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἐκαλλιέργει μὲ τοὺς δούλους τὰ κτήματα καὶ ἡ οἰκοδέσποινα ἔμενεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐφρόντιζε δι' αὐτήν. Ὁ πατὴρ εἶχε δικαιώματα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῆς οἰκογενείας, χωρὶς νὰ δίδῃ λόγον εἰς κανένα.

4. ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ Ρώμη ἐξαπλώνεται εἰς τοὺς γύρω λόφους καὶ γίνεται πόλις μεγάλη. Οἱ κάτοικοί της, μὲ τὴν θαυμαστὴν ὀργάνωσίν των, κατορθώνουν, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, νὰ συνενώσουν εἰς ἓν κράτος ὅλους τοὺς Λατίνους.

Κατὰ πρῶτον κατορθώνουν νὰ νικήσουν τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ νὰ γίνουν κύριοι ὅλης τῆς Μέσης Ἰταλίας. Κατόπιν στρέφονται πρὸς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ὅπου ἤκμαζον μεγάλαι ἑλληνικαὶ πόλεις, ὅπως ὁ Τάρας, τὸ Ρήγιον κ.ἄ.

Οἱ Ἕλληνες ἄποικοι τοῦ Τάραντος δὲν ἦσαν πολεμικὸς λαός, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐμπορικός. Ἐκάλεσαν λοιπὸν εἰς βοήθειάν των τὸν περίφημον βασιλέα τῆς Ἠπείρου Πύρρον. Ὁ Πύρρος ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν αὐτὴν εὐχαρίστως, διότι εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ παίξῃ εἰς τὴν Δύσιν τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλὰ μὲ τὴν φιλοδοξίαν του αὐτὴν ἤνοιξεν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸν δρ μον πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ 280 π.Χ., ἐπὶ κεφαλῆς 25.000 ἀνδρῶν περίπου καὶ μὲ 20 ἐλέφαντας, ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Τάραντα καὶ ἀντιμετώπισε παρὰ τὴν Ἡράκλειαν 50.000 Ρωμαίους, τοὺς ὁποίους κατερόπωσε. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐνίκησε καὶ πάλιν τοὺς ρωμαίους εἰς τὴν Ἀπουλίαν, ἔϊπαθεν ὅμως τόσην φθορὰν, ὥστε λέγεται ὅτι εἶπεν: «Ἐὰν νικήσωμεν ἄλλην μίαν φορὰν ἀκόμη τοὺς Ρωμαίους, εἴμεθα κατεστραμμένοι».

Τέλος τὸ 275 ἐνικήθη εἰς μίαν μεγάλην μάχην ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους

καὶ μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἤπειρον.

Τοιουτοτρόπως οἱ Ρωμαίοι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ ἐστερέωσαν τὴν ἐξουσίαν των ἐφ' ὅλης τῆς Ἰταλίας (272 π.Χ.).

Ἰσχυρὰ δύναμις, ὅπως ἔγινε τώρα, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν της ἡ Ρώμη πρὸς τὰς ἄλλας μεγάλας δυνάμεις τῶν χρόνων ἐκείνων: τὴν Καρχηδόνα, τὴν Συρίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης ἐξουσίαζον ἐκτεταμένην χώραν εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Εἶχον ἐμπορικοὺς σταθμοὺς εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Ὅμως στρατὸν ἐθνικὸν δὲν εἶχον οἱ Καρχηδόνιοι, ὅπως οἱ Ρωμαῖοι, παρὰ μόνον μισθοφόρους ἀπὸ διάφορα ἔθνη.

Ἀπὸ τὸ 264 ἕως τὸ 146 π.Κ., ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα, ἠγωνίζοντο οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι μεταξύ των. Ἔγιναν τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται «Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι».

Κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον (261-241 π.Χ.) οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κατέλαβον τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν.

Ἔπειτα ὅμως οἱ Καρχηδόνιοι ἠγωνίσθησαν νὰ ὑποτάξουν τοὺς λαοὺς τῆς Ἱσπανίας, ἔχοντες ὡς στρατηγόν των τὸν Ἀννίβαν, ἕνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων στρατηγῶν τῆς Ἱστορίας.

Οἱ Ρωμαίοι ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Καρχηδονίους ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἱσπανίας καὶ τότε ὁ Αννίβας ἐβάδισε κατὰ τῆς Ρώμης. Ἐπέρασε τὰς χιονοσκεπεῖς Ἄλπεις καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ἰταλίας, μὲ πολὺν στρατὸν καὶ πολεμικοὺς ἐλέφαντας. Συνήντησε τὰς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας καὶ τὰς κατενίκησε. Τέλος εἰς τὴν Ρώμην ἠκούσθη ἡ ἀγωνιώδης κραυγή: «Ὁ Ἀννίβας πρὸ τῶν πυλῶν»!

Ἀλλὰ τότε ὁ στρατηγὸς Σκιπίων ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ ὁ Ἀννίβας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα του. Οἱ Καρχηδόνιοι ὑπεχρεώθησαν νὰ συνάψουν εἰρήνην μὲ τοὺς Ρωμαίους (202 π.Χ.).

Πάλιν ὅμως ἡ Καρχηδὼν ἔγινεν ἰσχυρὰ δύναμις καὶ τότε οἱ Ρωμαῖοι ἐπεχείρησαν καὶ τρίτον πόλεμον. Οἱ Καρχηδάνιοι προέβαλον γενναίαν ἀντίστασιν ἐπὶ τρία ἔτη. Τελικῶς ὅμως “θπέκυψαν καὶ τὸ τέλος τῆς ὡραίας πόλεως ὑπῆρξε τρομερὸν (146 μ.Χ.). Οἱ κάτοικοί της ἐφονεύθησαν ἢ ἔγιναν αἰχμάλωτοι. Οἱ θησαυροί της ἐστάλησαν

εἰς τήν Ρώμην. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἐβασίλευον ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία, τώρα δέν ἀπέμεινε τίποτε.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.

-Ποῖοι λαοὶ κατώκουν εἰς τὴν Β., Κεντρικὴν καὶ Ν. Ἰταλίαν; Τί ἦσαν οἱ Λατῖνοι; Ποῦ ὑπῆρχαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι;

-Να γράψετε εἰς τὸ τετράδιον της Ἱστορίας α) Πότε ἀρχίζει,

ἡ ἱστορία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, β) ποίας ἀρετὰς εἶχον οἱ Ρωμαῖοι γ) ποία ἦτο ἡ ἔκτασις, τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους;

- *Πληροφορίαι:* Λάτιον, Ρωμύλος, Ρώμη, Σικελία, Καρχηδών.

2. ΠΥΡΡΟΣ-ΣΥΜΡΟΛΙΤΕΙΑΙ- ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Ο ΠΥΡΡΟΣ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτησεν ἀναρχία. Πολλοὶ ἐζήτουν τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν καὶ ἀπέκτησσν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἀλλὰ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἤρχισαν νὰ ἐξαντλοῦνται καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς πολιτειακὰς φιλονικίας. Τὰ δύο κόμματα, τὸ ἀριστοκρατικὸν καὶ τὸ δημοκρατικὸν ἐκράτουν τὰς πόλεις εἰς αἰωνίαν διαμάχην.

Ὁ Πύρρος.

Αἱ ἀρχαῖαι καὶ ἔνδοξοι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Θῆβαι, δέν εἶχον πλέον δυνάμεις. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ Ηπειρος ἡ ὁποία κακῶς ἐθεωρεῖτο «βάρβαρος» κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς αἰῶνας καὶ δὲν εἶχε παίξει ἀκόμη κανένα ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, ἐμφανίζεται ὡς χώρα ἱστορικῆς δράσεως.

Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Πύρρος, ὁ ὁποῖος ἔζησε πλησίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ ἐδιδαχθη ἀπὸ

αὐτόν τὴν πολεμικὴν τέχνην, ἀνεδείχθη σπουδαῖος καὶ δυναμικὸς, βασιλαεύς. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ ἑνώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τοῦ ἐπερχομένου ἀπὸ τὴν Δύσιν κινδύνου, δηλ. τῆς Ρώμης.

Ἔκαμε μακροὺς πολέμους καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Μακεδονία ἔχανε τὴν δὺναμίν της. Οἱ Ἠπειρῶται τὸν ἠγάπων πολὺ καὶ τὸν ὠνόμασαν «Αετόν», διὰ τὰ πολεμικά του κατορθώματα.

Εἴδομεν, ὅτι ἐδέχθη νὰ βοηθὴσῃ τοὺς Ταραντίνους καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς Ρωμαίους. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἐνικήθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἤπειρον.

Παρὰ ταῦτα ὁ Πύρρος δὲν ἔμεινεν ἥσυχος. Ἐδοκίμασε νὰ κυρὶευσῃ τὴν μακεδονίαν καὶ ἐπολέμησε τὸν βασιλέα αὐτῆς Αντίοχον. Κατόπιν ἐβάδισε κατὰ τῆς Πελοποννὴσου καὶ ἐπολιορκησε τὴν Σπάρτην. Τὴν πόλιν ἔσωσαν αἱ Σπαρτιάτισσαι, αἵ ὁποῖαι ἐπολέμησαν μαζὺ μὲ τοὺς ἄνδρας των. Ἔπειτα ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Ἄργους, ὅπου καὶ ἐφονεύθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πύρρου ἡ Ελλὰς περιῆλθε καί παλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Μακεδόνων.

2. ΑΙ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΙ. Μέσα εἰς τὸ χάος, το ὁποῖο ἐπηκολούθησε μία ἐλπὶς ὑποφώσκει. Ἡ ἕνωσις, τὴν ὁποία ὠνειρεύετο ὁ Πύρρος, γίνεται πραγματικότης.

Μερικαὶ πόλεις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας καὶ Αἰτωλίας, εἶναι ἀκόμη ἀκμαῖαι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον λάβει μέρος εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Καὶ αἱ δύο χῶραι δὲν εἶχον καμμίαν μεγάλην πόλιν, ἡ ὁποία νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὰς ἄλλας. Αἱ πόλεις λοιπὸν τῶν δύο τούτων χωρῶν (Αἰτωλίας καὶ Ἀχαΐας) συνήθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἐσχημὰτισαν δύο ὁμοσπονδίας ἢ συμπολιτείας: τὴν Ἀχαϊκὴν καὶ τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν.

Σκοπὸς τῶν συμπολιτειῶν τούτων ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Ὅλαι αἱ πόλεις εἶχον ἴσα δικαιώματα, δὲν ὑπῆρχε δηλ. καμμία ἡγεμονεύουσα, ὅπως ἄλλοτε ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι.

Τὴν συμπολιτείαν ἐκυβέρνα ἡ Γενικὴ συνέλευσις τῶν πόλεων, ἡ ὁποία συνήρχετο κατ' ἔτος. Διώριζεν ἕνα διαρκὲς συμβούλιον καὶ ἕνα

στρατηγόν.

Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν, ὅταν στρατηγός της έγινεν ὁ Ἄρατος, ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Αὐτὸς κατώρθωσε νὰ ἑνωθοῦν αἱ δύο συμπολιτεῖαι καὶ νὰ ἐκδιώξουν τὰς μακεδονικὰς φρουρὰς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἕτερος στρατηγός, ὁ Φιλοποίμην, διωργάνωσε τὸ λαμπρὸν ἱππικόν τῆς συμπολιτείας καὶ τὸν στρατόν της.

Ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία ἐπίσης προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν (279 π.Χ.) ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ἐλέγοντε Κέλται, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τοὺς ὠνόμαζον Γαλάτας. Ἐλεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν διαφόρους χώρας, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν κ.ἄ. καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τότε ἠνώθησαν καὶ τοὺς ἀπέκρουσαν. Δὲν κατώρθωσαν νὰ λεηλατήσουν τὸ Μαντεῖον. Εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν τόπον ἑώρταζον κατόπιν τὰ «Σωτήρια». Οἱ δὲ Δελφοὶ ἀπετέλεσαν ἔκτοτε τὸ κέντρον τῆς Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας.

3. ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. Ἡ Σπάρτη μὲ τοὺς βασιλεῖς της Ἆγιν καὶ Κλεομένην ἐπανεῦρε τὴν ἀρχαίαν δύναμιν καὶ δόξαν της.

Συγχρόνως αἱ ἀντιζηλίαι μεταξὺ ὅλων τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσαν. Οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἀχαίκῆς Συμπολιτείας, ὅπως πάντοπε. Ἐκήρυξαν λοιπὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀράτου, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἑνώσῃ ὅλας τὰς ἑλληνικας πόλεις καὶ νὰ καταπαύσοουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Οἱ Αἰτωλοὶ εἰσέβαλον τότε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπίσης οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας κατέβησαν μὲ στρατὸν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα διέβησαν τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Ἄρατος, ὡς σύμμαχος τῶν Μακεδόνων, ἐξῆλθε νικητής. Ἀλλὰ μὲ τὴν νίκην αὐτὴν ὑπετάσσετο σχεδὸν εἰς τοὺς Μακεδόνας, διότι ὁ Αντίγονος ἀνεκηρύχθη ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν ἕνωσιν αὐτήν δὲν ἐδέχθη νὰ συμμετάσχῃ ἡ Αἰολικὴ Συμπολιτεία. Διὰ τοῦτο ὁ μετέπειτα βασιλεύς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Ε΄, μαζί μέ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, τὴν ἐπολέμησεν ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάσθη «συμμαχικὸς πόλεμος» καὶ διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἔτη (220-217 π.Χ.).

Οἱ ἐμφύλιοι αὐτοὶ πόλεμωοι τῶν Ἑλλήνων ἐπροκάλεσαν τὴν

ἐπέμβασιν τῶν Ρωμαίων καὶ τὴν καθυπόταξιν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς αὐτούς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

-Ποία ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου;

-Πληροφορίαι καὶ χαρακτηρισμὸς τοῦ Πύρρου.

-Τί ρόλον ἔπαιξαν οἱ Συμπολιτεῖαι εἰς τὴν Ἑλλάδα;

-Νὰ καταχωρήσετε εἰς τὸ τετράδιον τῆς Ἱστορίας τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ νὰ κάμετε χρονολογικὸν πίνακα τοῦ κεφαλαίου.

3. ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ- ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

1. Η ΡΩΜΗ ΣΤΡΕΦΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Ἀφοῦ οἱ Ρωμα ίοι καθυπέταξαν τοὺς Καρχηδονίους, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς τὴν πλησιεστέραν των μεγάλην δύναμιν, τὴν Μακεδονίαν.

Ἐξεστράτευσαν λοιπὸν ἐναντίον τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ε΄ καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας. Ἐπὶ δύο ἔτη ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατόπιν ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν ὁ Ὕπατος Φλαμινῖνος, ὁ ὁποῖος ἀπώθησε τὸν Φίλιππον καὶ κατώρθωσε νὰ προχωρήση εἰς τὸ βάθος τῆς Θεσσαλίας,

Τὸ ἔτος 197 π.Χ. νικᾷ τὸν Φίλιππον εἰς τὰς Κυνὸς Κεφαλάς, πλησίον τῶν Φαρσάλων καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ συνάψῃ εἰρήνην, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους: α) Νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ρωμαίους ὅλον τὸν πολεμικὸν στόλον του, β) Νὰ παραιτηθῇ ὅλων τῶν ἐκτὸς τῆς Μσαιδονίας κτήσεών του γ) Νὰ μὴ συμμαχῇ μὲ κανένα, οὔτε νὰ κάμνῃ πόλεμον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Ρωμαίων. Ἐπιπλέον δὲ ἐπλήρωσε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 1.000 ταλάντων.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ρωμαῖος ὕπατος κατῆλθε πρὸς τὸν Ἰσθμὸ ὅπου ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς εἶχε συγκεντρωθῆ διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἰσθμίων.

Ὁ Φλαμινῖνος ἦλθεν εἰς ἐκεῖ καὶ ἐνώπιον τοῦ πλήθους ἐκήρυξεν, ἐξ ὀνόματος τῆς Ρώμης, ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμους ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Μακεδόνες. Εἰς τὸ ἑξῆς οἱ Ἕλληνες ἀφήνοντο ἐλεύθεροι νὰ ζοῦν

σύμφωνα μὲ τοὺς παλαιούς των νόμους, ἀφρούρητοι καὶ ἀφορολόγητοι. ΟἱἝλλημες ἀπὸ τὴν χαράν των ἔρριψαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ὅλους τοὺς στεφάνους τοὺς ὁποίους είχον ἑτοιμάσει διὰ τοὺς ἀθλητάς.

Τὸ 194 π.Χ. ὁ Φλαμινῖνος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ Ρώμη προητοιμάζετο νὰ συγκρουσθῇ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον τὸν Γ΄, ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει τὴν Φοινίκην τὴν Παλαιστίνην, τὴν Χερσόνησον τῆς Θρᾴκης καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Εἶχε στείλει μάλιστα στρατὸν καὶ εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ἕλλάδα, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας εναντίον τῶν Ρωμαίων.

Τὴν ἄνοιξιν ὅμως τοῦ 191 π.Χ. ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ είς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ἀποστέλλουν στρατὸν ἐναντίον του καὶ εἰς μίαν μάχην πλησίον τῆς Μαγνησίας τὸν κατανικοῦν (190 π.Χ.).

2. ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ, ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ. Τὸν ἀποθανόντα Φίλιππον τὸν Ε΄ διεδέχθη εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ὁ υἱός του Περσεύς.

Ὁ νέος βασιλεύς, μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, προσεπάθησε νὰ ἑνωθῇ μὲ διαφόρους συμμάχους καὶ νὰ ἐξεγείρῃ ὅλους τοὺςἝλληνας ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

Τὰ σχέδιά του ὅμως ἔγιναν ἀμέσως γνωστὰ εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ τοῦ κηρύξουν τὸν πόλεμον (171 π.Χ.).

Τρία ἔτη συγκρούονται αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες μὲ τὰς μακεδονικὰς φάλαγγας τοῦ Περσέως χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὰ μακεδονικὰ ἐδάφη.

Τὸ τέταρτον ὅμως ἔτος τὰ πράγματα ἀλλάζουν ὄψιν διὰ τὸν Περσέα καὶ τὸ μέλλον τῆς Μακεδονίας. Ἡ Ρώμη ἀποστέλλει ἐναντίον τοῦ Περσέως τὸν στρατηγικώτατον καὶ τολμηρότατον ὕπατον Αἰμίλιον Παῦλον, ὁ ὁποῖος, κατόπιν πεισματώδους μάχης, νικᾷ τὸν Περσέα καὶ κυριεύει τὴν ἰσχυρὰν Πύδναν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταφύγει. Ὁ Περσεὺς συνελήφθη αἰχμάλωτος μὲ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ 11.000 Μακεδόνας. Κατόπιν τούτου ἡ Μακεδονία ὑπετάγη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ διηρέθη εἰς 4 αὐτονόμους πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνουν κατ' ἔτος φόρον.

3. ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

ΧΩΡΩΝ. Ραγδαίως ἐξελίσσονται τώρα τὰ τελευταῖα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπέφερον τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀντιζηλίαι, διχόνοιαι καὶ μίση μακροχρόνια ὑπέσκαψαν ὡς κακοήθης φυματίωσις τὸν πνεύμονα τῆς ἄλλοτε ἀκμαίας Ἑλλάδος. Ψυχορραγοῦσα τώρα διέρχεται τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ ἐλευθέρου βίου της.

Οἱ Ρωμαῖοι, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πύδνας., ἤλλαξαν διαγωγὴν ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων. Ἐφέρθησαν πρὸς αὐτοὺς σκληρότατα. Ἐλεηλάτησαν 70 πόλεις τῆς Ἠπείρου (ἴσως ἐκδικούμενοι τὸν Πύρρον) καὶ ἐξηνδραπόδισαν 150.000 κατοίκους της. Ὅσοι κατηγγέλθησαν ὡς φίλοι τῶν Μακεδόνων Ἠπειρῶται, Ἀκαρνᾶνες, Αἰτωλοί, Βοιωτοί, Ἀχαιοί ἐν γένει, ἐθανατώθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν. Ἀπὸ τους, Ἀχαιοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἔλαβον 1.000 ὁμήρους, τοὺς ὁποίους ἐκράπησαν πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ περίφημος ἱστορικὸς Πολύβιος.

Ἔπειτα ἀπὸ 17 ἔτη ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς 300, οἱ ὁποῖοι ἐπέζησαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τὰ σκληρὰ βάσανα, νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἑλλάδα (151 π.Χ.), ὅπου ἤρχισαν νὰ περιγράφουν τὰ μαρτύριά των, διὰ νὰ ἐξεγείρουν τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Ρωμαίων.

Αἱ φιλονικίαι ὅμως τῶν πόλεων τῆς Μεσημβρινῆς Ἑλλάδος ἐξηκολούθουν. Οἱ Ἀχαιοὶ εὑρίσκοντο εἰς ρῆξιν μὲ τὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία ἀποσχίσθη μετὰ τῆς Ἡρακλείας (πόλεως παρὰ τὴν Οἴτην) ἀπὸ τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν. Ἡ Συμπολιτεία ἐκήρυξε τὸν ποόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης (146 π.Χ.), ἡ δὲ Σπάρτη ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῆς Ρώμης.

Τότε ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Μέτελλος ερχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νικᾷ, κατόπιν φονικωτάτης καὶ πεισματώδους μάχης, τοῦς Ἀχαιοὺς είς τὴν Λοκρίδα (147 π.Χ.). Ἐπροχώρησε κατόπιν πρὸς τὰς Θήβας καὶ τὰ Μέγαρα, τὰ κατέλαβε καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ, ὅπου οἱ Ἀχαιοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἀντισταθοῦν. Ἐκεῖ ὁ Μέτελλος ἐπρότεινε εἰρήνην, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περιορισθῇ ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία εἰς τὰς κυρέως Ἀχαϊκὰς πόλεις, ἀλλά ἡ Σύνοδος τῶν Ἀχαιῶν ἀπέριψε τὴν πρότασιν αὐτῆν.

Τὸν Μέτελλον διεδέχθη εἰς τὰς ἐπιχειρὴσεις ὁ ἀπαίδευτος καὶ ὠμὸς Μόμμιος. Οὗτος, κατόπιν σφοδρᾶς μάχης παρά τὴν Λευκόπετραν, ἐνίκησε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ ἐπροχώρησεν ἄνευ ἀντιστάσεως πρὸς

τὴν Κόρινθον. Εἰσέβαλεν εἰς τὴν πόλιν, ἐσύλησε τὰ πολυτιμότατα ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, κατέσφαξε τοὺς ἄνδρας, εξηνδραπόδισε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ καὶ παρέδωσε τὴν πλουσιωτάτην καὶ ἔνδοξον πόλιν τῆς Κορίνθου εἰς τὰς φλόγας καὶ τὴν καταστροφήν (146 π.Χ.).

Ἔκτοτε ἡ Μεσημβρινὴ Ἑλλὰς ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία μὲ τὸ ὄνομα *Ἀχαΐα.*

Τέλος, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μέχρι τοῦ 66 π.Χ. οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν καὶ τὸ βασίλειον τῆς Συρίας καὶ ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν, τὸ δὲ 31 π.Χ. καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Τοιουτοτρόπως ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἔγιναν ρωμαϊκαί.

Ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Κορίνθου πίπτει ἡ αὐλαία τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ὑπεδουλώθη, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν κατενόησαν τὴν ἀξίαν τῆς ἑνώσεως.

Ἀλλὰ ἔληξεν ἡ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου; Οἱ τιτᾶνες τῆς κλασσικῆς διανοήσεως, οἱ γίγαντες τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, δηλ. τὸ ἀθάνατον ἑλληνικὸν πνεῦμα, θὰ ἠφανίζοντο; Οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι, οἱ τολμηροὶ ὁδηγοί, οἱ ὁποῖοι διήνοιξαν ὅλους τοὺς δρόμους τῆς σοφίας, τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, θὰ ἐχάνοντο διὰ παντός; Ὄχι βεβαίως! Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι κάτι τὸ θνητόν. Εἶναι Ἰδέα καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι ἀθάνατος! Ἡ αὐλαία τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, ἡ ὁποία ἔκλεινε, θὰ ἀνοίξῃ καὶ πάλιν διὰ νὰ παρουσιασθῇ ἐκ νέου ἡ Ἑλλάς, ἐξίσου ὡραία, ὡς βασίλισσα τῶν μέσων χρόνων, δημιουργὸς ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ, ζυμωμένου μὲ τὸ ἁγνὸν αἷμα τῆς Νέας Πίστεως τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ.

Ἀνοίγεται ἡ Χρυσῆ Πύλη τῶν μέσων χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην ἀντικαθιστᾷ τώρα, τὸ χριοτιανικὸν Βυζάντιον, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ μεγάλη πόλις τοῦ «Παμβασιλέως».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

-Συμπεράσματα ἀπὸ τοῦς ἐμφυλίους πολέμους.
- Ρωμαϊκαὶ κακακτήσεις, Μακεδονία, Συρία, παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ χάρτου.
-Περσεὺς, Πύδνα (πληροφορίαι).
-Νὰ χαρακτηρίσετε τὸν Μόμμιον.
- Γραπτὴ ἐργασία: «Η καταστροφὴ τῆς Κορίνθου».

4. ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΤΗΤΩΝ - ΕΛΛΗΝΟΡΡΩΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Κατὰ τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες εἶχον κατακτήσει ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἐδημιούργησαν μίαν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν μὲ τὴν ὠμὴν βίαν. Μετέφεραν θριαμβευτικῶς τοὺς ἀετούς των ἀπὸ τὰς βραχώδεις ἀκτὰς τῆς Σκωτίας μέχρι τῶν ἄμμων τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τὸν ταραχώδη Ἀτλαντικὸν μέχρι τῶν ἠρέμων ποταμῶν τῆς Μεσοποταμίας.

Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως δὲν παρουσίασαν ἕως τότε καμμίαν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν. Ἦσαν βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι, μέσα εἰς ἕνα λαμπρὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐθάμβωσεν ἡ λάμψις καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Εὗρον παντοῦ πλουσίας πόλεις, μὲ ὡραίας πλατείας καὶ θαυμασίους κήπους. Ἔβλεπον τοὺς ὡραίους ναούς, τὰ ἔξοχα ἀγάλματα, τὰ περικαλλῆ μνημεῖα. Ἐζήλευον τὰς κομψὰς ἐνδυμασίας καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους. Ἐθαύμαζον τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, ὅπου σοφοὶ διδάσκαλοι ἐδίδασκον φιλοσοφίαν καὶ ρητορικήν.

Ἤρχισαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ νὰ μανθάνουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς τρόπους. Νὰ ἐνδύωνται μὲ ὡραῖα καὶ λεπτὰ ἐνδύματα. Νὰ ἀκολουθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα.

Ὅταν δὲ ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα των, μετέφερον καὶ ἐκεῖ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Κατεσκεύαζον οἰκίας μὲ ὅλας τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς ἐστόλιζον μὲ ἀγάλματα, κομψοτεχνήματα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἔφερον ὡς λάφυρα ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν.

Ἰδιαιτέρως ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἠγάπησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Οἱ πλουσιώτεροι ἔστελλον τὰ παιδιά των νὰ μορφωθοῦν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας και ἄλλων πόλεων. Ἐξ ἄλλου πολλοὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι, ρήτορες καὶ καλλιτέχναι μετέβησαν εἰς τὴν Ρώμην ἢ εἰς ἄλλας πόλεις, ὅπου ἵδρυσαν σχολὰς διὰ τὰ παιδιὰ τῶν Ρωμαίων.

Ἀκόμη καὶ βιβλία ἐγράφοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίθησαν φιλόσοφοι, ρήτορες καὶ καλλιτέχναι.

Ἡ Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ («Φόρουμ»).

Δικαίως λοιπὸν ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ὁράτιος εἶπεν: «Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ὅπλα, ἡ Ἑλλὰς ὅμως κατέκτησεν αὐτοὺς μὲ τὸ πνεῦμα».

Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Ρωμαῖοι ἐμιμοῦντο δουλικῶς τοὺς Ἕλληνας. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦν καὶ αὐτοὶ ἔργα, σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτῆρα των. Καθὼς δέ ἐπεκράτει τότε εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἰρήνη καὶ ἡσυχία, οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες εἶχον ὡς άσχολίαν τὴν κατασκευὴν διαφόρων ἔργων, διὰ νὰ μείνῃ τό ὄνομά των ἀθάνατον. Ἔκτισαν πόλεις καὶ ἀνάκτορα, ναοὺς καὶ θέατρα, λουτρὰ καὶ ἱπποδρόμους. Κατεσκεύασαν δρόμους, γεφύρας, ἀγοράς, ὑδραγωγεῖα.

Ἡ ἑλληνική των μόρφωσις τοὺς ἔκαμε νὰ ἐπανορθώσουν πολλὰς ζημίας καὶ ἀδικίας, τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω ὁ αυτοκράτωρ Αὔγουστος ἔδωσεν αὐτονομίαν καὶ προσέφερεν εὐεργεσίας εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Ὁ Καῖσαρ ἔκτισε καὶ πάλιν τὴν κατεστραμμένην Κόρινθον. Ὁ Τραϊανὸς ἵδρυσε τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου. Ὁ Ἀδριανὸς ἔκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰσήρχετο δὲ κανεὶς εἰς αὐτὴν ἀπὸ τήν γνωστὴν Πύλην τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὁ ἴδιος συνεπλήρωσε τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ κατεσκεύασε τὸ Αδριάνειον ὑδραγωγεῖον. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ πλούσιος Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς κατεσκεύασε τὸ Ὠδεῖον του, παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν.

Τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔρριψε τὰς ρίζας του καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλον τὸ ἀπέραντον ρωμαϊκὸν κράτος. Ἡ ἀγαθοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐξηυγένισε τοὺς ἄλλοτε

ἀπαιδεύτους Ρωμαίους· ἐδάμασε καὶ ἐξημέρωσε τὰ ἄγρια ἤθη των· ἐκαλλιέργησε τὰς ψυχάς των εἰς τρόπον, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ καταστοῦν ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσουν νέον πολιτισμόν τὸν **ἑλληνορρωμαϊκὸν πολιτισμόν.**

ΕΡΓΑΣΙΑΙ

1. Συγκρίνατε τὸν πολιτισμὸν τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων.
2. Πῶς ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός;
3. Γραπτὴ ἐργασία : «Τὶ προσέφερεν ἡ κατακτηθεῖσα Ἑλλὰς εἰς τοὺς Ρωμαίους».

2. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. Ὅλοι οἱ πρὸ Χριστοῦ λαοὶ ἦσαν εἰδωλολάτραι, ἐκτὸς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἐλάτρευον, τὸν ἀληθινὸν θεὸν καὶ ἀνέμενον τὸν **Μεσσίαν**.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν βεβαίως καὶ αὐτοὶ εἰδωλολάτραι, ἀλλὰ εἶχον δημιουργήσει ἕνα τελειότερον εἶδος θρησκείας.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐξ ἄλλου, ἂν καὶ παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν λατρείαν πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους θεούς, ὡς κοσμοκράτορες τώρα, ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ὅλους ἐκείνους τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν των. Τοιουτοτρόπως ἐγνώρισαν τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ ἄλλων λαῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ὅμως δὲν εἶχον λόγους θρησκευνικοῦ φανατισμοῦ, διότι ἦσαν ἀνεξίθρησκοι. Ἕνα μωσαϊκὸν θρησκειῶν ἦτο ὅλη ἡ αὐτοκρατορία: εἰδωλολάτραι τοῦ ἑλληνικοῦ δωδεκαθέου, πυρολάτραι Πέρσαι, ὀπαδοὶ τῆς Κυβέλης τῆς Ἀσίας, τῆς Ἴσιδος τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Μίθρα, Ἰουδαῖοι κ.ά. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦσαν εὐτυχεῖς.

Αἱ λέξεις *ἀγάπη* καὶ *ἰσότης* ἔναντι τοῦ νόμου ἦσαν ἄγνωστοι. Ὁ κόσμος εὑρίσκετο εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἀδυνατοι ὄχι μόνον δὲν εὕρισκον καμμίαν βοήθειαν ἀλλὰ ἦσαν καὶ δοῦλοι τῶν δυνατῶν καὶ τῶν πλουσίων καῖ ἐπωλοῦντο εἰς τὰς ἀγοράς, ὅπως τὰ ζῷα. Αἱ γυναῖκες ἦσαν δοῦλαι τῶν ἀνδρῶν. Κατάπτωσις καὶ ἀθλιότης ἐπεκράτει παντοῦ. Ἡ ὁποισδήποτε θρησκεία δέν προσέφερεν εἰς τὸν ἄνθρωπον καμμίαν ἱκανοποίησιν. Αἱ διδασκαλίαι, ἐξ ἄλλου, τῶν διαφόρων φιλοσόφων ἔχουν κλονίσει τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς θεούς. Ἀλλ' οὔτε καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἀντιλήψεις καὶ δοξασίαι ἦσαν ἱκαναὶ νὰ δώσουν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἕνα νέον τρόπον ζωῆς. Κάτι

τὸ νέον ἀνεζήτει ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν διαφθοράν τῆς ζωῆς κάτι, τὸ ὁποῖον θὰ τοῦ ἐχάριζε ψυχικὴν γαλήνην, παρηγορίαν καὶ σωτηρίαν. Ἐδίψα διὰ δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ ἀνθρωπότης εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην κατάστασιν, παρουσιάσθη εἰς τοὺς χόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου ὁ Χριστιανισμὸς (753 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης).

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία, τὴν ὁποῖαν ἵδρυσεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὡς ταπεινὸς ἄνθρωπος, διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν, τὴν θρησκείαν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, τῆς ἀγάπης καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμη. Ἐκήρυξεν ὁ Χριστὸς τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἐδίδαξεν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφοί, τέκνα τοῦ Θεοῦ, χωρὶς διάκρισιν πλουσίου καὶ πτωχοῦ, δούλου καὶ ἐλευθέρου. Ἐκάλεσε κοντά Του τοὺς «κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους» διὰ νὰ τοὺς ἀναπαύσῃ. Ἐμακάρισε τοὺς ταπεινούς, τοὺς πεινασμένους ἀπὸ δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην, τοὺς θλιμμένους καὶ κατατρεγμέμους. Ἔχυσε τέλος τὸ τίμιον αἷμα Του ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, διὰ νὰ ἐξαγνίσῃ τὸυ ἄνθρωπον.

Τόσον παρήγορος ἦτο διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ διδασκαλία τοῦ Θεανθρώπου, ὥστε ἀμέσως τὰ πλήθη τὴν ἠκολούθησαν. Ἡ νέα θρησκεία ἐπέφερε τεράστιαν ρῆγμα μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου. Τόσον μέγα κοσμοϊστορικὸν γεγονὸς ὑπῆρξεν ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὥστε νὰ χωρισθῇ ἡ Ἱστορία εἰς πρὸ Χριστοῦ (π.Χ.) καὶ μετὰ Χριστὸν (μ.Χ.). Ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην κοινωνικὴν ζωὴν ἤλλαξεν ἡ νέα θρησκεία. Ἡ δουλεία κατηργήθη, αἱ γυυαῖκες κατέλαβον τὴν ἁρμόζουσαν θέσιν μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἀδελφωσύνη, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἀγάπη ἐπεκράτησαν εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπωμ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν καλύτεροι καὶ ἡμερώτεροι. Δὲν τοὺς βασανίζουν, ὅπως ἄλλοτε, τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς· δὲν ἀγωνιοῦν διὰ τὸν θάνατον· γνωρίζουν ὅτι πέραν τοῦ θανάτου ὑπάρχει ἡ αἰώνιος ζωή, τὴν ὁποῖα, θὰ κληρονομήσουν οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἀγαθοί.

2. ΑΓΩΝΕΣ, ΔΙΩΓΜΟΙ ΚΑΙ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ. Τὰ ἀνθρωποσωτήρια διδάγματα τῆς νέας θρησκείας

Τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν.

ἦσαν γνωστὰ μόνον εἰς τὴν Παλαιστίνην, δηλ. εἰς τὰ μέρη, ὅπου ἔζησε καὶ ἐκήρυξεν ὁ Κύριος. Μετὰ τὴν ἀνάστασίν Του ὅμως καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε τοὺς Ἀποστόλους, ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἐξαπλώνεται σιγὰ-σιγὰ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Τρεῖς χιλιάδες ἄνθρωποι εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μόλις ἤκουσαν τὸ πρῶτον κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, γίνονται Χριστιανοὶ καὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ἐντολὴν τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου των, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Παλαιστίνης, μετέβησαν εἰς τὴν Δαμασκόν, τὴν Ἀντιόχειαν, τῆν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἔφεσον, τὰς Ἀθήνας, τὴν Κόρινθον, τὴν Ρώμην, καὶ εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Παντοῦ εὑρίσκει ἀπήχησιν ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης. Καθημερινῶς ἱδρύονται καὶ νέαι Ἐκκλησίαι. Τοιουτοτρόπως ὁ Χριστιανισμὸς ἐξαπλοῦται μὲ ταχύτατον ρυθμόν. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τοὺς κάτωθι λόγους:

α) Ἡ κοσμοκρατορία τῶν Ρωμαίων ἤνωσε τοὺς λαοὺς πῆς γῆς καὶ κατήργηε τὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα ἠμπόδιζον τὴν διάδοσιν τῶν νέων ἰδεῶν.

β) Ἡ νέα θρησκεία ἐχρησιμοποίησε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία τότε ἦτο παγκόσμιος καὶ κατανοητὴ ἀπὸ ὅλους. Τὴν ἔκαμε γλῶσσαν τῆς κατηχήσεως, τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς λατρείας της καὶ εἰς αὐτὴν ἐγράφησαν τὰ Ἅγια Εὐαγγέλια καὶ ὅλα τὰ θρησκευτικὰ βιβλία.

γ) Οἱ λόγοι τοῦ Παύλου: «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ, πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», ἱκανοποιοῦν τὰς ψυχὰς τῶν βασανιζομένων δούλων, τῶν ὑποδούλων λαῶν καὶ τῶν περιφρονημένων γυναικῶν.

δ) Περισσότερον ὅμως παντὸς ἄλλου συνετέλεσεν εἰς τὸν Θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας του, ἡ ἀγντότης τῶν ἠθῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως.

Δι' αὐτὸ, ἄνθρωποι κάθε τάξεως καὶ ἡλικίας, μορφωμένοι καὶ ἀμόρφωτοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἠσπάζοντο τὴ θρησκεία τῆς ἀγάπης. Τοιουτοτρόπως αὕτη ἔγινε θρησκεία ὅλων τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς διάκρισιν φύλου καὶ φυλῆς.

Ἂν ἐξαιρέσωμεν ὅμως τὰς εὐνοϊκὰς αὐτὰς συνθήκας, ὁ Χριστιανισμὸς συνήντησε καὶ μεγάλα ἐμπόδια,ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἐθνικῶν, πρὸ πάντων.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευον εἰς ἕνα θεόν, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἀνεδείκνυεν ὡς τὸν «περιούσιον» λαὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος ὅμως κατέρριπτε τὴν πίστιν αὐτήν. Ὁ Ἰησους ἐκήρυττεν: «Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει προτιμήσεις ὑπὲρ τοῦ ἑνὸςς ἢ τοῦ ἄλλου λαοῦ. Εἶναι κοινὸς πατὴρ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί, ἀκόμη καὶ οἱ ἁμαρτωλοί, ὅπως καὶ τὰ ἀγαπημένα τεκνα τοῦ θεοῦ, οἱ ἀγαθοί».

Ἐμίσησαν λοιπὸν τὸν Ἰησοῦν καὶ κατεδίωκον τοὺς Χριστιανούς, ὡς ἀποστάτας ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Ἡ ὁρμητικοτης των ὅμως ἀνεχαιτίσθη μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου (70 μ.Χ.).

Οἱ Ἐθνικοὶ (εἰδωλολάτραι) ἐδυσκολεύοντο νὰ θυσιάσουν τὰς ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς, διὰ μίαν ἄλλην ζωὴν εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἐξ αὐτῶν οἱ σοφοὶ καὶ οἱ μορφωμένοι δὲν ἤθελον νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν. Οἱ ἄρχοντες δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας καὶ τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων. Οἱ μάγοι, οἱ ἱερεῖς, οἱ ἀγαλματοποιοὶ καὶ

ὅλοι ὅσοι εἶχον συμφέροντα ἀπὸ τὴν παλαιὰν θρησκείαν, ἔβλεπον νὰ χάνεται ἡ πηγὴ τῶν κερδῶν των.

Ἔπλασαν λοιπὸν ψευδεῖς κατηγορίας κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὅτι εἶναι ἄθεοι, (ἐπειδὴ δὲν εἶχον βωμοὺς καὶ ἀγάλματα), μισάνθρωποι, (ἐπειδὴ δὲν ἐπήγαιναν εἰς διασκεδάσεις καὶ θεάματα), ἀνθρωποφάγοι (ἐπειδὴ μετελάμβανον τὸ «σῶμα καὶ αἷμα» τοῦ Χριστοῦ).

Ἔπειτα διὰ κάθε θεομηνίαν (σεισμόν, πλήμμυραν, ἀνομβρίαν, ἐπιδημίαν, πεῖναν κλπ.) ἐθεωροῦσαν ὡς ὑπαιτίους τοὺς χριστιανούς. Τοὺς κατεδίωκον λοιπόν, διὰ νὰ παύσῃ ἡ ὀργὴ τῶν θεῶν των.

Ἡ Σύγκλητος «ἀπεθέωνε» συχνὰ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας. Τότε εἰς τὰ ἀγάλματά των ἔπρεπε νὰ ἀποδίδωνται θεῖαι τιμαὶ ἀπὸ τὰ πλήθη. Τοῦτο ὅμως ἠρνοῦντο νὰ πράξουν οἱ Χριστιανοί.

Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον καὶ ἄλλους λόγους νὰ μὴ συμπαθοῦν τοὺς χριστιανούς. Ἐμάνθανον, ὅτι ἔκαμνον μυστικὰς συγκεπτρώσεις καὶ ἔβλεπον νὰ αὐξάνῃ ἡ δύναμίς των. Ἤρχισαν λοιπὸν νὰ τοὺς ὑποπτεύωνται ὡς συνωμότας.

Δι’ ὅλα αὐτὰ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες μετέβαλον τὰς ἀνεπισήμους διώξεις τῶν χριστιανῶν εἰς ἐπισήμους διωγμούς.

Οἱ διωγμοὶ ἤρχισαν ἀπὸ τὸν Νέρωνα (64-68 μ.Χ.) καὶ ἐσυνεχίσθησαν ἐπὶ 250 σχεδὸν ἔτη. Δὲν ἦσαν ὅμως συνεχεῖς.Ἕκαστον διωγμὸν ἠκολούθουν μακρὰ ἔτη εἰρήνης. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία εὕρισκε τὸν καιρὸν νά διοργανωθῇ καὶ πάλιν.

Οἱ τρομερώτεροι ὅμως διωγμοὶ ἦσαν ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος, τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Διοαλητιανοῦ. Εἰς ἑκάστην περίπτωσιν ἐξευρίσκοντο νέα μαρτύρια, πρὸς τιμωρίαν τῶν χριστιανῶν.

Γενικῶς δὲ οἱ Χριστιανοὶ συνελαμβάνοντο καὶ, ἄλλοι ἐρράπτοντο εἰς δέρματα ζῴων καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰ θηρία, ἄλλοι ἐδένοντο εἰς πασσάλους, ἠλείφαντο μὲ πίσσαν καὶ ἠνάπτοντο ὡς νυκτερινοὶ φανοί. Ἄλλοι ἐδένοντο εἰς τροχοὺς μὲ δρέπανα, διὰ νὰ καταξεσχιθοῦν αἱ σάρκαι των κατὰ τὴν περιστροφήν, καὶ ἄλλοι ἐσταυρώνοντο ἢ ἐβασανίζοντο κατὰ διαφόρους τρόπους.

Χιλιάδες χριστιανῶν ἐμαρτύρησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διωγμῶν.Μεταξὺ τῶν πρώτων ἦσαν καὶ οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων, Πέτρος καὶ Παῦλος, μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων οἱ μεγαλομάρτυρες, Ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἅγιος Δημήτριος.

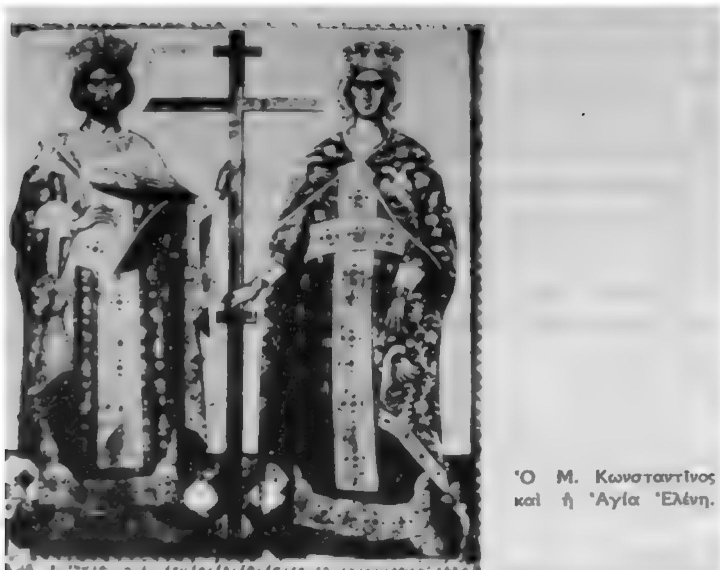
Φανερὰ λατρεία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἦτο ἀδύνατος. Διὰ τοῦτο κατέφευγον εἰς σπήλαια, εἰς ὑπόγεια κοιμητήρια καὶ εἰς τὰς κατακόμβας.

Αἱ κατακόμβαι ἦσαν ὑπόγεια νεκροταφεία τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν ὁλοκλήρους νεκρουπόλεις μὲ δωμάτια, μυστικὰς ἐκκλησίας, τάφους κλπ. Τοιαῦται σῴζονται μέχρι σήμερον ὑπὸ τὴν Ρώμην καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Τὸ αἷμα ὅμως τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως ἐπότισε τὸ δένδρον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος ἐθριάμβευσεν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ:

1. Ποία ἡ θρησκευτικὴ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων πρὸ Χριστοῦ.
2. Τί συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.
3. Διὰ ποίους λόγους οἱ εἰδωλολάτραι ἐμισοῦσαν τοῦς Χριστιανούς.
4. Ποῖοι ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι.
5. Ποῦ καὶ τί ἐδίδαξαν.
6. Ποῖος ἦτο ὁ Παῦλος ποῦ ἐδίδαξε, τί ἐδίδαξεν εἰς τὰς Ἀθήνας (πληροφορίαι ἀπὸ τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν).
7. Ποῖοι αὐτοκράτορες κατεδίωξαν τοὺς Χριστιανούς.
8. Ὁ Νέρων (περισσοτέρας πληροφορίας).
9. Ὁ Διοκλιτιανὸς (πληροφορίαι).
10. Γραπτὴ ἐργασία: «Ἡ δύναμις τῆς πίστεως»
11. Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα καὶ ὁ ἱστορικὸς πίναξ του κεφαλαίου.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Ἁγία Ἑλένη.

3. Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

1. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. Ἐπὶ δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας ἐβασίλευον εἰς τὴν Ρώμην, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, συνετοὶ αὐτοκράτορες.

Πρῶτος ἐβασίλευσεν ὁ **Τιβέριος,** τὸν ὁποῖον δὲν ἠγάπησεν ὁ Λαός, διότι δὲν τοῦ ἔδιδε «σῖτον καὶ θεάματα». Δι' αὐτὸ ὁ Τιβέριος κατήρτισεν ἓν σῶμα ἀπὸ ἐκλεκτοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς εἶχεν ὡς φρουράν του. Ἦσαν οἱ λεγόμενοι **«πραιτωριανοί»,** οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν καιρὸν ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν, ὥστε νὰ ἀναβιβάζουν καὶ νὰ καταβιβάζουν καὶ αὐτοκράτορας ἀκόμη.

Ἔπειτα ἦλθεν ὁ **Κλαύδιος,** ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Ρώμης. Ὁ Φλάβιος **Οὐεσπασιανὸς** κατεσκεύασε τὸ τεράστιον ἀμφιθέατρον Κολοσσαῖον. Ὁ υἱός του, Τίτος, κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰουδαίων καὶ κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐξερράγη τὸ ἡφαίστειον Βεζούβιος καὶ ἡ λάβα του κατεπλάκωσε τὴν Πομπηίαν καὶ ἄλλας δύο πόλεις.

Ὁ **Ἀδριανὸς** δὲν ἀφῆκε καμμίαν ἐπαρχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ

κτίση καὶ ἕν οἰκοδόμημα. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐφρόντισε νὰ στολίση τὰς Ἀθήνας. Ἔπειτα, κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ **Ἀντωνῖνος** ὁ Εὐσεβής, ἡ αὐτοκρατορία ἐγνώρισε τὴν μεγαλυτέραν εὐτυχίαν. Τελευταῖος ἐκ τῶν καλῶν αὐτοκρατόρων ἦτο ὁ φιλόσοφος **Μᾶρκος Αὐρήλιος,** θαυμαστὴς καὶ λάτρης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ παρακμή. Οἱ πραιτωριανοί, οἱ λεγεωνάριοι καὶ οἱ Ἔπαρχοι ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ἐπέρασαν οὕτω ἑκατὸν ἔτη μὲ συνεχεῖς ἐπαναστάσεις. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀνεφάνησαν εἰς τὰ σύνορα ἐπικίνδυνοι ἐχθροί. Οἱ Γοτθοι ἔφθασαν ἕως τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Οἱ Πέρσαι διέτρεχον τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ὅλα ἐφανέρωναν ὅτι τὸ κράτος βαδίζει πρὸς διάλυσιν.

Ἡ Ρώμη εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας της καὶ ἐφαίνετο ἐνδεδειγμένη ὡς πρωτεύουσα αὐτῆς.

Εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς αὐτοκρατορίας εὑρίσκοντο πτωχοὶ καὶ ἀπολίτιστοι λαοί. Οὗτοι εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς Ρώμης. Ἔμενον λοιπὸν ἥσυχοι καὶ τὰ σύνορα πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτὴν ἦσαν ἀσφαλῆ.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως τμῆμα ἔζοῦσαν λαοὶ μὲ ἀνεξάντλητους πόρους, λαμπρὰν ἱστορίαν καὶ ἔξοχον πολιτισμόν. Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο καὶ τοὺς Ἐπιγόνους του, οἱ λαοὶ αὐτοὶ προήχθησαν. Ἐπὶ πλέον οὗτοι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμόν. Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ἡ Ρώμη ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν, ἐδημιούργει μεγάλας φροντίδας δι' αὐτὴν. Ἐξ ἄλλου ἐκεῖθεν τῶν συνόρων ἔζοῦσαν ἀναρίθμητα στίφη βαρβάρων, ἕτοιμα νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ Ρώμη εἶχε κατασκευάσει τὴν μεγάλην Ἐγνατίαν ὁδὸν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὸ Δυρράχιον, ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ κατέληγεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Δι' αὐτῆς ἐπικοινωνούσεμ μὲ τὸν ἀνατολικὸν κόσμον συντόμως καὶ ἀπέφευγε τὸν διάπλουν ἀπὸ τὸ ταραχῶδες Ἰόνιον καὶ Αἰγαῖον πέλαγος.

Ἔπρεπεν ὅμως νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ τόπου αὐτοκρατορικὴ ἀρχή, διὰ νὰ κυβερνᾷ τὰ ἀπέραντα ἐδάφη τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἀνάγκην αὐτὴν εἶχον ἀντιληφθῆ πολλοὶ αὐτοκράτορες καὶ ἐσκέφθησαν νὰ μεταφέρουν πρὸς

ἀνατολὰς τὴν πρωτεύουσαν. Εὕρισκον ὅμως μεγάλην ἀντίδρασιν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀρχαίας Ρώμης ἡ ὁποία εὑρίσκετο τότε εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης της.

Πρῶτος ὁ Διοκλητιανὸς (285 μ.Χ.) ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ ριζικὰ μέτρα. Ἐχώρισε λοιπὸν τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς δύο τμήματα καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἐκυβέρνα εἷς αὐτοκράτωρ, μὲ τὸν τίτλον Αὔγουστος. Ἡ διαίρεσις ὅμως οὐσιαστικῶς ἔγινεν εἰς τέσσαρα τμήματα, διότι εἰς ἕκαστον τμῆμα ὑπῆρχε καὶ εἷς συναυτοκράτωρ, μὲ τὸν τίτλον **Καῖσαρ**. Τοιουτοτρόπως ἐθεσπίσθη ἡ **Τετραρχία**. Ὁ Διοκλητιανὸς ὥρισεν ὡς πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς τὴν Νικομήδειαν.

Τώρα ἡ Ρώμη παρέμεινε τυπικῶς ἡ μόνη πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ἐκεῖ ἦτο ἡ ἕδρα τῆς Συγκλήτου καὶ ἐκεῖ ἔμειναν ὅλα τὰ διοικητικὰ ὄργανα.

Ἀλλὰ τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν ἐβελτίωσε τὴν κατάστασιν. Οἱ τέσσαρες ἄρχοντες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους συχνὰ ἐφιλονίκουν μεταξύ των καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι δὲν ἔλειψαν.

2. **Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ.** Τὸ 273 μ.Χ. ἐγεννήθη εἰς τὴν Νύσσαν τῆς Σερβίας ὁ Κωνσταντῖνος, υἱὸς τοῦ τότε Ρωμαίου στρατηγοῦ Κωνσταντίου Χλωροῦ καὶ τῆς εὐσεβοῦς Ἑλένης.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Διοκλητιανός, ὁ ὁποῖος εἶχε συναυτοκτάτορα τὸν Γαλέριον. Εἰς τὴν Δύσιν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Μαξιμιανός, ὁ ὁποῖος προήγαγε τὸν Κωνστάντιον εἰς συναυτοκράτορα καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Γαλατίαν (Γαλλίαν). Ὁ Κωνσταντῖνος παρέμεινεν ὡς ὅμηρος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Διοκλτιανοῦ (Νικομήδειαν), ὅπου ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καί διεκρίθη εἰς αὐτό.

Ὁ Γαλέριος ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν Διοκλητιανὸν νὰ ἐκδώσῃ διατάγματα κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἤρχισεν ὁ φοβερὸς διωγμὸς αὐτῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος ᾐσθάνετο ἀποτροπιασμὸν διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο. Μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν λοιπόν ἀνεχώρησε καὶ ἦλθεν εἰς τόν πατέρα του, ὁ ὁποῖος ηὐνόει τοὺς χριστιανούς.

Τὸ 306 μ.Χ. ἀπέθανεν ὁ Κωνστάντιος καὶ αἱ στρατιαὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν Κωνσταντῖνον. Ὀλίγον ἀργότερον ἄλλαι στρατιαὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης τὸν Μαξέντιον καὶ τῆς Ἀνατολῆς

τὸν Λικίνιον.

Ὁ Μαξέντιος ἐφοβεῖτο τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἡτοίμασε στρατόν, διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν Γαλατίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπληροφορήθη τοὺς σκοποὺς τοῦ Μαξεντίου. Ἔκλεισε λοιπὸν συμφωνίαν μὲ τὸν Λικίνιον καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ πρῶτος κατὰ τοῦ Μαξεντίου, ὥστε νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδιά του.

3. ΛΑΒΑΡΟΝ, Η ΠΡΩΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ. Πράγματι δὲ μὲ τὸν στρατόν του ἐπέρασε τὰς Ἄλπεις καὶ ἐπάτησε τὸ Ἰταλικὸν ἔδαφος. Τώρα εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν. Οἱ στρατιῶται, βεβαίως, τοῦ ἦσαν πιστοὶ καὶ μαζί των ἐνίκησε παντοῦ. Τώρα ὅμως, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πολιορκήσουν τὸ Καπιτώλιον, θὰ τὸν ἠκολούθουν;

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ὁ Κωνσταντῖνος ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς θείας προστασίας. Ἐζήτησεν ὡς σύμμαχον «Θεὸν τὸν οὐράνιον, αὐτὸν τῶν πάντων Σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν», τὸν ὁποῖον ἐτίμησε καὶ ὁ πατήρ του. Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ λάβῃ τὴν ἀπάντησιν κατὰ τρόπον θαυμαστόν.

Ἐνῷ ἔστρεφε τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν οὐρανόν, μὲ ἔκπληξιν καὶ φόβον εἶδεν ἐπάνω ἀπὸ τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου λαμπρὸν καὶ φωτεινὸν Σταυρὸν μὲ τὴν ἐπιγραφήν: **«Ἐν τούτῳ νίκα»**.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐσκέπτετο : «τί ἄραγε σημαίνει τὸ ὅραμα»; Καὶ ὁ Χριστὸς ἐπιφαίνεται κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὸ ὄνειρόν του καὶ τοῦ δεικνύει τὸν Σταυρόν. Τότε αἱ ἀμφιβολίαι του διελύθησαν.

Τὴν πρωΐαν ἐκάλεσε τοὺς χρυσοχόους του καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναπαραστήσουν τὴν εἰκόνα τοῦ «σημείου» καὶ νὰ τὴν στολίσουν μὲ ἀδάμαντας καὶ χρυσόν. Τοιουτοτρόπως κατεσκευάσθη τὸ *Λάβαρον*.

Τὸ Λάβαρον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν ὑψηλὸν καὶ περίχρυσον δόρυ, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὁριζοντίαν κεραίαν, διὰ νὰ σχηματίζῃ σταυρόν. Ἀπὸ τήν κεραίαν ἐκρέματο χρυσοπόρφυρον τετράγωνον ὕφασμα, τὸ ὁποῖον ἔφερε χρυσοκεντημένα μέσα εἰς κύκλους τὰ πρὸσωπα τοῦ βασιλέως καὶ τῶν δύο υἱῶν του. Εἰς τὴν κορυφὴν εἶχε χρυσοῦν λιθοκόλλητον στέφανον, μὲ τὸ μονόγραμμα «ΧΡ» εἰς τὸ μέσον. Τὸ ἔμβλημα αὐτό ἀντικατέστησε τοῦ λοιποῦ τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν τῆς Ρώμης καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ κράνος τοῦ αὐτοκράτορος καῖ τὰς ἀσπίδας τῶν στρατιωτῶν.

Ὁ Κωνσταντίνος προσεκύνησε τὸ Λάβαρον. Τὸ εἶδον οἱ χριστιανοὶ στρατιῶται του καὶ ἡ λάμψις τῆς πίστεως ἐπλημμύρισε τὰς καρδίας των. Τὸ ἀντίκρυσαν καὶ οἱ εἰδωλολάτραι μὲ ἀπορίαν. Ὅλοι ὅμως, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν πρώτην αὐτὴν χριστιανικὴν σημαίαν, ἐβάδισαν ἀκάθεκτοι κατὰ τῆς Ρώμης.

Τὸ Λάβαρον.

4. Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΝΟΚΡΑΤΩΡ. Ὁ Μαξέντιος ἠδύνατο βεβαίως, νὰ παραμείνη μέσα εἰς τὰ τείχη τῆς Ρώμης. Τότε θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξαντλήση τὸν Κωνσταντῖνον εἰς μίαν ἄκαρπον πολιορκίαν. Ἐστηρίχθη ὅμως εἰς τὸν πολυάριθμον ἐξ εἰδωλολατρῶν στρατόν του καὶ ἐξῆλθε τῶν τειχῶν. Ἡ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε τρομερά. Ἡ νίκη τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ εἰδωλολάτρου ἡγεμόνος ἦτο συντριπτική. Ὁ Μαξέντιος ἔτρεξε νὰ περάση ἀπὸ τὴν Μουλβίαν γέφυραν καὶ νὰ κλεισθῆ εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ γέφυρα ὅμως ὑπεχώρησεν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν στρατιωτῶν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεσεν εἰς τὸν Τίβεριν καὶ ἐπνίγη.

Ὁ Κωνοταντῖνος, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Λάβαρον, εἰσῆλθε θριαμβευτὴς εἰς τὴν «αἰωνίαν πόλιν». Τότε ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ «θρίαμβον» χωρὶς νὰ θυσιάση εἰς τοὺς θεοὺς οὔτε νὰ ἀνέλθη εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπως συνήθιζον νὰ

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

κάμνουν οἱ εἰδωλολάτραι. Ἡ Σύγκλητος τοῦ ἔστησε θριαμβευτικὴν ἁψῖδα μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Ὁ βασιλεύς κατ' ἔμπνευσιν τῆς Θεότητος κατετρόπωσε τὸν τύραννον». Ὁ ἴδιος ἔστησε τὸν ἀδριάντα του εἰς τὴν Ἀγοράν. Εἰς αὐτὸν παριστάνετο νὰ κρατῇ δόρυ εἰς σχῆμα σταυροῦ, μέ τὴν δεξιάν του χεῖρα. Εἶχε δὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Τούτῳ τῷ σωτηριώδει σημείῳ τήν πόλιν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ τυράννου διασωθεῖσαν, ἠλευθέρωσα».

Ἀργότερον ὁ Λικίνιος ἠθέλησε νὰ πάρει μὲ τὸ μέρος του ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ νὰ πολεμήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον. Ἐδόθη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν (323 μ.Χ.) ἡ τελευταία μάχη. Ὁ στρατὸς τοῦ Λικινίου περιελάμβανε παντὸς εἴδους μάγους, μάντεις, θύτας κλπ. Τὸ στρατόπεδον τοῦ Κωνσταντίνου ἔβριθνι ἀπὸ χριστιανοὺς ἱερεῖς.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροχώρησε καὶ πάλιν μὲ τὸ Λάβαρον ἐμπρός ἀλλὰ μὲ μεγαλυτέραν πίστιν πλέον πρὸς τὸν Θεόν τῶν Χριστιανῶν. Πράγματι δὲ ὁ Σταυρὸς κατενίκησε τὰ εἴδωλα καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀνεκηρύχθη Μονοκράτωρ.

5. Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. Ἡ πρώτη μεγάλη ἐνέργεια τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἦτο τὸ Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων. Τὸ 313 μ.Χ. ἐξέδωσε μετά τοῦ Λικινίου εἰς τὸ Μεδιόλανον (Μιλᾶνον) τὸ περίφημον αὐτὸ διάταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται περίπου τὰ ἑξῆς:

«...Ἡμεῖς οἱ αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος καὶ Λικίνιος ἀποφασίζομεν νὰ σώσωμεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὴν ἐλευθερίαν, νὰ ἐξασκοῦν τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα... ἵνα εἴη ὁ Θεὸς ὁ ἐν οὐρανοῖς εὐσπλαχνικὸς καὶ εὐμενὴς πρὸς ὅλους, ὅσοι ζοῦν εἰς τὸ κράτος μας».

Μέ τὸ διάταγμα αὐτὸ ἐσταμάτησαν οἱ ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι διωγμοί, οἱ ὁποῖοι ἐκράτησαν ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας. Οἱ ἐξόριστοι καὶ οἱ φυλακισμένοι ὁμολογηταὶ τῆς πίστεως ἠλευθερώθησαν. Ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἀνέπεμψε θερμὰς δοξολογίας πρὸς τὸν Κύριον.

Κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωσεν εὐαγγελικώτερον χαρακτῆρα εἰς τὴν νομοθεσίαν του. Αἱ παραχωρήσεις δὲ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς διεδέχοντο ἡ μία τὴν ἄλλην.

Οἱ κληρικοὶ ἀπέκτησαν ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν εἰδωλολατρῶν ἱερέων καὶ οἱ χριστιανοὶ δὲν ἦσαν ὑποχεωμένοι νὰ συμμετέχουν εἰς τὰς εἰδωλολατρικὰς ἑορτάς. Ἠδύναντο δὲ νὰ τελοῦν ἐλευθέρως τὴν λατρείαν των. Αἱ παντὸς εἴδους μαγεῖαι ἀπηγορεύθησαν. Οἱ χριστιανοὶ ἐπροτιμῶντο εἰς τὰς δημοσίας θέσεις. Ἡ Ἐκκλησία ἠδύνατο νὰ ἐλευθερώνῃ τοὺς δούλους. Ἡ Κυριακὴ ὡρίσθη ὡς ἡμέρα ἀργίας. Ἔκαμε δηλ. τὸν χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ἀλλ' ἡ μανία τῶν διωκτῶν εἶχε μεταβάλει εἰς ἐρείπια τοὺς οἴκους τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Ὁ ἔνδοξος θεμελιωτὴς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὅμως ἐπιθυμεῖ νὰ τελῆται ἡ λατρεία τοῦ Χριστοῦ εἰς εὐπρεπεῖς ναούς. Θέτει, λοιπόν, εἰς κίνησιν ἡγεμόνας, ἐπισκόπους, ἱερεῖς. Ἐξοδεύει μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἡ αὐτοκρατορία γεμίζει ἀπὸ χριστιανικοὺς ναούς.

Ἡ μητέρα του, ἡ εὐσεβὴς Ἑλένη, μετέβη εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὅπου ἀναζήτησε τὸν Τάφον του Σωτῆρος. Ἐχρειάσθησαν πολλαὶ ἔρευναι διὰ νὰ εὑρεθῇ ὁ ἱερὸς χῶρος Ἔγιναν ἀνασκαφαὶ καὶ απεκαλύφθη ὁ Τίμιος Σταυρός. Ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου ἐκτίσθη τότε ὁ λαμπρὸς ναὸς τῆς Ἀναστάσεως καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα ἐθεμελιώθησαν ἄλλοι ναοί.

Τέλος ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐπίστευσεν, ὅτι μόνον,ἐπάνω εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστοῦ ἠμπορεῖ νὰ θεμελιωθῇ ὁ ὡραιότερος καὶ ὑψηλότερος ἀνθρώπινος

πολιτισμός. Ἔκαμε λοιπὸν τὸ πᾶν ὥστε ἡ χριστιανικὴ πίστις νὰ εἰσχωρὴσῃ εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ ἀπεράντου κράτους του καὶ εἰς ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας.

6. Ο ΑΡΕΙΟΣ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ. Ἀφ' ὅτου ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔλαβε μεγάλην ἐξάπλωσιν, ἐγεννήθησαν διαφωνίαι μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ὡς πρὸς διαφόρους διδασκαλίας της.Μερικοὶ ἐδὶδου ἐξήγησιν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν αἱρετικοί, αἱ δὲ ψευδεῖς διδασκαλίαι των αἱρέσεις.

Μία τῶν μεγαλυτέρων αἱρέσεων ἦτο τοῦ *Ἀρείου*, ἱερέως τῆς Ἀλεξανδρείας. Οὗτος ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Δὲν εἶναι, ἔλεγεν, «ὁμοούσιος» μὲ τὸν Πατέρα καὶ δέν ἐγεννήθη **«πρὸ πάντων τῶν αἰώνων»**.

Μὲ τὴν εὐγλωττίαν του ὁ Ἄρειος ἐσαγήνευσε τόσον τὰ πλήθη, ὥστε οἱ ὀπαδοί του, οἱ «Ἀρειανοί», ἐπληθύνοντο καταπληκτικῶς. Οὗτοι δὲ προεκάλουν ταραχὰς καὶ αἱματηρὰς συγκρούσεις μὲ τοὺς λοιποὺς χριστιανούς.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἤθελε τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἡνωμένον ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του. Συνεκάλεσε τότε τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν (325 μ.Χ.), διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν γαλήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὴν Σύνοδον ἔλαβον μέρος 318 θεοφόροι Πατέρες ἀπὸ ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὡμίλησαν πολλοὶ καὶ μεταξὺ αὐτῶν διεκρίθη ὡς ἱκανώτερος ἀντίπαλος τοῦ Ἀρείου, ὁ τότε διάκονος καὶ σύνοδος τοῦ γηραιοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, **Ἀθανάσιος**.

Ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὸν Ἄρειον καὶ, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν, συνέταξε τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα του «Συμβόλου τῆς Πίστεως».

7. Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ ΕΙΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΙΝ. Διπλοῖ λόγοι, πολιτικοὶ καὶ θρησκεντικοί, ὡδήγησαν τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἱδρύσῃ νέαν πρωτεύουσαν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἔπρεπεν ἡ πρωτεύουσα νὰ εἶναι πλησίον τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐφράτου, ὅπου τὸ κράτος ἠπειλεῖτο ἀπὸ τοὺς Γότθους καὶ τοὺς Πέρσας. Ἐπὶ πλέον διὰ νὰ θριαμβεύθῃ ὁ

Χριστιανισμός, ἔπρεπε νὰ γίνῃ πρωτεύουσα τοῦ κράτους νέα πόλις, ὥστε νὰ μὴ ἐμποδίζεται ἡ νέα θρησκεία ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀρχαίων θεῶν. Καὶ ὁ ἴδιος ἤθελε νὰ εὑρίσκετο μακρὰν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴν Ρώμην.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐπέλεξεν, ὡς πλέον κατάλληλον, τὴν μικρὰν πόλιν Βυζάντιον, εἰς τὸν Βόσπορον, εἰς τὸ σημεῖον δηλ. ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἑνώνεται ἡ Ανατολὴ μὲ τὴν Δύσιν. Τὸ Βυζάντιον εἶχε κτίσει ὁ Βύζας ἀπὸ τὰ Μέγαρα.

Ἡ θέσις τῆς νέας πρωτευούσης ἦτο ἀρίστη. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐκάλυπτε τὰς ἀνάγκας, διὰ τὰς ὁποίας ἱδρύθη, εἶχε καὶ μεγάλην στρατηγικὴν σημασίαν, διότι ἦτο εὔκολος ἡ ὑπεράσπισίς της καὶ εἶχεν ἐπίσης θαυμάσιον φυσικὸν λιμένα, τὸν **Κεράτιον κόλπον**.

Ἀπὸ ἐμπορικῆς δὲ ἀπόψεως ἡ πόλις εὑρίσκετο εἰς πολὺ πλεονεκτὴν θέσιν, διότι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα διήρχοντο, διευθυνόμενα εἴτε πρὸς τὸν Εὔξεινον, εἴτε πρὸς τὴν Μεσόγειον, ἐπλήρωναν μεγάλα ποσά.

Οἱ θρῦλοι ἀναφέρουν, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ ἐχάραξε τὰ σύνορα τῆς νέας πόλεως μὲ τὸ ἀκόντιόν του. Οἱ αὐλικοί, κάτω ἀπὸ τὴν δυνατὴν ἐντύπωσιν, ποὺ τοὺς προεκάλει ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως, τὸν ἠρώτησαν: «Κύριέ μας, πόσον θὰ προχωρήσῃς ἀκόμη;» Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Θὰ προχωρῶ ἕως ὅτου σταματήσῃ Αὐτός, ποὺ μὲ ὁδηγεῖ».

Ἐργάται καὶ ὑλικὰ διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἐμαζεύθησαν ἀπὸ παντοῦ. Πολλά εἰδωλολατρικὰ μνημεῖα τῆς Ρώμης, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἐφέσου κλπ. ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν διακόσμησιν τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ κτίζεται τὸ 324 μ.Χ.

Αἱ ἐργασίαι ἐπροχώρησαν πολὺ καὶ τὸ ἔτος 330 μ.Χ. ὁ Κωνσταντῖνος ἐτέλεσε πανηγυρικῶς τὰ ἐγκαίνια τῆς πρωτευούσης του. Ἔγιναν τότε λαμπραὶ θρησκευτικαὶ τελεταί, πανηγύρεις καὶ ἀγῶνες εἰς τὸν νέον ἱππόδρομον.

Ἡ πρωτεύουσα ὠνομάσθη **Νέα Ρώμη**. Οἱ διάδοχοί του ὅμως καὶ ὁ λαὸς τὴν ὠνόμασαν, πρὸς τιμὴν του, **Κωνσταντινούπολιν**.

Ἡ πόλις ἀπέκτησεν ὡραῖα ἀνάκτορα, ἀγοράς, στοάς, ὑδραγωγεῖα, καὶ πολλὰς ἐκκλησίας. Σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ναοὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Ἐτέθησαν ὅμως καὶ τὰ θεμέλια τῆς ἁγίας Σοφίας, ἡ ὁποία ἀπεπερατώθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίου.

Εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν μετεφέρθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς παλαιᾶς Ρωμης, διὰ νὰ προχωρήσῃ ἡ ὀργάνωσις τοῦ κράτους.

8. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ - ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ. Ἡ πόλις ἀνεπτύχθη ραγδαίως. Συνεκεντρώθη εἰς αὐτὴν τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔγινε τόσον ἰσχυρὰ καὶ πλουσία, ὥστε ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ ἐπὶ 11 καὶ πλέον αἰῶνας εἰς ὅλας τὰς ἀδιακόπους ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμεν ἰσχυρὰν κυβέρνησιν, ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐμοίρασε τὸ κράτος εἰς ἐπαρχίας. Ὠλιγόστευσε τοὺς φόρους καὶ ἔκαμε πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα: δρόμους, ὑδραγωγεῖα, λουτρὰ κλπ. Ηὔξησε τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὰ σύνορα στρατιώτας μὲ τὰς οἰκογενείας των. Είς αὐτοὺς ἐχάρὶσε μεγάλας ἐκτάσεις γῆς, διὰ νὰ τὰς καλλιεργοῦν καὶ νὰ τὰς ὑπερασπίζουν.

Ἀλλ' οἱ Πέρσαι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰ σύνορα απειλητικοί. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον των. Ἠσθένησεν ὅμως καὶ μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Δρέπανον (Ἑλενούπολιν) τῆς Βιθυνίας, ὅπου εὑρίσκετο διὰ λουτροθεραπείαν, εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Νικομηδείας. Ἠσθάνετο νὰ τὸν πλησιάζῃ ὁ θάνατος καὶ ἐβαπτίσθη ἀπὸ τὸν φίλον του ἐπίσκοκοπον Εὐσέβιον. Μὲ ἥσυχον τὴν συνείδησιν πλέον παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

Ἡ σορός του μετεφέρθη εἰς Κων/πολιν μέσα εἰς χρυσοῦν πορφυροσκέπαστον φέρετρον καὶ ἐναπετέθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁλόκληρος ἡ αὐτοκρατορία ἐπένθυσε τὸν θάνατόν του.

Ἡ Ρωμαϊκὴ Σύγκλητος τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν θεῶν της. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἀπένειμε τὴν μεγίστην τῶν χριστιανικῶν τιμῶν: ἀνακήρυξεν αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα του Ἁγίους καὶ Ἰσαποστόλους. Ἡ ἱστορία τὸν ὠνόμασε Μέγαν.

9. ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ. Ὁ Μέγας Κων/τίνος μετέφερε τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας πρὸς ἀνατολάς. Ἡ Κων/πολις συνεκέντρωσεν ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν. Ἀπετέλεσε τὸ κέντρον διὰ τὴ διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς συνηντήθησαν τότε καὶ συνηνώθησαν εἰς ἓν σῶμα. Ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ἡ χριστιανικὴ πίστις ὡς νόμιμος θρησκεία, ἀργότερον δὲ καὶ ὡς

ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους, συντέλεσαν εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τοῦ Χριστιαισμοῦ.

Ἔπειτα τὸ μέγα Ρωμαϊκὸν κράτος κατενεμήθη περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ (395 μ.Χ.) εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν.

Τὸ Δυτικὸν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ, Μὲ τοὺς ἀνικάνους αὐτοκράτορας καὶ τοὺς ἀναξίους συμβούλους αὐτῶν, οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν προτέραν του δύναμιν καὶ ἰσχύν. Ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ἀνθείξῃ εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι καὶ νὰ διέλυσαν (476 μ.Χ.). Τὰ λείψανά του ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐσχηματίσθησαν τὰ σημερινὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, μὲ κέντρον τὴν Κων/πολιν, μετεβλήθη εἰς καθαρῶς ἑλληνικὸν χριστιανικὸν κράτος. Τοῦτο ἔζησεν ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη καὶ ὠνομάσθη **Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία,** ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, τὴν ἀρχαίαν πόλιν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκτίσθη ἡ πρωτεύουσά του.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, λοιπόν, προῆλθεν ἀπὸ τὸν παλαιὸν κορμὸν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὡς ἰδιότυπον ἐπιβίωμα αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐξέλιξίν του ἀπέκτησεν ἐθνολογικὴν καὶ γλωσσικὴν ὁμοιογένειαν. Ἐξελληνίσθη καὶ ἐχριστιανίσθη. Ἠσπάσθη τὴν μίαν καὶ μόνην ἀληθῆ θρησκείαν, τὴν χριστιανικήν. Ἐδημιούργησε τέχνην καὶ πολιτισμόν, ἕνα νέον πολιτισμόν, τὸν Ἑλληνοχριστιανικόν, ὁ ὁποῖος μέχρι σήμερον καταυγάζει τὸν πολιτισμένον κόσμον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ:

1. Νὰ γράψετε τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων τοῦ κεφαλαίου, γεγονότα, χρονολογίας καὶ τόπους.
2. Ἀναφέρατε τὰ ἔργα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.
3. Σχεδιάσατε τὸ λάβαρον.
4. Περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸν Μαξέντιον καὶ Λικίνιον.
5. Θέμα: «Ἡ σπουδαιότης τοῦ Βυζαντίου».
6. Ποῖοι λόγοι ἔκαμαν τὸν Μ. Κωνσταντῖνον νὰ ἐπιλέξῃ ὡς τόπον τῆς νέας πρωτευούσης τὸ Βυζάντιον.
7. Πληροφορίαι διὰ τὸν ναὸν τὴς Ἀναστάσεως.
8. Νὰ ἰχνογραφήσετε χάρτην τῆς Ρωμαϊκῆς αὐποκρατορίας καὶ νὰ τοποθετήσετε τὰς πόλεις, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸ κεφάλαιον καὶ τὰς χρονολογίας.

4. ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

1. Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ (337-361). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἤρχισον ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαδόχων του. Εἰς τὸ τέλος ἐπεκράτησεν ὁ Κωνστάντιος ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν εἰς ὁλόκληρον τήν αὐτοκρατορίαν.

Ἤδη οἱ Πέρσαι καὶ οἱ βάρβαροι τοῦ Βορρᾶ ἤρχισαν νὰ παρενοχλοῦν τὸ κράτος. Ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος. Ἐνικήθη ὅμως καὶ μετὰ δυσκολίας περιέσωσεν ἀρκετὰ ἐδάφη. Ἐναντίον τῶν βαρβάρων (Ἀλαμανῶν καὶ Φράγκων) ἐκινήθη ὁ ἀνεψιός του Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀπώθηε πέραν τοῦ Ρήνου.

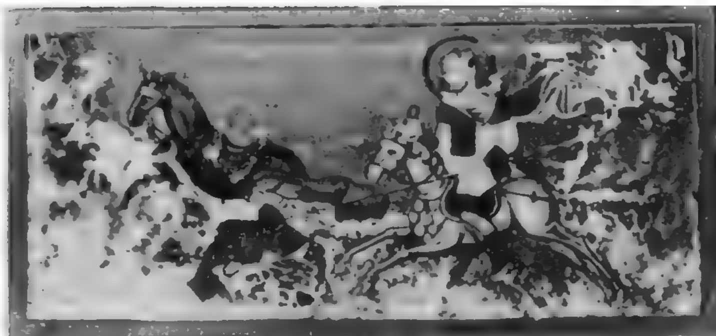
2. Ο ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ (361-363). Ὁ Ἰουλιανὸς ἀνεδείχθη ἀπαράμιλλος στρατηγός, Κατόπιν ἐξεστράτευσε καὶ κατὰ τοῦ Κωνσταντίου. Οὗτος ὅμως ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ ὁ Ἰουλιανὸς εἰσῆλθεν ὡς αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κων/πολιν.

Ὁ Ἰουλιανός ἀφιέρωσεν ὅλην του τὴν δραστηριότητα εἰς τὴν ματαίαν προσπάθειαν νὰ ἀναζωθγονήση τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν μὲ τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου. Πρὸς τοῦτο ἔδωσεν ἐντθλὴν νὰ ἀνοίξουν οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ καὶ ν' ἀρχίσουν αἱ θυσίαι καὶ αἱ ἱεραὶ πανηγύρεις. Ἐκόσμησε τὰς πόλεις μὲ ἀγάλματα, ἐπέτρεπε τὴν τέλεσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ἠγάπηοε πᾶν τὸ ἑλληνικόν.

Οἱ εἰδωλολάτραι ἀπέκτησαν ἰδιαίτερα προνόμια καὶ οἱ χριστιανοὶ ἀντικατεστάθησαν εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις. Τὸ φημισμένον Λάβαρον τοῦ Κωνσταντίνου κατηργήθη ὡς σημαῖα τοῦ στρατοῦ. Οἱ λαμπεροὶ σταυροί, οἱ χαραγμένοι εἰς τὰς ἀσπίδας τῶν στρατιωτῶν, ἀντικατεστάθησαν μὲ εἰδωλθολατρικὰ σύμβολα.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς δέν ἐκήρυξε διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Πάντως ὅμως ἐδείκνυεν ὅλην τὴν ἀποστρφήν του καὶ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ λαμβὰνουν ὑψηλὰ ἀξιώματα.

Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάτης ἢ παραβάτης, διότι παρέβη τὰς ἐντολὰς καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης.

Ὁ Ἰουλιανὸς ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὅλαι αἱ προσπάθειαί του νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν παλαιὰν θρησκείαν ἀπέβησαν μάταιαι. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Μαντεῖου τῶν Δελφῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἔστειλε τὸν ἰατρὸν Ὀρειβάσιον νὰ ζητήσῃ χησμόν, ἀπήντησεν, ὅτι ἀδίκως πλέον κοπιάζει καὶ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς τὴν παλαιὰν θρησκείαν. Κάποιος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διέσωσε τὸν σπαρακτικὸν ἐκεῖνον χρησμὸν τῆς Πυθίας:

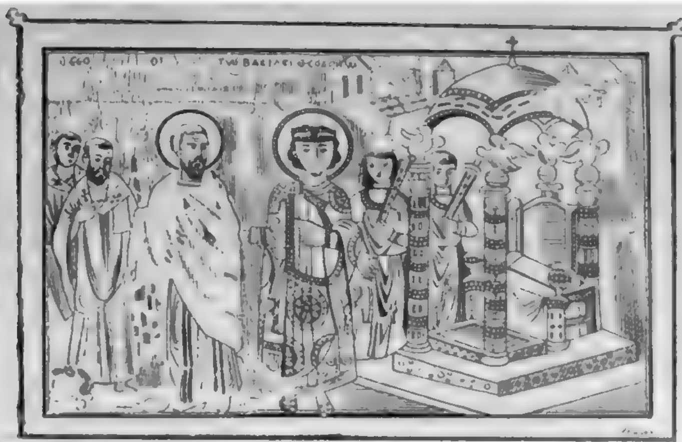
«...Εἴπατε τῷ βασιλεῖ: χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά. οὐκέτι φόβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην. οὐ παγὰν λαλέουσαν˙ ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ...»

Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο ἐξαίρετος αὐτοκράτωρ. Καὶ οἰκονομίας ἔκαμε καὶ τὴν πολυτέλειαν περιώρισε καὶ τοὺς περιττοὺς ὑπαλλήλους ἀπέλυσεν, ἄλλά καὶ νικηφόρους πολέμους ἔκαμε.

Τέλος ἠθέλησε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Πέρσας. Ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των, ἐπέρασε τὸν Τίγρητα ποταμὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κτησιφῶντα. Ἐνέτι ὅμως κατεδίωκε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν, ἐπληγώθη καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν (363).

Λέγεται δὲ, ὅτι ἐνῷ ἀπέθνησκεν, εἶπε: « Νενίκηκάς με Ναζωραῖε!». Δηλ. «μὲ ἐνίκησες, Ναζωραῖε».

3. Ο ΜΕΓΑΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ (379-395). Μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον διάφοροι αὐτοκράτορες. Κατὰ τὸ διάστημα

Θεοδόσιος ὁ Μέγας μετὰ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

αὐτὸ ἡ αὐτοκρατορία ἀνεστατώθη ἀπὸ ἐμφυλίους πολέμους καὶ διαφόρους ἐχθρούς. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ γενναῖος στρατηγὸς Θεοδόσιος.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Θεοδόσιος ἐστράφη ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τῶν Γότθων. Μετὰ μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ τοὺς νικήσῃ.

Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων. Ἐδήλωσεν ἐπισήμως τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ἤρχισε σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν αἱρετικῶν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐτάρασσε τὴν Ἐκκλησίαν ἡ αἵρεσις τοῦ Μακεδονίου. Οὗτος δὲν παρεδέχετο τὴν Θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ ὀπαδοί του ὠνομάσθησαν «Πνευματομάχοι» καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἀρειανοὺς ἐτάρασσον τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Θεοδόσιος συνεκάλεσεν εἰς Κων/πολιν τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (381 μ.Χ.), ἡ ὁποία κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ προσέθεσεν εἰς τὸ «Σύμβολον τῆς Πίστεως» τὰ ὑπόλοιπα πέντε ἄρθρα.

Ἔπειτα ὁ Θεοδόσιος ἐκτύπησεν ἀποφασιστικῶς καὶ τὴν εἰδωλολατρίαν. Ἀπηγόρευσε τὰς θυσίας καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν των, κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας (394 μ.Χ.) καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς εἰδωλολάτας νὰ διορίζωνται εἰς

δημοσίας θέσεις.

Οἱ χριστιανοὶ ἐφανατίσθησαν τὸσον, ὥστε ἔγιναν σφαγαὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ κατεστράφη τὸ περίφημον «Σεραπεῖον». Τὸτε οἱ ναοὶ τῶν Ἐθνικῶν κατεκρημνίζοντο ἢ μετρέπεντο εἰς χριστιανικούς, τὰ ἱερὰ δένδρα ἐκόπτοντο, τὰ ἀγάλματα ἐθραύοντο καὶ οἱ βωμοὶ καταστρέφοντο. Πολλὰ ἔργα τέχνης, ἀληθινὰ ἀριστουργήματα, κατεστράφησαν τότε καὶ πολλὰ πολύτιμα συγγράμματα ἀρχαίων ἐκάησαν.

Τὰ βίαια μέτρα τοῦ Θεοδοσίου προεκάλεσαν δύο ἐπαναστάσεις. Εἰς τὴν Ἀντιόχειον ὁ λαὸς κατέστρεψε τοὺς αὐτοκρατσρικοὺς ἀνδριάντας, ἀλλὰ δέν συνέβησαν σοβαρὰ ἀντίποινα. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὅμως ἡ ἐπανάστασις ἐπνίγη μέσα εἰς τὸ αἷμα χιλιάδων λαοῦ. Διὰ τὸ ὁμαδικὸν αὐτὸ ἔγκλημα ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος ἀφώρισε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν ἐξηνάγκασεν νὰ ζητὴσῃ δημοσίᾳ συγχώρησιν.

Ὁ Θεοδόσιος, πάντως, ἐπετέλεσε διπλοῦν ἆθλον: ἀπέτρεψε τὸν βαρβαρικὸν κίνδυνον τῶν Γότθων καὶ ἐπέβαλε τὸν Χριστιανισμόν. Δι’ αὐτὸ καὶ ὠνομάσθη, μετὰ τὸν θάνατόν του, Μέγας.

4. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΑΥΤΟΥ. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὰς κυριωτέρας χώρας τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐφήρμοσαν παντοῦ τὴν ἰδικὴν των διοίκησιν καὶ ὀργάνωσιν. Οἱ κάτοικοι ὅλων τῶν χωρῶν ἐλέγοντο Ρωμαῖοι.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Μ. Θεοδοσίου, τὰ δύο κράτη (Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν) ἐξηκολούθουν νὰ ὀνομάζωνται Ρωμαϊκὰ καὶ οἱ αὐτοκράτορές των ἐλέγοντο Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Ἐπίσημος γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφοντο οἱ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ ὅλη ἡ ἀλληλογραφία, ἦτο ἡ λατινική.

Αἱ χῶραι του ὅμως δέν ἦσαν ρωμαϊκαί. Ἦσαν καθαρῶς Ἑλληνικαὶ ἢ εἶχον ἐξελληνισθῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του. Οὔτε οἱ κάτοικοι ἦσαν Ρωμαῖοι. Ἦσαν Ἕλληνες ἢ εἶχον λάβει Ἑηνικὴν μόρφωσιν καὶ ὅλοι ἐγνώριζον τὴν ελληνικὴν γλῶσσαν εἰς τήν ὁποίαν ἦσαν γραμμένα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων καὶ ἐδίδασκον οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν κέντρων.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ἀπόστολοι -καὶ ἰδίως ὁ Παῦλος- εἰς τὴν

Διαίρεσις τοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν ἐπὶ Θεοδοσίου Α΄

ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐδίδαξαν καὶ εἰς αὐτὴν ἐγράφησαν τὰ ἱερὰ βιβλία. Ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὰς τελετάς, τὰς λειτουργίας καὶ ὅλας τὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις. Ἡ ἀθάνατος γλῶσσα ἀπέκτησε νέαν ζωὴν μὲ τὴν νέαν θρησκείαν.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοὺ καὶ ὁ Χριστιανισμός ἔδωσε νέαν ζωὴν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν νέαν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνοχιστιανικὸς πολιτισμός.

5. ΤΟ ΠΑΝΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, (5ος αἰών), κυριώτερον μορφωτικὸν κέντρον τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν αἱ Ἀθῆναι.Ἕλληνες διδάσκαλοι τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ρητορικῆς εἶχον συγκεντρωθῆ ἐκεῖ καὶ ἦσαν γνωστοὶ ὡς «σοφισταί».

Ὁ θρίαμβος ὅμως τοῦ Χριστιανισμοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς Σχολῆς τῶνἈθηνῶν. Τὸ τελικὸν κτύπημα ἐδέχθη ἡ σχολὴ ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν Πανεπιστημίου εἰς Κων/πολιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β΄, κατὰ σύστασιν τῆς ἀδελφῆς του καὶ κηδεμόνος του Πουλχερίας, ἐνυμφεύθη τὴν Ἀθηναΐδα, κόρην τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου. Ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτειρα ἡ

Ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐδοκία.

Ἀθηναΐς, ἐβαπτίσθη καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Εὐδοκία. Ἡ Εὐδοκία ἦτο ἡ πρώτη ἑλληνὶς αὐτοκράτειρα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἤρχισε πλέον νὰ γίνεται καθαρῶς ἑλληνικόν. Πρώτη ἐνέργεια τῆς Εὐδοκίας ἦτο νὰ εἰσαγάγῃ ἐπισήμως εἰς τὰ ἀνάκτορα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ζωήν. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ Πανδιδακτηρίου Κων/πόλεως, τὸ ὁποῖον ἐλειτούργει εἰς ἰδιαίτερον οἴκημα, τὴν Μαγναύραν. Ἦτο ἓν εἶδος Πανεπιστημίου, εἰς τὸ ὁποῖον σοφοὶ καθηγηταὶ ἐδίδασκον τὴν λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν, φιλοσοφίαν καὶ ρητορικήν.

Τὸ ἐκπαιδευτικὸν αὐτὸ ἵδρυμα τῆς Κων/πόλεως ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν τὸ κέντρον, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθησαν ὅλαι αἱ μυστικαὶ δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας.

6. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ. Ὁ Χριστιανισμὸς ἠγωνίσθη κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας. Ἐκτύπησεν ὅ,τι εἶχε σχέσιν μὲ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν καὶ ὄχι μὲ τὰ ἄλλα δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος. Ἀντιθέτως, μέσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ μόρφωσιν, ἔβλεπον οἱ χριστιανοὶ μίαν δύναμιν, ἡ ὁποία ἦτο πολύτιμος διὰ τὴν νέαν θρησκείαν. Διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοί, ἀκόμη καὶ οἱ Πατέρες καὶ μεγάλοι ρήτορες τῆς Ἐκκλησίας, ἐσπούδαζον εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων πόλεων.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ κληρικοὶ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα. Πολλοὶ μοναχοὶ ἀντέγραφον τὰ συγγράμματα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ἐκεῖνα σῴζονται μέχρι σήμερον εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας.

Τοιουτοτρόπως ὁ Χριστιανισμὸς ἀπερρόφησε πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Μὲ τὴν δύναμιν δέ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ὁ Ελληνοχριστιανικὸς πολιτισμός. Κέντρα τῆς χριστιανικῆς πνευματικῆς κινήσεως ἦσαν ἡ Αλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Καππαδοκία.

Διὰ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ στερέωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας

καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης εἰργάσθησαν ἰδιαιτέρως οἱ **Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας**. Οὗτοι ἦσαν σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι κατεπολέμησαν τὰς αἱρέσεις. Μὲ τὴν ζωὴν των δὲ καὶ τὴν διδασκαλίαν των ἐστήριξαν τὸν χριστιανισμὸν καὶ ὡδήγησαν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν χριστιανικὸν δρόμον.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια παρέμεινε τὸ κέντρον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιρροὴν εἰς ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἡ φιλολογία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐγνώρισε τὴν πλέον λαμπρὰν περίοδον.

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν μεγάλων καὶ σκληρῶν ἀγώνων κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἐνεφανίσθη ἡ φυσιογνωμία τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου ὑπερμάχου τοῦ «Συμβόλου τῆς Πίστεως» τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος κατείχετο ἀπὸ θερμήν ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἔκκλησίαν καὶ ὁλόκληρος ἡ ζωή του ὑπῆρξεν εἷς συνεχὴς ἀγὼν καὶ ἓν διαρκὲς μαρτύριον. Κηρύττει καὶ συγγράφει διαρκῶς, ἀλλ’ ἡ δημιουργικὴ του ἐργασία, διακόπτεται ἀπὸ ἐξορίας. Οἱ ἀγῶνες του ἦσαν πολυχρόνιοι, τὰ συγγράμματά του πάμπολλα καὶ σοφά, ὥστε δικαίως ὠνομάσθη Μέγας.

Ἐπίσης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἤκμασαν ὁ ἀνηλεὴς ἐχθρός τῆς αἱρέσεως τοῦ Νεστορίου **Κύριλλος** Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ φιλόσοφος Ὑπατία.

Ἡ Καππαδοκία μᾶς ἔδωσε τρεῖς διακεκριμένους «Καππαδόκας», τὸν Μέγαν Βασίλειον, τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ τὸν Γρηγόριον Νύσσης.

Ὁ **Μέγας Βασίλειος** ἵδρυσε τὴν περίφημον «Βασιλειάδα» ἤτοι συγκρότημα φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐθεραπεύετο κάθε σωματικὸς καὶ ψυχικὸς πόνος. Ἰδιαιτέρως δὲ ἔγινεν ὁ Ἅγιος τῆς χαρᾶς, μὲ τὰ δῶρα καὶ τὰς φροντίδας του πρὸς τὰ μικρὰ παιδιὰ τοῦ ὀρφανοτροφείου του.

Μὲ τὴν πολυμάθειάν του καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ λόγου του, κατέστη τὸ ἀγλάϊσμα τοῦ αἰῶνὸς του. Δι’ ὅλα αὐτὰ ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Μέγας.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἠγωνίσθη σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἀρεισνῶν καὶ ἐξεφώνησε πυρίνους λόγους κατ’ αὐτῶν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας Κων/πόλεως, τὸν μόνον, ὅστις εἶχεν ἀπομείνει εἰς τοὺς ὀρθθδόξους. Οἱ ὀρθόδοξοι ἐσεμνύοντο διὰ τὸν

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: Μ. Ἀθανάσιος, Μ. Βασίλειος, Ἰωάν. Χρυσόστομος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας.

θεόπνευστον ἱεράρχην των καὶ τὸν ὠνόμασαν Θεολόγον.

Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Μέγας τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὸν Πατριαρχικόν θρόνον, ἀλλὰ συντόμως ἀπεχώρησε καὶ ἀπεσύρθη εἰς την ἰδιαιτέραν του πατρίδα.

Ἡ Ἀντιόχεια ἀνέδειξε τὸν μελίρρυτον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συνεδύαζε τὴν κλασσικὴν, μόρφωσιν μὲ ἀσυνὴθη ρητορικὴν ἱκανότητα. Ὁσάκις ὡμίλει ὁ ναὸς ἐγέμειζεν ἀσφυκτικῶς. Οἱ λόγοι του τότε ἐξεχύνοντο ὡς χρυσὸς ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ ὁ λαὸς τὸν ἀπεκάλεσε **Χρυσόστομον**. Ἐκλήθη εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἀπέβη «ἡ κορυφὴ τῆ Ἐκκλησίας τῆς Ανατολῆς». Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἕνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων φιλολογικῶν θησαυρῶν τοῦ κόσμου.

Χάιρις εἰς τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ἱεράρχας καὶ οἰκουμενικοῦς διδασκάλους Βασίλειον τὸν Μέγαν, Γρηγόριον τὸν θεολὸγον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ὁ αἰὼν ἐκεῖνος ὠνομάσθη «χρυσοῦς αἰὼν τῶν χριστιανικῶν γραμμάτων».

Ἡ περίοδος αὐτὴ ἐγνώρισε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῶν θρησκευτικῶν ὕμνων. Σπουδαιότερος ὑμνογράφος ἀναφέρεται ὁ **Ρωμανὸς** ὁ Μελῳδός,

ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Βυζαντινῆς περιόδου.

7. ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. Ἡ περίοδος τοῦ τοῦ 4ου καὶ 5ο αἰῶνος χαρακτηρίζεται εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς ἐποχὴ τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν λαῶν.

Πρῶτοι ἐκινήθησαν οἱ **Βησιγότθοι** καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Μὲ ἀρχηγὸν τὸν **Ἀλάριχον** ἐλεηλάτησεν ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικήν. Ἐπέρασαν εἰς τήν Ἰταλίαν, κατέστρεψαν τὴν Ρώμην καὶ τελικῶς κατέληξαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν.

Ἠκολούθησαν οἱ **Βάνδαλοι**, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ Γιβραλτὰρ ἐπέρασαν εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Ἐκεῖθεν ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέλαβον τὴν Ρώμην, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησαν. Ἐκεῖ ἔδειξαν τοιαύτην βαρβαρότητα πρὸς τὰ ἔργα τέχνης, ὥστε ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ λέξις «βανδαλισμὸς» διὰ κάθε καταστροφὴν ἔργων πολιτισμοῦ-.

Περισσότερον ἐπικίνδυνοι διὰ τὸ Βυζάντιον ἔγιναν οἱ **Οὖννοι**. Μὲ ἀρχηγὸν τὸν **Ἀττίλαν** ἠνάγκασαν τοὺς Βυζαντινοὺς νά πληρώνουν βαρεῖς φόρους. Ὁ Ἀττίλας ἐθεώρει τὸν ἑαυτόν του ὡς ἀπεσταλμένον τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἐνόμισεν, ὅτι ἐξήντλησεν οἰκονομικῶς τὸ Βυζάντιον, ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν.

Ἐκυρίευσε τὰς πλέον ἀπορθήτους πόλεις καὶ ἐσκόρπισε παντοῦ τὸν ὄλεθρον. Κατῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ μετέβαλε τὰ πάντα εἰς ἐρείπια. Αἰφνιδίως ὅμως ἐδολοφονήθη (453 μ.Χ.). Οἱ διάδοχοί του δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν τὸ Οὐννογερμανικὸν κράτος του καὶ μετ' ὀλίγον τοῦτο διελύθη.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποῖα εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους.
2. Ἀπὸ πότε χρονολογεῖται ἡ ἐπικράτησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.
3. Ποῖα ἦσαν τὰ μέτρα τοῦ Θεοδοσίου διὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν;
4. Πότε ἱδρύθη τὸ Πανδιδακτήριον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.
5. Ποῖα αὐτοκράτειρα εἰσήγαγε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ ἀνάκτορα.
6. Νὰ συμπληρώσετε τὸν πίνακα τῶν ἱστορικῶν προσώπων μὲ τὰς σχετικὰς χρονολογίας.

7. Ἐργασία γραπτὴ μὲ θέμα: «Νενίκηκάς με, Ναζωραῖε»!
8. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι.

5. Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΑ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος μ.Χ. αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ Ἀναστάσιος. Τότε ἐνεφανίσθησαν οἱ Βούλγαροι καὶ ὁ **Ἀναστάσιος** ὠχύρωσε τὴν πόλιν μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος. Μία νέα αἵρεσις ὅμως συνετάρασσε τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Κων/πόλεως **Εὐτυχής**, ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Σωτῆρος ἀπερροφήθη ὑπὸ τῆς θείας, ὡς σταγὼν ὕδατος εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς θεότητος. Οἱ ὀπαδοί των ὠνομάσθησαν Μονοφυσῖται καὶ ἐδημιούργουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοιαῦτα ζητήματα, ὥστε τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸν τάφον.

Ὁ στρατὸς τότε ἀνεκὴρυξεν αὐτοκράτορα τὸν γηραιὸν στρατηγὸν Ἰουστῖνον. Οὗτος, ἂν καὶ δὲν ἔτυχεν οὐδεμιᾶς μορφώσεως, ἀπὸ ἄσημος ποιμὴν τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ ἁπλοῦς στρατιώτης κατόπιν, μὲ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν του, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ ἀκολούθως μέχρι τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου.

Ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς μιᾶς ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας δυναστείας τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ κόσμου, χάρις εἰς τὸν δαιμόνιον ἀνεψιόν του *Ἰουστινιανόν*, ὁ ὁποῖος κατ' οὐσίαν ἐβασίλευσε μαζί του μέχρι τοῦ 527, καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ- ἔτος θανάτου τοῦ Ἰουστίνου - μόνος του πλέον ἐπὶ 38 ἔτη, μέχρι τοῦ 565 μ.Χ.

Ὁ Ἰουστῖνος ἀνέθρεψε τὸν ἀνειψιόν του μὲ μεγὰλην φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν, ἀφοῦ τὸν προώριζε διὰ διάδοχόν του. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξ ἄλλου ἦτο προικισμένος μὲ σπάνια χαρίσματα καὶ δι' αὐτό ἡ βασιλεία του εἶναι μία περίοδος μεγάλων ὀνομάτων, ἀθανάτων ἔργων καὶ γενναίων κατορθωμάτων.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο πολὺ ἐργατικός Τὰ πάντα τα ἀξῆταζεν ὁ ἴδιος καὶ τίποτε δὲν διέφυγε τήν προσοχήν του. Κατόκοπος ἀπὸ τὸ βαρὺ ἔργον του, πολλάκις ἐκοιμᾶτο μίαν μόλις ὥραν. Δι' αὐτὸ ὠνομάσθη «ἀκοίμητος».

Ἔτρωγεν ὀλίγον καὶ εἶχε μεγάλην ἀντοχὴν εἰς τοὺς κόπους. Ἦτο μετρίου ἀναστήματος, μὲ στῆθος πλατύ, χαρακτηριστικὰ κανονικά, πρόσωπον ζωηρὸν καὶ τρόπους εὐγενεῖς καὶ θελκτικούς, οἱ ὁποῖοι

ὠλιγόστευαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπολλαπλασίαζαν τοὺς φίλους. Τὸ πνεῦμα του ἦτο φωτεινὸν καὶ ἀνήσυχον. Διεκρίνετο διὰ τόλμην, τὴν εὐθρησκείαν, τὰ μεγαλεπήβολα σχέδιά του καὶ τὸν φλογερὸν ἐνθουσιασμόν του διὰ τὴν πραγματοποίησίν των.

Ὡπλισμένος μὲ σημαντικὴν σοφίαν, γνώστης τῆς θεολογίας, τῆς νομικῆς, τῆς ποιήσεως (καὶ ὁ ἴδιος ἔγραφε ποιήματα) τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐπιδίδετο νυχθημερὸν εἰς μελέτας. Τὸ μεγάλον του ὄνειρον ἦτο: πῶς νὰ παλινορθώση τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον τῆς ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, πῶς νὰ ἑνώση τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν ὑπὸ ἕνα σκῆπτρον καὶ πάλιν, καὶ πῶς νὰ ἀφήση ἐποχὴν ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ.

Εἶχεν ἐξ ἄλλου τὴν καταπληκτικὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνη καὶ νὰ ἐκλέγη τοὺς συνεργάτας του. Τὸν κατάλληλον ἄνθρωπον εἰς τῆν κατάλληλον θέσιν. Τοιουτοτρόπως ἐξέλεξεν ἱκανοὺς στρατηγούς ὅπως ὁ Βελισάριος καὶ ὁ Ναρσῆς, ἐξόχους καὶ σοφοὺς νομομαθεῖς ὅπως ὁ Τριβωνιανός, σπουδαίους καὶ μεγαλοφυεῖς ἀρχιτέκτονας, ὡς ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ισίδωρος κ.ἄ.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων του ὅμως συνεργατῶν ἦτο ἡ σύζυγός του Θεοδώρα.

Ἡ Θεοδώρα ἦτο κόρη ἑνὸς Ἀκακίου, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε θηρία διὰ λογαριασμὸν μιᾶς ἀπὸ τὰς δύο, ὡς θὰ ἴδωμεν, φατρίας τοῦ Ἱπποδρόμου, εἰς τὰς ὁποίας ἐχωρίζοντο οἱ κάτοικοι τῆς Κων/πόλεως, τῶν Πρασίνων. Ἔχασεν ὅμως ἐνωρὶς τὴν μητέρα της, ἡ δὲ ζωή της, ἦτο ἄτακτος. Ἡ ἰδία εἰργάζετο εἰς τὴ ἐργασίαν τοῦ πατρός της, ὅπου εἶχε τὸν ρόλον χορευτρίας ἢ ἠθοποιοῦ, μὲ τὰς ἄλλας δύο ἀδελφάς της.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς της καὶ ὕστερον ἀπὸ μίαν περιπετειώδη ζωὴν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἐπέστρεψν εἰς τὴν Κων/πολιν, ὅπου, μέσα εἰς ἕνα πτωχικὸν οἰκίσκον, ἤρχισε νὰ ζῇ γνέθουσα μαλλιά, ἀσχολουμένη πρὸ πάντων μὲ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθοεργίας. Ἦτο ὡραιοτάτη καὶ ἐξυπνοτάτη. Τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχικά τῆς χαρίσματα, οἱ εὐγενεῖς τρόποι της ἔκαμαν τὸν Ἰουστινιανόν, ὁ ὁποῖος τῆν ἐγνώρισε κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, νὰ τὴν νυμφενθῇ, παρ' ὅλην τὴ ταπεινὴν καταγωγήν της. Καὶ ἦτο ἡ ἐκλογή του αὐτὴσ ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία του. Διότι ἡ Θεοδώρα ἀνεδείχθη ἀνταξία καὶ ἀφωσιωμένη σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πολύτιμος συνεργάτις καὶ

Ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.

σύμβουλος. Ὁ βίος της ὡς αὐτοκρατείρας, ἀργότερον, ἦτο ἄψογος καὶ ἀνεπίληπτος. Μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν κρίσιν της καὶ τὰς συνετὰς συμβουλάς της ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Συνετέλεσεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεγάλων σχεδίων τοῦ συζύγου της καὶ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ «νίκα» ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τὴν ζωὴν ἀκόμη τοῦ αὐτοκράτορος.

Αὐτοὶ καὶ ἄλλοι ἀκόμη συνεργάται ἐβοήθησαν τὸν Ἰουστινιανὸν τά μέγιστα εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ κράτους, ὥστε νὰ φθάσῃ τοῦτο εἰς μεγίστην ἀκμήν.

2. Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ «ΝΙΚΑ» Κέντρον τῶν συγκεντρῶσεων τῶν κατοίκων τῆς Κων/πόλεως ἦτο τότε ὁ Ἱππόδρομος. Ἐκεῖ κάθε νέος αὐτοκράτωρ παρουσιάζετο μετὰ τὴ στέψιν του. Ἐκάθητο εἰς το αὐτοκρατορικὸν θεωρεῖον καὶ ἐδέχετο τὸν πρῶτον χαιριτισμὸν τοῦ πλήθους. Ἐκεῖ καὶ ὁ λαὸς παρηκολούθει τὸ ἀγαπημένον του θέαμα, τὰς ἱπποδρομίας. Τοὺς ἀγῶνας παρηκολούθουν καὶ ὑπουργοί κάποτε δὲ καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια.

Αἱ συγκεντρώσεις αὐταὶ τοῦ Ἱπποδρόμου ἦσαν χαρακτηριστικαί, διά τὴν ἐξαιρετικήν των λαμπρότητα καὶ τὸν μεγάλον ἀριθμὸν τῶν θεατῶν.

Τὰς ἱπποδρομίας διωργάνωνον διάφοροι ἀθλητικοὶ σύλλογοι, γνωστοὶ ὡς «δῆμοι» Ὁ κάθε σύλλογος ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ ἡνίοχοί του. Ἐξ ὅλων ὅμως ἐπεβλήθησαν οἱ Πράσιονοι καὶ οἱ Βένετοι (Γαλάζιοι).

Οἱ σύλλογοι αὐτοί, ἂν καὶ εἶχον χαρακτῆρα φιλαθλητικόν, κατὰ βάθος ὡμοίαζον μὲ πολιτικὰ κόμματα τῆς ἐποχῆς ἐκίνης. Ἠσχολοῦντο μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ἔπαιρναν τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης θρησκευτικῆς μερίδος.

Οὕτω οἱ Βένετοι εἶχον μαζὶ των τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ ὑπεστήριζον τοὺς Ὀρθοδόξους. Δι' αυτὸ ἐθεωροῦντο ὡς εὐνοούμενοι τοῦ Παλατίου.

Οἱ Πράσινοι εἶχον μαζί των τὸν λαὸν καὶ ὑπεστήριζον τοὺς Μονοφυσίτας, οἱ ὁποῖοι ὑπέφερον πολὺ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἦσαν δὲ πολὺ δυσαρεστημένοι μὲ ὡρισμένους ἀξιωματούχους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διότι συνέταξαν- κατὰ τὴν γνώμην των- πολὺ σκληροὺς δι' αὐτοὺς νόμους. Δι' αὐτὸ ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν ἀνεψιῶν τοῦ ἄλλοτε αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον νὰ ἐκθρονίσουν τὸν Ἰουστινιανόν.

Ὅλοι ὅμως ἠγάπων πολὺ τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰς παρηκολούθουν μὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον. Μέσα δὲ εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ἀγώνων, εὕρισκον τὴν εὐκαιρίαν νὰ φωνασκοῦν καὶ νὰ λέγουν τὰ παράπονά των. Ἡ φωνὴ τοῦ πλήθους ἦτο διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἓν εἶδος ἐφημερίδος ἡ «κοινὴ γνώμη» ἡ ὁποία πολλάκις ἐπέβαλλε τὰς θελήσεις της. Ὁ αὐτοκράτωρ δηλ. ἦτο ὑποχρεωμένος νά παρουσιασθῇ εἰς τὸν Ἱππόδρομον καὶ νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις δι' ὡρισμένας ἐνεργείας του.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν εἶχε στερεώσει ἀκόμη καλὰ τὸν θρόνον του, ὅταν τὸ 532 μ.Χ. παρηκολούθει ἓν θέαμα ἱπποδρομιῶν. Ὅπως συνήθως, ἡ κάθε ὁμὰς προσεπάθει μὲ χειρονομίας καὶ φωνάς: «νίκα, νίκα» νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἰδικούς της ἱππεῖς.

Αἴφνης οἱ Πράσινοι ἤρχισαν νὰ φωνάζουν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ νὰ ζητοῦν νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς ἀξιωματούχους, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τοὺς νόμους. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδοκίμασε, μὲ τοὺς κήρυκας, νὰ καθησυχάσῃ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ δέν ἐπέτυχε τίποτε. Τότε ἠθέλησε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ διέταξε τοὺς ἀστυνομικούς του νὰ συλλάβουν ὅλους τοὺς πρωταιτίους. Ἀλλά, Πράσινοι καὶ Βένετοι, ἐλησμόνησαν

τὰς ἀντιθέσεις των διὰ μιᾶς. Μὲ τὸ σύνθημα «νίκα», ὥρμησαν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς συλληφθέντας. Ἡ συμπλοκὴ ἐγενικεύθη καὶ ἔλαβε τὴν μορφὴν ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία-ἀπὸ τὸ σύνθημα «νίκα»- ὠνομάσθη **«στάσις τοῦ νίκα»**.

Ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ταχέως εἰς ὁλόκληρον τὴν Βασιλεύουσαν καὶ ἐκράτησεν ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας. Κατὰ διάρκειαν τὰ ὡραιότερα κτίρια καὶ μνημεῖα κατεστράφησαν ἢ ἐκάησαν. Ἐπυρπολήθη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκινδύνευσαν ἀκόμη νὰ καοῦν καὶ τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα περιέσωσε τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον κατέλυσε κάθε ἐξουσίαν, ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ εἰς τὴν θέσιν τον διώρισε διά βοῆς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἀναστασίου, Ὑπάτιον.

Τὸ θάρρος ἐγκατέλειψε τὸν Ἰουστινιανόν. Ἐκάλεσεν ἀμέσως ὅλους τοὺς συνεργάτας του εἰς συμβούλιον. Ὅλοι τὸν συνεβούλευον νὰ φύγῃ διὰ νὰ σωθῇ. Ἀφοῦ διέταξε νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πλοῖα οἱ πολύτιμοι θησαυροί του, ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης ἢ ἀλλοῦ. Μόνον ὁ Βελισσάριος καὶ ἡ Θεοδώρα συνεκράτησαν τὸν Αὐτοκράτορα κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν. Ἡ φιλόδοξος ἀλλὰ καὶ συνετὴ Θεοδώρα, μὲ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ τὸ ἀκατάβλητον θάρρος, ὠρθώθη πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ἐκεραύνωσε μὲ τὸ βλέμμα της καὶ ἄφησε νὰ κυλίσουν ἀπὸ τὰ χείλη της τὰ μεγαλειώδη αὐτὰ λόγια πρὸς τὸν αὐτοκράτορα:

-Καὶ ἂν ἡ φυγὴ ἦτο ὁ μόνος τρόπος σωτηρίας μας, πάλιν νὰ τὴν ἐθεώρουν ἀσύμφορον. Ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη διὰ νὰ ἀποθάνῃ, ὁ δὲ βασιλεύων δὲν πρέπει νὰ δέχεται ποτὲ νὰ γίνῃ φυγάς. Ἐὰν θέλῃς, ὦ βασιλεῦ, νὰ σωθῇς, τίποτε δὲν εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτό. Χρήματα ἔχομεν ἄφθονα. Συλλογίσου ὅμως μήπως, ὅταν σωθῇς, θεωρήσῃς ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ θάνατος ἦτο προτιμότερς ἀπὸ σωτηρίαν αὐτήν. Ἐγὼ διὰ τὸν ἑαυτόν μου προτιμῶ νὰ ἀποθάνω βασίλισσα παρὰ νὰ φύγω. Παραδέχομαι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνον ρητόν ὅτι «καλὸν ἐντάφιον (σάβανον) εἶναι ἡ βασιλεία».

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο κεραυνοβόλον. Ὁ Ἰουστινιανός συνῆλθεν. Οἱ λόγοι τῆς Θεοδώρας τόσον τὸν ἐπηρέασαν, τοῦ ἔδωσαν τόσον θάρρος ὥστε τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιον τῆς φυγῆς. Ἀμέσως διατάσσει τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν μὲ τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Ὁ Βελισσάριος πράγματι κινεῖται ἀστραπιαίως καὶ κυκλώνει τοὺς ἐπαναστάτας εἰς

τὸν Ἱππόδρομον, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ. Ἡ ἐπανάστασις πνίγεται εἰς τὸ αἷμα. Λέγεται, ὅτι 30.000 νεκροὶ ἐκάλυψαν τὸν Ἱππόδρομον καὶ τοὺς δρόμους τῆς Κων/πόλεως. Ἡ τάξις ὅμως ἀποκατεστάθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Τοιουτοτρόπως, χάρις εἰς τὴν Θεοδώραν καὶ τὸν Βελισσάριον, κατεπνίγη ἡ φοβερὰ ἐκείνη «στάσις τοῦ νίκα». Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔσωσε καὶ ἐστερέωσε τὸν θρόνον του καὶ ἠδυνήθη νὰ συνεχίση τὸ μέγα ἔργον του.

Ἐπανέφερεν εἰς τὰ ἀξιώματά των τὸν Τριβωνιανὸν καὶ τὸν Ἰωάννην Καππαδόκην, διὰ νὰ ἀποπερατώση μὲ τὸν πρῶτον τὴν νομοθεσίαν του καὶ μὲ τὸν ἄλλον, δαιμόνιον ἐπίσης συνεργάτην του, νὰ διοργανώση τὰς θριαμβευτικὰς ἐκστρατείας του.

3. ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΧΘΡΩΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠναγκάσθη ἀπὸ τὰ πράγματα νὰ κάμη πολλοὺς πολέμους. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ ἦσαν ἐπιθετικοὶ πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἀμυντικοὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸν Βορρᾶν.

Ὥς χριστιανὸς Ἄρχων ὁ Ιουστινιανὸς ἔβλεπε μὲ λύπην τοὺς βαρβάρους τῆς Δύσεως νὰ καταπιέζουν τοὺς Ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐπανιδρύση μίαν νέαν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν καὶ μέσα εἰς αὐτὴν νὰ ἐπιβάλη μίαν μόνον χριστιανικὴν πίστιν. Δι' αὐτὸ ἤρχισε μὲ ἐκστρατείαν πρὸς τὴν Δύσιν.

α) Διάλυσις τοῦ κράτους τῶν Βανδάλων. Οἱ Βάνδαλοι εἶχον ἱδρύσει περὶ τὴν Καρχηδόνα ἰσχυρὸν καὶ πολεμικὸν κράτος. Μὲ τὸν ἀκατανίκητον δέ στόλον των κατέστρεφον τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου.

Ἡ ἐκστρατεία ἐναντίον των δέν ἦτο εὔκολος. Ὁ Βελισσάριος ὅμως ἐπέτυχε νὰ διοργανώση μίαν ὑπερπόντιον ἐκστρατείαν, θαυμαστὴν μέχρι σήμερον. Καὶ ἀφοῦ ὁ Πατριάρχης Ἐπιφάνιος ἡγίασε τὸ στράτευμα, ἐπεβιβάσθη αὐτὸ εἰς τὰ μεταγωγικὰ καὶ τὸ 534 μ.Χ. ἔπλευσε πρὸς τὴν Ἀφρικήν. Οἱ δρόμωνες προεφύλασσον αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ τὰ μεταγωγικὰ μετέφερον ἀρκετὰ τρόφιμα.

Ἀπεβιβάσθη παρὰ τὴν Καρχιδόνα καὶ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐμάχετο κατὰ τῶν Βανδάλων. Ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ εἶχε τεραστίαν ὁρμὴν καὶ μεγάλην ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν. Ὁ Βελισσάριος ὅμως εἰς τὸ τέλος ἐνίκησε καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα αὐτῶν Γελίμερον.

Μέ τὸν Γελίμερον, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κων/πολιν θριαμβευτικῶς. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν παρέμεμειναν ἄλλοι στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι ἐχρειάσθησαν πολλὰ ἔτη νὰ ἐξουδετερώσουν κάθε ἀντίστασιν. Εἰς τὸ τέλος αὕτη ἔγινεν ἐπαρχία τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ τὸ ὄνομα τῶν Βανδάλων ἔσβησεν ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν.

β) Πόλεμοι κατὰ τῶν Γότθων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Βελισσάριος ἐστάλη κατὰ τῶν Γότθων, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὴν Ἰταλίαν. Ἔφθασεν εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους καὶ ἀνέστησε τὴν «Μεγάλην Ἑλλάδα». Ἔπειτα ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Γότθων Ραβένναν. Ταύτην ἐκυρίευσε μετὰ πολυετῆ πολιορκίαν καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα αὐτῶν Οὐΐτιγιν.

Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς Κων/πολιν, ὅπου ἔφερε τὸν αἰχμάλωτον βασιλέα καὶ τοὺς θησαυρούς του.

Ἀλλ' ἤδη οἱ Πέρσαι ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας καὶ ὁ στρατηγὸς ἔσπευσε νὰ τοὺς δαμάσῃ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ νέος βασιλεὺς τῶν Γότθων Τρωτίλας ἢ Τωτίλας, μὲ ταχύτητα καὶ ἀποφασιστικότητα, ἀνέτρεψε τὴν κατάστασιν. Μὲ συνεχεῖς ἀγῶνας ἐπέτυχε νὰ κυριεύσῃ πολλὰς πόλεις. Ἐχρειάσθη νὰ σταλῇ ἐναντίον του ὁ **Ναρσῆς,** ὁ ὁποῖος, μὲ μεγάλην στρατηγικὴν ἱκανόνητα καὶ μετὰ πολλοὺς καὶ σκληροὺς ἀγῶνας, ἐπέτυχε νὰ διαλύσῃ καὶ τὸ βασίλειον τῶν Γότθων. Ἡ Ἰταλία ἔγινε τώρα βυζαντινὴ ἐπαρχία μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ραβένναν. Ὁ Ναρσῆς ἔμεινεν ἐκεῖ ὡς διοικητὴς καὶ τὴν ἐστόλισε μὲ περιφήμους βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ ἄλλα μνημεῖα, πολλὰ τῶν ὁποίων σῴζονται μέχρι σήμερον.

Εἰς μίαν τελευταίαν ἐκστρατείαν πρὸς τὴν Δύσιν, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέτυχε νὰ κυριεύσῃ καὶ τὰ Ν.Α. τμήματα τῆς Ἱσπανίας.

Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρστορία τώρα ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν της ἀκμήν. Ἔφθασεν ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Ἡ Μεσόγειος ἦτο βυζαντινὴ «λίμνη».

γ) Πόλεμοι κατὰ τῶν Περσῶν. Οἱ ἀμυντικοὶ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἦσαν ἐξ ἴσου ἐπιτυχεῖς.

Ὁ Βελισσάριος δὲν ἐπέτυχε νὰ σταματήσῃ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Χορσόην τὸν Α΄. Οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὡραίαν Ἀντιόχειαν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι,τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου καὶ Μαύρης θαλάσσης.

Ἀλλὰ ἀπὸ τὰς πολλὰς συγκρούσεις εἶχε φθαρῆ καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Οἱ βυζαντινοὶ ἀνέλαβον νὰ πληρώνουν σπουδαίας χρηματικὰς ἀποζημιώσεις. Οἱ Πέρσαι πάλιν εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀφήνουν ἐλευθέρους τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπικρατείας των εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων.

Τώρα ὅμως μεγάλαι ὀρδαὶ Σλαύων διέσχισαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Διάφοροι δὲ φυλαὶ τῶν Οὔννων ἔφθασαν ἕως τὰ πρόθυρα τῆς βασιλευούσης. Ἐκλήθη καὶ πάλιν ὁ γηραιὸς Βελισσάριος, νὰ σώσῃ τὴν Πόλιν. Οὕτω ἀπέβη ὁ θρυλικὸς ἥρως τῶν Βυζαντινῶν, ὁ ἐνδοξότερος στρατηλάτης τοῦ Βυζαντίου.

4. ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΕΙΡΗΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ. Ἐνῷ αἱ στρατιαὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἐμλάχοντο κατὰ τῶν διαφόρων βαρβάρων λαῶν, ὁ Ἰουστιντανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα, περιστοιχισμένοι ἀπὸ πλήθη ἐπιλέκτων ἀνθρώπων, εἰργάζοντο εἰς ἄλλους τομεῖς δραστηριότητος."Οσον λαμπρὰ καὶ ἂν ἦσαν τὰ πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὲν θὰ ἦσαν ἱκανά μόνα αὐτὰ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀθανασίαν καὶ τήν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Παραλλήλως πρὸς τὴν στρατιωτικὴν δρᾶσιν, ἀνέπτυξε μεγίστην δραστηριότητα καὶ παρουσίασε παλλὰ εἰρηνικὰ ἔργα, σχετιζόμενα μὲ τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὰ εἰρηνικά αὐτὰ ἔργα ἐλάμπρυναν τὴν βασιλείαν του καὶ κατέστησαν ἀθάνατον τὸ ὄνομά του.

Σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ἑργα αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Ἡ Νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς διεπίστωσεν ὅτι οἱ νόμοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκδοθῆ μέχρι τότε ἀπὸ τοὺς προηγουμένους αὐτοκράτορας, ἦσαν τόσον πολλοί, ὥστε ἔφερον σύγχυσιν καὶ εἰς αὐτοὺς τουτ νομικοὺς καὶ δικαστάς.

Ἀνέθεσε λοιπὸν εἰς τρεῖς ἐπιτροάας, μέ ἐπικεφαλῆς τὸν σοφὸν νομομαθῆ Τριβωνιανόν, νὰ τοὺς τακτοποιήσονν. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται εἰργάσθησαν ἐπὶ ἐξ συνεχῆ ἔτη, διὰ νὰ περατώσουν τὸ ἔργον των.

Ἡ πρώτη ἐπιτροπή ἔκαμε τὴν συλλογὴν τῶν νόμων ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἦτο ὁ **Ἰουστινιάνειος Κῶδιξ**. Ἡ δευτέρα ἐπιτροπὴ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς γνώμας τῶν παλαιοτέρων

νομικῶν καὶ ἐσχηματίσθησαν οἱ **«Πανδέκται»**. Η τρίτη ἐπιτροπὴ κατήρτισεν ἕνα ἐγχειρίδιον τῆς νομοθεσίας, διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ σπουδασταὶ. Ἠσαν αἱ **«Εἰσηγήσεις»**. Τέλος μια ἄλλη συλλογὴ ἀπετελέσθη ἀπὸ ὅσους νόμους ἐξέδωκεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὠνομάσθη **«Νεαραί»**. Αὗται ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι νόμοι μετεφράσθησαν ἀπὸ τὴν λατινικὴν. Ὁλόκληρος ἡ νομοθεσία ἀπετέλεσε τὸ *Ρωμαϊκὸν Ἀστικὸν Δίκαιον*, τὸ ὁποῖον συμβουλεύονται μέχρι σήμερον ὅλοι οἱ νομικοὶ καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν κάθε νομοθεσίας.

Οὕτω διὰ πρώτην φορὰν ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπισήμως εἰς παρόμοιον ἔργον, ἀλλὰ καὶ διὰ πρώτην φορὰν προσηρμόσθη τὸ ἀρχαῖον Ρωμαϊκὸν Δίκαιον σύμφωνα μέ τὴν χριστιανκκὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ σύγχρονον πνεῦμα.

Ἡ νομοθεσία εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἀθάνατα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐχάρισεν εἰς τὸ Βυζάντιον κατ τὸν κόσμον ὁ Ἰουστινιανὸς. Τὸ ἐργον δὲ τοῦτο ἐθεωρὴθη ἀληθὴς ἆθλος.

β) Ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης. Μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὰ πολύτιμα μεταξωτὰ ὑφάσματα ἔφθαναν εἰς τὴν Κων/πολιν ἀπὸ τὴν μακρινὴν Κίναν. Μέχρι τότε μόνον οἱ Κινέζοι ἐγνώριζον νὰ τρέφουν μεταξοσκώληκας, νὰ κάμνουν μέταξαν καὶ νὰ ὑφαίνουν ὡραῖα μεταξωτά.

Ἀλλά τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν Περσίαν. Ἐν καιρῷ πολέμου διεκόπτετο τὸ ἐμπόριον αὐτὸ καὶ τὸ Βυζάντιον ἐζημιώνετο. Ἔπειτα τὰ καραβάνια, τὰ ὁποῖα ἐφρουροῦντο πολὺ καλὰ, ἔπρεπε νὰ διασχίσουν ἀτελειώτους δρόμους καὶ μετὰ πολύμηνον ταλαιπωρίαν νὰ φθάσουν εἰς ἐμπορικοὺς σταθμούς. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ παρελάμβανον Ἕλληνες καὶ Φοίνικες ἔμποροι. Δι’ ὅλα αὐτά, τὰ μεταξωτὰ ἦσαν πανάκριβα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλεν εἰς τὴν Κίναν δύο μοναχούς, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ μάθουν τὸ μυστικὸν τῶν Κινέζων. Τὸ κράτος τῆς Κίνας εἶχε ψηφίσει αὐστηροτὰτους νὸμους, οἱ ὁποῖοι ἀπηγέρευον τὴν ἐξαγωγὴν μεταξοσπόρου.

Οἱ μοναχοὶ ἔμειναν ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τήν Κίναν καὶ ἔμαθον καλὰ τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας τῆς μετάξης. Ἔπειτα ἐγέμισαν τὰ κούφια ραβδιὰ των μέ μεταξόσπορον καί, χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφθῇ κανείς, τὸν μετέφεραν εἰς τὴν Κων/πολιν. Ἀπὸ τότε ἡ καλλιέργεια

τῆς μετάξης διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὸν κόσμον. Ἦτο καὶ αὐτὴ μία ἄλλη προσφορὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Παραλλήλως ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπροστάτευσε καὶ τὴν γεωργίαν. Ἄγνωστα αὐτὰ μετεφέρθησαν ἀπὸ ἄλλας χώρας καὶ ἐκαλλιεργήθησαν. Ἡ διομηχανία ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται. Ἡ ὑφαντουργία, ἡ μεταλλουργία, ἡ κατσσκευὴ γουναρικῶν κλπ. ἦσαν οἱ κυριώτεροι κλάδοι της.

Ἡ Κων/πολις λοιπὸν ἔγινε σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Οἱ ἔμποροι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἤρχοντο εἰς αὐτὴν, διὰ νὰ προμηθευθοῦν μεταξωτά, πολυτίμους λίθους, μαργαριτάρια καὶ ἄλλα εἴδη.

Καὶ ἄλλαι πόλεις ἐγνώρισαν τότε μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμήν. Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπέδωσε πολλὰ καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους ηὐξήθησαν εἰς μέγιστον βαθμὸν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰωάννου Καπαδόκη, ὁ ὁποῖος ἦτο μεγάλος οἰκονομολόγος.

γ) Θρησκευτικὴ πολιτική. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιαφέρθη ἐπίσης σοβαρῶς διά τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐκάλεσε δὲ τὴν Ε΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, διὰ νὰ συμβιβάσῃ Ὀρθοδόξους καὶ Μονοφυσίτας. Ἀπέστειλεν ἱεραποστόλους εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαούς, διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιαυισμοῦ. Ἔλαβε δὲ μέτρα καὶ ἐναντίον τῶν Ἐθνικῶν. Τότε ἐκλείσθη καὶ ἡ περίφημος φιλοσθφικὴ Σχολὴ Αθηνῶν, τελευταῖον προπύργιον τῆς ἀρχαίας θρησκείας.

δ) Φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ ἄλλα κτίσματα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδειξε μεγάλον ζῆλον διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐφρόντιοε, λοιπόν, νὰ κτισθοῦν πολλὰ νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ξενῶνες καὶ ἄλλα φιλανθρωπικά ἱδρύματα καὶ ἔργα κοινῆς ὠφελείας.

Ἐξώδευσεν ἐπίσης πολλὰ χρήματα, διὰ νὰ στολίσῃ τὴν πρωτεύουσάν του καὶ ἄλλας πόλεις μέ ὡραίους ναούς, μεγάλας πλατείας, πολλὰ λουτρά, συγχρονισμένα ὑδραγωεῖα καὶ πολλὰ ἔξοχα μνημεῖα.

Τέλος ἠθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κράτος του ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Πρὸς τοῦτο δὲ ἔκτισε τόσα φρούρια, ὥστε ὁλόκληρος ἡ χώρα ἔγινε κατάφρακττος εἰς τήν παραμεθόριον καὶ τὴν ἐνδοχώραν. Ἄλλα μικρότερα φρούρια, μὲ ἀποθὴκας σίτου καὶ δεξαμενὰς ὕδατος ἐξησφάλιζον τοὺς προμάχους εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης.

Γενική σημερινή ἄποψις τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ε) Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀπὸ ὅλα ὅμως τὰ μεγαλόπρεπα κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ θαυμαστότερον θεωρεῖται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸ καύχημα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ ναὸς αὐτὸς ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Μ. Κων/νον καὶ τὸν υἱόν του Κωνστάντιον, ἐπυρπολήθη ἀπὸ τὸ πλῆθος, ὅταν ὁ μέγας Χρυσόστομος ἐξωρίσθη, διὰ νὰ ἀνοικοδομηθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν Θεοδόσιον Β΄. Εἰς τὴν «στάσιν τοῦ νίκα» κατεστράφη καὶ πάλιν διὰ πυρὸς ἀπὸ τὸν μαινόμενον ὄχλον (532), ὁπότε ὁ Ἰουστινινὸς ἀποφασίζει νὰ τὸν κτίσῃ ἐκ νέου ὑπὸ ἐντελῶς νέαν καὶ μεγαλαπρεπὴ μορφήν.

Τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὅλης ἐργασίας ἀνέθεσεν ὁ ὀξυδερκὴς καὶ ἐκλεκτικὸς αὐτοκράτωρ εἰς δύο φημισμένους καὶ δαιμονίους καλλιτέχνας. Ἀνθέμιον τὸν Τραλλιανὸν καὶ Ἰσίδωρον τὸν Μιλήσιον.

Τὰ ὑλικὰ τῆς κατασκευῆς μετεφέρθησαν ἀπὸ τὰ ἄκρα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐστάλη ὅ,τι πολυτιμότερον εἶχεν ὁ κάθε τόπος. Οἱ Βυζαντινοὶ δρόμωνες δὲν ἐπρόφθανον νὰ ἐκφορτώνουν τὸν ἀχάτην καὶ τὸν πορφυρίτην, τοὺς σπονδύλους τῶν κομψῶν κιόνων καὶ τὰ ἀπαστράπτοντα ἐπιστύλια. Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ

Ἡ Ἁγία Σοφία ὡς ἔχει σήμερον.

Ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς ἔχει σήμερον.

ἐγυμνώθησαν, διὰ νὰ χαρίσουν ὅτι πολυτιμότερον εἶχον εἰς τὸν νέον ναόν.

Δέκα χιλιάδες ἐργάται εἰργάσθησαν ἐπὶ ἕξ σχεδὸν ἔτη καὶ τὴν 27ην Δεκεμβρίου τοῦ 537 μ.Χ. ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα ἔφθασαν εἰς τὴν κομψὴν λεκάνην τῆς αὐλῆς. Ὑπεράνω τῆς μαρμαρίνης κρήνης ἀνέγνωσαν τὴν ἐπιγραφήν:

«ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ»

Εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀντίκρυσαν ἐξαίσιον θέαμα. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποκρύψῃ τὴν ὑπερηφάνειάν του καὶ λέγεται ὅτι ἐψιθύρισε :«Νενικηκά σε, Σολομῶν!»

Πράγματι δὲ ὁ ναὸς εἶναι ἀθάνατον ἀριστούργημα τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Συμμετρία, ἐλαφρότης καὶ φῶς εἶναι τὰ μεγαλύτερα πλεονεκτήματά του. Ἡ ζωγραφικὴ εἰκονογράφησις καὶ τὰ ψηφιδωτὰ συνεπλήρωνον τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ ναοῦ. Ὁ τροῦλλος του «ἦτο κρεμασμένος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μέ ἀλυσίδα χρυσῆν» γράφει σύγχρονος ἱστορικός. Καὶ ὅλα ἐκεῖ μέσα ἔκαμνον αἰσθητὴν τὴν ἀόρατον παρουσίαν τοῦ Ὑψίστου.

Ἀπὸ τότε ἡ Ἁγία Σοφία ἐνέπνεεν ἐπὶ χίλια σχεδὸν ἔτη τὸ ἑλληνικὸν Βυζάντιον, ποὺ ἐμεγαλούργησεν. Ἐκεῖ ἐχρίοντο οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἐψάλλοντο τὰ νικητὴρια κατὰ τῶν πολεμίων. Ἐκεῖ ὁ λαὸς συνηθροίζετο, διὰ νὰ δοξολογήσῃ νὰ ἱκετεύσῃ, νὰ θρηνήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ μίαν ἀόρατον καὶ κλειστὴν θύραν τοῦ Ἱεροῦ, οἱ θρῦλοι τοῦ λαοῦ μας ἔκρυψαν τὸν τελευταῖον Παλαιολόγον, τὸν «μαρμαρωμένον βασιλιᾶ», μέ τὴν ἀνίκητον ἐλπίδα:

«Πάλι μὲ χρόνια, μὲ καιρούς,
πάλι δικά μας θἆναι...»

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πολεμικὸν καὶ εἰρηνικὸν, εἶναι πολὺ σπουδαῖον. Ἀφιέρωσεν ὁ Ἰουστινιανὸς ὅλας του τὰς δυνάμεις διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ κράτους καὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ.

Γενικῶς, ἐπὶ τῆς βασιλείας του, τὸ Βυζάντιον ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν καὶ αἴγλην. Δι' ὅλα δὲ αὐτὰ ὁ Ἰουστινιανὸς θεωρεῖται ὡς μία ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας μορφὰς τοῦ Βυζαντίου καὶ δικαίως

Ψηφιδωτὸν τοῦ Παντοκράτορος (τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας).

Ἐσωτερικὸν Ἁγ. Σοφίας Κων)πόλεως.

ὠνομάσθη Μέγας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα (πληροφορίαι ἀπὸ βιβλία καὶ λεξικά).
2. Εἰκόνες Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας (διὰ τὸ ἱστορικὸν λεύκωμα).
3. Τί κρίσεις κάμνετε διὰ τὴν «στάσιν το νίκα».
4. Καταγραφὴ ἱστορικῶν προσώπων καὶ χρονολογιῶν.

Κιονόκρανα Ἁγ. Σοφίας Κων)πόλεως.

5. Ἰχνογραφίσατε τὸν χάρτην τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

6. Εἰκόνες τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ τὸ ἱστορικὸν λεύκωμα.

7. Ποίαν σημασίαν θὰ εἶχε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ πραγματοποῖησις τῆς ρωμαϊκῆς ἰδέας τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

8. Ἔκθεσις : «Τὸ θάρρος σῴζει».

6. Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

1. ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ. Τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ Ἰουστινιανοῦ δέν κατώρθωσαν δυστυχῶς νὰ τὸ διατηρήσουν οἱ διάδοχοί του, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον τὴν ἱκανότητα ἐκείνου. Οἱ διάφοροι βάρβαροι λαοί, οἱ ὁποῖοι τὸ περιεκύκλωνον ἤρχισαν συχνὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον του, εἰσέβαλλον εἰς τὰς ἐπαρχίας του καὶ διέπραττον λεηλασίας καὶ καταστροφάς.

Οἱ **Λογγοβάρδοι ἢ Λομβαρδοί,** λαὸς γερμανικὸς, πιεζόμενος ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους, κατέβησαν ἀπὸ τὴν χώραν των (μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Ρήνου) πρὸς τὴν Β. Ἰταλίαν καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ ἰδικόν των κράτος (569). Ὠνόμασαν δὲ τὴν χώραν ἐκείνην **Λομβαρδίαν.** Εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς οἱ Πέρσαι ἤρχισαν καὶ πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς των. Εἰς ὅλα αὐτὰ προσετέθη καὶ νέος ἐχθρὸς ἐκ Βορρᾶ, οἱ Ἄβαροι. Οὗτοι ἦσαν μογγολικῆς καταγωγῆς καὶ ἵδρυσαν ἰσχυρότατον κράτος ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόντον μέχρι τῆς Βιέννης. Ἤδη διέβαινον τὸν Δούναβιν καὶ ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Πέρσαι ὅμως ἀπετέλουν τὸν σοβαρώτερον κίνδυνον. Ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποῖαν εἶχον συνάψει μὲ τὸν Ἰουστινιανὸν (556), διελύθη ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ Β΄. Ὁ πτόλεμος ἐναντίον αὐτῶν διαρκεῖ πολλὰ ἔτη. Οἱ Πέρσαι κυριεύουν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Πολιορκοῦν τὸ 614 μ.Χ. τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὡς ἐξαγριωμένα θηρία ὥρμησαν πρὸς τὴν Ἁγίαν Πόλιν. Ἐπεδόθησαν εἰς ἀγρίαν σφαγὴν τῶν χριστιανῶν, ἐγύμνωσαν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς των τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς κατέστρεψαν μὲ λύσσαν. Πολλοὶ θησαυροὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Περσίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ πολυτιμότερον σύμβολον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Τίμιος Σταυρός. Πολλοὶ ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Ζαχαρίας. Κατόπιν ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Ἔφθασαν μέχρι τῶν ἐρήμων τῆς Λυβύης καὶ κατέστρεψαν τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κυρηναϊκῆς.

Ἄλλη περσική στρατιὰ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀπέναντι τῆς Κων/πόλεως.

Πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Φωκᾶς δὲν ἠδυνήθη νὰ

πράξῃ τίποτε. Τότε οἱ συνετώτεροι τῆς πρωτευούσης ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἔξαρχον τῆς Ἀφρικῆς, Ἡράκλειον καὶ ἐκεῖνος στέλλει ἀμέσως τὸν υἱόν του Ἡράκλειον, μέ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον πρὸς σωτηρίαν τῆς πρωτευούσης.

Μόλις ὁ Ἡράκλειος ἔφθασεν εἰς Κων/πολιν, ὁ λαὸς συνέλαβε τὸν σκληρὸν καὶ τυπικὸν Φωκᾶν καὶ τὸν ἔκαυσεν εἰς τὴν ἀγοράν. Αὐτοκράτωρ στέφεται ὁ Ἡράκλειος (610-641).

2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ. Ἀπὸ τὸν Ἡράκλειον ἀρχίζει κυρίως ἡ πλήρης ἐπικράτησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μέ τὴν ἀπώλειαν πολλῶν περιφερειῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατῴκουν ξένοι λαοί, ὠφελήθη κατὰ κάποιον τρόπον ἡ αὐτοκρατορία, διότι περιωρίσθη εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, μὲ μίαν γλῶσσαν, τὴν ἑλληνικὴν καὶ μέ μίαν θρησκείαν, τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικήν. Ὅλα πλέον ἦσαν ἑλληνικά. Καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες ἀκόμη, καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἦσαν Ἕλληνες, μὲ συνείδησιν ἑλληνικήν.

Ἡ ὡραία νύμφη τοῦ Βοσπόρου, ἡ Κων/πολις, γίνεται ἡ σκέψις καὶ ἡ καρδία τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐνῷ οἱ γειτονικοὶ βάρβαροι λαοὶ ζητοῦν εὐκαιρίαν νὰ τὴν κατακτήσουν.

Ἡ κατάστασις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἰς τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἀπελπιστική, ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ἀνήρ ὡραῖος καὶ ρωμαλέος, μὲ ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ ἔξοχα στρατηγικά προτερήματα.

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εὑρίσκοντο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἐξ αἰτίας τῶν μακροχρονίων πολέμων. Στρατὸς ἱκανὸς δὲν ὑπῆρχεν. Ἐρημωμέναι αἱ ἐπαρχίαι, πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς ἀπὸ τοὺς Ἀβαροσλαύους. Πῶς νὰ σώσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ;

Ὁ Ἡράκλειος εὑρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν καὶ πρὸς στιγμὴν ἐνόμισεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς σωτηρίας, μὲ τοὺς Πέρσας πρὸ τῆς Κων/πόλεως. Ἐσκέφθη μάλιστα μήπως ἦτο προτιμότερον νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Καρχηδόνα τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσας.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίοδον εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κων/πόλεως εὑρίσκετο μία ὑπέροχος φυσιογνωμία τοῦ βυζαντινοῦ κλήρου, ὁ Πατριάρχης Σέργιος. Αἱ συμβουλαὶ τοῦ Πατριάρχου

Ὁ Ἡράκλειος.

ἔκαμαν τὸν Ἡράκλειον νὰ ἀλλάξῃ γνώμην.

Μὲ προθυμίαν ὁ Πατριάρχης παρεχώρησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅλα τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, ἀφιερώματα καὶ παντὸς εἴδους πλούτη τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηρίων.

Ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἡράκλειος διέταξε νὰ κοποῦν πολλὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα. Μὲ αὐτὰ κατόρθωσε νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἱκανόν στόλον.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσας καὶ νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρους τοὺς Ἀβάρους καὶ Σλαύους. Οὗτοι ἠμποροῦσαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν του καὶ νὰ κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσαν. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ χωρίσῃ τοὺς Σλαύους ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Πρὸς τοῦτο δὲ ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Σλαύους τὴν σημερινὴν Σερβίαν. Ἤλπιζεν ἀργότερον νὰ τοὺς ἀφομοιώσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατόπιν ὁ Ἡράκλειος, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ χρυσοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπερίσσευσεν, ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὸν ἀρχηγὸν (Χαγάνον) τῶν Ἀβάρων καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Περσῶν.

3. ΗΡΩΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 622 μ.Χ. ὁ Ἡράκλειος προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Δὲν ἔφερε πλέον τὰ πορφυρᾶ πέδιλα τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ τὰ μαῦρα ὑποδήματα τοῦ μαχητοῦ. Ἐκεῖ προσηυχήθη καὶ παρέ-λαβεν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος. Μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰσῆλθεν εἰς τὰ πλοῖα, ἀφοῦ ὥρισεν ὡς Ἀντιβασιλέα τὸν ἀνήλικον υἱόν του Κωνσταντῖνον καὶ ἐπιτρόπους αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Βῶνον.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἁγίας Πόλεως καὶ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Προσέλαβε δὲ τὴν μορφὴν Σταυροφορίας καὶ ὑπῆρξε τόσον ἔνδοξος, ὅσον καὶ ἐκείνη τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἡράκλειος δέν ἐχρειάζετο νὰ πλεύσῃ ἐπὶ πολὺ διὰ νὰ συναντήσῃ τοὺς Πέρσας. Ἐκεῖνοι τὸν ἐπερίμεναν εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτήν. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως εἶχεν ἄλλο σχέδιον. Ἤθελε νὰ ἐλευθερώσῃ διὰ μιᾶς ὁλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀπεβιβάσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Βιθυνίας καὶ ἤρχισε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μ. Ἀσίας.

Οἱ Πέρσαι τῆς Χαλκηδόνος εἶδον ὅτι κινδυνεύει ἡ ἐπικοινωνία των μὲ τὸ κέντρον καὶ ἄσπευσαν νὰ τὸν ἀποκρούσουν. Τὰ Περσικὰ στίφη νικηθέντα διεσκορπίσθησαν καὶ ἡ Μ. Ἀσία ἠλευθερώθη.

Ὁ Ἡράκλειος διαχειμάζει παρὰ τὸν Ἅλυν ποταμόν. Ἔπειτα βαδίζει πρὸς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Μεταφέρει τὸν πόλεμον μέσα εἰς αὐτὴν τὴν Περσίαν. Δὲν λησμονεῖ νὰ ἐκδικηθῇ τὰς καταστροφὰς τῶν Περσῶν. Παντοῦ σβήνει τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἤναπτον οἱ πυρολάτραι ἱερεῖς τῶν Περσῶν, οἱ Μάγοι. Παντοῦ ἀνατρέπει τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἀγάλματά των.

Ὁ Πέρσης βασιλεὺς Χοσρόης κατατρομάζει ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἡρακλείου. Ἀνακαλεῖ ὅλα τὰ στρατεύματα, ποὺ ἐστάθμευον εἰς βυζαντινὰς χώρας. Τὰ ἑνώνει μὲ τὸν ἄλλον στρατόν του καὶ τὰ στέλλει κατὰ τοῦ Ἡρακλείου. Ἄλλ' ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ ἐπιπίπτει ἐνατίον των καὶ καταστρέφει εἰς τὴν Γεωργίαν τὸ ἄνθος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἡράκλειος συνεχίζει τὴν ἔνδοξον πορείαν του. Φθάνει εἰς τὴν Κιλικίαν. Ἀσφαλίζει τὰ ἐκεῖ φρούρια ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Σάρου. Οἱ Πέρσαι ἔκαμαν τὴν ἀπερισκεψίαν να διαβοῦν τὸν ποταμόν. Δεινὴ ἧττα τοὺς ἀνέμενε καὶ πάλιν.

Οἱ χειμῶνες περνοῦν. Κὰθε ἄνοιξιν, ἐπὶ τέσσερα ἔτη τώρα συνεχίζει τὴν θριαμβευτικὴν ἐκστρατείαν του.

4. ΠΟΛΙΟΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΒΑΡΩΝ - ΑΚΑΘΙΣΤΟΣ ΥΜΝΟΣ. Ὁ Χοσρόης ἐπείσθη ὅτι ὁ Ηράκλειος ἦτο ἀκαταμάχητος. Συνεννοήθη τότε μὲ τὸν Χαγάνον καὸ τὸν ἔπεισε νὰ παραβῇ τὴν συνθήκην. Ἔστειλε μάλιστα νέαν στρατιὰν πρὸς τὴν

Καλκηδόνα, διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν πολιορκίαν.

Ὁ Χαγάνος ἐπίστευεν, ὅτι τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἁρπάσῃ τοὺς θησαυροὺς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀπειραρίθμων ὀρδῶν του φθάνει πρὸ τῶν τειχῶν της.

Ὁ Ἡράκλειος πληροφορεῖται τὰ γεγονότα. Ἔχει ὅμως ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Βῶνον καὶ τὸν Σέργιον. Τοὺς ἐνισχύει μόνον μὲ ἀρκετοὺς θωρακοφόρους στρατιώτας καὶ τοὺς δίδει ἐντολὴν νὰ ἀμυνθοῦν γενναίως.

Πράγματι δὲ, ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὁ Πατριάρχης, ἐστρατολόγησαν ὅλους τοὺς μαχίμους χριστιανοὺς καὶ ἀποκρούουν τὰς ἐπιθέσεις. Ἐμποδίζουν δὲ κάθε ἐπικοινωνίαν μεταξὺ Ἀβάρων καὶ Περσῶν διὰ θαλάσσης. Ὁ Βῶνος μάχεται ἡρωϊκῶς εἰς τὰ τείχη, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ. Ὁ Σέργιος, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἱεροῦ κλήρου, μὲ τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα τῆς θεοτόκου εἰς τὰς χεῖρας, περιέρχεται ἀπὸ τήν μίαν ἔπαλξιν εἰς τὴν ἄλλην καὶ τονώνει τὸ ἠθικὸν τῶν στρατιωτῶν.

Πολεμισταὶ καὶ λαὸς περνοῦν τὰς νύκτας των μὲ ἀγρυπνίας καὶ παρακλὴσεις πρὸς τήν Ὑπέρμαχον Στρατηγόν, τὴν Θεοτόκον:

«Χαῖρε, δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια.
Χαῖρε, δι' ἧς ἐχθροὶ καταπίπτουσιν...»

Οἱ Ἄβαροι χρησιμοποιοῦν ὅλα τὰ εἴδη τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν. Ρίπτουν μὲ αὐτὰς τεραστίους λίθους κατὰ τῶν τειχῶν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὰ κρημνίσουν. Ὑψώνουν γιγαντιαίους πύργους, ὑψηλοὺς ὅσο καὶ τὰ τείχη, καὶ δοκιμάζουν νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ ρίψουν μέσα στρατιώτας. Θεία δύναμις ἐμψυχώνει τοὺς προμάχους τῆς Πόλεως. Μὲ τὴν κραυγήν: «ὁ Σταυρὸς νικᾷ» στέλλουν βροχὴν τὰ βέλη καὶ θέτουν πῦρ εἰς τοὺς πύργους. Συντρίβουν τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, γκρεμίζουν τοὺς ἐχθρούς, σκορπίζουν τὰ μονὸξυλα, τὰ ὁποῖα πλησιάζουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ματαίως οἱ Ἄβαροι προσπσθοῦν νὰ μεταφέρουν τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν. Ὁ βυζαντινὸς στὸλος καταστρέφει τὰ πλοιάριά των. Τέλος ὁ Χαγάνος ἐπείσθη, ὅτι ζητεῖ τὰ ἀδύνατα. Οἱ βάρβαροι, μέσα εἰς τὴν παραζάλην των νομίζουν, ὅτι βλέπουν τὴν θεοτόκον νὰ βηματίζῃ ἐπάνω εἰς τὰ τείχη. Διαλύει λοιπὸν τὰς μηχανὰς καὶ καίει τοὺς πύργους. Ἐφοβήθη μήπως φθάσῃ ὁ Ἡράκλειος καὶ μὲ τὸν στόλον του ἐμποδίσῃ τὴν ἐπιστροφήν του.

Πανικόβλητος σπεύδει νὰ σωθῇ.

Τότε, ὡς νὰ ὡδήγει ὅλους μία ἀκατανίκητος δύναμις, οἱ κάτοικοι ἔσπευσαν πρὸς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν. Εἰσῆλθον ἀσκεπεῖς, ἐγονυπέτησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἐνῶ πνιγμένη ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ Ἱεράρχου:

«Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια... »

Ὁ λαὸς ἐπαναλαμβάνει τοὺς θείους ὕμνους, ἀκάθιστος καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Οἱ ὕμνοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἀργότερον ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, ψάλλονται μέχρι σήμερον τὸ ἑσπέρας ἑκάστης Παρασκευῆς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ λέγονται «Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου».

5. Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ - ΥΨΩΣΙΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ. Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ στρατός του ἔμαθον μὲ μεγάλην χαρὰν τὴν σωτηρίαν τῆς πρωτευούσης. Μὲ περισσότερον θάρρος τώρα καὶ μεγαλυτέραν πίστιν ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὁ Ἡράκλειος φθάνει εἰς τὴν ἀρχαίαν Νινευΐ. Ἐκεῖ πλησίον εἶναι τὰ Γαυγάμηλα καὶ αἱ ἱεραὶ σκιαὶ τῶν μαχητῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου δίδουν - θαρρεῖς - νέαν δύναμιν εἰς τὸν στρατόν του. Ἐκεῖ ὁ Χοσρόης παρέταξε τὸν στρατόν του.

Ὁ Ἡράκλειος ἱππεύει τὸν ἀγαπημένον του ἵππον Δέρκωνα καὶ δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου. Θερίζει τοὺς βαρβάρους, φονεύει τὸν ἀρχηγὸν τῶν Περσῶν Ραζάτην καὶ λαμβάνει ὡς λάφυρον τὴν πανοπλίαν του. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ κατεκόπη. Τὸ ὑπόλοιπον τρέπεται εἰς φυγήν. Σωροὶ χρυσοῦ, ἀργύρου, ἀρωμάτων, μεταξωτῶν καὶ ἀγαλμάτων εἶναι τὰ λάφυρα.

Ὁ στρατὸς τῆς χαλκηδόνος ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ ἐνῷ ὁ Ἡράκλειος προχωρεῖ ἀκάθεκτος πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Περσῶν, τὴν Κτησιφῶντα. Οἱ Πέρσαι μέσα εἰς τὴν ἀπελπισίαν των ἀναγορεύουν βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Χοσρόη, Σιρόην. Ὁ νέος βασιλεὺς ζητεῖ εἰρήνην καὶ ὁ Ἡράκλειος τοῦ θέτει λογικοὺς ὅρους : α) Νὰ παραμείνουν τὰ παλαιὰ σύνορα μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, β) Νὰ παραδοθοῦν ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι, γ) Νὰ ἐπιστραφῇ ὁ Τίμιος Σταυρός.

Τότε ὁ Ηράκλειος ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς ἐπιστροφῆς. Ἡ εἴδησις

συνήρπασε τήν Βασιλεύουσαν. Μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν Ἀντιβασιλέα Κωνσταντῖνον, ὁ λαὸς σπεύδει νὰ τὸν ὑποδεχθῇ. Ὁ γενναῖος Βῶνος εἶχεν ἀποθάνει.

Ὄρθιος καὶ ἐπὶ ἅρματος, ὁ Ηράκλειος, εἰσέρχεται διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης εἰς τὴν Πόλιν, ἐνῷ προηγεῖτο τῆς πομπῆς ὁ Τίμιος Σταυρός. Ἡ πομπὴ κατηυθύνθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου ἐψάλη εὐχαριστήριος δοξολογία.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος (629) ὁ Ἡράκλειος μετέβη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἀποκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Πατριάρχην Ζαχαρίαν καὶ ὕψωσε τὸν Τίμιον Σταυρὸν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, εἰς τήν ὁποίαν τὸν εἶχεν ὑψώσει ἡ Ἁγία Ἑλένη. Ὁ ἱερὸς κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἔψαλλον μὲ κατάνυξιν:

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου..»

Αἱ νῖκαι τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν βαρβάρων ἦσαν καλὸς οἰωνὸς διὰ μίαν εὐτυχισμένην καὶ εὐλογημένην κληρονομίαν. Ἀλλ' αἱ λαμπραὶ ἡμέραι δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολύ. Νέος καὶ πλέον ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τὰς διέκοψε καὶ πάλιν. Καὶ ὁ ἐχθρὸς αὐτὴν τὴν φορὰν ἦτο διπλοῦς: ἐσωτερικὸς (εἰκονομαχίαι) καὶ ἐξωτερικὸς (Ἄραβες).

6. ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείου (641) ἐβασίλευσεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος Β΄ καὶ ἀπέθανε. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Κώνστας Β΄ (641-668). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ Ἄραβες ἐπεξετάθησαν ἀκόμη περισσότερον καὶ ἐστερέωσαν τὰς θέσεις των.

Τέλος ἀνέβη εἰς τὸν θρόννν ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος Δ΄ ὁ Πωγωνᾶτος (668-685), ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ διέλυσε διαφόρους ἐναντίον του ἐπαναστάσεις, ἐστερέωσε ταχέως τὴν ἐξουσίαν του.

Ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ γενναῖος. Ἐτακτοποίησε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του καὶ ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν διαδόχων τοῦ Ἡρακλείου τὸ κράτος γίνεται ἀπολύτως Ἑλληνικόν, διότι, μολονότι μεγάλαι ἐπαρχίαι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἄραβας, (Συρία, Παλαιστίνη, Αἴγυπτος) καὶ εἰς τοὺς Σλαύους (οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ

Θράκες) καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἔχασε μεγάλα τμήματα τοῦ ἐδάφους της, ὅμως ἐκέρδισεν εἰς ὁμοιογενῆ πληθυσμὸν. Ἀποβαίνει καθαρῶς ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, μὲ ἐπίσημον θρησκείαν τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικήν.

Κωνσταντῖνος Δ΄ ὁ Πωγωνᾶτος.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ ὁμιλουμένη καὶ γραφομένη ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Οἱ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ ὅλα τὰ δημόσια ἔγγραφα συντάσσονται εἰς τὴν ἑλληνικήν. Τὰ νομίσματα φέρουν ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς.

Ἀπὸ της ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου, ἐξ ἄλλου, οἱ πόλεμοι ἔλαβον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, δηλ. χαρακτῆρα σταυροφορίας, ὁ δὲ πατριωτισμὸς τῶν Βυζαντινῶν στηρίζεται εἰς τὴν θρησκείαν.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου δὲν ἔδειξαν καμμίαν ἱκανότητα κατὰ τὰς κρισίμους ἐκείνας περιστάσεις.

Ἤδη οἱ Ἄραβες καθὼς εἴδομεν, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν ἀπέραντον καὶ ἰσχυρότατον κράτος, ἀπειλοῦν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Γραψατε τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς περιόδου τοῦ Ἡρακλείου, τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ τὰς χρονολογίας.
2. Πῶς χαρακτηρίζετε τοὺς πολέμους τοῦ Ἡοακλείου καὶ διατί..
3. Τί σᾶς ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἡρακλείου.
4. Πῶς, ἑρμηνεύετε τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
5. Τὸν Ἡράκλειον διεδέχθησαν ἀντάξιοι διάδοχοι; Τί μεταβολαὶ συνετελέσθησαν ἐντὸς τοῦ κρατους τότε ;
6. Ἔκθεσις: «Ἡ δύναμις τῆς πίστεως».

7. Ο ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ο ΜΩΑΜΕΘ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ. Ἡ ἄγονος καὶ περιφρονημένη ἀραβικὴ χερσόνησος ἦτο καταφύγιον μικρῶν καὶ πολεμοχαρῶν νομαδικῶν φυλῶν. Αἰφνιδίως οἱ Βεδουΐνοι αὐτοὶ ἔλαμψαν μέσα εἰς ἕνα μικρὸν αἰῶνα αἴγλης. Ἐπέτυχον νὰ ἐξαπλώσουν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν γλῶσσαν των ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Κίνας. Ἐδημιούργησαν ἕνα πολιτισμὸν καὶ μίαν θρησκείαν, ἡ, ὁποία παραμένει καὶ σήμερον ἀπὸ τὰς ζωντανὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἤναψε τὴν ἀραβικὴν φλόγα εἶναι ὁ Μωάμεθ,. Οὗτος, ταπεινὸς κῆρυξ τῆς μετανοίας, ἔγινε προφήτης καὶ πολιτικὸς ἡγέτης. Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς τὴν Μέκκαν (570 μ.Χ.). Τὰ νεανικά του χρόνια τὰ πέρασεν ὡς ὁδηγὸς καμήλων. Ὡς ἀρχηγὸς καραβανίων ἐγνώρισεν ὁλόκληρον τὴν Ἀραβίαν. Ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ Ἑβραίους καὶ Χριστιανοὺς ἐμπόρους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἔμαθε τὴν λατρείαν τοῦ ἑνὸς καὶ μοναδικοῦ θεοῦ. Ἦτο τύπος θρησκολήπτου ἀνθρώπου καὶ συχνὰ ἔβλεπεν ὀπτασίας. Ἐπίστευσε, λοιπόν, ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, διὰ νά ἐξαγάγῃ τοὺς Ἄραβας ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν.

Πράγματι δὲ οἱ Ἄραβες ἐξηκολούθουν ἀκόμη νὰ προσκυνοῦν τοὺς λίθους καὶ τὰ δένδρα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ πρόγονοί των, πρὶν ἀπὸ χιλιάδας ἐτῶν. Οἱ εἰδωλολάτραι αὐτοὶ ἦσαν χωρισμένοι εἰς φυλάς. Εἶχον ὅμως ἕνα κοινὸν δεσμόν: τὴν πρσσκύνησιν τοῦ ναοῦ τῆς Καάβα, εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν Μέκκαν. Ἐκεῖ φυλάσσεται ἀκόμη εἰς ὀγκώδης μετεωρίτης λίθος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιστεύετο, ὅτι ἔπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἦτο τεσσαράκοντα ἐτῶν ὁ Μωάμεθ, ὅταν ἤρχισε μυστικὴν προπαγάνδαν,μεταξὺ τῶν συγγενῶν του κυρίως. Ἐπὶ δέκα ἔτη ἐκήρυττεν εἰς τὴν Μέκκαν καὶ κατεφέρετο κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας. Συνήντησεν ὅμως τὴν ἐχθρότητα τῶν συμπολιτῶν του, οἱ ὁποῖοι ἐτιμώρησαν πολλοὺς ὀπαδούς του, διότι ἐγκατέλειψαν τὰς θεότητας τῆς φυλῆς των. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Μωάμεθ ἠπείλησαν μέ θάνατον. Τότε οὗτος ἔφυγε κρυφίως διά τήν Μεδίναν (622 μ.Χ.). Ἡ μετανάστευσίς του αὐτή, ἡ Εγίρα, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς Μωαμεθανικῆς χρονολογίας,

διότι εἶναι τὸ ἔτος τῆς σωτηρίας τοῦ Προφήτου των.

Εἰς τὴν Μεδίναν ὁ Μωάμεθ εὗρε προθύμους ὀπαδούς. Ἤρχισε τότε νὰ θεμελιώνῃ ἓν πολιτικὸν κράτος, μὲ βάσεις θρησκευτικάς.

Ὅταν ἔγινεν ἀρκετὰ ἰσχυρός, ἐβάδισε κατὰ τῆς Μέκκας καὶ τὴν ἐκυρίευσε. Τότε ἡ Μέκκα ὑπεχρεώθη νὰ παραδεχθῇ τὴν θρησκείαν τοῦ ἑνὸς θεοῦ, μέ προφήτην αὐτοῦ τὸν Μωάμεθ. Ἀλλὰ καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ἔχουν ὡς προσκύνημα τὴν Μέκκαν, ὅπως ἔκαμναν καὶ ὡς εἰδωλολάτραι.

Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Κορανίου.

Ὁ Μωάμεθ ἐσταθεροποιήθη καὶ συνεκέντρωσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὰς περισσοτέρας ἀραβικὰς φυλάς.

Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὠνομάσθη **Μωαμεθανισμός,** ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ της. Λέγεται καὶ **ἰσλαμισμός,** (Ισλὰμ= εὐσεβὴς) καὶ **Μουσουλμανισμός,** (μουσλὴμ= ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Θεόν).

Αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ κανόνες αὐτῆς περιέχονται εἰς τὸ Ιερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν, τὸ **Κοράνιον**. Ἡ διδασκαλία, ἄλλωστε, τοῦ Μωάμεθ εἶναι πολὺ ἁπλῆ καὶ συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς:

α) Πίστις εἰς ἕνα θεόν, τὸν Ἀλλάχ, μὲ προφήτην αὐτοῦ τὸν Μωάμεθ, β) Ἐκτέλεσις ὡρισμένης προσευχῆς, εἰς ὡρισμένον χρὸνον καὶ μὲ αὐστηρῶς τηρουμένους τύπους. γ) Συνεισφορὰ χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ φιλανθρωπικὰς ἀνάγκας τῆς Μουσουλμανικῆς κοινότητος. δ) Νηστεία κατά τὸν μῆνα Ραμαζάν, ε) Προσκύνημα τῆς Κααβᾶ εἰς Μέκκαν. στ) Τήν ζωὴν ἑνὸς ἑκάστου ρυθμίζει ἡ τύχη (κισμέτ). Ἑπομένως δὲν πρέπει νά προφυλάσσεται κανεὶς κατὰ τοὺς κινδύνους. ζ) Νὰ μὴ τρώγῃ χοιρινὸν κρέας καὶ νά μὴ πίνῃ οἰνοπνευματώδη ποτά. η) Νὰ κάμνῃ ἐλεημοσύνην.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ψυχαὶ τῶν πιστῶν μεταβαίνουν εἰς ἕνα Παράδειον μὲ ἄφθονα τὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Τὴν πρώτην ὅμως θέσιν ἐκεῖ

τὴν ἔχουν ὅσοι φονεύονται εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν ἀπίστων. Ὁ Μωάμεθ ἔλεγε σχετικῶς: «Τὸ ξίφος εἶναι τὸ κλειδὶ τοῦ οὐρανοῦ. Μία σταγὼν αἵματος ὑπέρ τοῦ Θεοῦ, ὑπολογίζεται περισσότερον ἀπὸ δύο μηνῶν νηστείας καὶ προσευχάς».

Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀδίκων -κατὰ τὸν Μωάμεθ -πηγαίνουν εἰς τὴν κόλασιν, ὅπου ὑφίστανται πολλὰς δοκιμασίας.

Τοιουτοτρόπως ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐδημιούργησε στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐρρίπτοντο ὡς μευθυσμένοι εἰς τὴν μάχην.

Ἠκολούθησε κατόπιν ἡ πλέον ἐκπληκτική ἱστορία κατακτήσεων, ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισεν ὁ κόσμος.

2. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΚΟΥ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ, αἱ χαλίφαι (ἀρχηγοὶ), μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς θρησκείας των, «θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους», ἤρχισαν τὴν ἐξόρμησιν διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς νέας θρησκείας.

Πρώτη ἐδέχθη ἡ Παλαιστίνη τὰς ἀραβικὰς ὀρδάς. Ὁ γηραιὸς Ἡράκλειος συνετρίβη εἰς μίαν μάχην παρὰ τὰν Ἰορδάνην ποταμὸν (634) καὶ μετὰ, κόπου ἐπέτυχε νὰ διασώσῃ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἡ Ἱερουσαλὴμ κατελήφθη (635) καὶ τὴν ἠκολούθησαν ἡ Δαμασκός, ἡ Παλμύρα, ἡ Ἀντιόχεια. Μεγάλα τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ προσήρχοντο εἰς τὸ Ισλάμ.

Ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς Περσὶας. Οἱ Πέρσαι παρέταξαν πολυάριθμον στρατὸν καὶ πολεμικοὺς ἐλέφαντας εἰς τὴν Κοδέσιαν (637), ἀλλά, μετὰ τριῶν ἡμερῶν ἀντίστασιν, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Οἱ πυρολάτραι κάτοικοι τῆς Περσίας ἔγιναν εὐκόλως Μωαμεθανοί.

Ἡ Αἴγυπτος ἔπεσε μετὰ διετῆ ἀντίστασιν. Οἱ Ἄραβες, φανατισμένοι ἀπὸ τὸ Κοράνιον, ἐσάρωσαν τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολπτισμοῦ.

Ἔπειτα οἱ Ἄραβες ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Β. Ἀφρικην. Ἔφθασαν εἰς Γιβραλτάρ καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐξεκίνησαν νὰ μεταδώσουν τὴν εὐτυχίαν τῆς μουσουλμανικῆς πίστεως καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους τῆς Δύσεως. Εἰς τὸ Ποατιὲ τῆς Γαλλίας, ὅμως, ὁ γενναῖος δοὺξ τῶν Φράγκων Κάρολος Μαρτέλος τοὺς ἐνίκησε καὶ τοῦς ἠνάγκασε νὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ Πυρηναῖα.

Εἰς τὴν Ἱσπανίαν οἱ Ἄραβες ἵδρυσαν τὸ χαλιφᾶτον τῆς Κορδούης καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ἐπὶ ἑπτὰ σχεδὸν αἰῶνας. Ἀναφέρονται ὡς Μαυριτανοί,

ἐπειδὴ ἦλθον ἀπὸ τὴν ἀπέναντι τῆς Ἱσπανίας Μαυριτανίαν.

Τώρα, ὁπότε τὸ κράτος ἐμεγάλωσε πρὸς Δυσμάς, μετέφερον τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τὴν Μέκκαν εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ τελευταῖον εἰς τὴν Βαγδάτην.

3. ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. Οἱ Ἄραβες χαλίφαι εἶχον ὡς εὐχάριστον ὄνειρον μίαν προφητείαν τοῦ Κορανίου, ἡ ὁποία ἔλεγεν:

«Ἡ πόλις, ἡ ὁποία περιβάλλεται ἀπὸ δύο μέρη ἐκ θαλάσσης, θὰ πέσῃ μίαν ἡμέραν εἰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν. Εὐτυχισμένος ἐκεῖνος ὁ στρατός, ὁ ὁποῖος θὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν καὶ μακάριος ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος θὰ ὁδηγῇ τὸν στρατὸν αὐτόν...»

Τήν προφητείαν αὐτὴν ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ χαλίφης **Μωαβίας**. Κατεσκεύασεν ἱκανὸν στόλον, κατέλαβε τὴν Κύπρον καὶ ἐνίκησε τὸν Βυζαντινὸν στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔπειτα ἐκυρίευσε τὴν Ρόδον καὶ κατέστρεψε τὸ περίφημον ἄγαλμα αὐτῆς, τὸν Κολοσσόν. Τοιουτοτρόπως τὸ 673 μ.Χ. ἔφθασεν εἰς Κων/πολιν καὶ τὴν ἐπολιόρκησεν ἀπὸ ξηρᾶς και θαλάσσης.

Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τότε ὁ **Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος**. Ἡ πόλις εἶχεν ἀπόρθητα φρούρια καὶ γενναίους ὑπερασπιστάς καὶ ἡ πολιορκία ἐσυνεχίζετο ἐπὶ πέντε ἔτη. Τότε μία πρωτοφανὴς πολεμικὴ ἐφεύρεσις τῶν Βυζαντινῶν, τὸ **ὑγρὸν πῦρ** ἠνάγκασε τοὺς Ἄραβας νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στόλου των.

Τὸ «ὑγρὸν πῦρ» ἦτο ἐφεύρεσις τοῦ μηχανικοῦ Καλλινίκου. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ διαφόρους εὐφλέκτους οὐσίας. Εἰδικὰ πλοῖα, τὰ πυρφόρα, τὸ ἔστελλον ὡς φλογισμένην βροχήν, ἡ ὁποία κατέκαιε τὰ πάντα. Ἐχρησιμοποίουν βεβαίως καὶ ἄλλους τρόπους. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο πάντοτε τὸ αὐτό: τὸ πᾶν μετεβάλλετο εἰς πυροτέχνημα.

Οἱ Ἄραβες ἔκαμαν καὶ ἄλλην ἀπόπειραν νὰ καταλάβουν τὴν Κων/πολιν, τὸ 717 μ.Χ. Τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ στρατός των ἦτο περισσότερος καὶ ὁ στόλος των μεγαλύτερος. Αὐτοκροτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τώρα ὁ Λέων ὁ Γ' ὁ Ἴσαυρος, ὁ ὁποῖος ἔδειξεν ὅλας τὰς λαμπρὰς στρατιωτικάς του ἱκανότητας. Ὁ Λέων ἔστειλε τὰ «πυρφόρα» πλοῖά του, ποὺ κατέκαυσαν τὰ βαρέα ἀραβικὰ πλοῖα. Οἱ Ἄραβες ὅμως ἔφεραν ἄλλα

καὶ ἡ πολιορκία ἐξηκολούθει ὑπὸ βαρύτατον χειμῶνα.

Εἰς τὸ τέλος ὁ Λέων ἔπρεπε νὰ προκαλέσῃ τὴν λιποταξίαν τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτουν εἰς τὸν ἀραβικὸν στόλον. Τότε ὁ ἐχθρικὸς στόλος παρέλυσε καὶ κατεκάη ἀπὸ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Ἡ πεῖνα καὶ τὸ πρωτοφανὲς ψῦχος τοῦ χειμῶνος ἐκείνου συνεπλήρωσαν τὴν ἧτταν τῶν Ἀράβων.

Ἀπὸ τότε οἱ Ἄραβες δὲν ἐφάνησαν πλέον εἰς τὴν Κων/πολιν. Ἐνικήθησαν καὶ παρὰ τὸ **Δορύλαιον** τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐξεκένωσαν ὁλόληρον τὴν πτριοχὴν αὐτὴν. Οἱ πόλεμοι ὅμως μὲ τοὺς Ἄραβας δὲν ἔπαυσαν καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας. Περιωρίζοντο ὅμως εἰς τὰ σύνορα. Οἱ Βυζαντινοὶ τά εἶχον ὀχυρώσει κατὰ θαυμάσιον τρόπον μὲ ἰσχυρὰ φρούρια. Εἰς αὐτὰ ἔμεναν μονίμως στρατιῶται οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν **Ἀκρῖται**. Τὰ κατορθώματα τῶν Ἀκριτῶν ὁ λαὸς τὰ ἀπηθανάτισε μὲ τὰ ἀθάνατα ἀκριτικά του τραγούδια. Ὀνομαστότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἀνδρειότατον ἥρωα ἀκρίταν, **Βασίλειον Διγενῆ**.

Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, ἐνθουσιασμένη ἀπὸ τὰ κατορθώματά του, τὸν παρουσιάζει νὰ ἀγωνίζεται μόνος ἐναντίον ὅλων τῶν κακῶν στοιχείων, ἀγρίων θηρίων, δρακόντων, ἀμαζόνων, ἀπελατῶν (λῃστῶν) καὶ πάντοτε νὰ νικᾷ, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς. Ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Χάροντα τὸν βάλλει νὰ παλαίσῃ.

Μὲ τὴν γενναιότητα τῶν ἡρωϊκῶν αὐτῶν ἀκριτῶν ἀπεκρούοντο αἱ λῃστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν γειτόνων καὶ οἱ κάτοικοι πλησίον τῶν συνόρων εὕρισκον τὴν ἡσυχίαν των.

4. Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ. Ἡ ἐπιμειξία τῶν Ἀράβων μέ τοὺς περισσότερον καλλιεργημένους Ἑβραίους, Σύρους, Πέρσας καὶ Αἰγυπτίους εἶχεν ἐξαίρετα ἀποτελέσματα δι' αὐτούς. Εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν ἐξ ἄλλου ἐγνώρισαν τὸν Βουδδισμὸν καὶ τὰς ὑλικὰς πραγματοποιήσεις καὶ ἐπιτυχίας τῶν Κινέζων. Ἦλθον δὲ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἰνδικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατέκτησαν, εἶχον ἐπιζήσει στοιχεῖα τοῦ κλασσικοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Ἄραβες διετήρησαν τὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον εὗρον, καὶ τὸν ἀνέτυξαυ περισσότερον. Τὸ ἀραβικὸν πνεῦμα μετεφυτεύθη εἰς εὐνοϊκὸν ἔδαφος, ὅπου ἐγνώρισεν

ἄνευ προηγουμένου ἄνθησιν. Μεγάλαι ἦσαν αἱ πρόοδοι τῶν Ἀράβων εἰς τὰ μαθηματικά, ἦν ἰατρικὴν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

Οἱ ἄκομψοι ρωμαϊκοὶ ἀριθμοὶ ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ ψηφία, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦμεν ἀκόμη καὶ σήμερον. Αἱ λέξεις Ἄλγεβρα καὶ Χημεία εἶναι ἀραβικαί. Πολλὰ ὀνόματα ἀστέρων εἶναι ἐπίσης ἀραβικά.

Οἱ Ἄραβες χημικοὶ ὠνομάσθησαν «ἀλχημισταί». Ἀνεκάλυψαν τὴν πρόσμιξιν τῶν μετάλλων, τὴν βαφικήν, τὸ φιλτράρισμα, τὴν ἀρωματοποιΐαν καὶ τόσα ἄλλα. Ἐχάρισαν τὰς πειραματικὰς μεθόδους τῆς συγχρόνου πειραματικῆς καὶ ἤνοιξαν τὸν δρόμον πρὸς τὴν σύγχρονον πρόοδον.

Τέλος οἱ Ἄραβες ἔφερον ἀπὸ τὰς Ἰνδίας τὴν ὄρυζαν καὶ διέδωσαν τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Κατεσκεύαζον ἐπίσης τοὺς γνωστοὺς περσικοὺς τάπητας καὶ βαρύτιμα ὑφάσματα κεντημένα μὲ χρυσὸν καὶ μέταξαν.

Ἡ Βαγδάτη, ἡ πρωτεύουσα τῶν χαλιφῶν, ἀπετέλεσε τὸ ἐν ἄκρον τῆς μουσουλμανικῆς ἡμισελήνου. Προσείλκυσε διδασκάλους καὶ σπουδαστὰς ἀπὸ κάθε γωνίαν τοῦ ἰσλαμικοῦ κόσμου. Τὰ τεμένη της ἀπετέλεσαν τὰ πανεπιστήμια τῆς ἐποχῆς, μὲ θεμέλιον τῶν γνώσεων τὸ Κοράνιον.

Εἰς τὸ ἄλλον ἄκρον, τὴν μαυριτανικὴν Ἱσπανίαν, εὑρίσκετο ἡ Κορδούη, τὸ ὡραιότερον ἴσως ἄνθος τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ πόλις αὐτὴ εἶχε λαμπρὰ τεμένη καὶ ἀνάκτορα, μεγάλας πλατείας καὶ κήπους, λουτρὰ καὶ βιβλιοθήκας. Σπουδαῖα κτίρια ἀραβικῆς τέχνης σῴζονται εἰσέτι εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπως ἡ Ἀλάμπρα, τὸ Ἀλκαζάρ. Ἡ τέχνη εἰς αὐτὰ εἶναι κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστον. Περίφημα εἶναι τὰ **ἀραβουργήματα,** μία ἐκλεπτυσμένη τέχνη διακοσμήσεως, μὲ ὡραιοποίησιν τῶν σημείων τῆς γραφῆς καὶ περίπλοκα γεωμετρικὰ σχήματα, ἄνθη, ὀπώρας, φυλλώματα κλπ.

Αἱ ἀποτυχίαι καὶ αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποίας ἔπαθον οἱ Ἄραβες ἀλλὰ καὶ αἱ φιλοδοξίαι τῶν άρχηγῶν των, ἀπετέλεσαν, ὥστε νὰ διασπασθῇ ἡ ἀραβικὴ δύναμις. Ἐσχηματίσθησαν μικρὰ μωαμεθανικὰ κρατίδια. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν τὰ ἐξῆς: Ἡ Ἱσπανία, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κορδούην. Ἡ Αἴγυπτος, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Κάϊρον. Ἡ Ἀσία, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Βαγδάτην.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ

1. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην: Ἀραβία, Μέκκα, Μεδίνα. Ἡ γεωγραφία τῆς χώρας.
2. Μωάμεθ. (πληροφορίαι).
3. Τὶ ἔχει πάρει ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ὁ Μωάμεθ.
4. Μὲ ποῖον ἔτος τῶν Μωαμεθανῶν ἀντιστοιχεῖ τὸ ἐφετεινὸν ἔτος μας.
5. Ποῖοι λαοὶ σήμερον εἶναι Μωαμεθανοί.
6. Κάμετε χάρτην τῶν ἀραβικῶν κατακτήσεων.
7. Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ὁ χρονολογικὸς πίναξ.
8. Κρίνατε τὸ πολιτισμὸν τῶν Ἀράβων καὶ τὰ προϊόντα τῆς τέχνης των.

8. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ

1. ΛΕΩΝ Ο Γ΄ (717-740). Τὸ 717 μ.Χ. ἔγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ στρατηγὸς Λέων ὁ Γ' ὁ Ἴσαυρος (ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν τῆς Μ. Ἀσίας), ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἱδρυτὴς μιᾶς νέας δυναστείας βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τῆς δυνσστείας τῶν Ἰσαύρων.

Ὁ Λέων παρέλαβεν ἓν κράτος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Ὁ στρατὸς δὲν εἶχε καμμίαν ὀργάνωσιν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐπωφελήθησαν ἀπὸ αὐτό. Πρῶτον μέλημά του λοιπὸν ἦτο ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξησφάλισε τὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς.

Εἴδομεν προηγουμένως τὴν ἡρωικὴν ἄμυναν τοῦ Λέοντος Γ΄ τοῦ Ἰσαύρου κατὰ τὴν Β΄ πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Συνέπεια ταύτης ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Πόλεως ἀπὸ τὸν Ἀραβικὸν κίνδυνον.

Ὁ Λέων ἦτο διπλωμάτης καλὸς καὶ ἔξοχος πολιτικός. Μὲ τὴν ἰσχυράν του θέλησιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους. Ἔφερεν εἰς αὐτὸ τὴν χρηστὴν διοίκησιν, ἡ ὁποία τοῦ ἔλειπεν. Τὸ διήρεσεν εἰς **Θέματα** (τμήματα) καὶ εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν διώρισεν ἱκανὸν διοικητήν. Ἔκαμε μίαν συμπληρωματικὴν συλλογὴν νόμων, τὴν **Ἐκλογήν,** ὥστε νὰ ἀναπροσαρμοσθῇ ἡ παλαιὰ πλέον νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐφρόντισε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τοὺς ἀμορφώτους μοναχούς, οἱ ὁποῖοι μετέδιδον τὰς προλήψεις των εἰς τοὺς νέους. Ἔκαμε γεωργικὴν μεταρρύθμισιν καὶ οἱ γεωργοὶ εἰργάζοντο πλέον εἰς τὰ κτήματά των καὶ ὄχι ὡς δοῦλοι τῶν γαιοκτημόνων.

Αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ἀποκτήσει τεραστίας περιουσίας ἀπὸ δωρεὰς καὶ εἰσοδήματα. Οἱ μοναχοὶ ἔζων μίαν ζωὴν μαλθακήν. Νέοι καὶ νέαι ἔτρεχον νὰ γίνουν μοναχοί, διὰ νὰ καλοπερνοῦν, νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἐργασίαν, τὴν φορολογίαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν στρατόν. Ὁ Λέων ἔκλεισε πολλὰ μοναστήρια καὶ ἐμοίρασε τὰς περιουσίας των εἰς τοὺς ἀκτήμονας καλλιεργητάς.

2. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ὁ Χριστιανισμὸς διετήρησε τὴν καθαρῶς πνευματικὴν μορφήν του καὶ ἀπέφυγε νὰ εἰκονίζῃ τὸν Θεόν. Βαθμηδὸν ὅμως ἡ λατρεία τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ ἡ ἀνάγκη διακοσμήσεως τῶν τόπων λατρείας ἐπέβαλε τὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἡ χρῆσις τῶν κατόπιν μετεβλήθη εἰς λατρείαν.

Αἱ εἰκόνες καὶ τὰ διάφορα ἱερὰ κειμήλια τῆς Ἐκκλησίας ἤρχισαν νὰ ὑπάρχουν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ὁ Λέων, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ καλὸς χριστιανὸς καὶ ἐθαύμαζε κατά τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἀράβων τὸν θρησκευτικὸν φανατισμόν των, ἠθέλησε νὰ ἀναζωογονήσῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ λαὸς τὴν ἐποχήν ἐκείνην δὲν ἀντελαμβάνετο, ἀπὸ ἀμάθειαν, τὸ ἀληθές πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπρόσεχε μόνον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας. Ἡ προσκύνησις δὲ τῶν εἰκόνων ὡμοίαζε μᾶλλον μὲ εἰδωλολατρίαν. Καὶ ἐνῷ οἱ Ἄραβες δὲν προσεκύνουν πλέον εἴδωλα, οἱ Χριστιανοὶ κατήντησαν εἰδωλολάτραι.

Ὁ Λέων ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τήν ὀρθὴν πίστιν. Ἀντί ὅμως νὰ χρησιμοποιήσῃ χριστιανικὰ μέσα (μόρφωσιν, κήρυγμα, διαφώτισιν τοῦ λαοῦ κλπ.), προσεπάθησε νὰ θεραπεύσῃ ἓν κακὸν μὲ ἄλλο χειρότερον: τὴν διαταγὴν καὶ τὴν βίαν.

Τὸ 726 μ.Χ. ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων. Ἐπειδή τοῦτο δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, μὲ τὸ διάταγμα αἱ εἰκόνες ἔρεπε νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας...

Αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ τοῦ Λέοντος ἀναστάτωσαν τοὺς Χριστιανούς. Τὸ κακὸν ἐνίσχυσαν καὶ οἱ μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ὡμίλουν πρὸς τὰ πλήθη καὶ κατηγόρουν τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι θέλει νὰ χαλάσῃ τὴν θρησκείαν. Ἔγιναν ταραχαὶ καὶ ὁ λαὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο παρατάξεις: τοὺς εἰκονολάτρας, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον μὲ φανατισμὸν τὰς εἰκόνας, καὶ τοὺς εἰκονομάχους, οἱ ὁποῖοι ἐνέκρινον τὰς ἐνεργείας τοῦ αὐτοκράτορος. Μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν παρατάξεων ἤρχισε σκληρὸς ἀγών, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη. Εἶναι ἡ περίοδος τῆς **Εἰκονομαχίας**.

Ἀργότερον ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε´ (740-775) ἔγινε συστηματικώτερος διωγμὸς τῶν μοναχῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Μὲ Σύνοδον δὲ κατεδικάσθη ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων. Ἠκολούθησε τότε ἀθρόα καταστροφὴ τῶν εἰκόνων καὶ ἄγριος διωγμὸς τῶν

εἰκονολατρῶν. Πολλὰ ἀξιόλογα ἔργα τέχνης, μνημεῖα καὶ χειρόγραφα, κατεστράφησαν. Σπουδαῖοι γλύπται καὶ ζωγράφοι ἔφυγαν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ἔφεραν τὴν ἄνθησιν τῆς βυζαντινῆς χριστιανικῆς καλλιτεχνίας.

Ὁ διάδοχός του, Λέων Δ΄ (775-780), δὲν ἔδειξε τὴν ἰδίαν αὐστηρότητα. Ἡ δὲ Εἰρήνη ἡ Αθηναία, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως καὶ υἱοῦ της Κων/ντίνου Στ΄ καὶ ὁ Πατριάρχης Ταράσιος, συνεκάλεσαν τὴν Ζ΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, (787 μ.Χ.) ἡ ὁποία ἐπεδίωξε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ σπουδαῖον ζήτημα τῆς εἰκονομαχίας. Ὥρισε, λοιπόν, ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἀσπάζονται καὶ προσκυνοῦν τὰς ἁγίας εἰκόνας καί ὄχι νὰ λατρεύουν αὐτάς.

Τὸ ἐσωτερικὸν δρᾶμα ὅμως δὲν ἐτελείωσεν. Ἡ κίνησις τῆς εἰκονομαχίας ἦτο ἀκόμη ζωηρά, ἰδίως εἰς τὸν στρατόν. Οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν ἄλλοτε εἰκονομάχοι καὶ ἄλλοτε εἰκονολάτραι.

Τέλος ἡ Θεόδώρα, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της καὶ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Γ', συνεκάλεσε Σύνοδον (843), ἡ ὁποία ἀπεφάσισε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφάσεων τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Αἱ ἐργασίαι της ἐτελείωσαν μέ ἐπίσημον λειτουργίαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ ἡμέρα αὕτη συνέπεσε μὲ τὴν Α΄ Κυριακὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία ἔκτοτε ἑορτάζεται ὡς **Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας**.

Ἡ περίοδος τῆς εἰκονομαχίας ἐξηφάνισε τὰς γλυπτικὰς ἀναπαραστάσεις ἁγίων προσώπων. Ἄφησεν ὅμως ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὴν τελειοτέραν ἔκφρασιν τῆς βυζαντινῆς ἁγιογραφίας, τῆς ὁποίας τὰ ἀνυπέρβλητα ἀριστουργήματα θαυμάζονται καὶ σήμερον.

1. ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ. Μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν, ἕν ἄλλο ἀξιομνημόνευτον γεγονὸς εἶχε μεγάλας συνεπείας διὰ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ σχίσμα μεταξὺ Ἀνατολικῆς (Ὀρθθδόξου) καὶ Δυτικῆς (Ρωμαιοκαθολικῆς) Ἐκκλησίας.

Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα (Κων/πόλεως, Ἱεροσολίμων, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας) ἔδιδον τὰ πρωτεῖα εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἦτο, ἄλλωστε, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Οἱ Πάπαι ὅμως ἤθελον νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ πράγματα τῶν ἄλλων Πατριαρχείων

καὶ ἡ ἐπέμβασίς των αὕτη ὡδήγησεν εἰς ρῆξιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Γ΄ εἶχεν ὡς συνάρχοντα τὸν θεῖον του Βάρδαν, ἄνδρα ἀκόλαστον. Ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν Βάρδαν τὴν Θείαν Μετάληψιν καὶ οὗτος τὸν καθήρεσε, τὸν ἐξώρισε καὶ διώρισε Πατριάρχην τὸν Φώτιον (858). Ὁ Φώτιος διέθετε τεραστίαν μόρφωσιν, σύνεσιν καὶ ἄλλας ἀρετάς. Ἡ ἐκλογή του ὅμως διήρεσε τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Κων/πόλεως εἰς δύο μερίδας καὶ ἐζητήθη τότε ἡ ἐπέμβασις τοῦ Πάπα. Ὁ τότε Πάπας Νικόλαος Α΄ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Φώτιον νὰ παραιτηθῇ καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ ἔπραξε, συνεκάλεσε Σύνοδον καὶ τὸν ἀφώρισε. Τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὁ Φώτιος διὰ τὸν Πάπαν καὶ ἐπῆλθε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. (867 μ.Κ.) Τοῦτο κατέστη ὁριστικὸν τὸ 1054 μ.Χ., ἐπὶ Πατριάρχου Κηρουλαρίου.

Τὸ σχίσμα συνετέλεσεν, ὥστε τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης νὰ μὴ βοηθήσουν τὸ Βυζάντιον εἰς τοὺς ἀγῶναάς του κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ πολλάκις νὰ στραφοῦν ἐναντίον του. Ὠφέλησεν ὅμως τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διότι ἀπηλευθερώθη αὕτη ἀπὸ τὸ πρωτεῖον τῆς Ρώμης, καὶ ἠδυνήθη νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν συνοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Κατωρθώθη τότε νὰ διατηρηθοῦν ὁ ἐθνισμός, ἡ θρησκεία καὶ ἡ πίστις μεταξὺ τῶν ὑποδούλων, ὥστε νὰ ἀγωνισθοῦν οὗτοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὴν Ἰσαυρίαν.
2. Νὰ κρίνετε τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος Γ΄.
3. Ποία ἀπὸ τὰς δύο μερίδας ἦτο σύμφωνος μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ διατί.
4. Θεοδώρα (περισσοτέρας πληροφορίας).
5. Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ὁ χρονολογικὸς πίναξ τοῦ κεφαλαίου.

9. ΣΛΑΥΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

1. ΟΙ ΣΛΑΥΟΙ. Οἱ Σλαῦοι ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Ρωσίας, ἐπροχώρησαν πρὸς νότον καί, πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκόμη ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομάς, ἐλεηλάτουν, τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ κατέστρεφον αὐτάς.

Εἰς μίαν τοιαύτην ἐπιδρομὴν ἔφθασαν μέχρι τῆς Πελοποννὴσου. Μερικοὶ παρέμειναν εἰς τὰ ἐδάφη αὐτὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐξελληνίσθησαν.

Ἀργότερον ὁ Ἡράκλειος ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν εἰς τὰ ἐδάφη τῆς σημερινῆς Σερβίας, διὰ νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Ἐκεῖ ἵδρυσαν ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας, αἱ ὁποῖαι ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου.

Οἱ Σλαῦοι ὅμως ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι εἰδωλολάτραι μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος. Μὲ τὴν ἐπαφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον μὲ τὸ Βυζάντιον, ἤκουσαν διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ ἐγνώρισαν τὴν λάμψιν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Διὰ τοῦτο ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Γ΄ (863) νὰ τοὺς στείλῃ ἄνθρωπον, διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὁ Μιχαὴλ ἔστειλε δύο μορφωμένους μοναχούς, τοὺς ἀδελφοὺς Κύριλλον καὶ Μεθόδιον. Οἱ δύο αὐτοὶ ἱεραπόστολοι εἰργάσθησαν μὲ ζῆλον. Δὲν τοὺς ἔκαμαν μόνον χριστιανούς, ἀλλὰ τοὺς ἐδίδαξαν καὶ τὰ γράμματα.

Οὗτοι δηλ. ἐξέμαθον τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν, κατήρτισαν σλαυϊκὸν ἀλφάβητον (τὸ «Κυρίλλειον») καὶ μετέφρασαν εἰς αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἀπαραίτητα λειτουργικὰ βιβλία.

Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ὀνομάζονται Ἀπόστολοι τῶν Σλαύων.

2. ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν φυλὴ ἐχθρικὴ πρὸς τοὺς Σλαύους καὶ κατῴκουν ἀρχικῶς παρὰ τὸν Βόλγαν ποταμόν. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ

Βυζαντίου. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν ἀγκατάστασίν των εἰς τὴν σημερινὴν περίπου χώραν των. Αἱ ἐπιδρομαί των ὅμως δέν ἔλλειψαν, ἄν καὶ πολλάκις ἐνικήθησαν καὶ ἐταπεινώθησαν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολέμων αὐτῶν μοναχοὶ καὶ αἰχμάλωτοι Ἕλληνες παρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ 864 μ.Κ. ἐβαπτίσθη ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορις καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ κράτος του. Πρὸς τοῦτο ἐβοηθήθη ἀπὸ μαθητὰς τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου. Ἔκτοτε οἱ Βούλγαροι θεωροῦν ὡς ἅγιον τὸν Βόγοριν καὶ ὡς ἀποστόλους τοὺς Κύριλλον καὶ Μεθόδιον.

3. ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΛΑΥΟΥΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΣ. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἠπειλεῖτο αὐτὴ αὕτη ὕπαρξις τοῦ κράτους καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀσυντάκτων βαρβαρικῶν φυλῶν τῶν Σλαύων καὶ Βουλγάρων, τὰς ἐθεώρουν ὡς ὀλιγώτερον ἐπικινδύνους.

Ὅταν μάλιστα ὁ πληθυσμὸς τῶν βορείων ἐπαρχιῶν των ἠλαττώθη, ἐξ αἰτίας διαφόρων λόγων, ἐθεώρησαν ὡς ἀναγκαίαν τὴν παραμονὴν τῶν βαρβάρων αὐτῶν μέσα εἰς τὰ ἐδάφη των. Ἤλπιζον, ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ θὰ τοὺς ἐξελληνίσῃ. Τοῦτο συνέβη βεβαίως εἰς πολλὰ μέρη. Θὰ συνέβαινε δὲ ἴσως παντοῦ, ἂν ἔλειπαν οἱ ἀδιάκοποι πολεμικοὶ περισπασμοί.

Οἱ Βούλγαροι εἰσήγαγον τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ πειθαρχίαν εἰς τὸ κράτος των. Ὀλιγώτεροι, δὲ, ὅπως ἦσαν, ἀπὸ τοὺς Σλαύους, μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος εἶχον ἐκσλαυισθῇ τελείως καὶ μόνον τὸ ὄνομα διετήρησαν. Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι, τώρα, ἀπετέλεσαν δύο σοβαροὺς ἐχθροὺς τοῦ Βυζαντίου.

Εἰς τὸν Βουλγαρικὸν θρόνον εὑρίσκετο τότε ὁ **Κροῦμος,** πολεμοχαρής, δραστήριος καὶ ἀκούραστος ἀρχηγός. Τὸ 811μ.Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ἠθέλησε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τοὺς ἐνίκησεν εἰς πολλὰ μάχας, ἀλλ' ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν των καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Κροῦμος τότε κατεσκεύασεν ἀπὸ τὸ κρανίον τοῦ νεκροῦ αὐτοκράτορος ἕν κύπελλον. Ἀπὸ αὐτὸ ἐξηνάγκαζε νὰ πίνουν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς Βούλγαροι κατὰ τὰ ὀργιαστικὰ συμπόσιά του.

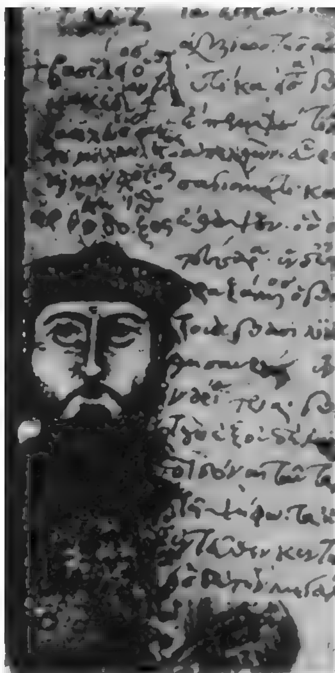
Κατόπιν ἐπέπεσε κατὰ τῆς Κων/πόλεως. Εἶεν ὡς ὄνειρόν του «νὰ στερεώση τὴν λόγχην του εἰς τὴν Χρυσῆν Πύλην». Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Ε΄ ὁ Αρμένιος, μὲ ἐπιτυχημένον σχέδιον, ἐπέφερε μεγάλην συμφορὰν εἰς τοὺς εἰσβολεῖς κατὰ τὴν μάχην τῆς Μεσημβρίας. Ὁ Κροῦμος ἀπέθανεν ἀπὸ τὰ τραύματά του καὶ τὸ Βυζάντιον ἡσύχασεν ἐπ' ὀλίγον.

Ἠκολούθησεν ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλαύων μέ σχετικῶς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Ἔγινε καὶ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης κατώρθωσε νὰ τοὺς ἐξημερώση. Οἱ Βούλγαροι ἐσπούδαζον εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κων/πόλεως. Ἐγνώρισαν τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ἔμειναν βάρβαροι, αἱμοδιψεῖς καὶ ἀπολίτιστοι. Δὲν παρέλειψαν καμμίαν εὐκαιρίαν, νὰ μὴ πληρώσουν μὲ ἀχαριστίαν τὰς εὐεργεσίας τοῦ Βυζαντίου.

10. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

1. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α΄ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ. (867-886). Τὸ 867 ἔγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ **Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδών**, ὁ ἱδρυτὴς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἡ ὁποία ἐλάμπρυνε τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Βασίλειος ἦτο ὁ δυναμικὸς αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμήν των πρὸς τὰς λεηλασίας. Ἤρχισεν ἀπὸ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ κράτους καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν του. Ἐξησφάλισε τὴν γαλήνην εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐκτύπησε τοὺς Ἄραβας. Μέ ἀφάνταστα προσωπικὰ ἀνδραγαθήματα ἐδόξασε τὰ βυζαντινὰ ὅπλα. Ἔπειτα ἐξεκαθάρισε τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς πειρατάς. Τὰ βυζαντινὰ πλοῖα ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸ ἐμπόριον ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν.

Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδών.

2. ΛΕΩΝ ΣΤ΄ Ο ΣΟΦΟΣ. (886-912), Ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλείου, Λέων ΣΤ΄, ἦτο πολὺ μορφωμένος, ἀλλ᾽ ὄχι καὶ ἱκανὸς αὐτοκράτωρ. Οἱ Σα-ρακηνοί, μὲ ὁρμητήριον τὴν Κρήτην, ἐλήστευον τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ κράτους. Οἱ Βούλγαροι, μὲ βασιλέα τὸν Συμεών, ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομάς. Οἱ Ρῶσοι, μὲ τὰ μονόξυλά των, ἔφθασαν μέχρι τῆς Κων/πόλεως.

Παρὰ ταῦτα, μεγάλην δόξαν καὶ σπουδαιότητα εἰς τὴν βασιλείαν του προσέδωσεν ἡ νομοθετική του ἐργασία. Καρπός της ἦτο ὁ ἑξηκοντάβιβλος κῶδιξ,

τὰ **Βασιλικά,** καὶ εἰς ἀριθμὸς περιφήμων διαταγμάτων. Ἐπίσης ἡ πνευματικὴ πρόοδος ἦτο μεγάλη καὶ συνεδέθη, μὲ τὸν Πατριάρχην Φώτιον.

Λέων ΣΤ', ὁ Σοφός.

3. **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ζ' Ο ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ** (913-959). Τὸ 912 ἀπέθανεν ὁ Λέων καὶ τὸ 913 ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ υἱός του Κων/τῖνος, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Πορφυρογέννητος, διότι ἐγεννήθη ὅταν ὁ πατήρ του ἦτο βασιλεύς. Οὗτος οὐδέποτενῆσκησεν οὐσὶαστικῶς τὰ καθήκοντά του, διότι ἠσχολεῖτο περισσότερον μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν συγγραφήν. Τὴν διοίκησιν καὶ τὰς σοβαρὰς ὑποθέσετς τοῦ κράτους ἐνεπιστεύετο πάντοτε εἰς τοὺς ἄλλους καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν σύζυγόν του Ἑλένην. Ἡ ἐποχή του ἦτο μία περίοδος ἀκμῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Τὰ έργα του εἶναι πολύτιμα ἱστορικὰ κείμενα, μοναδικὰ διὰ τὴν γνῶσιν τῶν λεπτομερειῶν τῆς αὐλικῆς καὶ ἄλλης ζωῆς, τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ 6ίου τῶν Βυζαντινῶν.

Ὁ στρατηγὸς του **Ρωμανὸς Λεκαπηνὸς** ἀνεκηρύχθη συμβασιλεύς. Ἠγωνίσθη δὲ μὲ γενναιότητα καὶ ἔσωσε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Ὁ στρατηγὸς του **Ἰωάννης Κουρκούας** ἐπέτυχε λαμπρὰς νὶκας, κατὰ τῶν Ἀράβων, ὥστε νὰ ὀνομασθῇ νέος Βελισσάριος.

Τὸ 941 μ.Χ. οἱ Ρῶσοι ἐπεχείρησαν νέαν κάθοδον καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Κων/πόλεως. Ὁ 6υζαντινὸς στόλος, μὲ τὰ πυρφόρα πλοῖά του, κατέκαυσε πολλὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, ἐνῷ μὲ τοὺς δρομωνάς του κατεβύθισεν ἄλλα. Ἔπειτα ὁ Κουρκούας ἐσυνέχισε τὴν καταδίωξιν τῶν πεζῶν, μέχρις ὅτου ἐχάθησαν εἰς τὰς στέππας.

4. **ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ** (963-969). Πρὶν γίνῃ αὐτοκράτωρ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ἦτο ἤδη δοξασμένος στρατηγός. Τὸ 961 εἶχε φθάσει εἰς τὸν Χάνδακα (Ηράκλειον) Κρήτης, ἐπολιὸρκησεν αὐτὸν καὶ τὸν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς. Οὕτω ἀπηλευθερώθη

Ἡ Στέψις τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου.

ἡ Κρήτη, ἡ ὁποία κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἀπὸ τοῦ 827 μ.Χ. Ἐκρήμνισε τὰ τείχη των καὶ κατέστρεψε τὰ τζαμιά των. Ἀλλὰ καὶ εις τὴν Ἀνατολήν, ὅταν ἤκουον τὸ ὄνομά του, «ἐτρόμαζον οἱ Ἄραβες, ἔφριττον οἱ Ἀρμένιοι, ἔτρεμον οἱ Σαρακηνοί».

Ἡ βασιλεία του ὑπῆρξεν εἰς συνεχὴς πόλεμος ἐναντίον διαφόρων βαρβάρων. Ἀνέκτησε τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κύπρον ἀπὸ τοὺς Ἄραβας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῶν μεγάλων θριάμβων του ἔφθασαν Βούλγαροι πρέσβεις, νὰ τοῦ ζητήσουν τοὺς φόρους. Ὁ Νικηφόρος τοὺς ἐξεδίωξε λέγων: «Νὰ εἴπητε εἰς τὸν ἀρχοντά σας, ὁ ὁποῖος ἐνδύεται ἀκόμη μὲ δέρματα ζῴων, ὅτι θὰ ὑπάγω ὁ ἴδιος εἰς τὴν χώραν του νὰ τοὺς πληρώσω».

Δὲν ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἔστειλε τοὺς Ρώσους. Ὁ ἄρχων των Σβιατοσλάβος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τήν κατέκτησε συντόμως. Οἱ Ρῶσοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ εἰσβάλουν καὶ εἰς τὰς χώρας τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Νικηφὸρος ἡτοιμάζετο νὰ τους ἀντιμετωπίση ἀλλ' ἐδολοφονήθη.

5. ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ. Τὸ 969 ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ λαμπρὸς στρατηγὸς Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὁ ὁποῖος ἐμεγαλούργησεν.

Τὸ 971 μ.Χ. ἐξεκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του, ἐνῷ ὁ στόλος ἔπλεεν ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἐπέρασε τὸν Αἶμον καὶ ἐρρίφθη κατὰ τῆς Πρεσλάβας καὶ ἔπειτα κατὰ τοῦ Δορυστόλου. Ὅσοι Ρῶσοι κατώρθωσαν νὰ φύγουν, κατεστράφησαν ἀπὸ τους Πεστενέγους, λαὸν τουρκικῆς καταγωγῆς. Ἡ Βουλγαρία ἔγινεν ἐπαρχὶα τοῦ Βυζαντίου.

Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

Ἔπειτα ὁ Τσιμισκῆς ἐστράφη κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἠλευθέρωσε τὴν Συρίαν καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Βαγδάτης. Ἡ αὐτοκρατορία ἔγινε καὶ πάλιν ἀχανής.

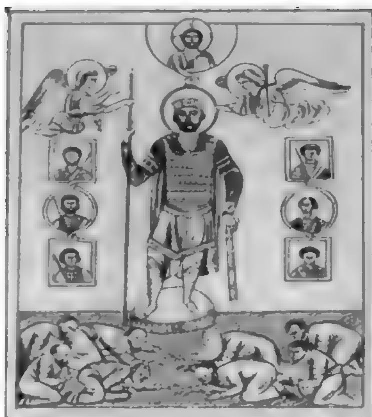
6. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ ὁ Βασίλειος Β΄ (976), νέος ἀκόμη, μόλις 20 ἐτῶν. Δι' αὐτὸ ὡρισμένοι στρατηγοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπεδίωξαν νὰ τοῦ πάρουν τὸν θρόνον. Κατ' ἀρχὰς ὁ Βασίλειος ἐστράφη κατὰ τῶν ἐπαναστστῶν καὶ ἐπέτυχε νὰ συντρίψῃ τοὺς κυριωτέρους ἐξ αὐτῶν, τοὺς Βάρδαν Φωκᾶν καὶ Σκληρόν.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐπαναστστήσουν. Ἀνεκὴρυξαν τσάρον τὸν Σαμουὴλ καὶ, μὲ ὁρμητήριον τὴν Ἀχρίδα, ἄκαμνον ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου. Ἐκυρίευσαν τὴν Ἀλβανίαν, ἐπροχωρησαν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἁρπαγαι, λεηλασίαι, καταστροφὴ καὶ ἐρήμωσις συνώσευον των.

Ὁ Βασίλειος ἐπέτυχε νὰ καταρτίσῃ ἀξιόμαχον στρατὸν καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν του. Ἔπειτα ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων (986), ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε νὰ τοὺς ἀναχαιτίσῃ. Ἄλλα σοβαρώτερα καθήκοντα τὸν ἠμπόδισαν πρὸς τοῦτο.

Ἡ Κάτω Ἰταλία ἐκινδύνευεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν Ὄθωνα Β΄. Ὁ Βασίλειος ἔστειλεν ἐναντίον του τοὺς στρατηγούς του, οἱ ὁποῖοι τὸν κατενίκησαν παρὰ τὸν Τάραντα. Ἡ Κάτω Ἰταλία ἔγινε καὶ πάλιν Βυζαντινὴ ἐπαρχία, καὶ ὁ διπικητὴς αὐτῆς ἔλαβε τὸν τίτλον «Κατεπάνω» ἔχων ὡς ἔδραν τὸ Μπάρι.

Ὁ Βασίλειος ἔδωσε τὴν ἀδελφήν του Ἄνναν εἰς τὸν Ρῶσον αὐτο-

Βασίλειος Β΄, ὁ Βουλγαροκτόνος.

κράτορα Βλαδίμηρον καὶ οὗτος ἐβαπτίσθη χριστιανός. Μαζί του ἐβαπτίσθησαν κατὰ χιλιάδας οἱ Ρῶσοι. Μία νέα ζωὴ ἤρχιζε διὰ τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τότε. Κληρικοί, διδάσκαλοι καὶ καλλιτέχναι τοῦ Βυζαντίου κατέκλυσαν τὴν χώραν καὶ μετέδωσαν εἰς αὐτὴν τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμόν.

Τὸ 996 μ.Χ. ὁ Σαμουὴλ εὑρίσκετο εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα. Ὁ Βασίλειος ἔστειλεν ἐναντίον του τὸν στρατηγὸν του Νικηφόρου Οὐρανόν. Ὁ Σαμουὴλ ἔσπευσε νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ οἱ ἀντίπαλοι εὑρλεθησαν παρὰ τὸν πλημμυρισμένον Σπερχειόν. Ἐπειδὴ ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ ἐθεωρὴθη ἀδύνατος, ὁ Σαμουὴλ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν στρατόν του νὰ κοιμηθῇ ἥσυχος. Ὁ Οὐρανὸς ἠρεύνησε τὸν ποταμὸν καὶ ἐπέτυχε νὰ εὕρῃ τὴν κατάλληλον διάβασιν. Ἀπὸ αὐτὴν ἐπὲρασεν ὁ στρατός του καὶ ἐπετέθη αἰφνιδίως κατά τῶν Βουλγάρων. Ἀπὸ τὴν φοβερὰν σφαγὴν ὁ Σαμουὴλ μετὰ δυσκολίας ἐσώθη.

Ὁ ΒασΙλειος ἡτοίμασε λαμπρόν καὶ ἀκαταμάχητον στρατὸν καὶ ἐξεστράτευσεν ὁ ἴδιος κατὰ τῶν Βουλγάρων. Συνήντησε τὸν Σαμουὴλ εἰς τὸ Κλειδίον (στενὰ Κρέσνας), παρὰ τὸ Σιδηρόκαστρον. Συνήφθη μάχη πολύνεκρος καὶ πεισματώδης. Ὁ στρατηγὸς Ξιφίας κατώρθωσε νὰ περάσῃ μέσα ἀπὸ τάς ὀρεινὰς διαβάσεις καὶ νὰ εὑρεθῇ εἰς τὰ νῶτα τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Βούλγαροι ἐκυκλώθησαν καὶ ἄλλοι μὲν ἐσφάγησαν, ἄλλοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Σαμουὴλ ἐσώθη καὶ πάλιν διὰ τῆς φυγῆς. Οἰκτρὰ τύχη ὅμως ἀνέμενε τοὺς αἰχμαλώτους στρατιώτας του. Ἐτυφλώθησαν καὶ ἀνὰ ἑκατὸν παρέμεινεν εἰς μονόφθαλμος, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὅταν τοὺς εἶδεν ὁ Σαμουὴλ, ἠσθένησε καὶ ἀπὸ τὴν λύπην του ἀπέθανε (1014).

Ὁ Βασίλειος εἰσῆλθε νικητής εἰς τὴν Ἀχρίδα Ἐχρειάσθη ὅμως τέσσαρα ἔτη διὰ νὰ κυριεύσῃ ὁλόκληρον τὴν χώραν. Τέλος ὁ στρατηγὸς Δαφνομήλης ἐξώντωσε ὅλους τοὺς στασιαστάς τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ

τὸν Βουλγαρικὸν κράτος κατελύθη (1080 μ.Χ.).

Μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας του ὁ Βασίλειος περιώδευσεν εἰς ὅλα τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα εἶχον κατατυραννήσει οἱ Βούλγαροι.Ἔφθασε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἠθέλησε νὰ ἑορτάσῃ τὸν θρίαμβόν του ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως. Εἰσῆλεν εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ προσεκύνησεν τὴν Ὑπέρμαχον στρατηγόυ, εἰς ναὸν τῆς ὁποίαςεἶχε μεταβληθῆ τὸ ἀρχιτεκτονικὸν θαῦμα τοῦ Περικλέους. Ἀφιέρωσε πολλὰ λάφυρα καὶ πολύτιμα ἀναθήματα εἰς τὸν ναὸν καὶ κατῆλθεν εἰς Πειραιᾶ. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν στόλον του καὶ ἔπλευσε, πρὸς τὴν Βασιλεύουσαν.

Μεγαλειώδης καὶ θριαμβευτικὴ ὑποδοχὴ ἀνέμεινε τὸν Βασίλειον. Εἰσῆλθεν ἀπὸ τὴν Χρυσῆν Πύλην σπεφανωμένος με χρυσοῦν στέφανον. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ἄρμα του ἐβάδιζαν ἡ βασίλισσα τῆς Βουλγαρίας ἡ Μαρία, αἱ θυγατέρες τοῦ Σαμουὴλ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς Βούλγαροι. Ὁ λαὸς τον ὠνόμασεν ἐπισήμως βουλγαροκτόνον. Καὶ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐπεκύρωσαν οἱ αἰῶνες καὶ ἡ ἱστορία.

7. Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ. Οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες (Νικηφόρος Φωκᾶς, Ἰωάννης Τσιμισκὴς, Βασίλειος Βουλγαροκτόνος) ἐπανέφερον τὸ Βυζάντιον εἰς τὴν λαμπρὰν ἐποχήν τοῦ Ἡρακείου.Εἶχε τώρα ὅλας τὰς χώρας του, ἄφθονα πλούτη, θαυμασίαν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν καὶ καλὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις.

α) Διοίκησις. Τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ κράτους εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐπέβλεπε δι' ὅλα.

Ὁ Ἔπαρχος Κων/πόλεως διέθετεν ἀπεριόριστον σχεδὸν ἐξουσίαν. Ἐφρόντιζε διὰ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἐπέβλεπε τοὺς «συλλόγους» καὶ τὰς «συντεχνίας» τῶν βιοτεχνῶν καὶ τῶν ἐμπόρων. Ἐρρύμθιζε τὴν παραγωγὴν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Τὸ κράτος ἦτο μοιρασμένον εἰς «θέματα», μὲ ἀρχηγὸν ἑκάστον ἕνα στρατηγόν, ὁ ὁποῖος διέθετεν ὑπαλληλικὸν σῶμα.

Ἡ δικαιοσύνη ἀπενέμετο ἀπὸ πολλὰ κατώτερα καὶ ἀνώτερα δικαστήρια τά ὁποῖα εἶχον ὡς βάσιν τὴν ἐκσυγχρονισμένην νομοθεσίαν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Οἱ μικροὶ καλλιεργηταὶ ἐνισχύθησαν καὶ οἱ ἐργαζόμενοι εὗρον πρτασίαν μὲ διαφόρους νόμους.

Παντοῦ ἐλειτούργουν νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα,

γηροκομεῖα, ξενῶνες κλπ. ὥστε τὸ κράτος νὰ λάμπῃ ἀπὸ πολιτισμόν.

β) Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις. Διὰ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους ἀπὸ τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τόσων βαρβάρων, παρέστη ἀνάγκη ἀναδιοργανώσεως τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

Ὁ στρατὸς ἦτο ἄριστος καὶ ἀπετελεῖτο: α) Ἀπὸ τοὺς Ἀκρίτας, τοὺς φρουροὺς τῶν συνόρων καὶ ὅλων τῶν στενῶν διαβάσεων β) Ἀπὸ τὰ τάγματα τῶν θεμάτων. γ) Ἀπὸ τὰ αὐτοκρατορικὰ τάγματα τῆς Κων/πόλεως. Διεκρίνετο διὰ τὴν πειθαρχίαν, τὴν γενναιόνητα, τὴν ἄσκησιν, τὸν ὁπλισμόν. Ἐπὶ κεφαλῆς εἶχεν ἐμπείροους στρατηγούς. Ἡ αὐτοκρατορία εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς στρατιωτικῆς της ἀκμῆς καὶ δυνάμεως.

Ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἦτο πάντοτε ὁ καλύτερος τοῦ τότε κόσμου ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς, ἐξοπλισμοῦ καὶ διακυβερνήσεως. Εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κων/πόλεως, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλα κέντρα, ἐστάθμευον πάντοτε μεγάλα καὶ μικρὰ πολεμικὰ πλοῖα. Τὰ συνώδευον τὰ «**πυρφόρα**», ὁ τρόμος τῶν πειρατῶν καὶ βαρβάρων μὲ τὸ «**ὑγρὸν πῦρ**» των.

γ) Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις. Μὲ τὴν προστασίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους ἦσαν μεγάλα. Ταῦτα προήρχοντο ἀπὸ φόροους καὶ δασμούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κρατικὰ Μονοπώλια (μετάξης κ.ἄ.).

Οἱ ἄνθρωποι εὕρισκον ἐργασίαν καὶ ἡ εὐημερία ἀχάριζε τὴνν εὐτυχίαν καὶ τὴν χαρὰν εἰς τὴν ἔνδοξον αὐτὴν χώραν.

δ) Διπλωματία. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βουλγαροκτόνου Θεοφανὼ εἶχε γίνει βασίλισσα τῆς Γερμανίας. Ἡ άλλη ἀδελφὴ του Ἄννα ἔγινε βασίλισσα τῆς Ρωσίας. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν δεσμοὶ μὲ τά ἰσχυρά αὐτὰ κράτη.

Ἡ ἰσχυροτέρα πόλις τῆς Δύσεως, ἡ Ἑνετία, ἀνεγνώριζε τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν καὶ οἱ κυβερνῆται αὐτῆς (δόγηδες) ἐθεωροῦντο ὡς ἐπίτροποι τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Τοιουτοτρόπως οἱ Βυζαντινοὶ ἐχρησιμοποίουν πᾶν μέσον διὰ τὴν εἰρηνικήν συμβίωσιν τῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ διησφάλιζον τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους των.

ε) Γράμματα καὶ τέχναι. Εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἐλειτούργει νέον Πανεπιστήμιον ἀπὸ τὸ 1045 μὲ τὴν φημισμένην Νομικὴν

Σχολήν του, εις τὴν ὁποίαν ἐδίδασκον πλεῖστοι σοφοὶ νομομαθεῖς. Περίφημος ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ **Ἰωάννης Ξιφιλῖνος,** ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε καὶ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολὴν ἐδίδαξεν ὁ μεγαλύτερος σοφὸς τοῦ Βυζαντίου **Μιχαὴλ Ψελλός,** πρόδρομος τῶν λογίων Ἀναγεννήσεως.

Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἔφθασαν εἰς μεγίστη ἀκμὴν καὶ ἐκαλλιεργοῦντο ἀκόμη καὶ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων. Περίφημος συγγραφεὺς ἦτο ὁ **Κων/τίνος ὁ Πορφυρογέννητος,** ὁ ὁποῖος μὲ τὰ συγγράμματά του ἀποτελεῖ ἀνεξάντλητον πηγὴν ἱστορικῶν καὶ ἄλλων πληροφοριῶν.

Δικαίως λοιπὸν ἐλέχθη, ὅτι ἡ Μακεδονικὴ Δυναστεία ὑπῆρξεν ὁ **«χρυσοῦς αἰὼν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας»**

3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ. Ἡ Κων/πολις εἶναι κτισμένη ἐπὶ ἑπτὰ λόφων, ὅπως καὶ ἡ Ρώμη, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται καὶ **Ἑπτάλοφος.** Ὁ Κωνσταντῖνος ἐχάραξε μὲ τὸ δόρυ του τὴν ἔκτασίν της, ὁδηγούμενος - κατὰ τὴν παράδοσιν - ἀπὸ ἄγγελον. Μετὰ ἕνα αἰῶνα ἡ πόλις ἐφάνη μικρὰ καὶ ὁ Θεοδόσιος ὁ Β΄ ἠναγκάσθη νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν περίβολον καὶ νὰ κτίσῃ τὰ περίφημα **Χερσαῖα τείχη.**

Ἡ πόλις σχηματίζει τρίγωνον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ προχωρεῖ πολὺ πλησίον πρὸς τὴν ἀσιατικήν ἀσιατικὴν καὶ βρέχεται πρὸς Β. ἀπὸ τὸν Βόσπορον, πρὸς Ν. δὲ ἀπὸ τὴν Προποντίδα. Ἀπὸ τὸ βόρειον εἰσχωρεῖ ἡ θάλσσσα βαθύτατα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει τὸν ἀσφαέστερον λιμένα τοῦ κόσμου, τὸν **Κεράτιον** κόλπον. Ἀπὸ τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου ἕως τὴν Προποντίδα ἐκτίσθη ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς τὸ **Θεοδοσιανὸν τεῖχος** (χερσαῖα τείχη). Πρὸς τὴν θάλασσαν ὑψώνονται τὰ παραθαλάσσια τείχη, αἱ **Συκαῖ.**

Συντόμως ὅμως ἡ πόλις ἐξηπλώθη καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη. Εἰς τὴν απέναντι ἀκτήν πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον (Γαλατᾶς) καὶ τὴν ἀπέναντί της ἀκτήν, (Χρυσούπολις), πολλὰ προάστια ἤκμαζον γύρω ἀπὸ τήν μεγάλην Πόλιν. Διὰ νὰ προφυλαχθῇ καὶ ἡ ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλιν περιοχὴ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ 512 μέγα τεῖχος ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόντον ἑως τὴν Προποντίδα, τὸ λεγόμενον **Μακρὸν τεῖχος** (μήκους 45 χιλιομέτρων) πρὸς Δ. τῆς πρωτευούσης.

Ἡ Κωνστ/πολις ἦτο κτισμένη εἰς ὑπέροχον τοποθεσίαν. Εἰς τὴν

μεγαλοπρέπειαν δὲ αὐτῆς συνετέλεσε καὶ ἡ τέχνη.

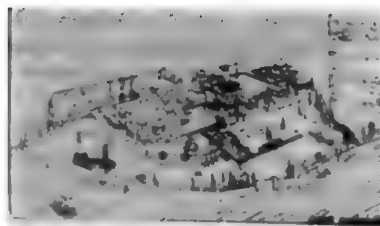
Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε πολλὰ παλάτια διὰ τοὺς Πατρικίους. Τὸν 6ον αἰῶνα ὑπῆρχον 4.000 ἀρχοντικαὶ οἰκίαι, συμφώνως μὲ σύγχρονον ἱστορικόν. Στολίσματα τῆς Πόλεως ἦσαν αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια (περίπου 3.000 μεγάλα καὶ μικρά).

Τὴν ἐστόλιζον ἐπίσης μεγάλαι δημόσιαι πλατεῖαι τετράγωνον ἢ πολιγωνικαί οἱ **φόροι,** ὅπου συνηθροίζετο ὁ λαὸς καὶ ἐτελοῦντο αἱ δημόσιαι τελεταί. Αἱ πλατεῖαι αὐταὶ περιεβάλλοντο ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς μὲ σκεπαστὰς στοάς, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο **ἔμβολοι** ἢ **περίπατοι.** Τὸ πλέον ἐξαίσιον στόλισμα τῆς πόλεως ἦτο τὸ **Μέγα Παλάτιον.** Ἦτο μία συνοικία ὁλόκληρος ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ ἱδρύματα, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα καὶ τὸ **ἱερὸν παλάτιον** τοῦ αὐτοκράτορος, δημόσια καταστήματα, πολυάριθμοι στοαί, ἐκκλησίαι, λουτρά, κῆποι κλπ. Εἰς ἰδιαίτερον περίβολον τοῦ Μεγάλου Παλατίου ὑψώνετο ἡ **Ἁγία Σοφία,** το καύχημα τῆς πόλεως καὶ τῆς τέχνης. Ἐκεῖ πλησίον ἦτο ὁ **Ἱππόδρομος,** τὸ μέγα κέντρον τοῦ λαϊκοῦ βίου, ὅπου ἐγίνοντο οἱ ἀγῶνες καὶ ἐνεφανίζοντο οἱ αὐτοκράτορες, διὰ νὰ ἀκούσουν προτάσεις ἢ παράπονα τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἀρχόντων. Πρὸ τῆς εἰσόδου ὑπῆρχε μία θαυμασία πλατεῖα, ὁ **Αὐγουστεών.** Ἦτο το κέντρον ὅλου τοῦ

'Οχύρωσις Κωνσταντινουπόλεως.

πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνκοῦ βίου ὁλοκλήρου τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου. Ἀργότερον τοῦτο μετεφέρθη εἰς τῆς Βλαχέρνας, ὅπου οἱ Κομνηνοὶ ἔκτισαν (12ος αἰών) τὸν ναὸν τῆς **Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν** καὶ νέον μεγαλοπρεπέστατον παλάτιον, τὸ **Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν**.

Τὸ Ἱερὸν Παλάτιον.

Αἱ πλατεῖαι, ὁ ἱππόδρομος, αἱ στοαὶ ἐστολίζοντο μὲ θαυμάσια ἔργα τέχνης, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄλλοτε ἡ ὑπερηφάνεια τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων. Εἰς αὐτὰ προσετέθησαν οἱ ἀνδριάντες τῶν αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, αἱ ὑψηλαὶ στῆλαι αἱ κρῆναι κλπ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ περιέβαλλεν ὁ περίβολος τῶν τειχῶν ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἀπὸ ξηρᾶς. Ἦτο δὲ τριπλοῦν τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸ ὀχύρωμα. Ἀπετελείτο ἀπὸ δύο σειρὰς τειχῶν, τὰ ὁποῖα προεφύλαττε τάφρος καὶ ἐγέμιζεν, ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, μὲ ὕδωρ. Τὸ χερσαῖον τείχος εἶχε μῆκος 7.000 μ., ὕψος 20μ. καὶ πάχος 5 μ., μὲ 100 πύργους καὶ 100 πύλας (πόρτας). Τά παραθαλάσσια εἶχονἐπίσης πύργους καὶ πύλας, ἐσχημάτιζον δὲ λιμένας, ἰδίως εἰς τὸν Κεράτιον, ὅπου ἐγίνετο διαρκὴς καὶ θορυβωδεστάτη ἐμπορική κίνησις.

Ἡ ζωὴ τῆς πόλεως ἐξεχείλιζε καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν μεγάλον περίβολον, εἰς τὰ διάφορα προάστια, τὸ Πέραν, τὴν Χαλκηδόνα. Ἔξω ἀπὸ τὸ χερσαῖον τεῖχος ὑπῆρχον περίφημοι τοποθεσίαι, παλάτια, μοναί, κῆποι, ἄλση καὶ καλλιεργημέναι ἐκτάσεις.

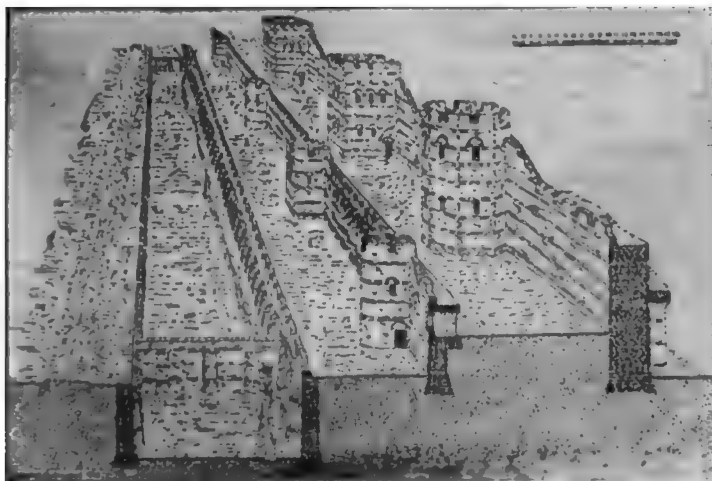
Τὴν Κων/πολιν διέσχιζον δύο μεγάλαι λεωφόροι, αἱ ὁποῖαι συνεκέντρωνον τὴν μεγαλυτέραν κίνησιν. Ἡ μία ἐλέγετο **Μέση** καὶ ἤρχιζεν απὸ τὸ **Πολυάνδριον** (τὸ βόρειον μέρος τοῦ χερσαίου τείχους), ἔφθανεν εἰς μίαν πλατεῖαν (φόρος), ὅπου ὑψώνετο ὁ περίφημος ναὸς τῶν **Ἁγίων Ἀποστόλων,** πρῶτος εἰς λαμπρότητα μετὰ τὴν **Ἁγίαν Σοφίαν,** εἰς τὸν ὁποῖον ἐστέφοντο οἱ αὐτοκράτορες. Ἀντίγραφον αὐτοῦ ἀποτελεῖ ὁ Ἅγιος Μᾶρκος τῆς Βενετίας, τοῦ ὁποίου τὴν εἴσοδον κοσμοῦν τέσσαρα θαυμάσια ὀρειχάλκινα ἄλογα ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ μεγάλη λεωφόρος ὁδηγεῖ παραλλήλως πρὸς τὸ ὑδραγωγῖον τοῦ Οὐάλεντος καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἀπέραντον

τετραγωνικὴν πλατεῖαν (φόρος τοῦ Θεοδοσίου ἢ Ταῦρος).

Ἀπὸ τὴν Ν.Δ. γωνίαν τοῦ τριγωνικοῦ περιβόλου, ὅπου ἡ χρυσῆ Πύλη (χρυσόπορτα), ἀρχίζει ἄλλη μεγαλοπρεπὴς ἀρτηρία, ἡ ὁδὸς τῶν **Θριάμβων**. Ἀπὸ αὐτὴν διήρχοντο ὅλαι αἱ ἐπίσημοι πομπαὶ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν στρατηγῶν, ὅταν ἐπέστρεφον ἀπὸ τὰς νικηφόρους ἐκατρατείας των. Περιεβάλλετο ἀπὸ ἐμβόλους (στοάς), διήρχετο δὲ παρὰ τὴν ὀνομαστὴν **Μονὴν τοῦ Στουδίου** ἡ ὁποία ὑπῆρξε κέντρον λαμπρότατον γραμμάτων καὶ εὐσεβείας. Φθάνει κατόπιν εἰς τὸν **Φόρον τοῦ Ἀρκαδίου,** ἔπειτα τὸν **Φόρον Ἀμαστριανόν,** τὸν **Φόρον Ταῦρον τοῦ Θεοδοσίου, τὸν Φόρον τοῦ Κωνσταντίνου** καὶ καταλήγει εἰς τὸν **Αὐγουστεῶνα.**

Ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους πύλας καὶ πυλίδας, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν, ἡ προσφιλεστέρα καὶ γνωστοτέρα εἶναι ἡ Πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῶν τειχῶν, ὅπου ἠγωνίσθη ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ. Ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκεται ἡ **Κερκόπορτα,** ἀπὸ τὴν ὁποίαν πιστεύεται, ὅτι εἰσέβαλον οἱ κατακτηταί.

Ἡ Κων/πολις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἡ ὡραιοτέρα, πλουσιωτέρα καὶ πλέον πολυάνθρωπος πόλις τοῦ τότε κόσμου. Εἶχε

Σχεδίασμα τῶν Θεοδοσιανῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

περίπου ἓν ἑκατομμύριον μονίμων κατοίκων, ἀλλὰ κατὰ χιλιάδας ἐπεσκέπτοντο αὐτὴν οἱ ξένοι.

Ὡς ἡ μεγαλυτέρα ἐμπορικὴ ἀγορὰ τοῦ κόσμου, ἐδέχετο κάθε εἴδους ἐμπόρους, από τὰς μωαμεθανικὰς ἐπικρατείας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, μέχρι τῶν βαρβάρων φυλῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως.

Ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς μετεφέροντο ἐκεῖ ποικίλα ἐμπορεύματα, διὰ νὰ πωληθοῦν. Ἀμέτρητα καραβάνια κατέφθανον ἀπὸ τὴν ξηράν. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ **χελάνδια,** τὸν Κεράτιον εἶχον ὡς τελικόν λιμένα. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἔφθανον τὰ ἀρωματικά, τὰ λινὰ ὑφάσματα καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια. Ἀπὸ τὴν Κίναν τὰ μεταξωτά. Ἀπὸ την Ρωσίαν τὰ γουναρικά, ὁ σῖτος, τὸ χαβιάρι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία πόλις κατεσκεύαζε περίφημα μεταξωτά, ἐπίχρυσα σκεύη, ἱερὰ ἄμφια.

Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κων/πόλεως ἦτο τὸ μεγαλύτερον κέντρον μορφώσεως καὶ περὶ αὐτὸ εἶχον συγκεντρωθῆ αἱ καλύτεραι πνευματικαὶ δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν νύκτα ἡ Πόλις ἐφωταγωγεῖτο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε τότε εἰς ἄλλας πόλεις. Ἐντευκτήριον δέ των ἐμπόρων ὅλου τοῦ κόσμου, ὅπως ἦτο, ἔλαμπεν ἀπὸ φῶς καὶ ἔσφυζεν ἀπὸ κίνησιν καὶ ζωήν.

Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Γερμανίαν μόλις ἤρχιζαν νὰ κτίζωνται χωρία, εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρχον μόνον πύργοι καὶ αἱ σημεριναὶ πρωτεύουσαι τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἀσήμαντα καὶ πτωχὰ χωρία, ἡ Κων/πολις ἦτο ἡ βασίλισσα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ κομψοῦ βίου. Ὅλος ὁ κόσμος τὴν ἐπόθει καὶ τὴν ὠνειρεύετο. Ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν ἐκείνη *Πόλις* ἦτο κέντρον τοῦ Βυζαντιυοῦ κράτους, ὁ προμαχὼν τῆς Χριστιανοσύνης καὶ ὁ φάρος τοῦ πολιτισμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Περισσότερας πληροφορίας διὰ τοὺς Βουλγάρους.
2. Νὰ διαβάσετε το βιβλίον «οἱ Βούλγαροι» (Μ. Κανελλῆ).
3. Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τῆς περιόδου καὶ ὁ χρονολογικὸς πίναξ.
4. Κρίνατε τὸν Κροῦμον.
5. Πληροφορίαι διὰ τὸν Βασίλειον τὸν Β΄.
6. Πληροφορίαι διὰ τὸν Νικηφόρον Οὐρανόν.
7. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην: Σπερχειός, Κλειδίον, Ἀχρίς.

8. Διατὶ ὁ Βασίλειος Β΄ περιηγήθη τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.
9. Μελετήσατε τὸν χάρτην (τοπογραφίαν) της Κων/πόλεως.
10. Ἐκθέσεις: «Ὑποδοχὴ τοῦ Αὐτοκράτορος».

11. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

1. ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΔΥΤ. ΕΥΡΩΠΗΣ. Ἡ μεγάλη χρονικὴ περίοδος ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτ. Ρωμαϊκοῦ Κράτους (476 μ.Χ.) μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (1453 μ.Χ.) λέγεται **Μεσαίων**.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἔγιναν μεγάλαι μεταναστεύσεις βαρβάρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι διεξήγαγον, μακροχρονίους καὶ ἐξαντλητικοὺς πολέμους μὲ τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κοσμον.

Καὶ τὸ μὲν Ἀνατολικὸν κράτος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀνέρχεται εἰς μεγάλην ἀκμήν, εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ὅμως τὸ Δυτικὸν κράτος καταλύεται ἀπὸ τοὺς δαφόρους βαρβάρους καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἱδρύονται διάφορα κράτη.

Οἱ Ὀστρογότθοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ Βάδαλοι εἰς τὴν Ἀφρικήν, οἱ Βησιγότθοι εἰς τὴν Ἱσπανίαν, οἱ Γερμανοὶ εἰς τὰς Β.Δ. χώρας, οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν Βρεταννίαν.

Οἱ Φράγκοι ἦσαν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς ἐξ αὐτῶν. Αὐτοί, μὲ βασιλέα τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν, συνεκρότησαν τὸ μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο βεβαίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου διελύθη καὶ ἐσχηματίσθησαν ἄλλα μικρότερα κράτη, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων ἦσαν, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, καὶ τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀργότερον διηρέθησαν, ἕως ὅτου διαμορφώθησαν εἰς τὰ σημερινὰ κράτη τῆς Εὐρώπη.

Οἱ πληθυσμοὶ τῶν λαῶν αὐτῶν ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ εἰδωλολάτραι, ἀλλά ἠσπάσθησαν τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἐπιδρασιν του ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Τοιουτοτρόπως ἤρχισαν νὰ ἐκπολιτίζωνται. Μεγίστην ἰδίως ἐπίδρασιν ἤσκησεν εἰς τὴν Δύσιν ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμός ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα, διὰ τῶν διαφόρων ἀποίκων ἢ ἐμπόρων Ἑλλήνων οἱ ὁποῖοι ἦσαν διασκορπισμένοι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης Οὗτοι διέδωσαν εἰς τὴν Δύσιν τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν

βαρβάρων λαῶν.

2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ. Ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις τῶν λαῶν τούτων παρυσιάζεται ὡς ἑξῆς:

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες (οἱ εὐγενεῖς) ἀπετέλουν τὴν πρώτην τάξιν καὶ εἶχον ὅλα τὰ δικαιώματα. Ἦσαν κύριοι τῆς γῆς καὶ εἰς τὰ κτήματα των εἰργάζοντο, σχεδὸν ὡς δοῦλοι, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι, δηλ. ὁ λαὸς, ἀπετέλουν τὴν ἄλλην τάξιν. Εὐγενεῖς καὶ λαὸς ἔζων ὁ καθεὶς τὴν ἰδιαιτέραν του ζωήν, χωρισμένην ἀπὸ κοινωνικὰ ἐμπόδια.

Πλήρης ἀμάθεια, καθολικὴ ἔκλλειψις καὶ τῆς στοιχειώδους μορφώσεως, δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς λαϊκῆς τάξεως. Δυνατότητα καὶ δικαιώματα μορφώσεως εἶχον μόνον οἱ εὐγενεῖς. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οὐδὲν ἐνδιαφέρον εἶχον διὰ τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας ἢ τὰς τέχνας. Αὐτὰ ἦσαν προνόμια μιᾶς ἄλλης τάξεως, τοῦ **κλήρου**.

Ὁ κλῆρος εἶχε τεραστίαν δύναμιν καὶ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν. Οἱ Πάπαι ἐθεωροῦντο ἀνώτεροι καὶ τῶν βασιλέων.

3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ. Τὰ κράτη τῆς Δύσεως ἐξ ἄλλου, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν, ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, διέφερον κατὰ πολὺ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Κάθε δυτικοευρωπαϊκὸν βασίλειον ἐχωρίζετο εἰς πολλὰς ἐπαρχίας, μεγαλας ἢ μικράς, τὰ **φέουδα**. Τὸ φέουδον εἶχε τὴν μορφὴν μικροῦ κράτους μὲ διοικητὴν τὸν **φεουδάρχην**.

Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς διοικήσεως ἐλέγετο **φεουδαρχικόν**. Οἱ φεουδάρχαι εἶχον διαφόρους βαθμούς, **πρίγκιπες, δοῦκες, κόμητες, βαρῶνοι**. Ἀνάλογον δὲ ὀνομασίαν ειχον καὶ τὰ φέουδα: **πριγκιπᾶτον, δουκᾶτον, κομητεία, βαρωνία** κλπ.

Οἱ φεουδάρχαι ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι εἰς τὸ φέουδόν των. Εἶχον καὶ συνετήρουν ἐξ' ἰδίων των, ἰδικόν των στρατόν. Μόνον τὸν βασιλέα ἀνεγνώριζον ἀνώτερόν των. Ὡς μόνην ἀσχολίαν των εἶχον τὸ κυνήγιον, τὰ ὅπλα καὶ τὸν πόλεμον. Ἔφιπποι κατὰ τὸ πλεῖστον, μὲ βαρὺν ὁπλισμόν, τὴν πανοπλίαν, ἐλάμβανον μέρος εἰς ἀγῶνας ἢ

καὶ συνεκρούοντο μεταξὺ των, λόγῳ διαφορῶν. Εἶχον ἀνεπτυγμένον εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς. Ἡ μονομαχία διὰ λόγους τιμῆς ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ μέχρι θανάτου.

Ἠσθάνοντο τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προστατεύουν καὶ νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀδυνάτους ἢ τοὺς ἀδικουμένους.

Ἡ ὑπεράσπισις καὶ ὑποστήριξις τούτων καὶ ἡ ὅλη των εὐγενὴς συμπεριφορά, ἐλέγετο **ἱπποτισμός**. Ἱππόται δὲ ὠνομάζοντο εἰς εἰδικὴν τελετήν, ἀπὸ τὸν δοῦκα, ὅσοι ἠδύναντο νὰ διαθέσουν ἵππον. Παρελάμβανον δέ τὸ ξίφος ἀπὸ τὸν ἴδιον.

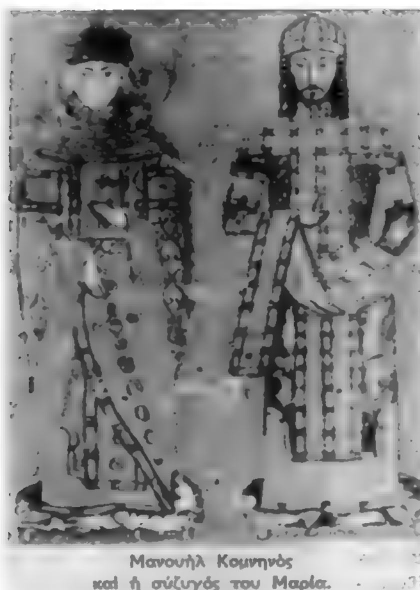
Οἱ ἐργάται, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο εἰς τὰ ἀπέραντα κτήματα τῶν φεουδαρχῶν, ἐλέγοντο **δουλοπάροικοι**. Δὲν ἦσαν κτῆμα τοῦ αὐθέντου των, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν. Εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐργασθοῦν ὅπου ἤθελον. Οὐσιαστικῶς ὅμως αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαί των ἦσαν ἀναποσπάστως συνδεδεμένοι μὲ τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιέργουν. Ἐκεῖ ἐγεννῶντο, ἔζων καὶ ἀπέθνησκον. Ἂν ἔφευγον, δὲν θὰ εὕρισκον εὐκόλως ἐργασίαν. Καὶ ἂν εὕρισκον, οἱ ὅροι θὰ ἦσαν χειρότεροι. Κάθε φεουδάρχης τέλος, ὅταν ἀπέθνησκεν ἐμοίραζε τὸ φέουδον εἰς τοὺς υἱούς του.

Ἀλέξιος Κομνηνός.

4. ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ.

Ἔναντι τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῆς Εὐρώπης, τὸ Βυζάντιον ὡμοίαζε μὲ φωτεινὸν φάρον πολιτισμοῦ καὶ προόδου. Δυστυχῶς ὅμως οἱ μετὰ τὸν Βουλγαροκτόνον αὐτοκράτορες δέν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν ὅλον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς αὐτοκρατορίας. Οὗτοι ἦσαν ἀσὴμαντοι καὶ ἀδιάφοροι πρὸς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους ἢ σπάταλοι και ἄσωτοι.

Σπουδαιότερος ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ **Ρωμανὸς Δ΄**, ὁ Διογένης (1067-1071), ὅστις ἐπολέμησε τοὺς Σελτζουκίδας Τούρκους. Οὗτοι ἀπὸ τὸ Τουρκεστάν,

Μανουήλ Κομνηνὸς
καὶ ἡ σύζυγός του Μαρία.

τὴν πατρίδα των, ἔφθασον εἰς τὴν Βουχάραν, ἠσπάσθησαν τὸν Μωαμεθανισμὸν καὶ ἤρχισαν τοὺς κατακτητικοὺς πολέμους πρὸς διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας των.

5. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ. Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Τούρκων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἠνάγκασαν τὸν στρατὸν νὰ ἐπαναστατήση καὶ νὰ ἀναβιβάση εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου τὸν νεαρὸν στρατηγὸν **Ἀλέξιον Κομνηνὸν** (1081- 1118). Οὗτος ἠγωνίσθη σκληρῶς ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Πετσενέγων καὶ ἀνεβίβασε τὸ κῦρος τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ **Ἰωάννης Β΄ Κομνηνὸς** (1118-1143), ὅστις τὸν διεδέχθη, ἐξώντωσε διὰ παντὸς τοὺς Πετσενέγους (1122) καὶ ἐπέθανε πολεμῶν τοὺς Τούρκους.

Ὁ **Μανουὴλ Α΄ Κομνηνὸς** (1143-1180) ἦτο γενναῖος αὐτοκράτωρ καὶ ἠγωνίσθη κατὰ τῶν Νορμανδῶν. Οὗτοι ἐλεηλάτησαν τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Θήβας καὶ ἀπήγαγον τοὺς κστοίκους, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς μετάξης, μαζὶ μὲ τὰ μηχανήματά των. Τοιουτοτρόπως διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς τὴν Εὐρ. ωπην. Ἐπίσης ὁ Μανουὴλ ἠγωνίσθη κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τελικῶς κατεστράφη παρὰ τὸ Μυριοκέφαλον (1176).

Τελευταῖοι αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἦσαν ὁ Ἀλέξιος Β΄ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Α΄ (1183-1185) ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ὁποίων οἱ Νορμανδοὶ ἔφθασαν μέχρι Κων/πόλεως λεηλατοῦντες τὰ πάντα.

6. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ. Πρὸ τοῦ κινδύνου τῶν

Νορμανδῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Κων/πόλεως ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν **Ἰσαάκιον Ἄγγελον** (1185-1195). Οὗτος εἶχεν ὡρισμένας ἐπιτυχίας. Διετήρει ὅμως μεγάλην πολυτέλειαν εἰς τὴν αὐλήν του καὶ κατέστρεψε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ὁ ἀδελφός του **Ἀλέξιος Γ' Ἄγγελος** (1195-1203) τὸν ἐξεθρόνισε καὶ ἀνῆλθεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν θρόνον. Ἀλλὰ πλέον τὰ πάντα ὡδηγοῦσαν πρὸς τὴν καταστροφήν.

3. ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ. *Αἴτια τῶν Σταυοφοριῶν*. Ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς τοῦ Βυζαντίου, ἡ πρόοδος καὶ ὁ πλοῦτος αυτοῦ ἀποτελοῦσαν πειρασμὸν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Δύσεως, θὰ ἐπεθύμουν πολὺ νὰ καταλάβουν τὸ Βυζάντιον, ἂν τοὺς ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία. Τήν ἐπιθυμίαν δὲ αὐτὴν ὑπεδαύλιζε καταλλήλως καὶ ὁ ἑκάστοτε Πάπας τῆς Ρώμης, προκειμένου νὰ ἀναγνωρισθῆ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ εὐκαιρία ἐδόθη μὲ τὰς Σταυροφορίας.

Οἱ Ἅγιοι Τόποι συνεκέντρωναν ἀνέκαθεν πολλοὺς προσκυνητάς. Ἐφ' ὅσον δὲ κατεῖχον αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἢ οἱ Βυζαντινοί, ἡ μετάβασις καὶ ἡ ἐκεῖ προσκύνησις δὲν παρουσίαζον δυσκολίας. Ἀκόμη καὶ οἱ Ἄραβες δὲν ἠμπόδιζον τοὺς προσκυνητάς. Ἤδη ὅμως οἱ Ἅγιοι Τόποι ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σελτζούκων Τούρκων ἀπὸ τὸ 1078 μ.Χ. Περισσότερον φανατικοὶ Μωαμεθανοὶ οὗτοι, εἰσέπραττον μεγάλους φόρους ἢ ἐταλαιπώρουν καὶ κἀποτε ἐφόευον τοὺς προσκυνητάς.

Παρὰ ταῦτα ἀπειρὰριθμοι προσκυνηταὶ συνέρρεον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὅταν δὲ οὗτοι ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας των, διηγοῦντο μὲ τά πλέον μελανὰ χρώματα τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας των.

Εἷς τοιοῦτος προσκυνητής, ὁ Γάλλος μοναχὸς Πέτρος Ἐρημίτης, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν καὶ περιέγραψε τὴν καταστασταστασιν.

Ἡ Εὐρώπη τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο γεμάτη ἀπὸ συμμορίας τυχοδιωκτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον πατρίδα τὸ στρατόπεδον, θεὸν τὸν χρυσὸν καὶ δίκαιον τὴν ἰσχὺν τῆς σπάθης των.

Ὁ Πάπας, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν τόπον ἀπὸ τὰς συμμορίας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, συνεκάλεσεν εἰς συνέδριον ὅλους τοὺς βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας τῆς Δύσεως εἰς τὸ Κλερμὸν τῆς Γαλλίας.

Μέ δάκρυα ἀφηγήθη τὰς βεβηλώσεις τῶν βαρβάρων καὶ ἔθεσεν ὡς καθῆκον παντὸς χριστιανοῦ τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων.

α) Πρώτη Σταυροφορία. Ὅλοι τότε μέ τὴν κραυγήν: «Ὁ Θεὸς τὸ θέλει», ἤρχισαν τὰς προετοιμασίας. Χιλιάδες τότε πτωχῶν ἀνθρώπων συγκεντρώθησαν εἰς τὴν Κολωνίαν (1095 μ.Χ.). Ἔρραψαν εἰς τὰ ἐνδύματά των ἀπὸ ἕνα κόκκινον σταυρὸν καὶ, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πέτρον τὸν Ἐρημίτην, χωρὶς ὀργάνωσν, τάξιν καὶ ὁπλισμόν, ἐξεκίνησαν νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους. Οὗτοι ὠνομάσθησαν Σταυροφόροι καὶ αἱ ἐκστρατεῖαι των Σταυροφορίαι.

Οἱ Σταυροφόροι ἐπορεύθησαν κατὰ τμήματα πρὸς τὴν Κων/πολιν. Καθ' ὁδὸν ἐλεηλάτουν καὶ κατεπίεζον τοὺς πληθυσμούς. Χωρὶς καμμίαν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ὅπως ἦσαν, ἀπεδεκατίζοντο ἀπὸ τοὺς λαοὺς ἢ ἐχάνοντο εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν πεῖναν, τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς κακουχίας. Ἀπὸ τοὺς Οὔγγρους, ἰδίως, ἔπαθαν μεγάλην φθοράν.

Τὰ ὑπολείμματά των ἐπέρασαν μὲ πλοῖα τοῦ Ἀλεξίου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀλλ' ἐκεῖ τοὺς κατέκοψαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐκ τῶν 50.000, μόνον 3.000 μαζὶ μὲ τὸν Πέτρον, κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν εἰς τὴν Κων/πολιν.

Ἡ καταστροφὴ τόσων χιλιάδων χριστιανῶν, ἠνάγκασε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως νὰ ὀργανώσουν συστηματικωτέρας ἐκστρατείας.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1096 ἐξεκίνησαν τακτικοὶ στρατοὶ τῶν Σταυροφόρων ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Δύσεως. Διέβησαν τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Δαλματίαν καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1097 ἔφθασαν πρὸ τῆς Κων/πό-λεως.

Μία ἄλλη στρατιά, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γοδεφρείδου ντὲ Μπουγιὸν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαλδουΐνου, ἐβάδισε παραλλήλως πρὸς τὸν Δούναβιν, καὶ, ἀφοῦ διῆλθε ἀπὸ τὸ Βελιγράδιον, τὴν Ναϊσὸν καὶ τὴν Φιλιπούπολιν, ἔφθασεν εἰς Κων/πολιν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1096.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους αὐτοὺς προήρχοννο ἀπὸ τὴν βόρειον Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν.

Ἀλλὰ καὶ μία ἄλλη στρατιὰ ἀπὸ Νορμανδοὺς καὶ Γάλλους, διὰ τῆς βορείου Ἰταλίας, διεπεραιώθη εἰς τὸ Δυρράχιον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, διὰ τῆς

Ἐγναντίας ὁδοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Κων/πολιν, τὸν Μάϊον τοῦ 1097.

Ἐκεῖ ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν συμφωνίαν μὲ τὸν Ἀλέξιον. Διὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν χώραν του καὶ νὰ τοὺς διευκολύνῃ μὲ τὰ πλοῖά του, ὑπεσχέθησαν μὲ ὅρκον νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ὅσας χώρας θὰ ἠλευθέρωναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Οἱ Σταυροφόροι ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ συνεκρούσθησαν μὲ τοὺς Σελτζούκους, οἱ ὁποῖοι ἐκρατοῦσαν τὴν Νίκαιαν. Οἱ Σελτζοῦκοι, ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὴν σκληρότητα τῶν Σταυροφόρων, ἐπροτίμησαν νὰ τὴν παραδώσουν εἰς τὸν Ἀλέξιον. Κατόπιν ὅμως οἱ Σταυροφόροι παρέβησαν τήν συμφωνίαν των μὲ τὸν Ἀλέξιον καὶ ὅσας χώρας κατελάμβανον τὰς ἐκράτουν διὰ λογαριασμόν των.

Τέλος ἐπέτυχον νὰ φθάσουν τὸ 1099 εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ εὐρέθησαν πρὸ τῆς Ἁγίας Πόλεως. Ὅταν ἀντίκρισαν τοὺς Ἁγίους Τόπους, λέγεται, ὅτι ἔπεσαν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προσηυχήθησαν γονυκλινεῖς.

Μετὰ στενὴν πολιορκίαν 40 ἡμερῶν ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τοὺς Σταυροφόρους. Οὗτοι ὅμως ἐξετράπησαν εἰς φοβερὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Ὁ ἱστορικός μας συγγραφεὺς Κ. Παπαρρηγόπουλος γράφει σχετικῶς: «Παιδία νήπια ἡρπάζοντο ἀνηλεῶς ἀπὸ τῶν ποδῶν καὶ κατεσφεδονίζοντο εἰς τοὺς τοίχους ἢ καταγῆς, οὐδὲ μητέρων, οὐδὲ ἐγκύων γυναικῶν ἐπείθοντο νὰ φεισθῶσιν. Τοιουτοτρόπως ἐνόμιζον, ὅτι θεραπεύουν τὸ θεῖον οἱ πρόμαχοι ἐκείνοι τοῦ Σωτῆρος»

Ἀφοῦ ἔληξεν ἡ σφαγή, ἔνιψαν τὰς χεῖρας καὶ ἀνυπόδητοι ἐπεσκέφθησαν τὸν Πανάγιον Τάφον.

Παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συμφωνίας των μὲ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, διώρισαν ὡς ἄρχοντα (Βασιλέα) τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸν Γοδίφρεῖδον καὶ ἵδρυσαν Φραγκικὸν κράτος. Ἐπεδίωξαν τοὺς Ἕλληνας κληρικούς, ὡς καὶ τὸν Ἕλληνα Πατριάρχην καὶ ἐτοποθέτησαν εἰς, τὰς θέσεις των Λατίνους. Τὸ ὄνειρον τοῦ Πάπα διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀνατολῆς ἀρχίζει νὰ πραγματοποιῆται.

Τοιουτοτρόπως ἀπεκαλύφθησαν οἱ πραγματικοὶ σκοπὶ τῶν Σταυροφόρων. Ἐπεδίωξίς των δέν ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ ἡ κατάκτησις τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν. Σκοποὶ δηλ. κάθε ἄλλο παρὰ θρησκευτικοί.

Ἡ δὲ δίωξις τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν εἶχαν ὡς συνέπειαν νὰ μεγαλώσῃ ἀκόμη περισσότερον, τὸ χάσμα καὶ τὸ μῖσος μεταξὺ

Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

6) Η Τετάρτη Σταυροφορία. Διὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ Φραγκικὸν Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ, εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ φθάσουν νέαι δυνάμεις ἀπὸ τήν Εὐρώπην. Δι' αὐτὸ ἐγίνοντο διαρκῶς Σταυρσφορίαι. Αὐταὶ κατὰ κανόνα ἀπετύγχανον καὶ τὸ κράτος ἐκινδύνευε νὰ ἐξαφανισθῇ.

Καὶ πράγματι ὁ σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου κατορθώνει εἰς μίαν ἐπιδρομήν νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἱερουσσλὴμ καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Φράγκους. Δύο Σταυροφορίαι, αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν, ἀπέβησαν μάταιαι.

Τὸ 1202 μ.Χ. ἔγιναν αἱ ἀπαραίτητοι προεργασίαι διὰ μίαν μεγάλην Σταυροφορίαι, τὴν τετάρτην κατά σειρὰν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαυτίου Ἀλεξίου τοῦ Γ' καὶ Ἀλεξίου Δ'.

Ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ μισέλληνος Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' τὰ στρατεύματα συγκεντρώθησαν εἰς τὴν Ἑνετίαν. Ἀρχηγοὶ τῆς Σταυροφορίας ἦσαν ὁ Βονιφάτιος Μομφερρατικὸς καὶ ὁ Βαλδουῖνος. Ἐσκόπευον νὰ ταξιδεύσουν διὰ θαλάσσης μέ πλοῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιδεν ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Δάνδολος. Ὁ πονηρὸς ὅμως δόγης ἐζήτησεν ὑπέρογκα ποσὰ διὰ τὴν μεταφοράν, τά ὁποῖα δὲν ἠδυνήθησαν να πληρώσουν καὶ ὁ στρατὸς ἔμεινεν ἀκίνητος.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔφθασεν εἰς τὸν Πάπαν ὁ Ἀλέξιος, υἱὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰσαακίου Ἀγγέλου, καὶ ὑπεσχέθη τὰ πάντα. Θὰ ἔδιδε τὰ ἀπαραίτητα χρήματα καὶ ἀνελάμβανε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικήν, ἀρκεῖ νὰ εἶχε τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα, ὥστε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον.

Ὁ Πάπας εὗρε τὴν εὐκαιρίαν, τὴν ὁποίαν ἐζητοῦσε. Κατ' ἐντολήν του οἱ Σταυροφόροι ἔπλευσαν εἰς Κων/πολιν, ὅπου καὶ ἔφθασαν τὸ 1203. Ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἔκοψαν τήν ἁλυσίδα τοῦ Κερατίου Κόλπου. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Γ' ἐγκατέλειψε τὸν θρόνον καὶ ἀνέβησαν εἰς αὐτὸν ὁ Ἀλέξιος Δ' μετὰ τοῦ πατριός του Ἰσαακίου. Οὗτοι διὰ νὰ ἐκοικονομήσουν τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθησαν, ἤρχισαν νὰ ἐπιβάλλουν βαρεῖς φόρους, νὰ ἁρπάζουν τὰς ἐκκλησιαστικὰς περιουσίας καὶ νὰ φέρωνται σκληρά.

Ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀλέξιον Μουρτζουφλον, τὸν ὁποῖον ἀνεκήρξεν αὐτοκράτορα, ὡς Ἀλέξιον Ε'. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ

ἠρνήθη τὴν πληρωμὴν χρημάτων καὶ διέταξε τοὺς Σταυροφόρους νὰ φύγουν ἀμέσως ἀπὸ τὴν χώραν του.

γ) Ἅλωσις της Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων. (1204). Ἡ ἄρνησις τοῦ νέου αὐοκράτορος νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Σταaροφόρους τὰ χρήματα, τὰ ὁποία ἐζήτουν, ἐξηρέθισε τούτους καὶ τὴν 9ην Ἀπριλίου τοῦ 1204 ἐπιχειροῦν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως.

Κατ' ἀρχὰς ἀπέτυχον, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, παρὰ τὴν λυσσώδη ἄμυναν τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πρωτευούσης, κατορθώνουν νὰ ἐκπορθήσουν τήν πόλιν, ἡ ὁποία οὐδέποτε μέχρι τότε εἶχε κυριευθῆ. Τὸ τί ἠκολούθησε δὲν περιγράφεται. Αἱ σφαγαὶ τῶν κατοίκων, αἱ κακοποιήσες, αἱ ἁρπαγαὶ καὶ πυρπολήσεις τῶν οἰκιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν γένει βαρβαρότης τῶν Σταυροφόρων ἦσαν ἄνευ προηγουμένου. Τοὺς περιγράφουν ὡς δαίμονες, οἱ ὁποῖοι περιεφέροντο τὸ ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ἔσπειρον τὸν τρόμον καὶ τὸν ὄλεθρον.

Ἀρχαῖα μνημεῖα, σπάνια χειρόγραφα, καλλιτεχνήματα, τὰ πάντα μετεβάλλοντο εἰς στάκτην. Οὔτε αὐτὸν τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας δὲν ἐσεβάσθησαν. Ἔθραυσαν τὰς θύρας του καὶ διήρπασαν τὰ πλούτη του. Ταῦτα ἐφόρτωσαν εἰς ζῷα, τὰ ὁποῖα ὡδήγησαν μέσα εἰς τὸν ναόν.

Εἰς τὸ τέλος συνεκέντρωσαν τοὺς θησαυρούς, τοὺς ἐμοίρασαν καὶ τοὺς ἐφόρτωσαν εἰς τὰ πλοῖα, διὰ νὰ τοὺς στείλουν εἰς τὰς πατρίδας των.

Τὴν 16ην Μαΐου 1204, εἰς τὸν ναόν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐστέφθη ἐπισήμως αὐτοκράτωρ τοῦ νέου λατινικοῦ κράτους, τῆς «Ρωμανίας» ὁ κόμης τῆς φλάνδρας Βαλδουΐνος.

δ) Διανομὴ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κων/πόλεως, οἱ νικηταὶ Βαλδουΐνος, Βονιφάτιος καὶ οἱ Ἐνετοί ἐμοιράσθησαν τὴν Ἑλληνικὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Βαλδουΐνος ἔλαβε τὴν Κων/πολιν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Κων/πόλεως.

Ὁ Βονιφάτιος ἔλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ὠνθμάσθη ὁ «Βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης».

Ἡ Ἑνετία ἐκράτησε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Κατὰ τὴν διανομὴν ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, ἐφ' ὅσον δὲν ἐνδιεφέρετο νὰ ἱδρύσῃ ἰδιαίτερον κράτος ἐδαφικῶς. Ὡς λαὸς ναυτικὸς καὶ ἐμπορικὸς ἐνδιεφέρετο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἐμπορικὸν καὶ

ἀποικιακὸν καθεστώς της εἰς τὴν Ἀνατολὴν. Πλὴν ἑνὸς τμήματος τῆς Κων/πόλεως καὶ τῶν ἄλλων κτήσεών της εἰς τὴν Θράκην, ἔλαβε τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου, μαζὶ μὲ τὰ σημαντικώτερα κέντρα τῆς Πελοποννήσου, Μεθώνην, Κορώνην κ.ἄ. Βραδύτερον δὲ ἔγιναν κύριοι καὶ τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν ἐκράτησαν 5 αἰῶνας. Εἰς τοὺς Ἑνετοὺς παρεχωρήθη ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν Πατριάρχην Κων/πόλεως, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐξέλεξαν τὸν Θωμᾶν Μοροζίνην.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀνατολή, μετὰ τὸ 1204, παρουσιάζει ὄψιν ἑνὸς μωσαϊκοῦ ἀπὸ κρατίδια καὶ βασίλεια Λατινικὰ ἀφ' ἑνός, καὶ ἀπὸ αὐτοκρατορίας καὶ κρατίδια Ἑλληνικὰ ἀφ' ἑτέρου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποῖοι λαοὶ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν Μεσαίωνα.
2. Κάρολος ὁ Μέγας (πληροφορίαι).
3. Ἱππόται - Ἱπποτισμός.
4. Νὰ διαβάσετε τὸ βιβλίον «Δὸν Κιχωτης» τοῦ Θερβάντες.
5. Εἰκόνες.
6. Διατὶ αἱ ἐκστρατεῖαι ὠνημάσθησαν Σταυροφορίαι.
7. Ποῖος ἦτο ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῶν Σταυροφοριῶν.
8. Πίναξ ὀνομάτων καὶ χρονολογιῶν.
9. Ὠφέλησαν ἢ ἔβλαψιαν αἱ Σταυροφορίαι καὶ διατί.
10. Ἰχνογραφήσατε ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας.
11. Κάμετε χάρτην τῶν Ἁγίων Τόπων.
11. Ἔκθεσις: «Ἱερουσαλήμ».

12. Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

1. ΤΟ ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Εἰς τὰ Καταληφθέντα ἑλληνικὰ ἐδάφη οἱ κατακτηταὶ Φράγκοι ἐφήρμοσαν τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα. Ἡ χώρα ὁλόκληρος ἐχωρίσθη εἰς μεγάλα τμήματα. Καὶ τὰ μέν **φέουδα** εἶχον οἱ ἀνώτεροι τιτλοῦχοι, τὰ δὲ μικρότερα τμήματα, τὰ **τιμάρια,** οἱ ἀξιωματικοί. ΟἱἝλληνες τοιουτοτρόπως ἔγιναν **δουλοπάροικοι** εἰς τὰ ἴδια τὰ κτήματά των.

Εἰς πολλὰ μέρη τῆς πατρίδος μας σῴζονται ἀκόμη ἐρείπια ἀπὸ φεουδαρχικοὺς **πύργους ἢ κάστρα,** τὰ ὁποῖα μὰς ἐνθυμίζουν τὴν περίοδον τῆς φραγκοκρατίας.

Ὁ διαμελισμὸς τῶν χωρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπέφερε πλήρη διάσπασιν τῶν δυνάμεων τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὐδεμία δὲ σοβαρὰ προσπάθεια κατεβλήθη διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος ἐκείνης, ἡ ὁποία θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ποθητὴν ἀναβίωσιν τῆς διαλυθείσης Αὐτοκρατορίας.

2. ΤΟ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΧΑΪΑΣ. Μόλις ἐγνώσθη ἡ ἅλωσις τῆς Κων/πόλεως εἰς τὴν Ἰερουσαλὴμ, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ ἐγκστέλειψαν τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔτρεξαν νὰ μετάσχουν τῆς λείας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 1204-1205 καὶ ὁ Βιλλαρδουΐνος μὲ τὰ πλοῖά του καὶ ἐσταμάτησεν εἰς τὴν Μεθώνην. Ἐσκέφθη νὰ καταλάβῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ πρὸς τοῦτο τὸν ἐβοήθησεν ὁ Ιωάννης Κατακουζηνός, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συμβασιλεύσῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὸν Βιλλαρδουΐνον.

Ὀλίγον ἀργότερον (1205) ὁ Κατακουζηνὸς ἀπέθανεν ἀλλ' ὁ υἱός του ἠρνήθη νὰ συμπράξῃ μὲ τὸν ἀλλόφυλον. Ἀντιθέτωζ ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν ἄρχοντα τῆς Κορίνθου Λέοντα Σγουρόν. Ὁ Βιλλαρδουΐνος τότε συνεφώνησε μὲ τὸν Βονιφάτιον τῆς Θεσσολονίκης, ὁ ὁπθοῖος κατέβη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πειναλέων σταυροφόρων του.

Νέαι ἐπικαὶ σελίδες ἐγράφησαν τότε εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰ κάστρα τοῦ **«Μορέως»** - ὅπως ἐλέγετο ἡ Πελοπόννησος.

Εἰς τὴν Κόρινθον ἀνέστησεν μὲ λύσσαν ὁ Λέων Σγουρός, ὁ ὁποῖος τελικῶς ἐις ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Ἀκροκορίνθου. Εἰς

τὸ Ἀράκλοβον ὁ ἡρωϊσμὸς τῆς Μαρίας Δοξαπατρῆ ἔγινε θρῦλος. Εἰς τὴν Μεθώνην ὁ δεσπότης Λέων Χαμάρετος ἀντιτάσσει μεγαλειώδη ἄμυναν. Εἰς τὴν Κυνουρίαν οἱ ἡρωϊκοὶ Τσάκωνες. Εἰς τὸν Εὐρώταν οἱ ἀτίθασσοι Μελιγγοί.

Ὅταν ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου συνεπληρώθη (1249), ἐκτίσθη τὸ «Κάστρον τοῦ Μυστρᾶ» πλησίον τῆς Σπάρτης. Τοῦτο ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς Φράγκους τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βονιφατίου μοναδικὸ κύριος τῆς Πελοποννήσου ἔγινεν ὁ Βιλλαρδουΐνος. Οὗτος ηὐνόησε πολὺ τὰς λαϊκὰς τάξεις καὶ ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ. Ὅταν ἀπέθανεν, ὁ υἱός του Γοδεφρεῖδος Β΄ ἀναγνωρίζεται ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Φράγκων ὡς «Πρίγκιψ τοῦ Μορέως». Ἡ διοίκησίς του ἦτο δικαία καὶ ἐξησφάλισε πλήρη θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν συνείδησιν. Ἠναντιώθη ἀκόμη καὶ πρὸς τὰ τάγματα τῶν Φραγκομοναχῶν, τὰ ὁποῖα κατέκλυσαν τὴν Πελοπόννησον, μὲ σκοπὸν νὰ διαδώσουν τὸν καθολικισμόν.

Τὸ κρατίδιον αὐτὸ ὠνομάσθη **«Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας»** καὶ εἶχεν ὡς ἕδραν τὴν Ἀνδραβίδαν.

3. ΤΟ ΔΟΥΚΑΤΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. Ἓν ἄλλο μικρὸν κρατίδιον μὲ τὴν προσωνυμίαν **Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν** ἱδρύθη κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν. Πρῶτος ἡγεμὼν του ἦτο ὁ Ὄθων Δελαρός. Ὁ διάδοχός του Γουΐδων Β΄ (1287-1308) ἀνεβίβασε τὸ δουκᾶτον εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς εὐημερίας καὶ τῆς δυνάμεώς του.

Τὸ κρατίδιον τοῦτο διενηρήθη μέχρι τοῦ 1456, ὁπότε κατελύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ:

1. Περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα.
2. Ἡ Ἑνετία (πληροφορίαι). Διατὶ ἐπροτίμησε τὰ παράλια.
3. Διατὶ οἱ Φράγκοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ σταθεροποιηθοῦν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.
4. Πληροφορίαι καὶ εἰκόνες ἀπὸ τὴν νεκρὰν πολιτείαν τοῦ Μυτστρᾶ.
5. Ποῖον φραγκικὸν κράτος προώδευσε περισσότερον καὶ διατί.
6. Τὶ ἀποτελ΄σματα ἔφερεν ὁ διαμελισμὸς τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας.

13. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΥΣΙΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Τὴν κατάστασιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπηκολούθησαν μεγάλα καὶ σημαντικαὶ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαί. Αὐταὶ εἶχον σοβαρὰς ἐπιπτώσεις διὰ τὴν τύχην τοῦ Ἑλλησμοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἤδη ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἁλώσεως πολυάριθμοι φραγκικαὶ ἡγεμονίαι ἱδρύθησαν εἰς ὅλην τὴν Βυζαντινὴν ἐπικράτειαν.

Παραλλήλως πρὸς τὰς φραγκικὰς αὐτὰς ἡγεμονίας ἱδρύθησαν καὶ κράτη ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα περιέλαβον ὅ,τι ἐκλεκτότερον εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμός. Τὰ σημαντικωτερα ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ ἦσαν τρία: **Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας,** ἡ **Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος** καὶ τὸ **Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου.**

Αὐτὰ καὶ περισσότερον χρόνον ἔζησαν καὶ μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν εἶχον εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν αἰώνων ἐκείνων.

Τὰ κράτη ταῦτα, δυστυχῶς, δὲν συνέπραξαν μὲ ὁμόνοιαν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἡγεμὼν ἑκάστου τούτων ἤθελε νὰ διεκδικήσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του τὴν τιμὴν νὰ συνεχίσῃ τὰς παραδόσεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰς διαρκεῖς φιλονεικίας κατέληξαν πολλὰς φορὰς καὶ εἰς πολέμους μεταξύ των.

1. Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου **Θεόδωρος Λάσκαρις,** ὅστις ἐστέφθη μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Κατακουζηνοῦ, ἦλθε μὲ τὴν κυβέρνησίν του εἰς Μ. Ἀσίὰν. Ἐκεῖ ἔκαμε πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν καὶ εἰργάζετο δραστηρίως, νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κων/πολιν.

Συνεκέντρωσεν ὅλους τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ ἐδημιούργησε καλὸν στρατόν. Μὲ αὐτὸν κατέκτησαν ἀρκετὰ ἐδάφη περὶ τὴν Νίκαιαν.

Τὸ λαμπρόν του ἔργον ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ μετὰ τὸν θάνατό του, ὁ **Ἰωάννης Βατάτσης** (1222 μ.Χ.). Οὗτος ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Φράγκους καὶ ἠλευθέρωσεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπως καὶ τὰς νήσους, τοῦ Αἰγαίου. Ἔπειτα ἀπεβιβάσθη εἰς

τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸ Φραγκικὸν κράτος τώρα περιωρίσθη εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ μικρὸν τμῆμα τῆς Θράκης.

Τὸ ἔργον του ἐσυνέχισεν ὁ υἱός του **Θεόδωρος Β' Λάσκαρις** (1254 μ.Χ.) ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱός του **Ἰωάννης Δ' Λάσκαρις,** ὅστις εἶχεν ὡς ἐπίτροπον τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον (1258 μ.Χ.). Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἐμεγάλωσεν ἀκόμη περισσότερον. Τὰ οἰκονομικὰ της ἦσαν θαυμάσια. Ὁ στρατός της λαμπρός. Δὲν ἔμενε παρὰ ἕν κτύπημα κατὰ τῶν Φράγκων, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Κων/πολις.

2. Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ. Πρὶν ἀκόμη καταληφθῇ ἡ Κων/πολις ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὁ **Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς** εἶχεν ἱδρύσει τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Αὕτη περιελάμβανε τὰ παράλια τοῦ Πόντου καὶ τὰς Ρωσικὰς ἀκτάς.

Ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν ἔδωσε ζωὴν εἰς τὰ μέρη αὐτὰ καὶ ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων. Ἀνεπτύχθη δὲ, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀξιόλογος ἑλληνικὸς πολιτισμός. Ἀπέβη ἑστία γραμμάτων, τέχνης καὶ ἐμπορίου. «Κεφαλὴ καὶ ὀφθαλμός» ὁλοκλήρου τῆς Ἀσίας ὠνομάσθη ἡ πρωτεύουσα τῶν «Μεγάλων Κομνηνῶν». Διετηρήθη 258 ἔτη (1204-1462). Εἴκοσιν αὐτοκράτορες διεδέχθησαν ὁ εἷς τὸν ἄλλον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο καὶ ἠγωνίσθησαν νὰ στηρίξουν ἐπὶ τόσους αἰῶνας τὸν Χριστισνισμὸν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὴν μακρυνὴν ἐκείνην χώραν τοῦ Πόντου.

Δυστυχῶς οἱ Κομνηνοί, ἀπὸ φιλοδοξίαν κινούμενοι, δὲν ἠθέλησαν, νὰ συνενώσουν τὸ ἰσχυρὸν κράτος των μὲ τὸ ἄλλο τῆς Νικαίας, ὁπότε θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν, ὡς ἑνιαία καὶ ἀκατάβλητος δύναμις, τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων/πόλεως καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Πόσον ἐζημίωσε τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ διάσπασις καὶ ὁ κατακερματισμὸς αὐτὸς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων!

3. ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος Κομνηνὸς Δούκας ἵδρυσεν εἰς τὴν Ἤπειρον ἰδιαίτερον Δεσποτᾶτον, μὲ ἕδραν την Ἄρταν. Τὸ κράτος ἐμεγάλωσε πρὸς Βορρᾶν καὶ ἔφθασε μέχρι του Δυρραχίου καὶ πρὸς Ἀνατολάς μέχρι τῆς Θεσσαλίας.

Ὁ διάδοχος καὶ ἀδελφός του, Θεόδωρος Ἄγγελος (1224-1230). ἐπολέμησε τοὺς Φράγκους, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις καὶ, κατέλυσε τὸ Φραγκικὸν βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης. Τότε μετέφερεν ἐκεῖ τὴν πρωτεύουσάν του. Ἠθέλησε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνασυσταθῆ. Ἠχμαλωτίσθη ὅμως καὶ ἐτυφλώθη. Οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τότε τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀλλ' ἀμέσως τὴν ἠλευθέρωσεν ὁ Ἰωάννης Βατάτσης τῆς Νικαίας (1240).

Τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου διετηρήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1318.

Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου προσέφερε, μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἑλληνισμόν, διότι ἠγωνίσθη σκληρῶς καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατὰ διαφόρων ἐπιδρομέων, διὰ νὰ ἀνασυστήσῃ Ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν Βαλκανικήν.

4. ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ. Ὁ Βιλλαρδουΐνος, ὡς σύμμαχος τοῦ Μιχαὴλ Β' τῆς Ἠπείρου, προσέφερε τὴν βοήθειάν του εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον διεξήγαγεν ὁ Μιχαὴλ ἐυαντίον τῆς Νικαίας.

Εἰς τὴν μάχην τῆς Πελαγονίας (1259) ἡττήθη ὁ Μιχαὴλ ἀπὸ τὸν στρατὸν τῆς Νικαίας, ὁ δὲ Βιλλαρδουΐνος ἠχμαλωτίσθη. Διὰ νὰ ἀπελευθερωθῆ προσέφερεν εἰς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Δ' Λασκάρεως, μερικὰ ἐδάφη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἰδίως τὴν Λακωνίαν, μὲ τὰ κέντρα τῆς Μάνης, τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Μυστρᾶ. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπετέλεσεν ἕνα νέον ἑλληνικὸν κρατίδιον, μὲ κέντρον τὸν Μυστρᾶν καὶ ὠνομάσθη **Δεσποτάτον τοῦ Μυστρᾶ.** Οἱ Δεσπόται του Μυστρᾶ προήρχοντο ἀπὸ τοὺς Κατακουζηνοὺς καὶ Παλαιολόγους.

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

Ἡ μικρὰ πολιτεία ἁπλώνεται διαρκῶς καὶ περισσὸτεραν καὶ γίνεται βαθμηδὸν ὁ ἐθνικός φάρος καὶ ἡ

ἐλπὶς τῆς Αὐτοκρατορίας. Παρὰ τὰ φραγκικὰ παλάτια κτίζονται τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἑλλήνων Δεσποτῶν καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίαι, στολισμέναι μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας. Ὑψηλὸν προστατευτικὸν τεῖχος περιζώνει τὴν πόλιν.

Μὲ τὴν δυναστείαν τῶν Παλαιολόγων τὸ δεσποτᾶτον ἐκτείνεται εἰς ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον. Ἡ νεαρὰ πολιτεία γίνεται τότε θαυμάσιον κέντρον πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Εἶναι ἡ φλογερὰ ἑστία ὅπου σφυρηλατεῖται ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ στερεὸν καταφύγιον τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος. Ἀπὸ ἐδῶ θὰ ξεκινήση καὶ ὁ τελευταῖος τῶν Παλαιολόγων, διά νὰ ἀναλάβη τὸν Βυζαντινὸν θρόνον καὶ νὰ τὸν δοξάση μὲ τὸν θάνατόν του.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Μελετήσατε εἰς τὸν χάρτην τὰς θέσεις τῶν νέων ἑλληνικῶν κρατιδίων.
2. Ἰχνογραφήσατε ἰδικόν σας χάρτην μὲ τὴν περιοχὴν ἑνὸς ἑκάστου καὶ σημειώσατε τὴν πρωτεύουσάν του.
3. Ζητήσατε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸν Μυστρᾶν.

14. Η ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Η ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ Φραγκικὰ κράτη ἔμειναν χωρὶς χρήματα καὶ χωρὶς στρατόν. Εἰς τὴν Νίκαιαν τώρα (1261) ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὁ **Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος,** ὁ ὁποῖος ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν Θράκην ὅλας τὰς κτήσεις τῶν Φράγκων.

Ὁ στρατηγός του Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος, μὲ ὀλίγους πεζοὺς καὶ ἱππεῖς, παρηκολούθει τὰς κινήσεις τῶν Βουλγάρων. Κάποτε ἔφθασεν εἰς τὴν Σηλύβριαν καὶ ἐκεῖ ἐπληροφορήθη, ὅτι ἡ Πόλις ἔμεινεν ἔρημος ἀπὸ φραγκικὸν στρατόν, διότι ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος τῶν Φράγκων εἶχε μεταβῆ πρὸς κατάκτησιν μιᾶς νήσου.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Πόλεως καὶ τὴν νύκτα τῆς 25ης Ἰουλίου 1261 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κων/πολιν. Ὅταν ἐπέστρεφαν ἀνύποπτοι οἱ Φράγκοι καὶ εἶδον τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, κατελήφθησαν ἀπὸ πανικὸν καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Δύσιν.

Τὴν 15ην Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους, εἰσήρχετο θριαμβευτὴς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος, ὅστις ἐστέφθη διὰ δευτέραν φορὰ αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ τώρα τοῦ Βυζαντίου, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Οὗτος ἔγινεν ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Τοιουτοτρόπως ἀπὸ μίαν ἀνέλπιστον τύχην καὶ χωρὶς ἰδιαιτέραν πολεμικὴν προπαρασκευὴν καὶ προσπάθειαν, ἐξεπληρῶθη ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς πόθος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ αὐτοκρατορία ὅμως τώρα ἦτο μικρὰ εἰς ἔκτασιν. Περιελάμβανε τὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Θράκην, μικρὸν μέρος τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μερικὰς νήσους (Ρόδον, Λέσβον, Σαμοθράκην καὶ Ἴμβρον). Γύρω ἀπὸ αὐτὴν ὑπῆρχον πολλὰ ἐχθρικὰ κρατη, τῶν Βουλγάρων, τῶν Σέρβων, τῶν Φράγκων καὶ τῶν Τούρκων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἀντιπαλαίσουν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, οἱ Παλαιολόγοι.

2. ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ. Ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος (1261-1282), ὑπῆρξεν ὁ ἱκανώτερος τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Ἀπὸ τὸ 1261 ὅτε ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἤρχισε νὰ ἀνακτᾷ τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατώρθωσεν ἡ αὐτοκρατορία νὰ ἀνορθωθῇ οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς.

Τὸ ἔργον του ἠπείλησε νὰ καταστρέψῃ ἐξωτερικὴ κρίσις. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας καὶ βασιλεὺς τῶν δύο Σικελιῶν **Κάρολος ὁ Ἀνδεγαβικός,** ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν Λατίνον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Βαλδουΐνον Β' τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ θρόνου. Διὰ τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν συνὴνωσε τοὺς ἰσχυροτέρους λαοὺς τῆς Δύσεως καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐκυρίευσε τὴν Κέρκυραν, τὸ Δυρράχιον καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας. Ὁ Μιχαὴλ κατορθώνει νὰ πείσῃ τὸν Πάπαν Γρηγόριον Ι' καὶ τοὺς διαδόχθυς του, Ἰννοκέντιον Ε' καὶ Νικόλαον Γ', νὰ ὑποστηρίξουν τὴν αὐτοκρατορίαν ἐναντίον τοῦ Καρόλου. Ἐπίσης διὰ τῆς διπλωματίας ἐξεγείρει τοὺς Σικελοὺς κατὰ τῶν Γάλλων κατακτητῶν καὶ κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Πάσχα (31 Μαρτίου 1282) οἱ Σικελοὶ ἔσφαξαν τοὺς Γάλλους ἱππότας. Ἡ σφαγὴ αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς **Σικελικὸς Ἑσπερινός.** Τοιουτοτρόπως ἐξησθένησεν ἡ δύναμις τοῦ Καρόλου, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ (1282) ἤρχισεν ἡ κατάπτωσις τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτον διεδεχθη ὁ υἱός του **Ἀνδρόνικος Γ'** (1282-1328) μὲ συνάρχοντα τὸν υἱόν του Μιχαὴλ Θ' (1295-1320) καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του τὸν ἐγγονόν του Ἀνδρόνικον. Πάππας καὶ ἐγγονὸς ἦλθον εἰς ρῆξιν, ἀλλὰ τέλος ὁ πρῶτος παρητήθη καὶ ἀνεκηρύχθη ὁ ἐγγονὸς αὐτοκράτωρ, ὡς **Ἀνδρόνικος Γ'** (1328-1341). Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱός του Ἰωάννης Ε' (1341-1391), ὁ ὁποῖος ὡς ἀνήλικος, ἐπετροπεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ. Μεγάλου Δομεστίκου. Ὁ τελευταῖος αὐτός, ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ ἱστορικὸς συγγραφεύς, ἀλλὰ φιλόδοξος, ἐπροξένησε πολλὰ δεινὰ εἰς τὸ κράτος.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Νίκαια (καὶ ἄλλαι πληροφορίαι)
2. Συνηντήσαμεν ἄλλοτε τὴν Νίκαιαν καὶ εἰς ποίας περιπτώσεις.
3. Ποῖοι ἦσαν οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ αὐτοκρατορία δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν παλαιάν του δύναμιν.
4. Ἀσχολίαι είσ τὸν χάρτην: Πόντος, Τραπεζοῦς, χερσόνησος Ταυρίδος, πολτισμὸς Τραπεζοῦντος.
5. Οἱ σημερινοὶ πρόσφυγες Λαζοί γλῶσσα, ἐνδυμασία.

15. ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ.

1. ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ. Ὁ νέος ἐχθρὸς τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ἦσαν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι. Οὗτοι ἦσαν Μογγολικῆς καταγωγῆς, ἐγκατεστημένοι μὲ ἄλλας δύο τουρκικὰς φυλὰς εἰς τὴν Μογγολίαν ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἔζοῦσαν νομαδικὴν ζωήν. Περὶ τὸν 10ον αἰῶνα ἐγκατέλειψαν τὴν Μογγολίαν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ σημερινοῦ Τουρκεστάν.

Περὶ τὸ 970 μ.Χ. ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν των **Σελτζούκ,** ἔφθασαν εἰς τὴν Μπουχάραν, ὅπου καὶ ἐξισλαμίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ Ἄραβας. Βραδύτερον ὁ χαλίφης τῆς Βαγδάτης τοὺς προσέλαβεν ὡς μισθοφόρους, ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ἔγιναν κύριοι τῆς Βαγδάτης καὶ διέλυσαν τὸ Ἀραβικὸν κράτος.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σελτζούκ, **Τογρούλ,** ἀπέκτησε τόσην δύναμιν, ὥστε τὸ 1040 κατέλαβε τὴν Νισαποὺρ καὶ ἀνεκηρύχθη πρῶτος Σουλτᾶνος εἰς τὸ μεγάλο τζαμὶ τῆς πόλεως. Τὸ 1055 συμπληρώνει τὴν κατάκτησιν τοῦ Κουρδιστάν, Ἀτζερμπαϊτζάν, Κερμάν, ὡς καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Ὅλα τὰ ἀραβικὰ κράτη καὶ τὰ περσικὰ χαλιφᾶτα, μέχρι καὶ τῆς Αἰγύπτου, περιῆλθον ὑπὸ τήν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του.

Τὸ 1063 ὁ Τογρούλ ἀπέθανε καὶ ὡς διάδοχος του ἀνεδείχθη ὁ **Ἄλπ - Ἀρσλὰν** (=λέων ἰσχυρός). Ἂν καὶ ἀγράμματος, ἀνεδείχθη ἱκανὸς εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του εἰς βάρος τῶν Βυζαντινῶν. Κατέκτησε τὴν Περσίαν τὰς Ἰνδίας καὶ τὴ Μ. Ἀσίαν.

Ὁ ἡρωϊκὸς αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης δύο φορὰς ἐξεστράτευσεν ἐναντίον του καὶ τὸν ἀπώθησε μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Κατὰ τὴν τρίτην ὅμως ἐκστρατείαν, εἰς τὴν μάχην του Μαντζικὲρτ τῆς Ἀρμενίας (1071), ἐνικήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ **Ἄλπ - Ἀρσλάν,** ὁ ὁποῖος ἦτο εὐλαβὴς καὶ φιλοσοφημένος ἄνθρωπος, ἐνάρετος καὶ ἠθικός, ἐξετίμησε τὴν γενναιότητα τοῦ ἀντιπάλου του καὶ, ἀφοῦ τὸν ἐπεριποιήθη, τοῦ ἀπέδωσε τὴν ἐλευθερίαν του. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀπηύθυνεν: «Ἄφρων εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἀναλογίζεται τὸ πολύτροπον τῆς τύχης καὶ δὲν σέβεται τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων».

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του **Μαλισὰχ** τὸ Σελτζουκικὸν κράτος ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δόξης του καὶ περιέλαβε τὰς χώρας ἀπὸ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς «μεγάλους Σελτζουκίδας», ἐπειδὴ οἱ διάδοχοί του περιῆλθον εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἄφησον τὸ κράτος νὰ παρακμάση.

Ὁ Σουλεϊμάν, διοικητὴς τοῦ Σελτζουικικοῦ κρατιδίου τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις του μετὰ τὸ 1071 μέχρι τῆς Νικαίας, τὴν ὁποίαν καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τον.

Ἀργότερον ὁ νεαρὸς στρατηγὸς **Ἀλέξιος Κομνηνὸς** (1081-1118) ἐστέφθη αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Ἦτο περίφημος στρατηγός, ἀξιόλογος κυβερνήτης καὶ δεξιὸς διπλωμάτης. Εὑρῆκε τὸ κράτος εἰς ἀληθῆ ἀποσύνθεσιν. Δὲν εἶχε στρατόν, οὔτε χρήματα. Οἱ Σελτζοῦκοι εἶχον φθάσει εἰς τὸν Βόσπορον.

Ὁ Ἀλέξιος ἠγωνίσθη ἐπὶ 34 ἔτη διὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ κράτους του, εἰς πολέμους καὶ θριάμβους. Ἐπὶ τέλους τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἰκονίου. Ἐκεῖ συνετρίβη ὁ ἀγέρωχος Σελτζουκίδης Σουλτᾶνος καὶ ἠναγκάσθη νὰ ασπασθῇ δημοσίᾳ τοὺς πόδας τοῦ Ἀλεξίου καὶ νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην (1117 μ.Χ.). Τὸ Ἰκόνιον κατέστη πρωτεύουσα τῶν Τούρκων.

2. ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δυναστείας τῶν πρώτων Παλαιολόγων παρουσιάσθη νέος ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν, οἱ **Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι**. Εἶναι λαὸς συγγενὴς μέ τοὺς Σελτζούκους. Πρὶν ἀπὸ 200 ἔτη μετεκινήθησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἵδρυσαν τὸ Σελτζουκικὸν Σουλτανᾶτο -ὅπως εἴδομεν- τοῦ Ἰκονίου.

Οἱ νέοι οὗτοι Τοῦρκοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Μογγόλων τοῦ Τζενγκὶς Χάν, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν τῶν Μογγόλων.

Μία ὁρδὴ 50.000 Τούρκων, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Σουλεϊμάν, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὖς Μογγόλουος, ἔφυγε πρὸς πὴν Περσίαν. Ἐνῷ δὲ διέβαινε τὸν Εὐφράτην ἐπνίγη ὁ Σουλεϊμὰν, καὶ ὁ υἱὸς του **Ἐρτογροὺλ** παρέλαβε τὴν ὁρδὴν καὶ διηυθύνυη πρὸς τή Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ προσελήφθη ὡς μισθοφόρος τοῦ Σελτζούκου Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου **Ἀλλαεδδίν**. Οὗτος, εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, τοῦ παρεχώρησε μίαν

περιοχὴν πλησίον τῆς Προύσης, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη μὲ τὰς 400 οἰκογενείας του. Ταῦτα συνέβαιναν, ὅταν βασιλεὺς τῆς Κων/πόλεως ἦτο ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος.

Τὸν Ἐρτογροὺλ διεδέχθη ὁ υἱός του **Ὀσμὰν ἢ Ὀθωμάν,** ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὸ κρατίδιόν του ἀκόμη περισσότερον. Αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος ἱδρυτὴς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τότε οἱ Τούρκοι ὀνομάζονται **Ὀθωμανοὶ ἢ Ὀσμανλίδαι,** πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους.

Τὸ 1326 ὁ Ὀθωμὰν κυριεύει τὴν Προῦσαν καὶ ἀνακηρύσσεται, μὲ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, **Σουλτάνος** τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι ἀσπάζονται τὴν Μωαμεθανικήν θρησκείαν καὶ γίνονται φανατικώτεροι καὶ αὐτῶν τῶν Ἀράβων. Στηριζόμενοι εἰς ἕνα λόγον τοῦ Μωάμεθ, ὅτι εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων θὰ πέσῃ ¨η Κων/πολις, ἐπίστευσαν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι προωρισμένοι νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἐντολὴν τοῦ Προφήτοου.

Τὸν φανατισμὸν των αὐτὸν μεταδίδουν καὶ εἰς ὅσους, μὲ ὑποσχέσεις καὶ ἀξιώματα, ἐπέτυχον νὰ ἐξισλαμίσουν. Ὁ πληθυσμός των αὐξάνει συνεχῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Μογγόλοι ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλυσαν τὸ Σελτζουκικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου. Ἐκράτησαν τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ μέρος καὶ τὸ δυτικὸν ἐπέτρεψαν νὰ τὸ κυβερνοῦν οἱ διάφοροι διοικηταί του κληρομομικῶς.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ὀσμὰν διετήρησε τὸ κράτος του ἀνεξάρτητον καί ἔγινε κληρονομικὸς σουλτᾶνος του.

3. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Ὁ διάδοχος τοῦ Ὀσμάν, ὁ **Ὀρχάν,** ὠργάνωσεν ἀκόμη καλύτερον τὸ νεαρὸν τουρκικὸν κράτος. Ἕως τότε οἱ Τοῦρκοι πολεμισταὶ ἦσαν κυρίως ἱππεῖς, ὅπως καὶ οἱ Μογγόλοι, ἀλλὰ ὡπλτσμένοι ἐλαφρῶς, μόνον μὲ τόξον. Κατὰ τὸ σύστημια λοιπὸν τῶν **σπαχήδων** τοῦ Βυζαντίου, ὠργάνωσεν ἱππικόν, ὡπλισμένον μὲ κυρτὴν καὶ μακρὰ σπάθην. Ἐπίσης ὠργάνωσε λαμπρόν πεζικόν, ὅπως εἶχον καὶ οἱ Βυζαντινοί. Τοῦτο ὠνομάσθη «νέος στρατός» (Γενίτσερί) καὶ ἀπετελεῖτο ὄχι πλέον ἀπὸ μισθοφὸρους, ἀλλὰ μονίμους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐστρατολογοῦντο μεταξὺ τῶν εὐρώστων νέων

καὶ μάλιστα τῶν χριστιανοπαίδων. Οἱ Τοῦρκοι ἥρπαζον ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων των μικρὰ παιδιὰ από 7-15 ἐτῶν, τὰ παρέδιδον εἰς Μουσουλμάνους ἱερῖς, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐδίδσσκον τὴν μωαμεθανικήν θρησκείαν καὶ ἐνέπνεον εἰς αὐτὰ μεγάλον καὶ ἄγριον φανατισμόν. Τὰ ἐδίδασκον ἀκόμη, ὅτι εἶχον πατέρα τὸν Σουλτᾶνον καὶ πατρίδα τὸν στρατῶνα. Τοιουτοτρόπως τὰ ἔκαμνον νὰ λησμονήσουν ὄνομα, γονεῖς, πατρίδα, γλῶσσαν καὶ θρησκείαν. Οἱ νέοι αὐτοὶ Τοῦρκοι ἀπετέλεσαν τὰ περίφημα διὰ τήν ἀγριότητά των **Τάγματα Γενιτσάρων**.

Τὸ σκληρὸν καὶ βάρβαρον αὐτὸ σύστημα τῆς στρατολογίας τῶν Τούρκων, τὸ **παιδομάζωμα,** (ὅπως λέγεται), ὑπῆρξεν ὀλέθριον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Μὲ φρίκην καὶ σπαραγμὸν ψυχῆς ἔβλεπον οἱ Ἕλληνες τὰ τέκνα των, νὰ γίνωνται πολέμιοι τῆς ἰδίας των πατρίδος καὶ θρησκείας. Οἱ γενίτσαροι ἦσαν ἄγριοι πολεμισταί, βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι. Μὲ τὸν ἄγριον δὲ φανατισμόν των, ἀπέβησαν ἡ μάστιξ καὶ τὸ φόβητρον τῶν χριστιανῶν.

Τὸ παιδομάζωμα ἐξηκολούθησε καὶ ἀργότερα, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ ὁ Ὀρχὰν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπενόησε καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ὠργανώθη τὸ πρῶτον τάγμα τῶν Γενιτσάρων. Μὲ τὰ τάγματα αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι ἀπέκτησαν στρατὸν μόνιμον, πειθαρχικὸν καὶ πολεμικώτατον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπέτυχον τὰς μεγάλας κατακτήσεις των. Ἐπληθύνθησαν δέ τόσον μὲ τὸ σύστημα τοῦ ἐξισλαμισμοῦ, ὥστε ἀπέβησαν θανάσιμος κίνδυνος, ὄχι μόνον διὰ τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ καὶ διὰ ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην.

Ἐνῷ δὲ τὸ Βυζάντιον διέτρεχε μυρίους κινδύνους, ἡ ἐσωτερική διαμάχη διὰ τὸν θρόνον ὑπῆρξε τὸ μὸνον μέλημα τῶν αὐτοκρατὸρων του.

4. ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ὠργάνωσαν τὸ κράτος των, ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν κυριαρχίαν των πρὸς τὴν Δυτικὴν καὶ Βόρειον Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλαβον ὅλας τὰς χώρας μέχρι τοῦ Βοσπόρου. Εἰς διάστημα 15 ἐτῶν ἦσαν κύριοι ὅλης τῆς Βυζαντινῆς Μ. Ἀσίας, πλὴν τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Φιλαδελφείας.

Ἐν τῷ μεταξὺ καταστρεπτικὸς ἐμφύλιος πόλεμος ἀσπᾷ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Αὐτοκρατορίας, μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου (1341-1391), υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Γ' καὶ τοῦ μεγάλου δομεστίκου Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ.

Ὁ Κατακουζηνός, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σέρβων, ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Διδυμότειχον ὡς Ἰωάννης ΣΤ'. Τοιουτοτρόπως τὸ κράτος ἔχει δύο βασιλεῖς. Ἀρχίζει ἐμφύλιος πόλεμος καὶ τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι οἱ ἐμπόλεμοι συμμαχοῦν μὲ τοὺς Σέρβους, τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὀξύτητος φθάνουν τὰ πράγματα, ὥστε ὁ Ἰωάννης ὁ ΣΤ', διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν τῶν Τούρκων, δὲν διστάζει νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν γέροντα Ὀρχάν, ὡς σύζυγον τὴν κόρην του, ἡ ὁποία μόλις ἦτο 13 ἐτῶν.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Βυζαντινῶν, εὑρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ περάσουν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ πατήσουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1356 καταλαμβάνουν τὴ Καλλίπολιν καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν ὡς ὁρμητήριόν των διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις των κατὰ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1357) καταλαμβάνουν τὸ Διδυμότειχον καὶ τὴν Τυρολόην.

Τὸν Ὀρχὰν διεδέχθη ὁ **Μουρὰτ** ὁ Α', ὁ κατακτητὴς τῆς Βαλκανικῆς. Οὗτος εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Θράκην, κατέλαβε δὲ τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν κατέστησε δευτέραν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του.

Ἔπειτα συνεχίζει τὰς ἐπιδρομάς του, καταλαμβάνει τὴν Φιλιππούπολιν καὶ καθιστᾷ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων φόρου ὑποτελῆ. Ἐν συνεχείᾳ ἀποσπᾷ ἀρκετὰ τμήματα τῆς Σερβίας, τὴν Κρόϊαν τῆς Ἀλβανίας, τὴν Σόφιαν τῆς Βουλγαρίας καὶ καθιστᾷ φόρου ὑποτελῆ τὸν βασιλέα τῶν Σέρβων. Παρὰ τὴν συνθήκην του μὲ τὸ Βυζάντιον, προχωρεῖ πρὸς Νότον, κατακτᾷ τὴν Μακεδονίαν καὶ κυριεύει τὴν Θεσσαλονίκην προσωπικῶς (1386), τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Κατέλαβε κατόπιν τὴν Θεσσαλίαν, φθάνει εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ καταλαμβάνει τά Ἰωάννινα. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1388 ὁλοκληρώνει τὴν κατάκτησιν τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν καθιστᾷ ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του.

Οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης, πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ τῆς προελάσεως τοῦ Μουροάτ, συνάπτουν συμμσχίαν, διὰ νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν.

Τὸ 1389, μόλις ὁ Μουρὰτ τὸ ἐπληροφορήθη, ἐκστρατεύει ἐνατίον των. Συναντᾷ τοὺς συμμὰχονς, Σέρβους, Κροάτας, Βοσνίους, Πολωνούς, ὑποστηριζομένους καὶ ἀπὸ τοὺς Οὔγγρους, εἰς τὸ **Κοσσυφοπέδιον** τῆς Σερβίας (σήμερον Σεράγεβον). Ἐπακολουθεῖ φονικωτάτη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ χριστιανοὶ σύμμαχοι ἐνικήθησαν ἀπὸ τὴν θυελλώδη

ἐπίθεσιν τοῦ Μουράτ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην του, καὶ ἐνῷ ἐπεθεώρει τὸ πλῆρες πτωμάτων πεδίον τῆς μάχης, ἐφονεύθη ἀπὸ ἕνα Σέρβον τραυματίαν.

5. **ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΖΗΤ**. α) **Ὁ Βαγιαζῆτ πολιορκεῖ τὴν Κων/πολιν.** Τὸν Μουρὰτ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Βαγιαζήτ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν πατέρα του εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Βαλκανικῆς καὶ εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην στρατιωτικὴν καὶ πολεμικὴν πεῖραν. Γενναῖος, ὁρμητικός, ταχὺς ὡς ἀστραπή, σκληρὸς καὶ ἀποφασιστικὸς ἦτο ὁ νέος Σουλτᾶνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπωνομάσθη **γιλδιρίμ,** δηλ. **κεραυνός.**

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔσπευσεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου μερικὰ σελτζουκικὰ κράτη συνησπίσθησαν ἐναντίον τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Διέλυσε τὸν συνασπισμὸν τῶν Τούρκων ἡγεμόνων τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς βάρος τοῦ βασιλείου τῆς Καραμανίας (Ἰκονίου) ἐκυρίευσε κατόπιν τήν Φιλαδέλφειαν, τελευταίαν πόλιν, τήν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἕλληνες καὶ ἐγκατεστάθη πλέον εἰς ὁλόκληρον τὴν Μ. Ἀσίαν (1390).

Τώρα ἀπερίσπαστος ἐστράφη πρὸς τὴν Κων/πολιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιόρκησε (1391).

Ὁ γέρων αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, Ἰωάννης ὁ Ε', εἶχεν ἀποθάνει καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Μανουὴλ Β', ὁ ὁποῖος ἐκρατεῖτο ὡς ὅμηρος ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὴτ εἰς τὴν Προῦσαν. Κατώρθωσεν ὅμως νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κων/πολιν.

β) **Μάχη τῆς Νικοπόλεως.** Ὁ Μανουήλ, ἀντιλαμβανόμενος τὸν σοβαρὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ Βασιλεύουσα ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν τοῦ Βαγιαζὴτ, ἐστράφη πρὸς τήν Δύσιν. Ἀποφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν.

Πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης τότε, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον πρόοδον τῶν Τούρκων, ὠργάνωσαν σταυροφορίαν ἀναντίον τῶν Ὀθωμανῶν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας **Σιγισμοῦνδος** συνεκέντρωσεν ἀρκετὰς δυνάμεις ἀπὸ Οὔγγρους καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους πολεμιστὰς καὶ ἐξεκίνησε νὰ κτυπήσῃ τὸν Βαγιαζήτ. Προήλασε μέχρι τῆς Νικοπόλεως τῆς Βουλγαρίας, ὅπου καὶ συνεκρούσθη μετὰ τοῦ Βαγιαζήτ (1396), ὁ ὁποῖος εἶχε λύσει προσωρινῶς τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως. Ἡ

φονικωτάτη μάχη, ἡ ὁποία ἠκολούθησεν, ἔδωσε τὴν νίκην καὶ πάλιν εἰς τὸν Βαγιαζήτ. Ὁ Σιγισμοῦνδος μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ καὶ νὰ ἐπανέλθη εἰς τὴν χώραν του.

Ἀπὸ τότε οἱ Ὀθωμανοὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Βαγιαζὴτ ἐπανέρχεται καὶ συνεχίζει τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως, καλεῖ δὲ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Ὁ γενναῖος ὅμως αὐτοκράτωρ ἀρνεῖται καὶ τότε ὁ Βαγὶαζὴτ περισφίγγει στενώτερα τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ τὴν κυριεύσῃ. Ἔπειτα στέλλει τὸν στρατηγόν του Ἐβρενὸς βέην, μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις, διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα, πράγματι δὲ ὁ Ἐβρενὸς κατέλαβεν ὅλας τὰς νοτίους χώρας, φθάνει εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀναγκάζει τὸν δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ Θεόδωρον Παλαιολόγον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ κίνδυνος διὰ τὴν ἀπομονωμένην Κων/πολιν διεγράφετο μὲγιστος. Καμμία βοήθεια δὲν εἶναι δυνατή. Ὅλοι πιστεύουν ὅτι ἦλθε τὸ τέλος τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. Ἀλλὰ ἡ Θεία Πρόνοια δὲν εἶχε ὑπογράψει ἀκόμη τὴν καταδίκην της.

Μέγα καὶ ἀξιόλογον γεγονὸς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦλθε νὰ ἀνακόψῃ τὴν δραστηριότητα τοῦ Βαγιαζήτ. Ἀνέλπιστος καὶ ἀκούσιος σωτὴρ τῶν Βυζαντινῶν: ὁ Ταμερλᾶνος.

γ) Ἡ μάχη τῆς Ἀγκύρας. Ὁ Ταμερλᾶνος ἦτο εἰς ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Τζενγκὶς Χάν. Ἀνίδρυσε τὴν μογγολικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του τὴν **Σαμαρκάνδην** (τοῦ Τουρκεστάν) ἐξαπέλυσε τὰς ὀρδὰς του καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος, του εἰς ὅλην τήν κεντρικὴν Ἀσίαν, τὴν Σιβηρίαν καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ρωσίαν.

Τὰ ἄγρια στίφη του, ἀνερχόμενα εἰς 800.000 ἐξεχύθησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἤρχισαν νὰ καταστρέφουν καὶ νὰ διαλύσουν τουρκικὸν κράτος. Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ Δούκας ἀναφέρει, ὅτι ὅταν οἱ Μογγόλοι τοῦ Ταμερλάνου ἐγκατέλειπον μίαν πόλιν διὰ νὰ μεταβοῦν εἰς ἄλλην, τὴν ἄφηναν τόσον κατεστραμμένην καὶ ἠρημωμένην, ὥστε δὲν ἠκούετο οὔτε γαύγισμα σκύλου, οὔτε κακάρισμα ὀρνίθων, οὔτε κλάμα παιδιῶν. Τόσας φρικαλεότητας διέπραττον. Λέγεται ὅτι ἔκστιζον πυραμίδας μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν ἡττημένων.

Ὁ Βαγιαζὴτ ἀναγκάζεται νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως καὶ ἐπὶ κεφαλῆς 500.000 στρατοῦ σπεύδει ἐναντίον τοῦ Ταμερλάνου. Οἱ δύο αὐτοὶ σκληροὶ πολεμισταί, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο «μάστιγες τοῦ Θεοῦ», συνηντήθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας. Ἀγρία καὶ πεισματώδης μάχη συνήφθη τότε (1402). Κατ' αὐτὴν οἱ Μογγόλοι κατετρόπωσαν καὶ κατέκαιγαν τοὺς Τούρκους, συνελήφθη δὲ αἰχμάλωτος καὶ αὐτὸς ὁ Βαγιαζήτ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ Ταμερλᾶνος μετὰ τὴν νίκην του κατέστρεψε πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Σμύρνην, τὴν Νίκαιαν, τὰς Σάρδεις, τήν Ἔφεσον καί, ἀφοῦ ἀποκατέστησε τοὺς Τούρκους ἡγεμόνας εἰς τὰ κρατίδιά των, τὰ ὁποῖα τοὺς εἶχεν ἀφαιρέσει ὁ Βαγιαζήτ, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χώραν του.

Ἐσκέπτετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κίνας. Κατὰ τὴν προετοιμασίαν ὅμως τῆς ἐκστρατείας ἀπέθανε, τὸ δὲ ἀπέραντον κράτος του ἤρχισε πλέον νὰ παρακμάζῃ καὶ τελικῶς διελύθη.

Ἡ μάχη τῆς Ἀγκύρας εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα: α) Συνέτριψε τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων καὶ ἐσταμάτησε τὰς κατακτήσεις των. β) Ἔσωσε τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, μὲ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἁλώσεως τῆς βασιλευούσης. γ) Παρέτεινε τὴν ζωὴν τοῦ Βυζαντίου 50 ἔτη ἀκόμη.

Μετὰ τὴν ἐπιδρομήν τοῦ Ταμερλάνου τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος εἶχεν ἐξασθενήσει προσωρινῶς. Ἐκ ἄλλου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ, ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξέσπασαν μεταξὺ τῶν διαδόχων υἱῶν του. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ ἐπωφελήθησαν νὰ ἀνακτήσουν μερικὰ μέρη εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μερικὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας.

Τέλος ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζήτ **Μωάμεθ ὁ Α'** ἐπεβλήθη τῶν ἄλλων, κατέπαυσε τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἔγινε Σουλτᾶνος (1402-1422). Τάς φιλικὰς ὅμως σχέσεις, τὰς ὁποίας διετήρει μὲ τὸ Βυζάντιον, διέκοψεν ὁ υἱός του **Μουρὰτ Β'** (1421), ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσε τὴν Θεσσαλονίκην (1430) διὰ δευτέραν φοράν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος τὰ Ἰωάννινα. Τέλος πολιορκεῖ καὶ τὴν Κων/πολιν. Εἶναι ἡ τετάρτη κατὰ σειρὰν πολιορκία τῆς πόλεως, ἡ ὁποία καὶ πάλιν δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα.

Πάντως, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Ἰωαννίνων καθὼς καὶ μερικῶν κέντρων τῆς Πελοποννήσου (ἐκτὸς τοῦ Μυστρᾶ),

ἡ Κων/πολις εὑρίσκεται καὶ πάλιν ἀπομονωμένη. Ἐν τῷ μεταξὺ παρητήθη ὁ Μανουὴλ Β' καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Ἰωάννης ὁ Η' (1425-1448). Αὐτός, διὰ νὰ κερδίσῃ χρόνον καὶ νὰ ἀποτρέψῃ τὸ μοιραῖον, τὸ ὁποῖον βλέπει νὰ πλησιάζῃ, συνάπτει συνθήκην μὲ τὸν Μουρὰτ μὲ ἀντιπαρθχὴν τὴν παραχώρησιν διαφόρων μακεδονικῶν καὶ θρακικῶν πόλεων.

6. ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. Ὁ Μουράτ, μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης μὲ τὸν αὐτοκράτορα, ἀπέσυρε τὰς δυνάμεις του ἀπὸ τὴν Κων/πολιν. Ἐστράφη κατὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ Βοσνίας, τὰς ὁποίας καὶ ὑπέταξεν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὅμως, ἐπειδὴ ἐθεώρησε τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας προσωρινὴν καὶ ἐφοβεῖτο ἐπανάληψιν αὐτῆς, ἀπεφάσισε μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους συμβούλους, νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Πάπαν, διὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ βοήθειαν. Μόνον αὐτὸς θὰ ἠμποροῦσε νὰ προτρέψῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης νὰ σώσουν τὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ Πάπας ὅμως καὶ οἱ Δυτικοὶ ἐζήτησαν εἰς ἀντάλλαγμα τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Πάπα ὡς ἀνωτάτου ἀρχηγοῦ ὅλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Συνῆλθε τότε Σύνοδος εἰς τὴν Φλωρεντίαν μὲ ἀντιπροσώπους τοῦ αὐτοράτορος καὶ τοῦ Πάπα, συνεζητήθησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον αἱ διαφοραὶ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὑπεγράφη ἡ ἕνωσις τὸ ἔτος 1439.

Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου προεκάλεσε μεγάλην ἀντίδρασιν εἰς τὴν Κων/πολιν. Ὁ περισσότερος Κλῆρος, και ὁ πολὺς λαὸς δὲν ἤθελον μὲ κανένα τρόπον ν' ἀκούσουν περὶ ἑνώσεως. Ἀπεκάλουν δὲ τοὺς ἑνωτικοὺς «προδότας τῆς πατρίδος καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ» «Προτιμότερον τὸ σαρίκι τοῦ Τούρκου ἀπὸ τὴν Τιάραν τοῦ Λατίνου» ἔλεγον χαρακτηριστικῶς. Τοιουτοτρόπως ὁ λαός τῆς πόλεως ἐχωρίσθη εἰς δύο ἀντιμαχόμενα μέρη: τοὺς ἑνωτικοὺς καὶ τοὺς ἀνθενωτικούς.

Τὸ διάβημα τοῦ αὐτοκράτορος δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα. Αἱ κυριώτεραι δυνάμεις τῆς Δύσεως ἔμειναν ἀδιάφοροι πρὸ τοῦ δράματος τῆς Κων/πόλεως. Οὐδεῖς ἐπροθυμοποιήθη νὰ στείλῃ βοήθειαν εἰς τὸν Ἰωάννην.

Ἐνῷ συνέβαινον αὐτὰ εἰς Κων/πολιν, ὁ Μουρὰτ Β' ἡτοιμάζετο καὶ πάλιν διὰ νέαν πολιορκίαν, πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς πόλεως. Καὶ θὰ τὸ

κατώρθωνεν, ἄν δέν εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ μὲ τρεῖς ἡρωϊκοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησον μεγάλας δυσχερείας.

Οἱ ἥρωες αὐτοὶ ἦσαν: α) Ὁ Οὖγγρος στρατηγὸς **Ἰωάννης Οὐνυάδης** β) Ὁ δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ **Κων/τῖνος Παλαιολόγος** καὶ γ) ὁ Ἀλβανὸς **Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης.**

α) Ἰωάννης Οὐνυάδης. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Μουρὰτ Β' ἐσυνέχισε τὴν πορείαν του πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς οὐγγρικῆς Τρανσυλβανίας. Ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔγγρων **Βλαδίσλαος Δ',** ἀπεφάσισε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τὸ 1440 ἐζήτησε τὴν συνεργασίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ε' Παλαιολόγου. Οὗτος ὅμως προητοιμάζετο διὰ τὸ ταξιδιόν του πρὸς τὴν Δύσιν, ὅπως ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα. Ὁ στρατηγὸς τῶν Οὔγγρων Ἰωάννης Οὐνυάδης ἦτο φημισμένος διὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὸ θάρρος του. Ἐπανειλημμένως ἀντιμενώπισε τοὺς Τούρκους, τοὺς ἐνίκησε πολλὰς φορὰς καὶ τοὺς περιώρισεν εἰς τὸν Αἶμον.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ἀνεθάρρησεν ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ στρατηγοῦ του καὶ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ ἄλλων ἡγεμόνων καὶ μὲ τὰς προτροπὰς τοῦ Πάπα, ἡγήθη σταυροφορίας, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων. Οἱ σύμμαχοι ἐσημείωσαν κατ' ἀρχὰς διαδοχικὰς νίκας. Ἐπέτυχον δὲ κατόπιν συνεννοήσεων μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Καραμὰν καὶ τῶν ἐμιρῶν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖ ἑστίας ἐξεγέρσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπησχόλησαν προσωρινῶς τὸν Μουράτ, μὲ τὸν κύριον ὄγκον τῶν δυνάμεών του.

Ὁ Μουράτ, ἐξηντλημένος ἀπὸ τὸν πολυμέτωπον πόλεμον, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ συνωμολόγησεν εἰρήνην μὲ τοὺς συμμάχους (1444). Ἡ εἰρήνη δὲν διήρκεσε παρὰ μόνον μερικὰς ἑβδομάδας. Ὁ Μουρὰτ ἐκινήθη καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν συμμάχων μὲ τόσην ταχύτητα, ὥστε ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Βουλγαρίας **Βάρναν,** χωρὶς νὰ τὸν περιμένουν οἱ Χριστιανοί. Κατὰ τὴν φονικὴν αὐτὴν μάχην οἱ Χριστιανοὶ ἐνικήθησαν καὶ διελύθησαν (1444), οἱ δὲ Τοῦρκοι κατέλαβον καὶ πάλιν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Σερβίαν.

Παρὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βάρναν, ὁ Οὐνυάδης δὲν ἐσταμάτησε τὸν πόλεμον. Συνεκέντρωσε πάλιν νέας δυνάμεις καὶ τὸν Σ/βιον τοῦ 1448 ἐκστρατεύει μόνος κατὰ τῆς Σερβίας, συμμάχου τοῦ Μουράτ. Παρὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον συνήφθη τὴν 17ην Ὀκτωβρίου νέα μεγάλη μάχη μεταξὺ 150.000 Ὀθωμανῶν καὶ

24.000 Οὔγγρων. Εἶχε προηγηθῆ συνεννόησις μὲ τὸν Σκεντέρμπεην τῆς Ἀλβανίας καὶ τὸν Κων/τῖνον Παλαιολόγον τοῦ Μυστρᾶ, διὰ σύμπραξιν, ἀλλ' αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη. Τοιουτοτρόπως μόνοι οἱ Οὔγγροι, ἀφοῦ ἐγκατελείφθησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἀπὸ τοὺς συμάχους των Βλάχους, ἀντιμετώπισαν τὸν ὄγκον τῶν Τούρκων καὶ ἀπεδεκατίσθησαν. Ὁ γενναῖος Οὐνυάδης συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἀλλὰ ἀφέθη ἐλεύθερος, χάρις εἰς τὸν θαυμασμόν, τον ὁποῖον εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὸν Σουλτᾶνον, ὁ ὁποῖος καὶ ἠρνήθη νὰ τὸν ἐξαγοράσῃ μὲ χρήματα.

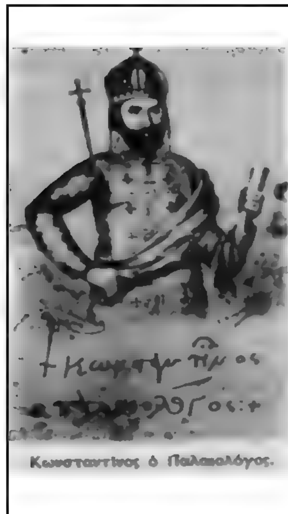
Παρὰ ταῦτα ὁ Οὐνυάδης ἐξηκολούθησε τοὺς ἀγῶνάς του ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη, μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του.

β) Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Ὁ Κων/τῖνος Παλαιολόγος ἦτο δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ, υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Β' καὶ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η'.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Βάρνας, τὸ 1445 διέβη τὸν Ἰσθμόν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικήν, διέλυσε τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα (Θεσσαλίαν), μὲ σκοπὸν νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν Γεώργιον Καστριώτην ἢ Σκερντέμπεην, καθὼς καὶ μὲ τὸν Οὐνυάδην, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ ὁ Παλαιολόγος δὲν εἶχε προλάβει τὴν καταστροφὴν τῆς Βάρνας. Τώρα δὲ, ὁπότε προήλασεν, ὁ Οὐνυάδης καὶ ὁ Σκερντέρμπεης δὲν ἦσαν ἀκόμη εἰς θέσιν νὰ τον βοηθήσουν. Οἱ δύο αὐτοί, εἶναι ἀληθές, ἐκινήθησαν πάλιν, ἀλλὰ ἦτο ἤδη ἀργά.

Ὁ Μουρὰτ ἐκινήθη κατὰ τοῦ Κων/τίνου μὲ πολυάριθμον στρατόν. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀνθίσταται εἰς τὸ Ἑξαμίλιον, ἀλλὰ τέλος ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1446.

Οἱ κάτοικοι τῶν Πατρῶν ἐξ' ἄλλου ἀνθίστανται γενναίως ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεώς των καὶ ἀναγκάζουν τὸν Μουράτ νὰ ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴ

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

Πελοπόννησον (1447).

Τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ ἦτο τὸ μόνον κράτος τῆς Βαλκανικῆς, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν τύχην νὰ προβάλη τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ ὁρμητικὴν προέλασιν τῶν Τούρκων. Παρέμεινεν ἀκαμπτον καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βυζαντινῆς πρωτευούσης. Ἑπτὰ ἔτη μετὰ τήν ἅλωσιν (1460) κατελύθη πλέον ὁριστικῶς.

γ) Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης. Ὁ Μουρὰτ μετὰ τὰς νίκας του εἰς τὴν Οὐγγαρίαν εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀντιμετωπίση τὸν τρίτον γγενναῖον ἀντίπαλόν του εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ Ἀλβανία ἀπὸ τοῦ 1443 εἶχεν ἐπαναστατήσει, ὑπὸ τὸν Γεώργιον Καστριώτην ἢ Σκεντέρμπεην.

Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ ἸωάννουΚαστριώτου, ἡγεμόνος ἑνὸς τμήματος τῆς Ἀλβανίας. Ὅταν ἦτο ἀκόμη 9 ἐτῶν παρεδόθη ἀπὸ τὸν πατέρα του ὡς ὅμηρος εἰς τὸν Μουρὰτ, εἰς ἔνδειξιν ἐμπιστοσύνης.

Ὁ Μουρὰτ τὸν ἐξισλάμισεν καὶ τοῦ ἔδωσε τουρκικὴν ἀνατροφήν. Τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐξετίμα, διότι ἦτο πολὺ εὐφυὴς καὶ εἶχε πολλὰς στρατηγικὰς ἀρετάς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν ὠνόμασε **Σκεντέρμπεην,** δηλ. Ἀλέξανδρον μπέην. Τὸν ἔκαμε ἀξιωματικὸν καὶ μάλιστα στρατηγὸν τῶν Γενιτσάρων. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Διεκρίνετο δὲ διὰ τὴν γενναιόητα καὶ τὸ θάρρος του.

Ὁ Καστριώτης, παρ' ὅλας τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας τοῦ ἔκαμον οἱ Τοῦρκοι, ποτὲ δὲν τοὺς ἠγάπησε, οὔτε ἐλησμόνησε τὴν καταγωγὴν του, τὴν πατρίδα του καὶ τὸν ἀναγκαστικὸν ἐξισλαμισμόν του.

Ὅταν ὁ Μουρὰτ ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ Οὐνυάδου, ὁ Σκεντέρμπεης εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ δραπετεύση μὲ 300 Ἀλβανοὺς ἱππεῖς. Προηγουμένως ἐξηνάγκασε τὸν Τοῦρκον γραμματέα τοῦ Σουλτάνου νὰ τοῦ ὑπογράψη διαταγὴν (φιρμὰνι) πρὸς τὸν διοικητήν τοῦ φρουρίου τῆς ἀλβανικῆς Κρόϊας, διὰ νὰ τοῦ τὸ παραδώση. Μὲ τὴν διαταγὴν αὐτὴν ὁ Καστριώτης κατέλαβε τὸ φρούριον καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἀλβανοῦς εἰς ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων, διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Τέσσαρας τουρκικάς στρατιάς, αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν ἐναντίον του, κατώρθωσε νά καταστρέψη. Ὁ Μουρὰτ δέν κατώρθωσε νὰ τὸν καταβάλη.

Προσπάθησεν ἔπειτα νά συμφιλιωθῆ μαζὶ του. Ὁ Καστριώτης ὅμως, ἀφοῦ ἠλευθέρψσε τὴν πατρίδα του, ἐσυνέχισε τον ἀγώνα του

κατά τῶν Τούρκων καὶ μετὰ τήν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως. Δι' αὐτὸ καὶ ἐθεωρήθη ἥρως ἀπὸ ὅλους τοὺς χιστιανικοὺς λαούς.

Αἱ προσπάθιαι τῶν τριῶν ἡρώων, ὑπερασπιστῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἦσαν αἱ τελευταῖαι, χάρις εἰς τοὺς σκληροὺς των ἀγῶνας ἐσώθη προσωρινῶς ἡ Κωνσταντινούπολις.

7. ΜΩΑΜΕΘ Β' -ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑ' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ. Μετὰ τὸν θάνατον του Ἰωάννου Η' (3 Ὀκτωβρίου 1448), οἱ ἄρχοντες, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὅλος ὁ λαὸς τῆς Κων/πόλεως ἠξίωσαν νὰ κληθῇ καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς αὐτοκρατορίας ὁ νεώτερος ἀδελφός του Κωνσταντῖνος, δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ. Κατὰ τὰς δυσκόλους αὐτὰς ἡμέρας τοῦ Βυζαντίου, αὐτὸν μόνον ἐθεώρησαν ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν τραγικὴν κατάστασιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο φλεγερὸς πατριώτης, ἱκανώτατος κυβερνήτης καὶ εὐσεβέστατος χριστιανός. Ἐγνώριζε ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς πρωτευούσης. Παρ' ὅλον τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέβλεπε, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος. Ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν ἢ νὰ πέσῃ καὶ αὐτὸς μαζί της, ὡς τελευταῖος ὑπερασπιστής της. Τὸ στέμμα τὸ ὁποῖον θὰ φορέσῃ -τὸ γνωρίζει- εἶναι ἀκάνθινον. Ὅμως ἔχει λάβει τὴν ἀπόφασίν του.

Τὴν 12ην Μαρτίου 1449 φθάνει εἰς τήν Κων/πολιν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ στέφεται αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ κράτος του εἶναι περιωρισμένον. Δὲν ἀποτελεῖται παρὰ ἀπὸ τὴν Κων/πολιν, μερικὰς πόλεις τῆς Θράκης καὶ μερικὰς μικρὰς καὶ ἀσημάντους νήσους τοῦ Αἰγαίου. Χρήματα δὲν ὑπάρχθυν, οὔτε στρατὸς ἀρκετὸς διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν, ὁ δὲ στόλος του δὲν διαθέτει περισσότερα ἀπὸ 10 πολεμικὰ πλοῖα. Ἐν τούτοις ἀρχίζει μεγάλην δραστηριότητα νὰ ἑτοιμάζῃ την ἄμυναν τῆς

Μωάμεθ Β'.

πόλεως. Ἐπισκευάζει τὰ τείχη καὶ τὰ φρούρια τῆς Κων/πόλεως. Ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως ἐπιβλέπει τὰς ἐπισκευάς. Ἐνισχύει, ὅσον τοῦ εἶναι δυνατόν, τὸν ὀλίγον στόλον του καὶ ἀσφαλίζει τὸν Κεράτιον μὲ χονδρὴν ἁλυσίδα. Συγκεντρώνει τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια. Προετοιμάζει τὸν ὀλιγάριθμον στρατόν του καὶ τοῦ ἐμπνέει θάρρος καὶ καρτερίαν.

Συγχρόνως στέλλει ἀπεσταλμένους εἰς διαφόρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς παρακινεῖ νὰ τοῦ στείλουν βοήθειαν. Ὅμως καμμία βοήθεια δὲν ἦλθε. Μόνον οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουάται προθυμοποιοῦνται νὰ βοηθήσουν καὶ αὐτοὶ ὅμως ἀπὸ φόβον, μήπως χάσουν τὰς ἀποικίας, τὰς ὁποίας εἶχον ἱδρύσει εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Οἱ πρῶτοι ἔστειλαν τέσσαρας γαλέρας μὲ ἐφόδια, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς μόνον ἔφθασαν εἰς τὸν προορισμόν των. Οἱ δεύτεροι δύο μεγάλα πλοῖα καὶ μίαν δύναμιν ἀπὸ 700 ἄνδρας, ὑπὸ τὸν γενναῖον Ἰωάννην Ἰουστινιάνην, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν οἱ Γενουάται τῆς Χίου. Ἐπίσης μίαν μικρὰν δύναμιν 200 ἀνδρῶν ἔστειλεν ὁ Πάπας μὲ τὸν καρδινάλιον Ἰσίδωρον. Αὐτὴ ἦτο ἡ βοήθεια τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐπὶ τόσους αἰῶνας προήσπισεν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τόσων καὶ τόσων βαρβάρων.

Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις, ὅταν ὁ Σουλτᾶνος Μουρὰτ Β' ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἀπὸ ἀποπληξίαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, μετὰ τὰς ἀτυχεῖς ἐπιχειρήσεις του ἐναντίον τοῦ Σκεντέρμπεη (4 Φεβρουαρίου 1451). Ἀνῆλθε τότε εἰς τὸν θρόνον ὁ νεαρὸς υἱός του **Μωάμεθ ὁ Β'** (1451-1480), εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν.

Ὁ Σουλτᾶνας ἦτο πλήρης ὁρμῆς, ἐξυπνότατος καὶ φιλόδοξος. Διέθετε στρατηγικὴν ἱκανὸτητα καὶ διοικητικὴν πεῖραν, διότι εἶχεν ἀναπληρώσει δύο φορὰς ἕως τώρα τὸν πατέρα του εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Λέγεται ὅτι συνεδύαζε τὴν μεγάλην σκληρὸτητα, τὴν δίψαν τοῦ αἵματος καὶ πολλὰ ἄλλα κατώτερα πάθη, μὲ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν ἐπιστήμην, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα.

Τὸ ὄνειρον τῆς ζωῆς του ἦτο νὰ κυριεύσῃ τὴν Κων/πολιν, τὸ κλειδὶ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Νύκτας ὁλοκλήρους παρέμενεν ἄϋπνος, νὰ χαράζῃ εἰς τὸ χαρτὶ τὸ σχέδιον τῆς πὸλεως, τῶν ὀχυρῶν της καὶ νὰ προσδιορίζῃ τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κτυπήσῃ εὐκολώτερον. Διαρκῶς εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του τὴν προφητείαν τοῦ

Μωάμεθ «Ὁ μεγαλύτερος στρατηγὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ κατακτήση τὴν Κων/πολιν».

Μὲ σύνεσιν καὶ προσοχὴν ἤρχισε νὰ θέτη εἰς ἐφαρμογήν τὸ σχέδιόν του. Τὸ 1452, διὰ νὰ ἀποκόψῃ κάθε ἐπικοινωνίαν τῆς Κω/ρπόλεως μὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἔκτισεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου τὸ φρούριον **Ρούμελη Χισὰρ,** ἀκριβῶς ἀπέναντι ἄλλου φρουρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς ὁ σουλτᾶνος Βαγιαζὴτ ὁ Α'. Τὰ φρούρια αὐτὰ τὰ ὠχύρωσε καὶ τὰ ἐξώπλισε μὲ πυροβόλα, πελώρια διὰ τὴν ἐποχὴν. Διέταξε κατόπιν νὰ κατασκευασθῇ ἰσχυρὸς στόλος. Συγχρόνως στέλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν στρατηγόν του Τουρχάν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ αὐτοκράτορος, Δημήτριον καὶ Θωμᾶν, δεσπότας τοῦ Μορέως, νὰ στείλουν βοήθειαν. Ὁ Τουρχὰν κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ προέβη εἰς μεγάλας σφαγὰς καὶ λεηλασίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος, μετά τὰς καταστροφὰς αὐτάς, διέταξε νὰ κλεισθοῦν τὰ τείχη τῆς πόλεως.

8. ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ. Τὴν 6ην Ἀπριλίου 1453 ὁ Μωάμεθ Β' ἐμφανίζεται πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κων/πόλεως. Ὁ στρατός του ἀνέρχεται εἰς 250.000 ἄνδρας καὶ ὁ στόλος του ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 πλοῖοί. Μὲ τὸν στρατόν του ἀποκλεῖει τὴν πόλιν ἀπὸ ξηρᾶς, ἀπὸ τὴν Χρυσῆν Πύλην πρὸς Νότον, ἑως τὰς Βλαχέρνας πρὸς Βορρᾶν, μὲ τὰ πλοῖά του δὲ ἀποκλείει τὴν πόλιν ἀπὸ θαλάσσης. Ἰσχυρὸν ἐπὶ πλέον πυροβολικὸν ἐνισχύει τὸν στρατὸν τοῦ Σουλτάνου, διότι ὁ Μωάμεθ, μὲ τὰ δφθονα οἰκονομικά του εἶχε δεχθῆ τὸ 1452 ἕνα αὐτόμολον οὐγγρικῆς καταγωγῆς, λεγόμενον Οὐρβανόν ὁ ὁποῖος ἦτο εἰδικὸς τεχνίτης πυροβόλων. Αὐτὸς τοῦ κατεσκεύασεν, ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς, ἐκτὸς τῶν 12 πυροβόλων, τὰ ὁποῖα εἶχε, καὶ ἕνα πολὺ μεγάλο πυροβόλον, τὸ ὁποῖον ἔβαλλε λιθίνας σφαίρας καὶ ἐπέφερεν μεγάλας καταστροφάς.

Ἀπέναντι τῶν κολοσσιαίων αὐτῶν δυνάμεων τοῦ Μωάμεθ ὁ Κωνσταντῖνος διέθετε διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως 7.000 μαχητάς,ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 2.000 ἦσαν ξένοι μισθοφόροι, καθώς καὶ 26 πλοῖα κλεισμένα εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ὁ ὁποῖος ἐφράσσετο μὲ ἁλύσεις.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμαινοῦ, ἀνέθεσε δὲ τὴν ἄμυναν εἰς τὸν Γενουάτην στρατηγὸν

Ἰουστιν ιάνην.

Καὶ ὁ Σουλτᾶνος ἐπίσης ἔστησε τὴν σκηνήν του, δηλ. τὸ στρατηγεῖόν του, ἀπέναντι τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἐπὶ ἑνὸς λόφου. Τὴν θέσιν αὐτὴν τὴν ὠχύρωσε μέ χαρακώματα. Δεξιά του δὲ καὶ ἀριστερά του διέταξε 15.000 γενιτσάρους καὶ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν του τὸν ἀνέπτυξε πρὸ τῶν χερσαίων τειχῶν τοῦ Θεοδοσίουυ Β', ἕως τὴν Θάλασσαν τῆς Προποντίδος καὶ ἕως τὰς ἀκτὰς τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἐτοποθέτησεν ἀκόμη ἀπέναντι τῶν τειχῶν 14 κανονιοστοιχίας καὶ 12 μεγάλα πυροβόλα, καθὼς καὶ τὸ μεγαλύτερον ὅλων, τὸ ὁποῖο εἶχε κατασευάσει ὁ Οὔγγρος τεχνίτης Οὐρβανός.

Τέλος τὴν 12ην Ἀπριλίου εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον, ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Καλλίπολιν, καὶ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος.

Μέχρι τῆς 20ῆς Ἀπριλίου εἰς οὐδεμίαν πολεμικὴν ἐνέργειαν προέβησαν οἱ Τοῦρκοι. Τὴν ἡμέραν ὅμως αὐτὴν συνέβη τὸ πρῶτον σπουδαῖον πολεμικὸν γεγονός: Τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπέστρεφον μὲ τρόφιμα διὰ τὴν πολιορκημένην πρωτεύουσαν, ὑπὸ τὸν γενναῖον πλοίαρχον **Φλαντανελᾶν**. Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 145 πλοῖα ἐτέθη ἀμέσως εἰς καταδίωξίν του καὶ τὰ ἐκύκλωσε. Συνήφθη τότε ὁμηρικὴ μάχη. Οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦν νὰ ἀνέλθουν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, διὰ νά τὰ πυρπολήσουν ἢ νὰ τὰ καταστήσουν ἄχρηστα. Οἱ Ἕλληνες, ἐξ' ἄλλου, ἀμύνονται μὲ ἀπαράμιλλον θάρρος, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐμπείρου καὶ ἡρωϊκοῦ πλοιάρχου. Ὁ ἴδιος ὁ Φλαντανελᾶς, μὲ τὸν πέλεκιν ἀνὰ χεῖρας, πηδᾷ ἀπὸ τὴν πρῶραν εἰς τὴν πρύμνην, ἐνθοσιάζει τὰ πληρώματα καὶ μάχεται ὡς λέων κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα βυθίζουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὰ ἐχθρικά, δασποῦν τὸν κλοιὸν καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν Κεράτιον.

Ἀπὸ τὴν παραλίαν ὁ Μωάμεθ, καὶ ἀπὸ τὰ τείχη οἱ κάτοικοι παρηκολούθουν τὴν ναυμαχίαν.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐστοίχισεν εἰς τοὺς Τούρκους βαρείας ἀπωλείας, ἐγέμισε χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἐπροκάλεσε τὴν λύσσαν τοῦ Σουλτὰνου. Διεπίστωσεν, ὅτι ὁ ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμὸς δὲν ἦτο πλήρης. Καταφεύγει, τὸτε, ὁ πανοῦργος εἰς σατανικὸν στρατὴγημα: Νὰ μεταφέρῃ τὰ πλοῖά του εἰς τὸν Κεράτιον διὰ ξηρᾶς.

Ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς ἔστρωσε σανίδας ἀλειμμένας μὲ λίπος, ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας ἔσυρεν 70 πλοῖα καὶ τὰ μετέφερεν ἐντὸς τοῦ

κόλπου. Τοιουτοτρόπως ὁ ἀποκλεισμὸς διὰ θαλάσσης ἔγινε πλέον στενωτέρας.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ, ἀνησύχησε τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως. Σχεδιάζουν νὰ καύσουν με τὸ «ὑγρὸν πῦρ» τὰ πλοῖα των, ἀλλά τὸ σχέδιόν των ἐπροδόθη καὶ ἀπέτυχον.

Τὴν 28ην Ἀπριλίου ὁ Μωάμεθ ἐπεχείρησε τὴν πρώτην μεγάλην ἔφοδον κατὰ τῆς Κων/πόλεως, ἡ ὁποία ὅμως ἀπεκρούσθη. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐνεργεῖ δευτέραν ἐπίθεσιν, μὲ περισσοτέρας δυνάμεις, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Καὶ τρίτη ἀπὸ θαλάσσης ἐπίθεσις ἀποτυγχάνει.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Τοῦρκοι ἐνισχύονται καθημερινῶς, ἐνῷ οἱ πολιορκούμενοι ὀλιγοστεύουν. Τὰ τείχη, ἀπὸ τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν πυροβόλων, ὑφίστανται μεγάλας ζημίας, ἀλλ' οἱ γενναῖοι κάτοικοι, γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀκόμη, ἐργάζονται νυχθημερὸν καὶ τὰ ἐπισκευάζουν.

Οἱ Τοῦρκοι κατασκευάζουν ὑπονόμους, διὰ νὰ εἰσέλθονν ὑπογείως εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως ἀνατινάσσουν τὰς ὑπονόμους καὶ ἐπιφέρουν φθορὰν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἐνθαρρύνονται ἀπὸ τὴν πίστιν των εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ὑπέρμαχον Στρατηγόν, ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοκράτορος των. Μάχονται ὡς λέοντες, ἀποκρούουν καὶ καίουν τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Μωάμεθ δὲν ἀπελπίζεται. Θὰ προετοιμάσῃ καὶ ἄλλην -ἴσως τὴν τελευταίαν- πεισματώδη ἐπίθεσιν. Ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος κάμπτεται. Ἀκούραστος, νύκτα καὶ ἡμέραν περιφέρεται εἰς τὰ τείχη. Ἐπιβλέπει τὰ πάντα, ἐμψυχώνει ὅλους. Αἰσάνεται νὰ τὸν βαρύνῃ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δὸξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Θέλει κάθε πρᾶξίς του αὐτὰς τὰς στιγμάς, ποὺ ἀνῆκοιιν εἰς τήν αἰωνιότητα, νὰ γίνεται παράδειγμα. Θέλει νὰ χαρίσῃ εἰς τὸν ἔνδοξον αὐτὸν λαόν -ἂν ἡ μοῖρά του εἶναι νὰ ζήσῃ δοῦλος- τὸ θάρρος, τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ φῶς εἰς τὴν δουλείαν του.

Ὁ Μωάμεθ προετοιμάζεται διὰ τὴν τελικήν ἔφοδον. Πρὶν ὃμως ἐπιχειρήσῃ τὴν ἔφοδον αὐτὴν, προτείνει εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ μὲ τοὺς ἀρχοντάς του εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου θὰ παρέμενεν ὡς ἀνεξάρτητη ἡγεμών. Ὑπεσχέθη δὲ ἐπιπλέον νὰ σεβασθῇ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων.

Ὁ αὐτσκράτωρ, ἀφοῦ ἔλαβε καὶ τὴν γνώμην τῆς Συγκλήτου,

ἔδωσεν, ως ἄλλος Λεωνίδας, τὴν ἀθάνατον καὶ ἱστορικὸν ἀπάντησιν:

«Τὸ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτ' ἐμόν ἔστιν, ουτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ. Κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Δηλαδὴ:

Τὸ νὰ σοῦ παραδώσω τὴν πόλιν, δὲν εἶναι ζήτημα ἰδικόν μου, οὔτε κανενὸς ἄλλου ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας εἰς αὐτὴν. Διότι ὅλοι μας μὲ μίαν γνώμην καὶ μὲ τὴν ἰδίαν μας προαίρεσιν, εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ἀποθάνωμεν καὶ νὰ μὴ λυπηθῶμεν τὴν ζωήν μας.

Ἡ γενναία καὶ ἱστορικὴ αὐτὴ ἀπάντησιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐξώργισε τὸν Μωάμεθ. Ἀφοῦ συνεσκέφθη μὲ τοὺς στρατηγούς του, ἀπεφάσισε τὴν μεγάλην καὶ τελειωτικὴν ἔφοδον τὴν 29ην Μαΐου 1453. α) **Ἡ μεγάλη ἔφοδος**. Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Μωάμεθ διελάλησεν εἰς ὅλον τὸν στατόν του νὰ πολεμήσῃ γενναίως καὶ ὑπεσχέθη πλουσίας ἀμοιβάς: ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ πόλις θὰ ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν νικητῶν. Οἱ θησαυροὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀνήκουν εἰς αὐτούς. Αὐτὸς θὰ ἐκράτει μόνον τὰ τείχη καὶ τὰ κτίρια. Ὅσοι θὰ ἀνέβαινον πρῶτοι εἰς τὰ τείχη θὰ ἐλάμβανον κτήματα καὶ ἀξιώματα. Οἱ δειλοὶ θὰ ἐθανατώνοντο.

Τὴν νύκτα ὁλόκληρον τὸ στρατόπεδον ἦτο φωταγωγημένον μὲ μεγάλας πυράς. Οἱ δερβίσαι τὸ περιέτρεχον καὶ ἐφανάτιζον τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἐκήρυττον ὅτι: «Ὅποιος φονευθῇ θὰ συμφάγῃ τὸ ἴδιον βράδυ μέ τὸν Προφήτην εἰς τὸν Παράδεισον. Ὅποιος ὅμως ζήσῃ θὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς πλουσίας πόλεως».

Ἀλαλαγμοὶ χαρᾶς ἠκούοντο εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων καὶ τὰ τύμπανα ἐκρούοντο δαιμονιωδῶς. Ὅλα ἐδείκνυον, ὅτι ἡ μεγάλη στιγμὴ εἶχε φθάσει.

Ἀντιθέτως εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἐπεκράτει ἡσυχία. Ἡ γηραιὰ πρωτεύουσα τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, βυθισμένη εἰς τὸ σκότος, περνᾷ τὴν παραμονήν τῆς μεγάλης ἦμέρας μὲ προσευχὰς καὶ δάκρυα. Αἱ ἐλπίδες ὅλων στρέφονται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Παναγίαν. Κατὰ διαταὴν τοῦ αὐτοκρὰτορος ἐτελέσθη μεγάλη

λιτανεία εἰς τὴν Πόλιν. Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, μοναχοί, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδία περιέρχονται τὰ τείχη μὲ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀνὰ χεῖρας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν εἰκόνα τῆς **Παναγίας τῆς Ὁδηγητρίας**. Μὲ δάκρυα παρακαλοῦν τὸν Θεὸν νὰ σώσῃ τὴν πόλιν καὶ τὴν κληρονομίαν Του.

Μετά τὸ τέλος τῆς λιτανείας ὁ Κωνσταντῖνος ὁμιλεῖ, μέ πολλὴν συγκίνησιν, πρὸς τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ ὅλους τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς πόλεως. Τοῦς προτρέπει, μὲ θερμοὺς πατριωτικοὺς λόγους, νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος. «Ἀγωνιζόμεθα -τοὺς λέγει- διὰ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια τῆς φυλῆς μας, τὴν Πίστιν, τὴν Πατρίδα, τὴν ζωὴν καὶ τήν τιμήν τῶν οἰκείων μας. Ἂς κάμωμεν τὰ καθῆκόν μας πρὸς τὴν Πὸλιν, ἡ ὁποία εἶναι βοηθός, σκέπη καὶ καταφύγιον τῶν χριστιανῶν, ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ χαρὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὅσοι πέσουν, θὰ κερδίσουν τὴν αἰωνίαν μνήμην καὶ ἀξίαν εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὸν ἀδαμάντινον τῆς δόξης στέφανον».

Ὅλοι, τότε, μὲ ἕνα στόμα ἀποκρίνονται κλαίοντες:

«Ναί, ἄς ἀποθάνωμεν ὅλοι διὰ τὴν Πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Πατρίδα» !

Ἀμέσως κατόπιν μεταβαίνει εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ, διὰ τελευταίαν φοράν, ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς πρωτευούσης, διὰ νὰ προσευχηθοῦν καὶ νὰ κοινωνήσουν. Μὲ μεγάλην κατάνυξιν, μέσα εἰς τοὺς θρήνους καὶ τοὺς κοπετοὺς τοῦ λαοῦ, παρακολουθεῖ ὁ Κωυσταντῖνος τὴν τελευταίαν λειτουργίον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Δέν ἦτο λειτουργία αὐτή, ἀλλὰ ἐπιθανάτιος ἀκθλουθία μιᾶς ὁλοκλήρου γενεᾶς. Γονυπετής πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῆς θεομήτορος προσεύχεται.

Στρέφεται κατόπιν πρὸς τὸν λαὸν καὶ ζητεῖ ταπεινότατα συγχώρησιν: «Ἀδελφοί μου, Χριστιανοί, συγχωρήσατέ με». Καὶ μεταλαμβάνει, μὲ συντριβὴν καρδίας, τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

Ἐπιστρέφει κατόπιν διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ Παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἦτο τότε εἰς τὰς Βλαχέρνας, ἀποχαιρετὰ τοὺς ὑπηρέτας καὶ τοὺς οἰκείους του καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους συγχώρησιν. Ἦτο τόσον συγκινητική ἡ στιγμὴ ἐκείνη, ὥστε, -ὅπως λέγει ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς Φραντζῆς- «καὶ ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ πέτραν ἐὰν ἦτο κανεῖς, δὲν θὰ τοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ θρηνήσῃ».

Ἀπὸ τὸ Παλάτιον ὁ αὐτοκράτωρ μεταβαίνει καὶ πάλιν εἰς τὰ

τείχη, ἐπιθεωρεῖ τοὺς πύργους καὶ τοὺς φύλακας καὶ δίδει θάρρος εἰς τοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν φρουρίων, ὅλην τὴν νύκτα τῆς 28ης πρὸς τὴν 29ην Μαΐου, καὶ τέλος, λαμβάνει θέσιν ἁπλοῦ πολεμιστοῦ πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ. Ἐκεῖ, εἰς τὸ ἀσθενέστερον αὐτὸ σημεῖον, πρόκειται νὰ ἀγωνισθῇ καὶ νὰ γράψῃ τὴν ὡραιοτέραν σελίδα τῆς ζωῆς του, γινόμενος αἰώνιον παράδειγμα ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας.

6) **Ἡ Ἅλωσις.** 29 Μαΐου (1453, ἡμέρα Τρίτη). Κατὰ τὰ ἐξημερώματα τῆς 29ης Μαΐου ἀκούεται βαρὺς κρότος ἐχθρικοῦ πυροβόλου. Ἦτο τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως. Μὲ δαιμονισμένον θόρυβον ἀπὸ φωνὰς καὶ ἀλαλαγμούς, σαλπίσματα, τυμπανοκρουσίας, κανιοβολισμοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐξαπολύονται τὰ βάρβαρα στίφη ἐναντίον τῶν τειχῶν. Ἡ πλέον λυσσώδης ἐπίθεσις ἐκδηλώνεται εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκρότωρ διευθύνει τὴν ἄμυναν.

Οἱ ἐπιτιθέμενοι χρησιμοποιοῦν κλίμακας, διὰ νὰ ἀναρριχηθοῦν εἰς τὰ τείχη. Ὁρμοῦν μὲ ἀκράτητον μανίαν καὶ λύσσαν. Ἀλλὰ οἱ ἀμυνόμενοι, θραύουν τὰς κλίμακας καὶ κατακρημνίζουν τοὺς ἐχθρούς. Τρία σωματα στρατοῦ ἐφορμοῦν, μὲ σοβαρὰς διὰ τοὺς Τούρκους ἀπωλείας. Ὁ καπνὸς τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν καιομένων πλοίων «ὡς νεφέλη σκοτεινὴ καλύπτει τὸν ἥλιον. Αἱ φωναὶ καὶ ὁ κρότος ἀνεβαίνουν ἕως τὸν ουρανόν». Ἀκόμη μίαν φορὰν τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων κρημίζονται. Ἀπὸ ἀμφότερα τὰ μέρη ἀκούονται ἀπειλαί, ὕβρεις, κραυγαὶ πολλαί, ὀργὴ καὶ θυμὸς ἐπιτιθεμένων καὶ ἀμυνομένων.

Ἀπὸ τὰ παραθαλάσσια τείχη τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι παρατεταγμένα κατὰ μῆκος τῶν τειχῶν τοῦ Κερατίου κόλπου, καίονται μὲ τὸ «ὑγρὸν πῦρ». Χιλιάδες τὰ πτώματα καλύπτουν τὸ ἔδαφος ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ τὰς τάφρους.

Ἐξημέρωνεν ἡ 58η ἡμέρα τῆς πολιορκίας. Ἡ βυζαντινὴ σημαία, μὲ τὸν δικέφαλον ἀετόν καὶ τὸν Σταυρὸν, κυματίζε ἐπάνω εἰς τὰ τείχη. Ἡ νίκη φαίνεται νά κλίνῃ πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων. Τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων, τὰ ὁποῖα ἐξαπολύεται συνεχῶς ὁ Μωάμεθ, κατακρημνίζονται ἀπὸ τὰ τείχη. Ὁ Κωνσταντίνος μάχεται καθ' ὅλην ἐν γένει την γραμμὴν τοῦ μέσου τῶν χερσαίων τειχῶν, τρέχων ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Ἔχει πλησίον του τὸν γενναῖον Γενουάτην Ἰωάννην Ἰουστινιάνην καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοῦς τοὺς καὶ γευναίους Βυζαντινούς, τὸν Θεόφιλον τὸν Παλαιολόγον, τὸν Δημήτριον

Κατακουζηνὸν καὶ ξένους ἐπίσης πολεμιοτάς.

Εἷς μίαν στιγμὴν ἀκούεται νὰ κράζῃ χαρούμενος:

«Συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί. Ἰδική μας εἶναι ἡ νίκη. Ὁ Θεὸς πολεμεῖ ὑπέρ ὑμῶν».

Αἱ ἔφοδοι ἀπεκρούοντο ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ὅταν αἰφνιδίως ὁ ἡρωϊκὸς Ἰουστινιάνης πληγώνεται καὶ ἀποχωρεῖ ἀπροσδοκήτως τῆς μάχης. Μαζί του ἀποχωροῦν καὶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του. Τοῦτο ἐπιφέρει μεγάλην σύγχησιν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀμυνομένων καὶ χαλαρώνει τὴν ἄμυναν. Τὸ μοιραῖον αὐτὸ γεγονὸς συνέβαινε, καθ' ὅν χρόνον οἱ περὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἐμάχοντο, διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὴν τρίτην μεγάλην ἔφοδον τοῦ τρίτου σώματος στρατοῦ τῶν γενιτσάρων. Αὐτὸ τὸ εἶχε κρατήσει ὁ σουλτᾶνος, διὰ νὰ τὸ ρίψῃ τελευταῖον εἰς τὴν μάχην. Ἐν τούτοις ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε καὶ πάλιν νὰ ἀνασυντάξῃ τὰς δυνάμεις του, νὰ συνενώσῃ γύρω του τοὺς ἀνδρείους καὶ νὰ ὁρμήσῃ εἰς τὰς ἐπάλξεις, ὅπου οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ συνεχίζουν τὸν ἀγῶνα.

Ἀλλ' αἴφνης μία φωνὴ ἀκούεται, φωνή θανάτου: «Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πόλιν»!

Τί συνέβη; Πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ εὑρέθησαν οἱ Τούρκοι μέσα εἰς τὴν πόλιν;

Μέσα εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ζάλην τῆς μάχης μία μικρὰ πύλη, λεγομένη **Κερκόπορτα** ἢ Ξυλόπορτα, εἶχε λησμονηθῆ ἀνοικτή. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ἀνεκάλυψαν καὶ κατ' ἀρχὰς εἰσῆλθον ὀλίγοι, οἱ ὁποῖοι ὥρμησαν εἰς ἄλλην, μεγαλυτέραν πύλην, ἐξώντωσαν τὴν φρουρὰ της, τὴν ἤνοιξαν καὶ ἤρχισαν τότε νὰ εἰσέρχωνται κατὰ μεγάλας μάζας. Οἱ Ἕλληνες, τοιουτοτρόπως, εὑρέθησανσαν αἰφνιδίως μεταξὺ δυο πυρῶν. Ἡ θέσις των εἶναι δεινή. Μάχονται ὅμως ἀπεγνωσμένως οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ καὶ πίπτουν ἡρωϊκῶς μέχρις ἑνός.

γ) **Ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου.** Ὁ Κωνσταντίνος ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης, ἀγωνίζεται μεταξὺ τῶν προμάχων τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ. Εἰς μίαν στιγμήν ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἶναι κυκλωμένος ἀπὸ Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν ἀπροσδοκὴτως εἰς τὰ νῶτά του. Ὅμως δὲν ἀποθαρρύνεται. Ρίπτεται, ὡς λέων, εἰς τὸ πυκνότερον στίφος τῶν ἐχθρῶν, κτυπᾷ δεξιὰ καὶ άριστερὰ μὲ λύσσαν, ἐνῷ «ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας του τὸ αἷμα ρέει ποταμηδόν», λέγει εἷς ἱστορικός

Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς συνοδείας του πίπτουν, ἀγωνιζόμενοι ὡς λέοντες. Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν βλέπει, ὅτι εἶναι μόνος καὶ κινδυνεύει νὰ αἰχμαλωτισθῇ. «Ἡ πόλις κυριεύεται καὶ ἐγὼ ζῶ ἀκόμη; » ἀνακράζει ὁ αὐτοκράτωρ. «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὴν κεφαλήν μου;». Ἀλλά τὴν ἰδίαν στιγμὴν δέχεται ἀλεπάλληλα κτυπήματα ἀπὸ τοὺς γύρω ἐχθροὺς καὶ πίπτει ὁ λεοντόθυμος τελευταῖος αὐτοκράτωρ. Μαζὶ μὲ αὐτὸν ἔπεσε καὶ ἡ αὐτοκρατορία.Ἦτο ἡ 29η Μαΐου 1453, ἡμέρα Τρίτη.

ΤΟΥ ΠΡΟΜΑΧΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΑ' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΑΙΩΝΑ Η ΜΝΗΜΗ!

Ἡ ἱστορία θὰ ἀναφέρῃ πάντοτε μὲ σεβασμὸν τὸ ὄνομά του, τὸ παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας καὶ αὐταπαρνήσεώς του θὰ φρονηματίζῃ πάντοτε καὶ θὰ προτρέπῃ εἰς μίμησιν τὰς εὐγενεῖς ψυχάς.

δ) **Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν.** Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοκράτορος, ἔπαυσε πλέον πᾶσα ἀντίστασις. Ἤνοιξαν αἱ πύλαι τῶν τειχῶν καὶ κατεκλύσθη ἡ πόλις ἀπὸ ἔξαλλα στίφη Τούρκων. Ἐξεχύθησαν εἰς τὴν πόλιν μὲ ἀλαλαγμοὺς χαρᾶς. Κατέσφαζον τοὺς ὑπολοίπους ὑπερασπιστὰς καὶ ἤρχιζον νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἁρπαγάς, σφαγάς, λεηλασίας, ἐμπρησμοὺς καὶ ἄλλας ἀκατονομάστους βαρβαρότητας.Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁ μαρτυρικὸς καὶ ἡρωϊκὸς πληθυσμὸς τῆς Κων/πόλεως ἐπλήρωσε μὲ ἄφθονον αἷμα τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασίν του εἰς τὸν κατακτητήν. Χιλιάδες ἐσφάγησαν χωρὶς ἔλεος ἢ ᾐχμαλωτίσθησαν.

Αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια, μὲ ὅλον τὸν πλοῦτόν των, ἐλεηλατήθησαν καὶ ἐμολύνθησαν. Αἱ ἀτομικαὶ περιουσίαι ἔγιναν ἀντικείμενον ἁρπαγῆς καὶ λεηλασίας. Ἀναρίθμητα ἔργα πολιτισμοῦ ἐχάθησαν.

Σκηναὶ φρίκης διεδραματίσθησαν εἰς τὸν ναὸν της Ἁγίας Σοφίας: Πλῆθος ἀπὸ γέροντας καὶ γυναικόπαιδα, μέσα εἰς τὴν ἀπόγνωσίν των, κατέφυγον ἐκεῖ, διὰ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου. Ἀλλοίμονον! Οὔτε ἐκεῖ εὗρον σωτηρίαν. Κατέφθασαν καὶ ἐκεῖ οἱ γενίτσαροι καὶ, ἀφοῦ μὲ ἀξίνας καὶ πελέκεις ἐθρυμμάτισαν τὰς θύρας, εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν καὶ ἄλλους ἔσφαξαν, ἄλλους δὲ ᾐχμαλώτισαν. Ἥρπασαν τὰ πολύτιμα σκεύη καὶ κατεσπίλωσαν ἢ κατέστρεψαν τὰς

ἁγίας εἰκόνας. Εἰς διάστημα ὀλίγων ὡρῶν ὁ περικαλλὴς ἐκεῖνος ναὸς ἀπεγυμνώθη καὶ ἐβεβηλώθη.

Τρεῖς ἡμέραι ἦσαν ἀρκεταὶ εἰς τοὺς βαρβάρους διὰ νὰ μεταβάλουν τὴν ὡραίαν καὶ πλουσίαν πόλιν εἰς φρικτὴν ἐρημίαν. Καμμία πόλις δέν ἐδοκίμασε τόσον μεγάλην καταστροφήν, ὅσον ἡ Κων/πολις.

Κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ Μωάμεθ, ἔφιππος, μὲ τὴν συνοδείαν του. Μετέβη κατὰ πρῶτον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, διὰ νὰ προσευχηθῇ. Καταβαίνει ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ πίπτει νὰ προσκυνήσῃ λαμβάνει κόνιν ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ρίπτει εἰς τὴν κεφαλήν του. Πρῶτος αὐτὸς ἀναβαίνει ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ προσεύχεται, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Ἀλλάχ, διὰ τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐχάρισεν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ περίφημον δημιούργημα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ καύχημα τῆς χριστιανοσύνης ἔγινε τζαμί. Ὁ Σουλτᾶνος, ὅτε μετὰ τὸν θρίαμβόν του ἐπῆλθε κάποια ἡσυχία ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὶ ἀπέγινεν ὁ Αὐτοκράτωρ. Τοῦρκοι στραττῶται ἠρεύνησον τότε μεταξὺ τῶν πτωμάτων καὶ ἀνεῦρον τὸ πτῶμά του. Τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τὰ κόκκινα αὐτοκρατορικὰ πέδιλα μὲ τὸν κεντημέυον δικέφαλον ἀετόν. Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ τὴν περιφέρουν παντοῦ, ἐπάνω εἰς πάσσαλον,πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν χριστιανῶν καὶ διὰ νὰ πιστεύσουν ὅλοι, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανε καὶ μόνος διάδοχός του ἀπομένει αὐτός.

Τὸ ἀκέφαλον σῶμα τὸ παρέδωσεν εἰς τοὺς χριστανούς, διὰ νὰ τὸ θάψουν «μὲ βασιλικὰς τιμάς», αὐτὸς δὲ ἐγκατεστάθη νικητὴς εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν.

Δὲν εἶναι γνωστὸν ποῦ ἔθαψαν οἱ χριστιανοὶ τὸ σῶμα τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος. Εἰς τὴν μονὴν τῆς Περιβλέπτου, εἰς τὴν πλατεῖαν Βεφᾶ ἢ εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοδώρας; Ὁ λαός μας, ὁ ὁποῖος τόσον τὸν ἐπένθησε καὶ τὸν ἐθρήνησε, ἔπλασε τὸν θρῦλον τοῦ «Μαρμαρωμένου βασιλιᾶ». Κατὰ τὸν θρυον αὐτὸν ὁ βασιλεὺς δὲν ἀπέθανεν. Ἄγγελος Κυρίου τὸν ἀνήρπασεν ἀπὸ τὴν μάχην καὶ τὸν ἐκοίμησε μέσα εἰς ἕνα ἄγνωστον διὰ τους πολλοὺς σπήλαιον. Ἐκεῖ κοιμᾶται ὁ Αὐτοκράτωρ, μὲ τὴν πολεμικήν κατου στολὴν εἰς τὸ πλευρὸν του κρέμαται ἡ θήκη κενὴ χωρὶς σπαθὴν.

Αὐτήν, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ ξαναγίνῃ ἑλληνικὴ ἡ Κων/πολις, θὰ τοῦ τὴν δώσῃ πάλιν ὁ ἄγγελος θὰ τὸν ξυπνήσῃ ἀπὸ τὸν λήθαργόν

του καὶ τότε «τὴ σπάθα του θ' ἁρπάξῃ καὶ τοὺς ἐχθροὺς θὰ διώξῃ πέρα ὥς τὴν κόκκινη μηλιὰ καὶ πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο».

Ἐθρήνησε τὴν ἅλωσιν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κων/πόλεως. Ἀλλὰ ὅλος αὐτὸς ὁ πόνος, ὁ σπαραγμὸς τοῦ Γένους, ὅλαι αἱ ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρά του, ἐπέρασαν μέσα εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους. Ἐγὶναν τραγούδι, θρῆνος καὶ παραμύθι. Μὲ αὐτὰ ἔζησε τὸ ὑπὸδουλον Γένος κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας του μὲ αὐτὰ ἐθέρμαινε τὴν πίστιν καὶ τὴν ἄσβεστον ἐλπίδα του, ὅτι **«...πάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλι δικὰ μας θᾶναι»**

9. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητής, ὅπως ὠνομάσθη, δόθη εἰς τὴν κατάκτησιν καὶ τῶν ὑπολοίπων ἑλληνικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθουν νὰ μάχωνται ἀκόμη μὲ τὰς ὀλίγας δυνάμεις, τὰς ὁποίας διέθετον.

Κατ' ἀρχὰς ἐστράφη πρὸς τὰς σερβικὰς καὶ ἀλβανικὰς χώρας, τὰς ὁποίας καὶ κατέκτησε. Κατῆλθεν ἔπειτα πρὸς νότον καὶ κατέλυσε τὸ Φραγκικὸν Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας καὶ ἐθαύμασε τὰ ἀρχαῖα μνημεῖά της. Μετέβαλε τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε ναὸς (Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα) εἰς τζαμὶ καὶ παρεχώρησε μερικὰ προνόμια εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐπροχώρησε κατόπιν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Κατέλαβεν ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ φούρια, πλὴν τῆς Μονεμβασίας καὶ μερικῶν ἄλλων παραλιακῶν πόλεων, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Ἑνετοί, ἐξεδίωξε τοὺς ἀδελφοὺς Παλαιολόγους καὶ κατέλυσε τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ (1460).

Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1462) κατέλυσε καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιῆλθον εἰς τὴν κατοχήν του καὶ τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τοῦ ἄλλοτε κραταιοῦ Βυζαντίου καὶ ὅλαι αἱ κτήσεις τῶν Ἑνετῶν καὶ Γενουατῶν (Εὔβοια, Χίος, Μυτιλήνη). Τέλος, διὰ τοῦ ναυάρχου του Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσα κατέλαβε τὰς Κυκλάδας, τὴν Δωδεκάνησον, τὴν Λῆμνον, πλὴν τῆς Ἑπτανήσου.

Τοιουτοτρόπως ὁ Μωάμεθ ὑπέταξεν ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτθοκρατορίας, ἡ ὁποία ἐπὶ 11 αἰῶνας ἐκράτησε τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, ἔγινεν ὁ διδάσκαλος τῶνν λαῶν καὶ ἠμύνθη κατὰ μυρίων βαρβάρων, πρὸς διαφύλαξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ὅπως καὶ διὰ τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ν.Α. Εὐρώπης, ἤρχιζε δουλεία αἰώνων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου εἰς ὅλην τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν συνεχίζεται μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ θρησκυτικήν μας ζωὴν, κατέχει ἰδιαιτέραν θέσιν. Ἂν ἡ δόξα καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Πατρίδος μας ἀρχίζῃ ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην ἑλληνικὴν ἐποχήν, ὅμως ἡ νεωτέρα μας ἱστορία, ἡ θρηθκευτικὴ πίστις καὶ οἱ ἐθνικοί μας ἀγῶνες ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν. Ἡ Ἑλλάς, εἴτε ἀρχαία λέγεται, εἴτε βυζαντινή, εἴτε δουλεύουσα, εἴτε ἀναγεννωμένη, εἴτε νεωτέρα, ἔχει μίαν ὡραίαν καὶ ὑψηλὴν ἀποστολήν: Νὰ γίνεται πάντοτε τέλειον καὶ λαμπρὸν παράδειγμα ὑψηλοφροσύνης, ἀρετῆς καὶ πολιτισμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

Α. 1. Μογγόλοι, Τζενκὶς Χάν, Σουλεμάν, Ἐρτογούλ, Ἀλλαεδδὶν (πληροφορίαι), λεξικὸν ὀνομάτων.

2. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην. Μικρὰ Ἀσία, Ἰκόνιον, Προῦσα.

3. Διάκρισις Σελτζούκων καὶ Ὀθωμανῶν, (κρίσεις).

4. Ποῖος Σουλτᾶνος ἐφήρμοσε τὸ παιδομάζωμα.

Β. 1. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην. Καλλίπολις, Ἀνδριανούπολις, Φιιππούπολις, Σερβία, Ἀλβανία, Σόφια.

2. Σημειώσατε εἰς τὸν χάρτην σας τὰς κατακτήσεις τῶν Τούρκων.

3. Διατὶ οἱ Σουλτᾶνοι ἐπιζητοῦν νὰ καταλάβουν τὴν Κων/πολιν.

4. Οὑνουάδης, Σκεντέρμπεης, Παλαιολόγος (πληροφορίαι).

Γ. 1. Σχεδιάσατε εἰκόνας ἀπὸ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἅλωσιν.

2. Προσπαθήσατε νὰ εὕρετε ἀπὸ βιβλίον καὶ νὰ διαβασετε λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς τελευταίας λειτουργίας.

3. Συγκεντρώσατε τραγούδια καὶ παραδόσεις ἀπὸ τὴν ἅλωσιν:

(Τὸ «τηγάνισμα τῶν ψαριῶν», «ὁ ἱερεὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας»,

«ὁ μαρωμένος βασιλιᾶς», «ἡ σκλάβα ἡ Πόλι» κ.ἄ.).

Δ. 1. Διατὶ ἡ Κων/πολις ἦτο προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐνῷ μετὰ τὴν ἅλωσιν οὐδεμίαν πνευματικὴν πρόοδον ἐσημείωσεν.

16. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὸ ἔτος 146 μ.Χ. ἐσήμανε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Οἱ κατακτηταὶ Ρωμαῖοι κ κατεκτήθησαν ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν του ἐδημιουργήθη ὁ **ἑλληνορωμαϊκὸς πολιτισμός**.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ δημιουργεῖται βαθεῖα τομὴ εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἡ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου, παρ' ὅλους τοὺς τρομεροὺς διωγμοὺς ὑπὸ τῶν Ἐθνικῶν, ἐπιβάλλεται, βραδέως μέν, ἀσφαλῶς. Ἀποτελεῖ μίαν τεραστίαν δύναμιν, ἡ ὁποία συγκλονίζει τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκτοπίζει τὰς παλαιὰς θρησκευτικὰς δοξασίας. Ἀνανεώνει καὶ ἐξυψώνει τὴν ζωήν· ἀπομακρύνει τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου, διότι προάγει εἰς αἰωνίαν ζωήν.

Αὐτὴν τὴν δύναμιν πρῶτος ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας τὴν ἀντιλαμβάνεται καὶ τὴν ἐγκολπώνεται. Ἂν καὶ ἐθνικὸς ἀκόμη, τὴν ὑποστηρίζει. Παραχωρεῖ εἰς τοὺς χριστιανοὺς πλήρη ἐλευθερίαν διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων. Ἀναγνωρίζει ὡς νόμιμον τὴν νέαν θρησκείαν. Τὴν προστατεύει ἀναφανδόν: 1) Συγκαλεῖ τὸ 325 τὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας, διὰ νὰ καταδικάσῃ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ νὰ διασφαλίσῃ τὴν Ὀρθοδοξίαν. 2) Μεταφέρει τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολήν, μέσα εἰς ἑλληνικοὺς ἢ ἐξελληνισθέντας πληθυσμούς. Ἐπ' αὐτῶν τῶν δύο δυνάμεων τοῦ **Χριστιανισμοῦ** καὶ τοῦ **Ἑλληνισμοῦ** ἐθεμελίωσεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν αὐτοκρατορίαν του. Ἡ κτίσις τῆς Κων/πόλεως εἰς τὸ μέσον τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας.

Αἱ μεγάλαι περίοδοι αὐτῆς εἶναι τρεῖς:

α) **Περίοδος πρώτη** (330-717). Ἡ νέα πρωτεύουσα, ἡ **Κων/πολις** δέχεται ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς βαρβάρων ἐπὶ 1123 ἔτη. Τὸ κράτος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ρωμαϊκὸν κατὰ τον χαρακτῆρα, ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον δεσπόζει τῆς ὅλης πνευματικῆς θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Ἔργα τῆς περιόδου : ὑπεράσπισις τῆς

Ὀρθοδοξίας, κωδικοποίησις ἑλληνορρωμαϊκοῦ δικαίου, διάδοσις ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Εἰδικώτερον:

- **Ἐποχὴ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ** (325-527). Ἡ ἑλληνικὴ ἀνατολὴ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Οὕννων καὶ τῶν Γότθων Συνεχίζονται οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀπόπειρα ἐπανιδρύσεως τῆς εἰδωλολατρίας ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀποβαίνει ματαία. Ὁ Μέγας Θεοδόσιος στερεώνει τὴν Ὀρθοδοξίαν (μέτρα κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, σύγκλησις Β' Οἰκ. Συνόδου καὶ συμπλήρωσις τῶν ἄρθρων τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Τὸ ἔτος 395 μ.Χ. ὁ Μέγας Θεοδόσιος χωρίζει τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν κράτος. Τὸ ἔτος τοῦτο θεωρεῖται ἀρχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ καὶ τῆς συζύγου του Εὐδοκίας (408-450) τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐξελληνίζεται τελείως, ὑποστηρίζεται ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἱδρύεται τὸ **Πανδιδακτήριον**, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἰσότιμος μὲ τὴν λατινικὴν καὶ ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις της εἰς τὰ δικαστήρια. Ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀρχίζει νὰ συγκροτῆται.

- **Αἰὼν τοῦ Ιουστινιανοῦ** (527-610). Δεσπόζουσα μορφὴ ὁ Ἰουστινιανός. Ὄνειρόν του εἶναι νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν μὲ ἔνδυμα χριστιανικὸν καὶ νὰ δημιουργήσῃ παγκόσμιον χρισττανικὸν κράτος. Χρησιμοποιεῖ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν διπλωματίαν καὶ νομοθεσίαν. Ἡ ἔκφρασις τῶν παραλόγων ἀντιζηλιῶν τοῦ λαοῦ («στάσις τοῦ νίκα») καταπνίγεται εἰς τὸ αἷμα, ἀλλ' ἀποτελεῖ κηλῖδα εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ δόξα τῶν πολέμων του καὶ ἡ λάμψις τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἔργων του προσδίδουν εἰς τὴν ἐποχήν του ἀσυνήθιστον μεγαλεῖον. Εἶναι μία λαμπρὰ ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐποχὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

- **Ἡ δυναστεία τοῦ Ἡρακλείου** (610-717). Μετὰ ταραχώδη ἐποχὴν ἀναλαμβάνει ἱκανὸς αὐτοκράτωρ, ὁ Ἡράκλειος, ὅστις διεξάγει ἀγῶνα ὑπάρξεως κατὰ τῶν Περσῶν, Ἀβάρων καὶ Ἀράβων. Καταστρέφει τὴν δύναμιν τῶν Περσῶν (626-680), καὶ ὑψώνει τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἀλλὰ ἀδυνατεῖ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν δύναμιν τῶν Ἀράβων καὶ τὸ κράτος χάνει ἐνδόξους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας (Συρία, Αἴγυπτος), ἐνῷ Σλαῦοι καὶ Βούλγαροι ἐγκαθίστανται νοτίως τοῦ Δουνάβεως.

Ὁ ἐξελληνισμὸς γίνεται ἐμφανέστερος. Ὁ Ἡράκλειος ἐξελληνίζει τὰ νομίσματα καὶ τοὺς τίτλους των αὐλικῶν. Ἡ λέξις Ρωμαῖος σημαίνει πλέον τὸν Ἕλληνα καὶ ὄχι τὸν ὑπήκοον. Ὁ Πωγωνᾶτος ἐξελληνίζει καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμούς. Ἡ ἑλληνοχριστιαυικὴ ζωὴ ἀντικαθιστᾷ τὴν ρωμαϊκήν. Λάμπει ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληντκὸς πολιτισμός. Ἡ λατινικὴ γλῶσσα καταντᾷ νεκρά. Ὅλα γίνονται ἑλληνικά: οἱ αὐτοκράτορες, οἱ ὑπάλληλοι, ἡ γλῶσσα, ἡ ζωὴ.

β) **Δευτέρα περίοδος.** (717-1204). **Τὸ Βυζαντινοελληνικὸν κράτος.** Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτὴν περίοδον ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον τρεῖς μεγάλαι δυναστεῖσι, αἱ ὁποῖαι σῴζουν καὶ μεγαλύνουν τὸ κράτος τῶν Ἰσαύρων, τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Κομνηνῶν. Τὸ κράτος περιορίζεται εἰς τὰς γύρω ἀπὸ τὸ Αἰγαῖου παλαιὰς χώρας καὶ γίνεται γνησιώτερον ἑλληνικὸν κράτος καὶ πυρὴν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνότητα. Οἱ αὐτοκράτορες δὲν ἐγκαταλείπουν τὰ κοσμοκρατορικὰ ὄνειρα, ἀλλ' ἐργάζονται πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

-Ἡ ἀναγέννησις διὰ τῶν Ἰσαύρων (717-867). Οἱ ἐξισλαμισθέντες Ἄραβες εἶχον ἐπιχειρήσει τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Κων/πολεως (673-678), ἀλλ' αὕτη ἐθραύσθη μὲ τὴν γενναιότητα τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν κατοίκων. Οἱ Ἴσαυροι ἀποκρούουν τὴν Β' πολιορκίαν τῆς Κων/πόλεως (717-718) μὲ τὸ «ὑγρὸν πῦρ» καὶ τὴν θερμὴν πίστιν πρὸς τὴν Ὑπέρμαχον Στρατηγὸν Θεοτόκον. Ὁ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος ταπεινώνει τοὺς Βουλγάρους (Μεσημβρία, 817). Ἐπιχειρεῖται μεγάλη θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταρρύθμισις (εἰκονομαχία), ἡ ὁποία ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ταράσσει Ἐκκλησίαν καὶ κράτος, διχάζει τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐξάπτει τὰ πάθη καὶ τὸν φανατισμόν. Μὲ τὴν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν καὶ τὴν Θεοδώραν τίθεται τέρμα, μὲ νίκην τῶν εἰκονολατρῶν, φαινομενικῶς, ἀλλὰ μὲ καρποὺς ἐπωφελεῖς, ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἀναζωογονεῖται, ἡ Ἐκκλησία ἐνισχύεται καὶ ἀναλαμβάνει δραστηρίως τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν βαρβάρων. Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος γίνονται ἀπόστολοι τῶν Σλαύων καὶ τοὺς προσοφέρουν τὸ ἀλφάβητον καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν λογοτεχνίαν. Αἱ προστριβαὶ μεταξὺ Ὀρθοδόξου καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (858) καταλήγουν εἰς τὸ **σχίσμα** (1054). Μέγας ζῆλος παρατηρεῖται διὰ τὴν παιδείαν, θεραπεύοντας δὲ μὲ θέρμην τὲ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Λόγιοι, φιλόσοφοι καὶ

μαθηματικο διαπρέπουν. Τὸ ἐμπόριον ἀκμάζει. Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἐνισχύεται.

- **Ἡ ἀκμὴ ἐπὶ Μακεδονικῆς δυναστείας** (867-1057). Εἶναι ἡ λαμπροτάτη ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ἀποβαίνει ἡ ἰσχυροτέρα στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ κόσμου. Οἱ ἥρωες αὐτοκράτορες, Φωκᾶς, Τσιμισκῆς, Βουλγαροκτόνος, καταπολεμοῦν ἐχθροὺς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις: Σαρακηνοὺς (Ἄραβας), Ρώσους, Βουλγάρους. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀναστηλώνεται εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν. Ἕλληνες ἱεραπόστολοι ἐκχριστιανίζουν τὸν σλαυϊκὸν κόσμον καὶ ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς διαδίδεται εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Κατέρχονται οἱ Νορμανδοὶ καὶ ἐμφανίζονται οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι. Ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες ἐργάζονται ἀόκνως νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ λαμπρύνουν τὸ κράτος. Μεγάλη εὐμάρεια παρατηρεῖται εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία προοδεύουν. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἀκμάζουν.

- **Κομνηνοὶ καὶ Ἄγγελοι** (1056 - 1204). Τὸ κράτος ἀρχίζει νὰ ἐξασθενῇ. Τὸ σχίσμα, οἱ Νορμανδοί, οἱ Τοῦρκοι συντελοῦν πρὸς τοῦτο. Οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες, Ἀλέξιος Κομνηνός, Ἰωάννης καὶ Μανουὴλ (1081-1180), προσπαθοῦν διὰ τοῦ πολέμου ἢ τῆς διπλοματίας νὰ διατηρήσουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ κράτους. Ἄλλαι ἰσχυραὶ δυνάμεις (Γένουα, Ἑνετία, Γερμανικὴ αὐτοκρατορία, Σερβία κλπ) ἀρχίζουν νὰ δημιουργοῦνται. Ὁ χείμαρρος τῶν **Σταυροφόρων** βαρβάρων τῆς Δύσεως, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἁγίων Τόπων, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ἀπὸ ἀπὸ ὠμὸν καὶ ὑλιστικὸν σκοπόν, καταλήγει εἰς τὴν ἵδρυσιν φραγκικῶν κρατῶν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἅλωσιν τῆς Κων/πολεως, μὲ διάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας.

γ) **Τρίτη περίοδος** (1204-1453). Ἡ Φραγκοκρατία ἐπικρατεῖ εἰς τὰς Βυζαντινὰς χώρας, ἀλλὰ παραμένουν ἑστίαι Ἑλληνισμου:

- **Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας** (1204-1261). Συνεχίζει τὴν ζωὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ οἱ αὐτοκάτρές της φέρονται ὡς κληρονόμοι τῶν Βυζαντινῶν. Τοῦτο καὶ ἡ φιλοδοξία των ἡγετῶν τῶν ἄλλων μικρῶν ἑλληνικῶν κρατῶν (αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου), ἐμποδίζουν τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ κράτους. Μόνη ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἐπιτυγχάνει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Κων/πολιν (1261) καὶ νὰ συνεχισθῇ ἡ ζωὴ τοῦ Βυζαντίου.

- **Ἡ δυναστεία ταν Παλαιολόγων** (1261-1453). Κατορθώνει δι' ἀγώνων καὶ διὰ τῆς διπλωματίας νὰ ἀνακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀνδηγαυῶν, ἐνῶ συνεχίζεται ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων Ὁ σκληρὸς ἀγὼν διαρκεῖ ἐπὶ ἕναν αἰῶνα καὶ τελικῶς ὁ Μωάμεθ Β' καταλύει τὸ Βυζάντιον.

Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' Παλαιολόγος, ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, πίπτει ἡρωϊκῶς πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ (1453) καὶ ἡ αὐλαία τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας κλείει.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὑπεδουλώθη. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὅμως δὲν ἀπέθανεν. Ὡς ἀθάνατος ἰδέα, διετὴρησεν ἀκμαίαν τὴν δύναμίν του μέσα εἰς τὴν μακραίωνα δουλείαν. Καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὡς φοῖνιξ ἀνεγεννήθη ἐκ τῆς τέφρας του. Κατέκτησε καὶ πάλιν τὴν ἐλευθερὶαν του καί, εἴτε εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, εἴτε εἰς τὰς λεωφόρους τῆς εἰρήνης, προχωρεῖ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του.

ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ. Τὸ Βυζάντιον ἔζησεν ἐπὶ 1000 καὶ πλέον ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἀνεφάνησαν τὰ αἰώνια προτερήματα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς. Τὰ πρῶτα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῆς αὐτοκρατορίας, τὴν στερίωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιαντσμοῦ καὶ ἀναβίωσιν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ ἄλλα ὡδήγησαν πρὸς τὴν καταστροφήν.

Κύριαι ἀρεταὶ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἦσαν καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ ἀπεριόριστος ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὅλας τὰς ἠθικὰς ἀξίας. Καταδεικνύονται ἀπὸ τὰς πράξεις ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας τοῦ Βελισσαρίου, τοῦ Πωγωνάτου, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου, τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, τοῦ Βουλγαροκτόνου, τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου.

Ἄλλαι ἐρεταὶ ἦσαν ἡ εὐφυία καὶ ἐπινοητικότης («ὑγρὸν πῦρ»), στρατιωτικὴ ὀργάνωσις, τὸ φιλοπρόοδον (καλλιέργεια μετάξης) ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ὡραῖον (δημιουργία τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ).

Παραλλήλως τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς μας ἐπέφεραν ἀνεπανόρθωτα δεινά. Ὁ **ἀτομικισμὸς** ἠμπόδισε τὴν πλήρη ἀφομθίωσιν τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ηὐνόησε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, μὲ τὴν ἀπομόνωσιν τῆς Ἀνατολῆς

ἀπὸ τῆς Δύσεως. Ἡ ματαιοδοξία μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς «ρωμαϊκῆς ἰδέας» ἐξήντλησεν τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους εἰς ὑπερποντίους κατακτήσεις. Ἡ διχόνοια ἔφερε συνεχεὶς διενέξεις καὶ ἔριδας διὰ τὸν θρόνον, πολλάκις δὲ προκάλεσε καὶ ἐπιδρομὰς βαρβάρων.

Ἡ φυλή μας θαυματουργεῖ μόνον εἰς περιόδους ἐθνικῆς ἑνότητος, ὁδηγεῖται δὲ εἰς τήν παρακμὴν μὲ τὴν διχόνοιαν.

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. 1) Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, δηλ, ὅλα τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα παρήγαγεν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν δραστηριότητά το ὀνομάζομεν πολιτισμόν.

Τὰ κυριώτερα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι: Ἡ Ἐπιστήμη, ἡ Τέχνη, ἡ Ηθική, ἡ Θρησκεία, τὸ Κράτος, ἡ Πολιτικὴ καὶ Κοινωνικὴ ὀργάνωσις, ἡ Οἰκονομ ία κ.ἄ.

Κάθε ἐποχὴ διακρίνεται ἀπὸ τὸν πολιτισμόν της. Κάθε τόπος ἢ λαὸς ἔχει τὸν ἰδικόν του πολιτισμόν. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν: Τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, τὸν Μινωϊκὸν, τὸν Μυκηναϊκὸν, τὸν Ἑλληνικὸν (κλασσικόν), τὸν Ρωμαϊκόν, τὸν Ἀραβικὸν καὶ ἐδῶ τὸν Βυζαντινὸν πολιτισμόν.

Ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς ὑπέστη ἐπίδρασιν ρωμαϊκὴν καὶ ἀνατολικήν, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον (330-641). Ἡ Κων/πολις, ὡς δ ιάδοχος τῆς Ρώμης, παρέλαβε πολλὰ στοιχεῖα τοῦ Ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ δέ ἱδρύθη εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐδέχθη ποικίλα στοιχεῖα ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι, ἐξ' ἄλλου, ὁ κληρονόμος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τον ὁποὶον ὅμως συνεχωνεύθησαν καὶ ἀφωμοιώθησαν καὶ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐζωογονήθησαν ἀπὸ τὴν ὑπέροχον πνοήν τοῦ χριστισνισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ Ὀρθοδόξου.

Ὁ **Ἑλληνισμὸς** ἑπομένως καὶ ὁ **Χριστιανισμὸς** εἶναι τὰ δύο βασικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Βυζαντινὸς πολιτισμός= Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς. Μέσα εἰς τὰ πλαίσια αὐτὰ ἀναπτύσσεται καὶ ἐξελίσσεται κὰθε ἐκδήλωσις τῆς βυζαντινῆς ζωῆς.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἦλθον εἰς ὀξεῖαν ρῆξιν. Μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, Χριστιανοὶ καὶ Ἐθνικοί, ὑπεστὴριζον

μὲ φανατισμὸν τὰς ἀπόψεις των. Τελικῶς ὅμως ἐπικράτησεν ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψε νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν περαιτέρω πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ὁ ἀξιόλογος πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξε τὸ Βυζάντιον, ἐπέδρασεν εὐεργετικῶς εἰς πολλοὺς λαούς. Δικαίως δὲ ἔχει κινήσει τὸ παγκόσμιον, σήμερον, ἐνδιαφέρον καὶ πολλοὶ ἐπιστὴμονες μελετοῦν, μὲ πολὺν ζῆλον, τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν αὐτὸν πολιτισμόν.

2) **Ἡ Παιδεία.** Οἱ λαοὶ τοῦ κράτους ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἕλληνες ἢ Ἀσιάται ἐξελληνισμένοι, οἱ ὁποῖοι ὡμίλουν τὴν ἑλληνικὴν ὡς ἐθνικήν των γλῶσσαν. Ἐμελέτων λοιπὸν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Διεφύλαττον εἰς τὰς βιβλιοθήκας των ὡς ἀντικείμενα μεγάλης ἀξίας τὰ χετρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τὰ ἀντέγραφον μέ ἐπιμέλειαν καὶ ζῆλον. Τοιουτοτρόπως ἡ παιδεία, ἀπὸ τὴν κατωτέραν βαθμίδα ἔἰς τὴν ἀνωτέραν ἦτο ἑλληνική.

Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις εἶχε χαρακτῆρα θρησκευτικόν, διότι ὡς ἀναγνωστικὰ βιβλία ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας ἢ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, βίοι ἁγίων κλπ. Διὰ τοῦτο τὰ πρῶτα στοιχεῖα ὠνομάζοντο **«ἱερὰ γράμματα»**, ἦσαν δὲ αὐτὰ ἡ ἀνάγγωσις καὶ ἡ γραφή, ἡ στοιχειώδης ἀριθμητική, ἡ ἱερὰ ἱστορία καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι. Ἡ στοιχειώδης αὐτὴ ἐκπαίδευσις εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἱερέων. Ὡς σχολεῖα ἐχρησίμευον τὰ μοναστήρια ἢ οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σπανίως αἱ οἰκίαι ἰδιωτικῶν διδασκάλων. Αἱ πλούσιαι ὅμως οἰκογένειαι εἶχον οἰκοδιδαοκάλους διὰ τὰ τέκνα των.

Μετὰ τριετῆ συνήθως φοίτησιν εἰς τὰ πρῶτα σχολεῖα, ἐσυνέχιζον τὴν μόρφωσίν των εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ γραμματικοῦ, μὲ διδασκάλους τοὺς **γραμματιστὰς ἢ γραμματοδιδασκάλους**. Ἐδιδάσκοντο εἰς αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ κατεβάλλετο προσπάθεια νὰ συνδυάζεται ἡ χριστιανικὴ σοφία μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις (Κων/πολις, Ἀθῆναι, Ἀλεξάνδρεια κλπ.) ὑπῆρχον ἀνώτεραι σχολαί, φιλοσοφικαὶ ἢ ρητορικαὶ. Περίφημος τοιαύτη σχολὴ ἦτο τὸ Πανδιδακτήριον τῆς Κων/πολεως, εἶδος σημερινοῦ πανεπιστημίου. Εἰς αὐτὸ ἐδιδάσκοντο ἡ Θεολογία, ἡ Ρητορική, τά Μαθηματικὰ, ἡ Ἀστρονομία, ἡ ἑλληνικὴ Γραμματικὴ καὶ Φιλολογία, τὸ Δίκαιον, ἡ Φιλοσοφία. Αἱ τελευταῖαι δύο ἐπιστῆμαι ἐδιδάσκοντο εἰς τὴν

λατινικὴν γλῶσσαν, ἐνῷ ὅλαι αἱ ἄλλαι εἰς τὴν ἑλληνικήν, χάρις δὲ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα, ἐσώθησαν μέχρι σήμερον τὰ γράμματα τῆς ἀρχαιότητος.

Πλουσιώταται ἦσαν αἱ βιβλιοθῆκαι τῶν μοναστηρίων τῶν ἀρχόντων, τῶν αὐτοκρατόρων κλπ. Ὅλοι ἡμιλλῶντο διὰ τὴν ἀπόκτησιν παιδείας καὶ σοφίας, καθ' ὃν χρόνον οἱ Φράγκοι βασιλεῖς δὲν ἐγνώριζον οὔτε νὰ ὑπογράψουν, ἡ δὲ κοινωνία τῆς Δύσεως ἦτο βυθισμένη εἰς βαθὺ σκότος ἀμαθείας καὶ δεισιδαιμονίας.

3) **Λογοτεχνία**. Οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνες δὲν ἦσον ἁπλῶς κληρονόμοι τῶν προγόνων των καὶ βιβλιοθηκάριοι τῶν ἔργων των ἀλλὰ καὶ δημιουργοὶ ἔργων.Ὁ 4ος καὶ 5ος αἰὼν εἶναι ὁ **χρυσοῦς αἰὼν τῆς χριστιανικῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας**. Τότε ἤκμασαν οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκαλοι καὶ ἱεράρχαι, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Βασίλειος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤκμασεν ὁ σοφὸς Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας, (πατὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας). Εἰς τὴν **ἱστοριογραφίαν** ἤκμασεν ὁ Προκόπιος, (συνεχιστὴς τῶν μεγάλων ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος), ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος κ.ἄ. Περισσὸτερον ὅμως ἠσχολήθησαν οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τὴν θεολογίαν, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἐθνικοὶ προσεπάθουν νὰ σώσουν τὴν εἰδωλολατρίαν, ὅπως ο μέγας Λιβάνιος κ.ἄ. Οἱ ἐπισημότεροι χριστιανοὶ ἀντίπαλοί των ἦσαν ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ Ὠριγένης, ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι (Βασίλειος, Γρηγόριος καὶ Χρυσόστομος). Κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ ἱστορία, ἡ φιλολογία κλπ. ἦσαν ἀκόμη ἐν ἀκμῇ, Ἀκόμη καὶ οἱ αὐτοκράτορες Ἰωάννηςς Κατακουζηνὸς καὶ Μανουὴλ Β' ἀπεδείχθησαν περίφημοι συγγραφεῖς. Μέγας θεολόγος καὶ φιλόσοφος ἀπεδείχθη ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς (ἀρχιεπίσκοπος Θεσ/νίκης), μετὰ τὴν ἅλωσιν δὲ ὁ πατριάρχης Γεώργιος Σχολάριος καὶ ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πληθων.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων παρατηρεῖται λαμπρὰ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Εἰς τοὺς συγγραφεις τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐκχειλίζει ὁ ἑλληνικὸς πατριωτισμός. Τὰ ἔργα των ἀνήκουν εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ κράτους. Διακρίνονται δὲ οἱ συγγραφεῖς: Γ. Ἀκροπολίτης, Γ. Παχυμέρης, Χαλκοκονδύλης, Δούκας, Γ. Φραντζῆς κ.ἄ.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργησαν οἱ Βυζαντινοὶ

εἰς τὴν λογοτεχνίαν περσσότερον ἦτο ἡ **ἐκκλησιαστικὴ ποίησις**. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὕμνους ἐκείνους ψάλλονται ἀκόμη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ θεωροῦνται ἀληθινὰ ἀριστουργήματα. Οἱ ποιηταὶ τῶν ὕμνων λέγονται μελῳδοὶ καὶ περιφημότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Ρωμανός, ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός, ὁ πατριάρχης Σέργιος, ὁ Ἀνδρέας Κρὴτης, ἡ Κασσιανὴ κ.ἄ. Ὁ γνωστὸς ὕμνος «ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ...» εἶναι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Παραλλήλως ἐκαλλιεργήθη καὶ ἡ κοσμικὴ ποίησις. Ποιηταὶ δὲ τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ὁ Γεώργιος Πισίδης, ὁ Θεόδωρος Στουδίτης, ἡ Κασσιανὴ, ὁ Πτωχοπρόδρομος κ.ἄ.

Περίφημα τέλος εἶναι τὰ **δημώδη** ποιήματα, ὅπως ἐκεῖνα τῶν ἀκριτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ **μυθιστόρημα** ἔχει τοὺς συγγραφεῖς του (Ἡλιόδωρος, Ἀχιλλεὺς Τάτιος, Λόγγος κ.ἄ.).

Νέον εἶδος τῆς περιόδου αὐτῆς εναι ἡ **ἐγκυκλοπαιδεία,** ἡ ὁποία διέσωσε πολλὰ ἀποσπσματα ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐχάθησαν. Εἰς τὰ συγγράματα αὐτὰ ἐσχολίαζον τὸν Ὅμηρον, τὸν Πίνδαρον καὶ τους αρχαίους συγγραφεῖς. Περίφημος σχολιαστὴς ἦτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος.

Μεγάλαι πνευματικαὶ μορφαὶ εἶναι ὁ Μέγας Φώτιος, (εἰς τὴν «Μυριόβιβλόν» του κρίνει 280 συγγράμματα), ὅστις ἀνέδειξε σπουδαίοιυς μαθητὰς (Νικ. Μυστικόν, Ἀρέθαν).

Ἀξιόλογος σοφὸς συγγραφεὺς τῆς περιόδου αὐτῆς ἦτο καὶ ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς (1048-1079) μὲ ἀναρίθμητα ἔργα: φιλοσοφικά, μαθηματικά, γεωγραφικά, ἰατρικά, θεολογικὰ καὶ λογοτεχνικά.

4. **Αἱ τέχναι.** Ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἀρχαίας, ἀλλ' εἶναι συνδυασμένη μὲ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες δοέθεσαν ἄφθονα χρήματα εἰς τὴν διάκόσμησιν τῶν πόλεων μὲ θαυμάσια οἰκοδομήματα, παλάτια, ναοὺς καὶ καλλιτεχνήματα κάθε εἴδους. Τὰ ἔργα τώρα ἀκολουθοῦν μίαν νέαν νοοτροπίαν, τὸν **βυζαντινὸν ρυθμόν**. Ἡ Ἁγία Σοφία καὶ τὰ μνημεῖα μᾶς δίδουν μίαν εἰκόνα τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς διακοσμήσεως τοῦ ἐσωπερικοῦ τῶν διαφόρων κτισμάτων, (ναῶν, παλατίων) ἀναπτύσσεται ἡ ζωγραφικὴ ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα καὶ ἀποκορυφώνεται εἰς τὸν 6ον. Ἰδιαιτέρως ἀναπτύσσεται ἡ **ψηφιδογραφία** (διακόσμησις τοίχων μὲ μικροῦς πολυχρώμους λίθους, τὰς **ψηφίδας,** μὲ τὰς ὁποίας κατεσκευάζοντο

ψηφιδωτὰ ἢ μωσαϊκά). Περίφημα ψηφιδωτὰ ἔχει ἡ Ἁγία Σοφία, ὁ Ἅγ. Γεώργος καὶ ἡ Θεοτόκος Θεσ/νίκης, ὁ Ἅγιος Βιτάλιος καὶ Ἀπολλινάριος εἰς τὴν Ραβένναν τῆς Ἰταλίας κ.ἄ.

Ἡ **γλυπτικὴ** γενικῶς ἔχει παραμεληθῆ ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχον ἀγάλματα εἰς τὰς ἐκκλησίας, (διὰ νὰ μὴ ἀνθυμίζουν τὴν εἰδωλολατρίαν). Περιορίζεται εἰς τὸ νὰ σκαλίζη θαυμάσια κιονόκρανα, μερικὰ ἀνάγλυφα καὶ ἄλλας διακοσμήσεις. Ἐπίσης κατασκευάζονται ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν ἀνάγλυφα καὶ κομψοτεχνήματα, σκεύη ἀπὸ χρυσὸν κ.ἄ. Εἰς μεγάλην τελειότητα ἔφθασαν τὰ κεντήματα ἐπάνω εἰς τὰ ὑφάσματα (στολισμὸς ἐκκλησιῶν ἐνδυμασίαι αὐτοκρατόρων).

Ἡ μουσικὴ ἐσημείωσε πρόοδον ὡς ἐκκλησιαστικὴ Βυζαντινὴ μουσική, τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν κατωτέρων σχολείων, ὥστε νὰ ψάλλουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοὺς διαφόρους ὕμνους καὶ κονόνας τῆς λατρείας.

5. **Διοίκησις.** Τὸ σύστημα διοικὴσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦτο ἀπολύτως συγκεντρωτικόν. Κορυφὴ τοῦ κρὰτους εἶναι ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὅλαι αἱ ἐξουσίαι τελοῦν ὑπὸ τὸν ἐλεγχόν του. Ἡ δύναμίς του περιορίζεται ἀπὸ τὴν **κοινὴν γνώμην,** τὴν ὁποίαν ἐκπρσσωποῦν: α) ἡ **Σύγκλητος** ἀπὸ ἀνωτέρους ὑπαλλήλους, πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας τοῦ κράτους, β) **Ἡ Ἐκκλησία,** ἡ ὁποία πρέπει νὰ στέψῃ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν της εις μεγάλα ζητὴματα τοῦ κράτους. γ) Οἱ **δῆμοι** εἰς τὸν ἱππόδρομον μὲ τὰς ἀναφορὰς τῶν ἐπαρχιῶν. δ) Ὁ **στρατός,** μὲ ἰσχυρὸν ὅπλον, τὰς στάσεις.

Ὑπὸ τὸ ἱερὸν πρόσωπον τοῦ Αὐτοκράτορος ὑπάρχει ὁλόκληρος κόσμος ἀπὸ ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι διοικοῦν κατ' ἐντολήν του. Εἰς κανένα ἄλλο κράτος δὲν ἦτο ὠργανωμένη μὲ τόσον λεπτομερῆ ἀκρίβειαν ἡ ἱεραρχικὴ τάξις καὶ ὑπαλληλία. Μὲ αὐτὴν τόσον σοφήν καὶ ἰσχυρὰν διοίκησιν κατώρθωσε νσ σωθῇ ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τόσους αἰῶνας..

Ἀνώτεροι λειτουργοὶ ἦσαν οἱ **λογοθέται** (σημερνοὶ ὑπουργοί). Ἀνώτερος λογοθέτης ἦτο ὁ λογοθέτηςς τοῦ **Δρόμου** (πρωθυπουργὸς, ὑπουργὸς συγκοινωνίας-ταχυδρομείων). Ἔπειτα ὁ **Γενικὸς** (Οἰκονομικῶν), **Οἰκιακῶν** (διοίκησις αὐτοκρατορικῶν κτημάτων), **Στρατιωτικοῦ** (στρατοῦ ξηρᾶς), **Πλωΐμων** (στόλου).

Ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα ἔγινεν ἀλλαγὴ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Μεγάλαι περιοχαὶ ὠνομάσθησαν **θέματα,** μὲ διοικητὰς ἱκανοὺς στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι συνεκέντρωνον ὅλας τὰς ἐξουσίας. Διέθετον ὠργανωμένον καὶ πειθαρχημένον στρατὸν ἢ ἐστρατολόγουν καὶ ἄλλους, διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ θέματός των.

6. **Στρατός.** Διὰ νὰ προστατεύεται ἡ ἀπέραντος αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους ἐχθρούς, ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ δίδῃ ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν ὀργάνωσίν του.

Ὅλοι οἱ Βυζαντινοὶ πολῖται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 40οῦ ἔτους ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατόν, ὁσάκις τὸ κράτος τοὺς ἐχρειάζετο. Ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Ἰσαυρία, ἡ Καππαδοκία καὶ ἡ Ἀρμενία ἔδιδον πάντοτε καλοὺς στρατιώτας. Ὅσαι ἐπαρχίαι δὲν ἐστρατολογοῦντο, ἐφορολογοῦντο καὶ μὲ τοὺς φόρους αὐτοὺς τὸ κράτος διετήρει **μισθοφόρους** ἐκ βαρβάρων (Γενουατῶν, Τούρκων, Βουλγάρων, Ἀβάρων κλπ), οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον μισθὸν ἀκόμη καὶ κτήματα.

Σπουδαῖον γνώρισμα τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἦτο τὸ ἀνεπτυγμένον θρησκευτικὸν συναίσθημα. Οἱ στρατιῶται ἐμάχοντο μὲ τὴν πίστιν, ὅτι προστατεύονται ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν θεοτόκον.

Ὁ στρατός κατενέμετο εἰς **τάγματα ἢ ἀριθμοὺς ἢ καταλόγους** ἀπὸ 300-400 ἄνδρας. Μεγαλύτερα σώματα ἦσαν τὰ **μέρη** (6.000-9.000 ἀνδρῶν). Οὐδέποτε ὅμως ἐπέτυχεν ὁ στρατὸς τοῦ Βυζαντίου νὰ εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Τὸ ἀνώτερον ὅριον, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν ἦτο τῶν 200.000 ἀνδρῶν. Ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ πεζοὺς καὶ ἱππεῖς καὶ εἶχε θαυμασίαν νοσοκομειακὴν ὑπηρεσίαν (τραυματιοφορεῖς, φορητὰ νοσοκομεῖα).

Ἐπὶ πλέον τὸ κράτος ἐχρησιμοποίει τοὺς **Βαράγγους** (σωματοφυλακὴ αὐτοκράτορος ἀπὸ ρωμαλέους πολεμιστὰς τοῦ Βορρᾶ) καὶ τοῦς **ἀκρίτας,** (οἱ ὁποῖοι ἔζων μὲ τὰς οἰκογενείας των εἰς τὰ σύνορα). Οἱ ἀκρίται κατεῖχον ὀχυροὺς τόπους (πύργους, ἀκροπόλεις), ἡ δὲ βυζαντινὴ δημώδης πιίησις ἐξύμνησε τὰ κατθρθώματά των.

Ὁ στόλος τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν 6ον-8ον αἰῶνα ἦτο κυρίαρχος τῶν ἀνατολικῶν θαλασσῶν. Μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν οἱ **κάραβοι,** συνηθέστερα δὲ καὶ σπουδαιότερα οἱ **δρόμωνες,** μὲ πλήρωμα 300 ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων 70 ἦσαν στρατιῶται. Τὰ πληρώματα ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς νήσους τοῦ

Αἰγαίου. Εἶχον θαυμάσιον ὁπλισμόν, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυε τὸ «ὑγρὸν πῦρ».

7. **Φιλανθρωπία.** Ἡ κοινωνία τοῦ Μεσαίωνος ὑπέφερεν ἀπὸ συχνὰς θεομηνίας, ἀσθενείας, καταστροφὰς καὶ βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων ὑπῆρχον μεγάλαι δημόσιαι ἀποθῆκαι πλήρεις σίτου, πρὸς διανομήν, ὁσάκις ὑπῆρχεν ἀνάγκη. Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἡρακλείου διενέμοντο εἰς τοὺς πτωχοὺς οἱ λεγόμενοι **πολιτικοὶ ἄρτοι**.

Κατὰ τοὺς βαρεῖς χειμῶνας περιεκλείοντο μὲ ξύλινα φράγματα αἱ δημόσιαι στοαί, ὥστε νὰ καταφεύγουν ἐκεῖ οἱ ἄστεγοι. Ἕκαστον τμῆμα τῆς πόλεως εἶχε καὶ τὸν ἰατρόν του, διὰ τὴν δωρεὰν θεραπείαν τῶν πτωχῶν. Αἱ πλούσιαι κυρίαι συνετήρουν διάφορα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἡ δὲ ἀγαθοεργία καὶ ἡ φιλανθρωπικὴ δρᾶσις εἶχον ἀναπτυχθῆ πολύ. Ὑποδειγματικὸν φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὴν Καισάρειαν.

Εἰς ὅλον τὸ κράτος ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε κτίσει ξενῶνας, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα, λεπροκομεῖα κλπ. Ἀνάλογα ἱδρυματα ἔκτισαν καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες, ἰδίως δὲ οἱ Κομνηνοί, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν ὁποίων σῴζονται διάφορα τυπικά, δηλ. κανονισμοὶ τῶν ἱδρυμάτν.

Τὰ εὐαγῆ ἱδρύματα ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κράτους. Εἶχον θαυμασίαν ὀργάνωσιν καὶ διέθετον ἰδιαιτέρους ὑπαλλήλους. Αὐτοκράτορες καὶ Εκκλησία τὰ περιέβαλλον μὲ στοργήν.

Τὰ μοναστήρια ἐξ ἄλλου παρεῖχον καθημερινῶς φιλοξενίαν. Οἱ μοναχοὶ διέθετον κλίνην καὶ τροφὴν εἰς τοὺς ξένους καὶ ἔνιπτον τοὺς πὸδας των μὲ θερμὸν ὕδωρ. Ὁ Θεόδωρος Στουδίτης κατέβαλε ἰδιαιτέραν φροντίδα διὰ τὴν ταφὴν τῶν ἀπόρων ξένων.

Χαρακτηριστικόν, τέλος, τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως τῆς αὐτοκρατορίας εἶναι καὶ τοῦτο: Κατὰ τὰ λαμπρότατα γεύματα τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκαλοῦντο καθ' ἑκάστη καὶ ἀνὰ δώδεκα πτωχοί τῆς Κων/πόλεως, κατὰ τὸ Δωδεκαήμερον τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ, ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ἀπὸ τὴν προσεκτικὴν μελέτην τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἀντιλαμβανόμεθα ποίαν σημασίαν ἔχει διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν γενικῶς ἡ Βυζαντινή αὐτοκρατορία. Εἰς κάθε κεφάλαιον, εἰς κάθε γραμμὴν ἀκόμη διαπιστώνομεν ποῖος ὑπῆρξεν ὁ ρόλος καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν μακραίωνα ζωήν του.

Ἐνῷ ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς ἔθνος ὑπεδουλώθη εἰς τὴν Ρώμην - ἔστω καὶ ἂν τὸ πνεῦμα ἐνίκησε τὸν κατακτητήν - ἡ ἵδρυσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐφάνη, εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι ἦτο ἡ συνέχεια καὶ ἡ προέκτασις τῆς ἀρχαιότητος, ἡ ὁποία ἔφθινε.

Δὲν ἐγεννήθη -καὶ ἂς φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως- ὡς συνέχεια τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ ὡς συνέχεια τῶν ἑλληνιστικῶν βασιλείων, μὲ ὅλον τὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον αὐτὰ κληρονόμησαν ἀπὸ τὴν ἐκπολιτιστικὴν προσπάθειαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἦτο μία νέα ἐκπολιτιστικὴ ἐμφάνισις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία διέσωσε καὶ τὸ ὁποῖον ἐγονιμοποίησε μὲ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Περιεφρούρησεν οὕτω τὸν Ἑλληνισμόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξηφανίζετο, εἴτε ἀπὸ τὴν πλημμυραν τῶν ὀρδῶν τῆς Ἀσίας, εἴτε ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ ὁ Ἑλληνισμός, εἰς μίαν νέαν προσπάθειάν του, περισυλλέγει καὶ ἀνασυντάσσει τάς δυνάμεις του, διὰ νὰ δράσῃ καὶ πάλιν, ὑπὸ μίαν νέαν μορφὴν, ὡς **Μεσαιωνικὸς Χριστιανικὸς Ἑλληνισμός**. Οὕτω τὸ Βυζάντιον ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος εἶναι ἀναλλοίωτον καὶ ὁμοιογενές. Ἐπεβεβαίωσε τὴν ἑνότητα τοῦ **Ἑλληνισμοῦ**.

Ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς ἦτο ἰσχυρὸς δεσμός, ὁ ὁποῖος συνέδεε μεταξὺ των τὰς ἐκτεταμένας καὶ πολυειδεῖς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸ κράτος εις τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν.

Διετήρει δὲ μεταξὺ τῶν ἀναμείκτων κατοίκων ἰσχυρὰν καὶ πραγματικὴν ἑνότητα ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἔθιμα. Εἰς μὲν τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις μὲ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ λογοτεχνίαν, εἰς δὲ τὰς λαϊκὰς μὲ τὰς παραδόσεις, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς δοξασίας τῆς ζωῆς.

Ὁ μεσαιωνικὸς οὗτος Ἑλληνισμὸς κύριον καὶ οὐσιῶδες

χαρακτηριστικὸν εἶχε τὴν **βαθεῖαν χριστιανικὴν πίστιν.**

Ἀφ' ὅτου ἡ ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐνεκολπώθη τὸν Χριστιανισμόν, ἀνέλαβε τὸ ὕψιστον ἔργον τῆς προστασίας καὶ μεταδόσεώς του. Ἡ προσφορά της πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι παγκοσμίου σημασίας. Διέθετε δὲ καὶ δύναμιν καὶ μέσα, διὰ νὰ τὸ κατορθώση. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐπίσης ἡ ζωτική δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκηρύχθη, ἐδιδάχθη, διεδόθη καὶ ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός, διότι η ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο παγκόσμιος γλῶσσα. Μὲ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἐξ ἄλλου, ὄχι μόνον διετηρήθη καὶ ἐσώθη ὁ Ἑλληνισμός, ἀλλὰ καὶ ἐμεγαλούργησε.

Μὲ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ὁ Ἑλληνισμὸς κατέβαλε τοὺς Πέρσας, ἐξουδετέρωσε τοὺς Ἀβάρους, ὑπενόμευσε τὴν δύναμιν καὶ ἀνέτρεψε τὸ κράτος τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον, πρὸ πάντων, ὑπῆρξεν ὁ μέγας παιδαγωγός, ὁ μέγας πνευματικὸς καὶ κοινωνικὸς τροφοδότης ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ὅπως δὲ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἶχε διαδώσει μὲ τὰς φάλαγγάς του τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ ἑλληιικὰ φῶτα εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, (ὅπως τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας), φροντίζουν νὰ διαδώσουν τὸν νέον αὐτὸν **Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν** εἰς τὰς βαρβαρικὰς φυλάς, τὰς ὁποίας ὑπέτασσον ἢ ἤρχοντο εἰς κάποιαν ἐπαφὴν μὲ αὐτάς.

Μετὰ τὰ κατακτητικὰ τρόπαια τοῦ Βασιλείου Α', τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βασιλείου Β', ὁ βυζαντινός πολιτισμὸς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν Ἀράβων τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς καὶ ὅλων τῶν βαρβαρικῶν λαῶν πρὸ Β. τοῦ Εὐξείνου, τῶν Σέρβων καὶ Κροατῶν (Γιουγκοσλαύων) τῶν Λομβαρδῶν, τῶν Νορμανδῶν τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν Γερμανῶν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λαοὶ ὑπετάγησαν εἰς τὴν ἀκαταμάχητον ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου τῆς Μακεδοινικῆς δυναστείας.

Γερμανοί, Πέρσαι, Ἀρμένιοι εἰσέδυσαν μέχρι τῶν ἀνωτάτων ἀξιωμάτων τοῦ Κράτους. Ἡ Κων/πολις ὑπῆρξεν ὁ «μέγας χωνευτήριος λέβης», εἰς τὸν ὁποῖον ἀκόμη καὶ οἱ βάρβαροι, διὰ τοῦ βαπτίσματος ἢ διὰ τῆς προσλήψεως ἑλληινικῆς μορφώσεως, μετεμορφώθησαν εἰς «Βυζαντινοὺς Ἕλληνας».

Ἐπὶ ἑπτὰ ὁλοκλήρους αἰῶνας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ κράτους, τὸ Βυζάντιον κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν πλουσίαν κληρονομίαν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς ἠθικῆς μορφώσεως. Ἀφοῦ δὲ διέσωσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πλῆθος ἀπὸ πολύτιμα μορφωτικὰ στοιχεῖα, τὰ μετέδωσεν εἰς τὴν Δύσιν ἡ ὁποῖα μὲ πολὺ βραδέα βήματα ἐβάδιζε πρὸς τὸν νέον πολιτισμόν.

Ἐπὶ 11 αἰῶνας τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ὁ κυματοθραύστης τῆς βαρβαρότητος. Εἰς τὰ τείχη τῆς Κων/πολεως συνετρίβησαν τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν σκυθικῶν στιφῶν τῆς Ἀσίας, τά ὁποῖα ἐκινοῦντο ὡς πρὸς τὴν Δύσιν. Ἐκεῖ ἀνεχαιτίζοντο ἡ ὁρμὴ τῶν Σλαύων καὶ ἡ θυελλώδης προέλασις τοῦ Ἰσλάμ τῶν Ἀράβων, τῶν Σελτζούκων καὶ τέλος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Διαρκῶς ἠγωνίζετο τὸ Βυζάντιον διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ κόσμου, ἀπὸ τοὺς πθοικιλωνύμους βαρβάρους.

Ἡ Κων/πολις ἦτο ὁ προμαχὼν τοῦ κόσμου, τὸ ἀκατάβλητον προπύργιον τοῦ πολιτισμοῦ, πού -καθὼς λέγει εἷς Γάλλος συγγραφεύς- «ἠμπόδισε τὰς σκυθικὰς φυλὰς νὰ κυριεύσουν τὸ ἥμισυ τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ γίνῃ αὐτὴ μία ἀπέραντος Σκυθία ἀπὸ ἀμάθειαν».

Εἰς τὸν προμαχῶνα αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὑψώνεται ἀγέρωχος μεταξὺ τῆς ἀγρίας σκυθικῆς καὶ τῆς φραγκογερμανικῆς βαρβαρότητος, ὀφείλουν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως τὸ ὅτι ἔλαβον τὸν καιρὸν νὰ συγκροτηθοῦν εἰς κράτη καὶ νὰ ἀποτελέσουν τὴν σημερινὴν Εὐρώπην.

Πρὸς δὲ τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τοῦ Αἵμου, τὸ Βυζάντιον προσέφερεν ἄλλην μεγάλην ὑπηρεσίαν: Οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶχον πέσει εἰς τὴν ζοφερὰν δουλείαν τῶν Τούρκων. Ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς ὅμως καὶ ἡ θρησκεία τοὺς εἶχε συνενώσει εἰς ἕνα κοινὸν ἱστορικὸν καὶ πνευματικὸν βίον. Οἱ Σλαῦοι, οἱ Ἀλβανοί καὶ οἱ Ρουμάνοι διεμόρφωσαν οὕτω συνείδησιν ἐθνικήν, ἡ ὁποία τοὺς ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ διατηρηθοῦν ἐπὶ 4 αἰῶνας δουλείας, νὰ ἀντισταθοῦν καὶ, τέλος, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν Ἑλλήνων, νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας των.

Ἀλλὰ ἡ μεγαλυτέρα προσφορὰ τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὸ ἔθνος μας ὑπῆρξε τὸ ἔξοχον δίδαγμα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐκληροδότησεν. Ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ἔλαβε τὸ ὑπόδουλον ἔθνος τὰ κυριώτερα σύμβολα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπλασε τὰ ὄνειρα, διὰ τὴν κρατικήν του ἀποκατάστασιν. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Τουρκοκρατίας,

ὄχι μόνον κατώρθωσε νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ἐπιζήσῃ ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναλάβῃ μεταξὺ τῶν ὑποδούλων λαῶν εὐεργετικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἡγετικὴν θέσιν.

Ἐδίδαξε τοὺς λαοὺς πῶς καταοκτᾶται ἡ ἐλευθερία καὶ τότε ἐτόλμησαν καὶ αὐτοί. Ἡ **Μεγάλη Ἰδέα,** τὴν ὁποίαν μᾶς ἐνέπνευσε τὸ Βυζάντιον, ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ δύναμις τῆς συντρήσεώς του καὶ ἡ ἀφετηρία εὐγενῶν κατορθωμάτων, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ Ἑλλὰς τοῦ 21 εἶναι ἡ ἄμεσος καὶ νόμιμος διάδοχος τοῦ Βυζαντίου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Γράψατε εἰς τὸ τετράδιόν σας τὰ σπουδαιότερα γεγονότα ἑκάστης περιόδου τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.
2. Συγκρίνατε τὰς περιόδους ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα τῶν αὐτοκρατόρων, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν.
3. Ἐλεύθεραι ἀνακοινώσεις, πληροφορίαι καὶ κρίσεις.

Β. 1. Τί εἶναι πολιτισμός.

2. Ποῖα τὰ σπουδαιότερα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ.
3. Ποῖον τὰ βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.
4. Τί εἶναι ὁ Βυζαντινὸς ρυθμός.
5. Πῶς ἐγίνοντο τὰ ψηφιδωτά.
6. Συγκρίνατε τὴν ὀργάνωσιν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Βυςαντίου μὲ τὴν σημερινήν.
7. Γραπτὴ ἐργασία : «Ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ Ἔθνους μας».

17. Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

1. ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΚΡΑΤΗ. Γνωρίζομεν ὅτι μετὰ τὴν μετανάστευσιν τῶν λαῶν, εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς παλαιᾶς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἱδρύθησαν ὑπὸ γερμανικῶν φυλῶν διάφορα βαρβαρικὰ κράτη: τῶν Βουργουνδίων, Βησιγότθων, Ὀστρογότθων, Βανδάλων, Λομβαρδῶν, Ἀγγλοσαξώνων, Βαυαρῶν, Σαξώνων, Φράγκων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν ἦτο νὰ βυθισθῇ ἡ Εὐρώπη εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος. Τὰ γράμματα ἐλησμονήθησαν, αἱ τέχναι παρημελήθησαν καὶ ἤθη τραχύτερα κράτησαν. Ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν λαῶν αὐτῶν εὑρίσκετο εἰς πρωτόγονον βαθμίδα. Καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς ἀκόμα τῆς Δύσεως ἦσαν ἀγράμματοι.

Ὥς πρὸς τὴν διοίκησιν οἱ βασιλεῖς τῶν γερμανικῶν κρατιδίων ἐμιμίθησαν τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι καὶ πολυπληθέστεροι, ἀλλὰ καὶ περισσότερον πολιτισμένοι ἦσαν.

Βαθμηδὸν πολλοὶ γερμανικοὶ λαοὶ ἐλησμόνησαν τὴν γλῶσσάν των, παρέλαβον τὴν λατινικὴν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Ἀπὸ τὴν ἐπιμειξίαν αὐτὴν προῆλθον οἱ νέοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι λέγονται **Νεολατινικοὶ λαοί**. Ομίλουν γλώσσας, αἱ ὁποῖαι προήρχοντο ἀπὸ τὴν λατινικήν, ἤτοι: τὴν γαλλικήν, ἱσπανικήν, ἰταλικὴν κ.ἄ.

Οἱ λαοὶ αὐτοί, πλὴν τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι διετήρουν τὴν πολυθεϊστικὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων γερμανικῶν λαῶν, ἔγιναν Χριστιανοί, Ἀρειανοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ Ὀρθόδοξοι, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν παλαιῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὀρθόδοξοι. Καὶ οἱ Ἄγγλοι διετήρησαν μέχρι τέλους τοῦ 5ον αἰῶνθς τὸν γερμανικόν βίον, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν γερμανικὴν πολυθεΐαν.

Τὰ ἄλλα γερμανικὰ ἔθνη, πέραν ἀπὸ τὸν Ρῆνον, (Σάξωνες, Βαυαροί) διετήρησαν ἐπίσης τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν θρησκείαν καὶ ἔμειναν βάρβαροι μέχρι τοῦ 8ου αἰῶνος. Ὁμοίως βάρβαροι ἐξηκολούθησαν νὰ εἶναι μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ οἱ βορειότεροι γερμανικοὶ λαοὶ (Δανοί, Σουηδοί, Νορβηγοί).

Τὴν ἐποχὴν αὐτήν, κατὰ τὴν ὁποίαν τόση βαρβαρότης ἐπεκράτει

εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ ἑλληνικὸν Βυζάντιον ἦτο τὸ κέντρον τοῦ **ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.** Ἡ λάμψις του ἀκτινοβολεῖ εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν.

Βαθμηδὸν ὅμως ἤρχισε καὶ εἰς τοὺς λαοὺς αὐτοὺς τῆς Δύσεως ἡ πνευματικὴ ἀφύπνισις καὶ ἡ δημιουργία εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν ἡ ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ, αἱ σταυροφορίαι καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς.

α) Μὲ τὴν **ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας** ἡ Ἐκκλησία ἀνέλαβε τὸ μέγα ἔργον τοῦ διαφωτισμοῦ. Τὰ μοναστήρια τῆς Δύσεως μετετράπησαν εἰς σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἐφημέριοι καὶ οἱ μοναχοὶ ἐδίδασκον τὰ πρῶτα γράμματα. Πρῶτος ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Μέγας, μολονότι ἀγράμματος, ἵδρυσε σχολεῖα καὶ ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα.

β) Μὲ τὰς **Σταυροφορίας** ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν Ἀνατολὴν καὶ κυρίως μέ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν ἑλληυιχριστιανικὸν πολιτισμόν. Πολλαὶ συνήθειαι μετεφέρθησαν τότε εἰς τὴν Δύσιν καὶ οἱ λαοί της ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν διομηχανίαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας.

γ) **Μὲ τὴν μετανάστευσιν Ἑλλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν.** Ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα μ.Χ. ἀκόμη Ἕλληνες ἔμποροι, ἰδίως ἐκ τῆς Συρίας, ἔκαμαν ἐμπορικὰς ἀποικίας εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Νοτίου Γαλλίας. Κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα βλέπομεν εἰς τὴν Ρώμην τόσους πολυπληθεῖς Ἕλληνας, ἐμπόρους, μοναχούς, τεχνίτας καὶ τόσον ἔντονον τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ὥστε εἶχε γίνει καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἡ Ρώμη πόλις ἑλληνικὴ (Οὔρμπς Γκρέκα).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰκονομαχίας πλήθη λογίων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν καὶ μοναχῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τότε ὁλόκληρον τὸ νότιον μέρος αὐτῆς ἐγέμισεν ἀπὸ βυζαντινὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα καθ' ὅλον του Μεσαίωνα διέδιδον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν τέχνην εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Δύσιν ὁλόκληρον. Ἀναφέρομεν ἐδῶ τὸν σοφὸν Ἕλληνα μοναχὸν **Βαρλαάμ,** ἀπὸ την Καλαβρίαν τῆς Ν. Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς ἐπιφανεῖς Ἰταλούς.

Μὲ τὴν ἔνδοξον δυναστείαν τῶν Μακεδόνων γίνεται μία ἀληθὴς ἀναστήλωσις τῆς πραγματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν.

'Οθων Β', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ἡ σύζυγός του Θεοφανώ.

Εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐξ ἄλλου, ἡ Ἑλληνὶς πριγκίπισσα τοῦ Βυζαντίου **Θεοφανὼ** νυμφεύεται τὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας Ὄθωνα τὸν Β'. Μεταβαίνουσα ὅμως εἰς τὴν νέαν της πατρίδα συνοδεύται ἀπὸ ὅμιλον λογίων μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ πολὺ ζῆλον εἰργάσθησαν διὰ τὴν διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν, τῆς τέχνης καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων εἰς τοὺς γερμανικοὺς λαούς,

Ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως, ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως, παρατηρεῖται ὁμαδικὴ ἔξοδος τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων εἰς τὴν Δύσιν. Οὗτοι, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν, μετηναστεύουν εἰς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἤνοιγον σχολεῖα, ἀκαδημίας καὶ πανεπιστήμια ἀκόμη, εἰς τὰ ὁποία ἐδίδασκον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἦσαν δὲ σοφοὶ ἑρμηνευταὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, πλήθη ἀπὸ νέους συνέρρεον εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ αὐτά ἱδρύματα, διὰ νὰ σπουδάσουν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔτρεφον ἐνθουσιώδη θαυμασμόν.

Τοιουτοτρόπως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων ἐστράφη ζωηρῶς πρὸς τὴν μελέτην τῆς ἑλλξηνικῆς φιλοσοφίας, τῆς φιλολογίας, τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης.

Ὀνομαστότεροι ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς βυζαντινοὺς πρόσφυγας εἶναι: οἱ ἀδελφοὶ **Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης Χρυσοχλωρᾶς, Θεόδωρος Γαζῆς, Γεώργιος Τραπεζούντιος, Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, Κων/νος Λάσκαρης, Ἐμμ. Μοσχόπουλος** καὶ πρὸ πάντων ὁ φιλόσοφος **Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων** ὁ σοφὸς καρδινάλιος **Βησσαρίων**. Ὅλοι αὐτοὶ ἐτίμησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἑλληνικά γράμματα εἰς τὴν Εὐρώπη, ἀλλὰ καὶ ἀπέσπασαν τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ξένων διὰ τὴν προσφοράν των εἰς τὴν Διαφώτισιν τῆς Δύσεως.

2. Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ. Ἡ Κίνησις, τὴν ὁποίαν ἐδημιθύργησαν οἱ Ἕλληνες λόγιοι γύρω ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐπέφερε μίαν ἀλλαγὴν εἰς τὰ πνεύματατῶν ἀνθρώπων. Τὸ πνευματικὸν σκότος ἀρχίζει νὰ διαλύεται. Ἡ ἀνθρώπινη σκέψις λυτρώνεται ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, τὰς προλήψεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας καὶ ζητεῖ μόνη της νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ κρίνῃ τὰ πραγματα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Οἱ ἄνθρωποι μελετοῦν τὴν φύσιν, ἀνακαλύπτουν τοὺς νόμους της, καλλιεργοῦν τὰς τέχνας, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιτεχνίαν, ἐπιδίδονται μὲ ζῆλον εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐπιστήμης.

Οἱ Εὐρωπαῖοι λόγιοι καὶ καλλιτέχναι, μιμούμενοι τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ πρότυπα, γράφουν συγγράμματα, θεατρικὰ ἔργα, ποιήματα. Παρουσιάζουν λαμπρὰ καλλιτεχνήματα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τέχνης. Οἰκοδομοῦνται θαυμάσιοι ναοί, ἀνάκτορα καὶ ἄλλα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα. Νέοι δρόμοι ἀνοίγονται εἰς τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Ἀστρονομίαν, τὰ Μαθηματικά, τὴν Φυσικήν. Μία προοδος καὶ ἐπολιτιστικὴ ἄνοδος συντελεῖται.

Τοιουτοτρόπως εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ ὁποία ἐπὶ 1000 καὶ πλέον ἔτη ἦτο βυθισμένη εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἀμάθειαν, ἀρχίζει τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα μία νέα **πνευματικὴ ζωή**. Δημιουργεῖται ἕνας νὲος πολιτισμός, ὁ ὁποῖος ἔχει τὰς βάσεις του εἰς τὸν ἀρχαίον ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ τῆς ζωῆς καὶ ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὀνομάζεται εἰς την Ἱστορίαν **Ἀναγέννησις τῆς Δύσεως,** διότι ἀνεγεννήθησαν τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι.

Ἡ Ἀναγέννησις ἤρχισε πρῶτον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐξ αὐτῆς μετεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην.

Κατὰ τὴν ἐποχήν τῆς μεγάλης αὐτῆς πυευματικῆς προόδου ἀναδεικνύονται μεγάλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ **Σαίξπηρ,** ὁ **Δάντης,** ὁ **Τουρκουᾶτος Τάσσος,** ὁ **Ἀριόστος, Θερβάντες** κ.ἄ. Ἐπίσης μεγάλοι καλλιτέχναι, ὅπως ὁ **Μιχαὴλ Ἄγγελος.** ὁ **Ραφαὴλ,** ὁ **Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι,** ὁ **Τισιανὸς,** ὁ **Τιντορέττο** κ.ἄ.

Θαυμοστὰ εἶναι τὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ, τὰ ποιήματα του Ἀριόστο, ἡ «Θεία Κωμῳδία» τοῦ Δάντη. Ἀριστουργήματα εἶναι οἱ πίνακες: «Μυστικὸς Δεῖπνος» καὶ «Τζοκόντα» τοῦ Ντὰ Βίντσι,

ἡ «Παναγία» τοῦ Ραφαὴλ, τὰ ἔργα τοῦ Ἕλληνος Θεοτοκοπούλου (Γκρέκο) εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τὰ γλυπτικὰ ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τόσα ἄλλα.

Αὐτὴ ἦτο ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ὅπου μετεφυτεύθη, ἤνθησε καὶ ἐκαρποφόρησε, κατὰ τῆν Ἀναγέννησιν, καὶ ἐδημιουργήθη οὕτω ὁ **νεώτερος εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός**.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Δ. Εὐρώπης πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν.
2. Ποῖοι εἶναι οἱ νεολατινικοὶ λαοί.
3. Ποῖοι λόγιοι συνετέλεσαν εἰς τὸν διαφωτισμὸν τῆς Εὐρώπης.
4. Ποῦ ὑπάρχουν σήμερον Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς.
5. Ἀναφέρατε μερικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν Ἀναγέ ννησιν τῆς Δύσεως.
6. Προσπαθήσατε νὰ εὕρετε εἰκόνας ἀπὸ ἔργα καλλιτεχνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως.

3. ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ. Εἰς τὴν μεγάλην πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν πολὺ συνετέλεσαν καὶ αἱ διάφοροι κατὰ καιροὺς ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις νέων ἀγνώστων χωρῶν.

α) *Ἐφευρέσεις.* Τρεῖς ἦσαν αἱ σημαντικώτεραι ἐφευρέσεις, αἱ ὁποῖαι ἤλλαξαν ριζικῶς τὴν ὄψιν τοῦ κὸσμου καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγγεννήσεως: Ἡ **ναυτικὴ πυξίς,** ἡ **πυρῖτις** καὶ ἡ **τυπογραφία.**

1. **Ἡ ναυτικὴ πυξίς.** Ἡ ναυτικὴ πυξίς μᾶς βοηθεῖ νὰ εὑρίσκωμεν τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, δηλ. τὸν προσανατολισμόν, ὁπουδὴποτε καὶ ἂν εὑρισκώμεθα καὶ εἰς οἱανδὴποπε στιγμήν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν μαγνητικὴν βελόνην, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ κατακορύφου ἄξονας εἰς τὸ κέντρον πλακός. Ἐπάνω εἰς τὴν πλάκα εἶναι χαραγμένα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ἡ λειτουργία της στηρίζεται εἰς τὴν ἰδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης, νὰ κατευθύνῃ τὸ ἓν ἄκρον πάντοτε πρὸς Βορρᾶν. Ἡ ἰδιότης αὐτὴ ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Κινέζους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὴν ἔμαθαν οἱ Ἄραβες καὶ κατόπιν οἱ Εὐρωπαῖοι. Δὲν τὴν ἐχρησιμθποίησαν ὅμως ὡς μέσον προσανατολισμοῦ.

Πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἰδιότητα τῆς

μαγνητικῆς βελόνης ἦτο ὁ Ἰταλὸς **Φλάβιος Τζόγια,** ὁ ὁποῖος καὶ κατεσκεύασε τὴν ναυτικὴν πυξίδα. Ἡ ὠφέλεια, ἡ ὁποία προέκυψεν ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος, ἦτο μεγίστη. Τὰ πλοῖα, χωρὶς τὸ ὄργανον αὐτό, ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ παραπλέουν τὰς ἀκτάς. Ἐχρειάζετο χρόνος πολύς, διὰ νὰ πλεύσουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, διὰ τὸν φόβον τῆς παραπλανήσεως, πλεῖσται δὲ χῶραι παρέμεναν ἄγνωστοι.

Μὲ τὴν χρησιμοποίησίν της οἱ ναυτικοὶ διασχίζουν τὰς θαλασσας καὶ τοὺς ὠκεανούς, χωρὶς φόβον νὰ χαθοῦν. Πολλοὶ τολμηροὶ ναυτικοὶ ἔκαμαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μεγάλα ὑπερπόντια ταξίδια καὶ ἀνεκάλυψαν νέας χώρας, ἀγνώστους διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

2. **Ἡ πυρῖτις.** Ἦτο καὶ αὕτη γνωστὴ εἰς τοὺς Κινέζους καὶ Ἰνδούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὴν παρελαβον οἱ Ἄραβες καὶ κατόπιν Εὐρωπαῖοι. Τὴν ἐχρησιμοποίουν κυρίως διὰ νὰ θραύουν ὀγκόλιθους, ἢ νὰ κατασκευάζουν πυροτεχνήματα κατὰ τὰς ἑορτάς.

Ὁ Γερμανὸς μοναχὸς **Βαρθολομαῖος Σβάρτς,** (1313-1384) ἐσκέφθη νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ κατεσκτεύασε πυροβόλον ὅπλον. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ μακρὸν σωλῆνα, ὁ ὁποῖος ἐγέμιζε μὲ πυρίτιδα καὶ ἐχρησιμοποιει ὡς βλῆμα μία λιθίνην σφαίραν. Παρόμοιον πυροβόλον ἐχρησιμθποίησεν ὁ Μωάμεθ Β' κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως.

Ἡ χρησιμοποίησις αὕτη τῆς πυρίτιδος ἔφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Τὰ παλαιὰ ὅπλα (τόξα, ἀκότια, δόρατα, ἀσπίδες, θώρακες, περικεφαλαῖαι) ἤρχισαν νὰ ἀχρηστεύονται καὶ νὰ ἀντικαθίστανται μὲ πυροβόλα τοιαῦτα, τὰ φούρια καὶ οἱ πύργοι ἔχασαν ἔκτοτε τήν ἀξίαν των. Οἱ πόλεμοι ἀπέβησαν καταστρεπτικώτεροι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμετριάσθησαν, διότι δὲν ἐκηρυύσσετο πλέον δι' ἀσημάντους ἀφορμάς.

Σήμερον ἡ πυρῖτις χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα καὶ δι' εἰρηνικοὺς σκοποιύς (διάνοιξις ὁδῶν διὰ τὴς διασπάσεως ὀγκολίθων, ἐξόρυξις μετάλλων κλπ).

3) **Ἡ τυπογραφία.** Μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα καὶ συνεπῶς δυσεύρετα, ἀκριβὰ καὶ δυσανάγνωστα. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἔμεναν ἀγράμματοι, μὲ συνέπειαν τὴν καθυστέρησιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Γερμανὸς **Ἰωάννης Γουτεμβέργιος** (1400-1468) κατεσκεύασε

κινητὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐτοποθέτησε τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ ἐσχημάτισε λέξεις, φράσεις, κ.λπ. ἐπάνω εἰς πλάκας. Τὰ πρῶτα κινητὰ γράμματα ἦσαν ξύλινα καὶ κατόπιν μετάλλινα (μόλυβδος καὶ ἀντιμόνιον), διὰ νὰ μὴ φθείρωνται. Τὰς πλάκας ἐτοποθέτουν εἰς χειροκίνητα πιεστήρια καὶ ἐξετύπωνον ὁσαδήποτε ἀντίτυπα. Τὰ βιβλία ἔγιναν εὐθηνὰ καὶ ἐκυκλοφόρησαν εὐρύτατα. Τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐξετύπωσεν ὁ Γουτεμβέργιος, ἦτο ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἔκτοτε ἡ τυπογραφία ἐτελειοποιήθη, τὸ βιβλίον ἔγινε προσιτὸν εἰς ὅλους, ἡ μόρφωσις καὶ ἡ πρόοδος ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα.

β) **Ἀνακαλύψεις** Τολμηροὶ θαλασσοπόροι προέβησαν εἰς ἀνακαλύψεις πολλῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι παρέμενον ἄγνωστοι ἕως τότε. Σπουδαιότεραι ἀνακαλύψεις εἶναι:

1. **Ἡ νέα θαλασσία ὁδὸς πρὸς τὰς Ἰνδίας.** Ἡ πλουσία χώρα τῶν Ἰνδιῶν ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ χρήσιμα προϊόντα της (πιπέρι, κανέλλα, γαρύφαλλα, μοσχοκάρυα, τέϊον, ἐλεφαντόδοντες, μαργαριτάρα, ἀρώματα κλπ). Ταῦτα μετεφέροντο μὲ καμήλους ἀπὸ Ἄραβας ἐμπόρους μέχρι τῶν λιμένων τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ παρελάμβανον οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμποροι. Ἡ μεταφορὰ ὅμως τῶν προϊόντων αὐτῶν ἦτο δύσκολος καὶ δαπανηρά. Πορτογάλοι ναυτικοὶ τότε ἐσκέφθησαν νὰ εὕρουν δρόμον διὰ θαλάσσης πρὸς τὰς Ἰνδίας ὥστε νὰ διευκολυνθῇ τὸ ἐμπόριον. Μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος τοῦτο ἦτο κατορθωτὸν πλέον.

Πρῶτος ὁ Πορτογάλος θαλασσοπόρος **Ἐρρῖκος** ἔπλευσε πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ ἀνεκάλυψε τὰς νήσους Μαδέραν, Καναρίους, Ἀζόρας καὶ τὴν ἀκτὴν τῆς Ν. Γουϊνέας. Κατόπιν ὁ Βαρθολομαῖος **Διάζ,** (1486) ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ὁ τολμηρὸς **Βάσκο Ντὲ Γκάμα** (1497) ἐπέρασε τὸ Ακρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀνεκαλύφθη.

Ἀργότερον ἄλλοι θαλασσοπόροι (Ισπανοί, Ὁλλανδοί, Ἄγγλοι) ἐπεχείρησαν πολλά μακρινά ταξίδια, ἀνεκάλψμαν νέας χώρας εἰς τήν Ἀσίαν καὶ ἵδρυσαν ἀποικίας. Τὸ ἐμπόριον μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ηὐξήθη καὶ τὰ προϊόντα ἔφθανον πλέον ἄφθονα καὶ εὐθηνά.

2. **Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς.** Ἄλλος τολμηρὸς θαλασσθπόρος ὁ Γενουάτης **Χριστόφορος Κολόμβος,** ἐσκέφθη νὰ ταξιδεύσῃ πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀπὸ ἄλλον δρόμον, ἀπὸ τὴν Δύσιν. Πρὸς τοῦτο ἐστηρίχθη

εἰς τὴν γνώμην τῶν Ἑλλήνων γεωγράφων, ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαιρική. Εὗρε προθύμους τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδον καὶ Ἰσαβέλλαν οἱ ὁποῖοι τοῦ διέθεσαν 3 πλοῖα καὶ 90 ναύτας, μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1492 ὁ Κολόμβος διέσχισε τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καί, ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, ἔφθασεν εἰς τὴν νῆσον Γουαναχάνην τῆς Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἅγιον Σωτῆρα. Ἐπροχώρησε καὶ ἀνεκάλυψε τὴν Κούβαν καὶ Αϊτήν. Πλήρης χαρᾶς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ μεγάλας τιμάς. Ἔκαμε καὶ ἄλλα ταξίδια καὶ ἀνεκάλυφε καὶ ἄλλας νήσους τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπίστευεν ὅμως, ὅτι εἶχε φθάσει εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς ὠνόμασε **Δυτικὰς Ἰνδίας**.

Χριστόφορος Κολόμβος

Ἄλλοι θαλασσοπόροι, Ἱσπανοὶ καὶ Πορτογάλοι, ἐπραγματοποίησαν ἄλλα ταξίδια καὶ ἐπείσθησαν ὅτι προκειται περὶ νέας ἠπείρου, ἡ ὁποία ὠνομάσθη **Ἀμερική**, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμέρικο Βεσπούκι, ὁ ὁποῖος τὴν ἐμελέτησε, τὴν περιέγραψε καὶ ἔκαμε τὸν χάρτην της.

Μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς ἡ Ἱσπανία ἐδημιούργησε μέγα ἀποικιακὸν κράτος. Αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι χῶραι ὠνομάσθησαν **Νέος Κόσμος**. Αἱ ἐξερευνήσεις ἐξηκολούθησαν ἀπὸ Ἄγγλους καὶ ἄλλους ἐξερευνητάς, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν ἐκεῖ νέας ἀποικιας.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἀμερικῆς ἠλευθερώθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἀργότερον (1776) ἀπετέλεσαν τὰ νέα κράτη αὐτῆς, ὅπως εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι κ.ἄ. Αἱ νέαι χῶραι γενικῶς ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἀ νάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῷ νέα προϊόντα μετεφέρθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

3. **Ὁ περίπλους τῆς Γῆς**. Τὸν Σ/βριον τοῦ 1519 ἄλλος τολμηρὸς θαλασσοπόρος ὁ Πορτογάλος **Φιρδινάνδος Μαγγελάνος,** ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν μὲ 5 πλοῖα, διέσχισε τὸν Ἀτλαντικόν, ἔφθασεν εἰς

τὴν Ν. Ἀμερικήν, ἐπέρασε τὸν πορθμὸν μεταξὺ τῆς ἠπείρου καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, (ὁ ὁποῖος λέγεται ἔκτοτε πορθμὸς τοῦ Μαγγελάνου) καὶ διὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠ ἔφθασεν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ἐκεῖ ἐφονεύθη εἰς μάχην μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς. Οἱ σύντροφοί του ἐσυμέχισαν τὸν πλοῦν καί, διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, μετά τριετῆ περιπέτειαν. Ἀπὸ τά 5 πλοῖα ὅμως μόνον ἕν ἐπέτυχεν νὰ ἐπιστρέψῃ.

4. **Ἀποτελέσματα τῶν ἀνακαλύψεων.** Αἱ ἀνακαλεις τῶν νέων χωρῶν συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι μετηνάστευσαν, ἵδρυσαν ἀποικίας, ἔκαμαν ἐπιχειρήσεις καὶ ἐπλούτησαν. Τὸ ἐμπόριον ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ ἡ βιομηχανία προώδευσε. Μεγάλα πλοῖα διέσχιζαν τώρα τοὺς ὠκεανοὺς καὶ πολλαὶ παράλιαι πόλεις ἔγιναν μεγαλουπόλεις.

Αἱ ἀνακαλύψεις συνετέλεσαν οὕτω εἰς μίαν σπουδαίαν κοινωνικὴν μεταβολήν. Ὁ πλοῦτος ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν φεουδαρχῶν καὶ εὐγενῶν. Περιῆλθεν εἰς τοῦς ἐμπόρους, τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς ναυτικούς, τοὺς τεχνίτας.Ὅλοι αὐτοὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν καὶ ἐξελέγησαν κυβερνῆται.

Αἱ ἐπιστῆμαι ἐσημείωσαν ἁλματώδη πρόοδον. Ἐπλουτίσθησαν μὲ τὰ πορίσματα νέων ἐρευνῶν διὰ τῆς ἐξετάσεως ζῴων καὶ φυτῶν, νέων ἀνθρώπων καὶ ἀγνώστων φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν νὸμων. Ἡ ὄψις τοῦ κόσμου ἤλλαξε.

Μὲ τὴν Ἀναγέννησιν εἰσῆλθεν ἡ ἀνθρωπότης εἰς μίαν νέαν ἱστορικὴν περίοδον, ἡ ὁποία ὀνομάζεται περίοδος τῶν **Νέων Χρόνων.**

ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

1. Ποῖα ἦσαν αἱ σπουδαιότεραι ἀνακαλύψεις τοῦ 15ου αἰῶνος.
2. Πίναξ τῶν ὀνομάτων καὶ ἀνακαλύψεων.
3. Ποῖαι ἦσαν αἱ σπουδαιότεραι ἐφευρέσεις.
4. Πῶς ἔγραφον ἀρχαῖοι (πάπυροι, περγαμηναὶ κλπ.).
5. Ἐπισκεφθῆτε ἕν σύγχρονον τυπογραφεῖον.
6. Ἀσχολίαι εἰς τὸν χάρτην: σημειώσατε τὰ δρομολόγια μεγάλων θαλασσοπόρων.
7. Πληροφορίαι περισσότεραι: περὶ ναυτικῆς πυξίδος, πυρίτιδος, τυπογραφίας, Ἰνδιῶν, Ἀμερικῆς, σημερινῶν κατοίκων καὶ πολιτισμοῦ των.

Β. 1. Καταγράψατε τὰς περιόδους τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.

2. Ἀναφέρατε τὰ χαρακτηριστικὰ πρόσωπα καὶ τὸ σημαντικώτερα γεγονότα ἑκάστης περιόδου.

3. Σημειώσατε τὰς περιόδους προόδου καὶ παρακμῆς.

4. Τὶ ὠφελήθη ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὴν κατάλυσιν τοῦ Βυζαντίου.

5. Μὲ τὸ ὑλικὸν τοῦ ἔτους (ἐργασίας, λεξικόν, ὀνομάτων, πνακας χρονολογιῶν, λευκώματα, χάρτας, εἰκόνας κλπ.) νὰ διοργανώσετε ἔκθεσιν τῆς ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ Ε΄ 1973 () ΑΝΤΙΤ.180.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2300/5-2-1973
Ἐκτύπωσις-Βιβλιοδεσία: Κ.ΚΟΝΤΟΓΟΝΗΣ - Α. ΜΑΛΙΚΟΥΤΗΣ Ο.Ε.